

מאיר המשפט חלק א'

	הלכות דיינים	
2	מגוי השופטים בארץ ובחוצה לארץ	א
6	בית דין מכין ועונשין לצורך שעה	ב
10	בכמה דיינים דנין	ג
14	כיצד אדם עושה דין לעצמו	ד
18	באיזה יום דנין ובאיזה זמן ביום	ה
21	על כמה דנין	ו
22	מי ראוי לדון, והפסולים מחמת שנאה וקורבה	ז
29	שלא למנות דין שאינו הגון, וגדל שכר הדיין ועונשו	ח
33	שלא ליקח שוחד, והתרת שכר בטלה	ט
37	להיות מתון בדין ושימלך בגדול ממנו	י
38	כיצד מזמינים לדין ועל פי מי	יא
41	דיין שבאו לפניו רך וקשה, וכל דיני פשרה	יב
52	כיצד בוררים הדיינים כשאינן בעלי דינים מסכימין יחד	יג
55	אם אחד מבעלי דינים אומר: נלך לבית דין הגדול, ודין האומר: מאיזה טעם דנתוני	יד
63	איזה דין דנין תחלה ודין דין מרומה	טו
67	כמה זמן נותנין להביא ראיה, ודין הטלת חרם	טז

מאיר המשפט חלק א'

הלכות דיינים

סימן א – מנוי השופטים בארץ ובחוצה לארץ, ובו ו' סעיפים.

(א) *בזמן הזה, דנים הדיינים (א) דיני הודאות והלוואות (ב) יוכתובות אשה וירושות ומתנות ומזיק ממון חבירו, שהם הדברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כיס (ג), אבל דברים שאינם מצויים, אף על פי שיש בהם חסרון כיס, כגון בהמה שחבלה בחברתה (ד), או דברים שאינם בהם חסרון כיס אף על פי שהם מצויים, כגון תשלומי כפל, יוכן כל הקנסות שקנסו חכמים, כתוקע לחבירו (ה) (פי' שתוקע בקול באזנו ומבעיתו), וכסוטר את חבירו (פי' מכה בידו על הלחי), יוכן כל המשלם יותר ממה שהזיק (ו), או ישמשלם חצי נזק, אין דנין אותו אלא מומחים (ז) הסמוכים (ח) בארץ ישראל, חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס.

(x) בזמן הזה דנים הדיינים - והיום אין סמיכה, כל הדיינים בטלים מן התורה, הילכך אין דנין מן התורה, אלא שאנחנו עושים שליחות של הדיינים הסמוכים בדורות הראשונים, ואין אנו עושים שליחותם אלא דבר שכיח שיש בו חסרון כסף. י"א שב"ד צריך שיהא לו מזומן במושב ב"ד מקל לרדות בו ורצועה להלקות בה ושופר לנדות בו כו'. ומהתימה על המחבר ועל הרמ"א שהשמיטו זה, וגם לא ראיתי רבנים נזהרין בזה (סמ"ע), י"א דמי שרוצה לנהוג כן שיהיה לו במקום ב"ד אלו הכלים רשאי ולא מיחזי כיוהרא, וי"א דאם אין העם סרבנים אסור לעשות כן (פ"ת), כל אלו [הכלים] אינם מעכבין ואף לכתחילה אינם אלא רשות (פ"ת) ❖ פ"ח).

(2) דיני הודאות והלוואות - פירוש שתובע אותו בעדי הודאה שהודה לו בפניהן או שהלוה אותו בפניהן, וה"ה אם תבעו בהלוואה בלא עדים ולענין שבועת היסת (סמ"ע), כיון דקי"ל (בסימן פ"ז סעיף ט') גבי שבועת היסת אין יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לישבע אלא מנדין אותו עד שישבע, וא"כ ליכא נפקותא לענין שבועת היסת דהא גם במידי דאין דנין אותו מנדין (קצה"ח).

(3) ויש בהם חסרון כיס - גם בירושות ומתנות לפי דברי התובע יש בהן חסרון כיס, והטעם בכולן כדי שלא יונעל דלת בפני הלויין, וכדי שיונעל דלת בפני עושי עולה אמרו רבנן למיעבד שליחותיהו דקמאי. ונ"ל דהוא הדין לשאר ענינים גדולים, שהרי מצינו שאמרו לקבל גרים בזמן הזה אף על גב דלא שכיח, וכן גיטין (סמ"ע).

(7) כגון בהמה שחבלה כו' - לאו דוקא שחבלה בחברתה, אלא ה"ה כל מה שהזיקה במידי דלאו אורחא, אבל מה שהוא אורחא או דרך הנאתה, לא מיקרי חבלה אלא היזק, וז"ש בסמוך בסעיף ג' וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל כו', עד ומגבין אותן דייני חו"ל, ומיירי אפילו בחבלה בחברתה (סמ"ע). וה"ה ניזקין דאש ובור לא דנים, ויש חולקים (ש"ך), והעיקר שדנים אש ובור אפילו ללא מומחים (קצה"ח). אבל השורף השטר בידים הוי מזיק בידים ופשיטא דדנין בזה"ז, ואינו קשור לאש (רע"א).

(7) כתוקע לחבירו - כל שאינו שכיח ולית ביה חסרון כיס אין גובין בזמנינו, וקראוהו בלשונם קנס על שם שנתנו לו חז"ל דין קנס לענין זה שאין גובין אותו בזמנינו (סמ"ע).

(1) יותר ממה שהזיק - כגון גנב דמשלם כפל, טבח ומכר ד' וה', ואם גזל ונשבע משלם קרן וחומש. שור תם חצי נזק. ומ"ש חוץ מחצי נזק צרורות, פירוש, בהמה שהלכה בר"ה והתיזה ברגליה ושברה עי"ז כלים, דהיינו נזק הבא ע"י צרורות, ואורחא הוא והוא תולדה דרגל, ומן הדין היה להם לבעלים לשלם נזק שלם, אלא שהלכה למשה מסיני שאינה משלמת אלא ח"נ, וכמ"ש לקמן בסימן ש"צ סעיף ג' (סמ"ע).

(7) מומחים - פירוש, איש מנוסה ובקי בדינים, וכמו שכתבתי לקמן (סי' ג ס"ב ?) (סמ"ע).

(7) סמוכים - לשון סמיכה נתפשט מ"ש בתורה במשה עם יהושע (במדבר כז כג) ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו, וכן עשה לזקנים, ועי"ז שרתה שכינה עליהן. והסמיכה לדורות לא היתה על ידי סמיכת יד, אלא שקורין לו רבי ואומרים לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות, ומפני שכל הנסמכין היו צריכין להיות סמוכין דוקא מאחד הנסמכים איש מפי איש עד יהושע שנסמך ביד, ועי' רמ"א (יו"ד סי' רמב סי"ד) [כל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים, ועליו נאמר: ועצומים כל הרוגיה. הגה: ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה, כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו, ולכן אם כבר מת רבו א"צ לסמיכות. וכן בתלמיד חבר, כדרך שנתבאר

מאיר המשפט חלק א'

לעיל, במקום שא"צ רשות א"צ סמיכות. וי"א דמי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליצות, אין במעשיו כלום, ויש לחוש לגיטין וחליצות שנתן, אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמצד ענוה ושפלות אינו מבקש גדולות. ויש חולקים ומקילין ובמקום עגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליצות, אבל לא בדרך אחר, כי מנהגן של ישראל תורה, כן נ"ל. ועוד נ"ל שמותר לתת מורינו לאחד שיסדר גיטין, ואף על פי שמדין הסמיכה שבימים הראשונים לא הוי דינא הכי, מ"מ עכשיו אינו אלא נטילת רשות בעלמא ושרי. [סמ"ע], פשיטא דאין סמיכה זו [שברמ"א] מהני בזמן הזה לענין דיני קנסות, רק לענין חליצה וגיטין, דאין סמיכה לענין דיני קנסות (ש"ך). יש להסתפק אם קיבלו עליהם דינין לרדן להם דינים אלו שאין דנין בזה"ז, אי מהני הקבלה כמו דמהני בדינין שדנין בזה"ז אם קיבלו עליהם קרוב או פסול כדלקמן (סימן כב ס"ו?) (פ"ת). אם בדיני קנסות חייב, אז המזיק חייב לשלם לצאת ידי שמים (פ"ת * שעה"מ), ועי' קצוה"ח סק"כ (כז) (פ"ת).

(ב) 'אדם שחבל בחבירו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, נזק צער ופגם (ט) ובושת וכופר, 'אבל שבת וריפוי מגבים (י). הגה: 'וי"א שאף ריפוי ושבת אין דנין, 'ולא ראייתו נהגין לדקדק בזה (י"א). רק כופין החובל לפייס הנחבל ולקנסו כפי הנראה להם, וכמו שיחזאר בסמוך סעיף ה'.

(ט) נזק צער ופגם כו' - מה שכתב "פגם" דקאי אאונס ומפתה, והוא במקום נזק שלה (סמ"ע), אין להאמין לנחבל בשבועה כשראו שנכנס שלם תחת ידו ויצא חבול, אלא רק בעדים, וכל ה' דברים הם ממון, וכן אונס ומפתה (ש"ך * תרומת הדשן)¹, עי' אה"ע (סי' קעז) [ז"ל: ס"א: המפתה בתולת ישראל, משלם בושת ופגם וקנס. ואם אנסה, משלם עוד צער. ס"ב: אונס ומפתה, דנין אותה בשלשה דיינים, ובלבד שיהיו סמוכים, בא"י. והאידינא שאין סמוכים, מנדין אותו עד שפייס את חבירו, וכד יהיב ליה שיעור מאי דחזי למיהב, שרינן ליה. (ש"ך).

(י) אבל שבת וריפוי מגבין - פירוש, מכל חבלה מגבין אותן, אפילו מקטיעת ידו דאינו שכיח, מ"מ כיון דשבת וריפוי הן שייכים ג"כ בשאר מכות ופצעים השכיחים (סמ"ע וש"ך), ויש חולקים (סמ"ע), אבל זה לא מעיקר הדין אלא כתקנה למגדר מילתא (ש"ך * יש"ש).
(יא) ולא ראיתי נוהגין כו' - מ"ש ולא ראיתי נוהגין כן, נראה דקאי אמ"ש המחבר לגבות שבת וריפוי, על זה כתב ד"א כו', ושגם הוא לא ראה לדקדק לכופו לשלם שבת וריפוי על פי השומא רק לכופו לפייסו (סמ"ע).

(ג) 'בהמה שהזיקה את האדם (יב), אין גובין נזקו דיינים שאינם סמוכין בא"י, מפני שהוא דבר שאינו מצוי, אבל אדם שהזיק בהמת חבירו, משלם נזק שלם בכל מקום. וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל, הואיל והיא מועדת (להן) מתחלתה הרי זה דבר מצוי ומגבין אותו דיינים שאינם סמוכין בארץ ישראל, וכן מי יבשגנב או גזל, מגבין ממנו הקרן בלבד (יג). הגה: 'ויש אומרים דוקא גזילות דשכיחין, כגון כפר צפקדון וכדומה, אבל גזילה ממש לא שכיחא, ואין דנין, אלא"כ הגזילה קיימת, מחייבין להחזירה.

(ד) בהמה שהזיקה את האדם כו' - הטעם משום דאדם יש לו מזל, פירש: שהוא בר שכל משמר נפשו (סמ"ע).

(ה) מגבין ממנו הקרן בלבד - אבל לא מה שהוא יותר על הקרן כגון השבח דלפני יאוש שגובין מן הגזלן אין מגבין בבבל, וי"א דגם השבח מגבין, ולא אתי אלא למעוטי קנס דגזלן (ש"ך).

(ו) וי"א דוקא גזילות כו' - וי"א דוקא גזילות הבאות על ידי חבלות הוא דלא דנין, וזהו דעת המחבר שכתב סתם דדנין גזילה (סמ"ע), וי"א דכל גזילות דנין, והא דאמרינן דגזילות וחבלות אין דנין דלא שכיחי, היינו הקנס מגזילות, כגון תשלומי כפל וד' וה' וכה"ג דה"ל לא שכיח (ש"ך וקצה"ח), והפקיעו דין מומחין מכל מילי דשכיחי ואית ביה חסרון כיס כדי שיונעל דלת בפני עושי עולה (קצה"ח). וי"א דבגזילות בעינן מומחין, היינו במקום מומחין, אבל שלא במקום מומחין, ומכל שכן בזמן הזה דליכא מומחין, אף הדיוטות דנין, והטעם לזה נראה, הטעם הא דבעינן בגזילות מומחין ולא חששו לטעם שתונעל דלת בפני עושי עולה, כי אפילו אי בעינן מומחין ג"כ לא יגזול, כי הגזלן יחשוב שהגזל יבקש מומחין, וטעם זה לא שייך כי אם במקום מומחין, משא"כ בהודאות דהטעם הוא כדי שלא תונעל

¹ עי' יש"ש (ב"ק פ"ח סי' ד) שזה לא דעת יחיד, ולכן יש קים לי.

מאיר המשפט חלק א'

דלת בפני לוי, דנין הדיוטות אפילו במקום מומחין, דאם לא ידונו המלוה לא ירצה להלות על סמך שיבקש מומחין (נתה"מ).

(ד) י' דיני דגרמי (טו) (טז), ויובן דין המוסר לאנסיין, דנין אותו דיינים שאינם סמוכים בא"י. הגה: י' עדים שהעידו עדות שקר (יז) והוזמו, והולאו ממון על פיהם (יח) (יט) ואי אפשר למיהדר, דנין אותם ומחייבין אותם לשלם (כ). ועיין לקמן סימן כ"ט סעיף ז'.

(טו) דיני דגרמי כו' - עיין לקמן (סי' סו סל"ב, וסי' שפו), שהארכת אי דיני דגרמי חייב משום דינא או קנסא (ש"ך)

(טז) שם - יכולין עכשיו לכוף על מזונות בניו ובנותיו הקטנים משום מצוה ולא הוי כדיני קנסות (קצה"ח).

(טז) עדים שהעידו עדות שקר - עדות שקר איננו פירוש על מהו דינא דגרמי, אלא הוה דין בפני עצמו כתבו (סמ"ע), עי' רמ"א לקמן (סי' כח ס"ג) (ש"ך). אע"ג דבני מלקות נינהו, ומלקות פוטר מתשלומין, כיון דליכא מלקות כלל, הרשות בדיניו ג"כ לדון ממון אחר (וכן איתא בקצה"ח סימן ל"ח [סק"א]), אמנם במקום דלא שייך התשלומין דכאשר זמם, כאשר יתבאר להלן בהלכות עדות [סימן ל"ח], אף ממון דדיני דגרמי פטורין משום המלקות (נתה"מ).

(טז) והוזמו והוציאו כו' - דוקא כשהוציאו על ידן הוא דנתחייבו, ולא מכאשר זמם כשעדיין לא הוציאו, דתשלומין על "כאשר זמם" קנס הוא. ודוקא הוזמו ולא הוכחשו, משום דבהכחשה דשנים אמרו ליה והוציאו ממון על פיהם, ולאחר זמן באו שנים ואמרו לא ליה, בכה"ג אם הוציאו ממון על פיהם אין מחייבין אותן, דמה ראית להאמין לאחרונים יותר מלהראשונים, משא"כ אם הוזמו, וכמ"ש לקמן בריש סימן ל"א וסימן ל"ח וסימן מ"ו סעיף ל"ז (סמ"ע).

(טז) והוציאו ממון כו' - אם לא הוציאו ממון על פיהם רק שפטרו מהשבועה לא מחייבין לשלם, ולא אמרינן דמיד שפטרו הוי כהוציאו ממון וליחייב מדינא דגרמי, דזה אינו גרמי רק גרמא ופטור, ועיין מ"ש לקמן (סי' כח ס"ג סקי"א?) (פ"ת).

(כ) ומחייבין אותן לשלם כו' - עמ"ש לקמן ס"ס ל"ח [סק"ב?] מזה (ש"ך).

(ה) "אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מוגבין קנסות, מנדין אותן (כב) עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו (כג) (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס). ויובן אם תפס הניזק ישיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו (כד) (כה) (כו). הגה: יואם יאמר הניזק (כז): שומו לי נזקי, שאדע עד כמה אחפוס, אין שומעין לו, אלא אם כזר תפס שמון לו ולאומרים לו: כך וכך תחזיק וכך וכך תחזיר (כח). וכל זה דוקא בקנסות הכתובים (כט), אבל קנסות שצאים חכמים לקנוס מעלמן על תקנתן (ל), גובין בכל מקום, וכמו שיתבאר בסיומן ז'.

(כא) מנדין אותו - משום שלא יהא חוטא נשכר. ושלא יהו פרוצים בישראל בניזקין, ואין הבית דין מדקדק לומר כן קצבנו, לתת כך וכך, אלא משערים בלבם שיעור קרוב, ואין מגלין אותו, ומנדין החובל, עד שיפייס הנחבל. ורואין כמה מגיע לתת לו, אם קרוב לאשר יש בלבם. והנחבל אינו רוצה לקבל, יאמרו אין בנו כח לנדותו יותר מכאן, ומתירין לו. ואם רחוק ממה שבלבם. אין מתירין לו, עד שיקרב לאותו שיעור. וזה לא בכל קנסות. אלא בעניין חבלה ומריבה. כמו באונס ומפתה, כדי שלא יהא חוטא נשכר. אבל שאר מילי, לא מיבעי בקנס דכפל ודו"ה וכו' לא תקנו חכמים זה, דמזה לא יבא הפסד ותקלה. אלא אפילו שאר מילי, כגון אש ובור. בכולהו נראה דלא תיקן לנדותו עד דמפייס לבעל דינו. אלא כל שהוא מריבה שבין אדם לחבירו, כמו בושת בלא נזק. ק"ו בושת דברים, מנדין עד דמפייס לבעל דינו. ולא דוקא שמנדין אותו מיד. אלא גוזרין עליו בנידוי, כדי לפייסו במשך זמן, לפי ראות עיני הדיין, ואם יעבור הזמן ולא יפייסנו חל עליו הנידוי (ש"ך ❖ יש"ש).

(כב) שם - והיינו דוקא גבי חובל וכיוצא בו מנדין שאין בו חיוב יותר ממה שהזיק, משום דאל"כ כל אחד יחבול ויזיק לחבירו, אבל לא משום כפל ד' וה', וכן פסק הסמ"ע ס"ק (כה) (ש"ך)².

(כג) וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו - במקורם של דברים איתא: מתירין לו בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס. ונראה דכן צריכין להגיה כאן בדברי המחבר. ומ"ש "וכיון

² וכן לענין קרן לא מנדין עי' ש"ך רמז בס"ק יג (בית שלמה קא).

מאיר המשפט חלק א'

שיתן שיעור הראוי לו", נראה דאינו ר"ל כל דמי נזקו דוקא, אלא קרוב לאותו שיעור, והשתא א"ש שהוצרך לכתוב דמתירין לו אפילו לא נתפייס בעל דינו, פירוש, אף שרוצה שיתן לו כל דמי נזקו. וא"ש נמי שסיים וכתב ז"ל, וכן אם תפס הניזק כו' אין מוציאין מידו כו', פי' אפילו אם תפס דמי כל נזקו אין מוציאין מידו, גם י"ל דבכלל מה שראוי ליטול דקאמר, הוא ג"כ כפל וד' וה' דג"כ אין מוציאין מידו וכמו שכתבתי בס"ק(כה). ולשוון וכן, ה"פ, אף על פי שדיינים כו' אינן מגבין קנסות, מ"מ יש תיקון לניזק במה שמנדין המזיק וכו', וכן יש תיקון עוד באם תפס (סמ"ע).

(כז) וכן אם תפס הניזק - אסור לתפוס בדיני גוים (ש"ך), במקור דברי הש"ך איתא דהרשות ביד הניזק לכתחילה לתפוס בכח מן המזיק, ומ"מ אסור לתפוס ממנו שום דבר בדיני גוים, אבל דיבעד מהני ודומה למש"כ הרמ"א לקמן (סי' ד) (רע"א), פירוש, אפילו אם תפס בעדים, שאין טעם התפיסה כאן שיהיה לו נאמנות, אלא הטעם שאין לזה הניזק דיינים בחו"ל, וכל שתפס אין צריך דיינים (עי' לקמן סי' שט"ו ס"ד) דעביד אינש דינא לנפשיה (ט"ז), היינו דווקא לכתחילה אבל בדיעבד אם תפס לא מפקינן, אם ניזק בקרן (דווקא תם - שמשתלם מגופא), אז רק אפשר לתפוס את השור המזיק, אבל בכל נזק אחר, מותר לתפוס כל דבר, אבל ובשאר קנסות היינו בהמה שחבלה באדם ואפילו בשן ורגל לא שכיחי כמבואר בסעיף ג' (קצה"ח). עיין ש"ך ס"ק (כה) דבטוען טענת גנב וכו' ואנן לאו בי"ד [מומחין] אנן, אין חייב כפל. לכאורה תמוה, דא"כ עדים זוממין לא יתחייבו מלקות ולא בכאשר זמם כשיעמדו בית דין מומחין, דהא לא העידו בפני בית דין מומחין, וגם לא יפסלו בהזמה רק מדרבנן וליבעי הכרזה, אלא ודאי דבדברים דעבדינן שליחותייהו, הוי כאילו נעשה בבית דין מומחין. לכן נראה דעיקר הטעם בטוען טענת גנב, כיון דבעינן דוקא שהשבועה תהיה בפני בית דין, וא"כ נהי דבשעת דין חשובין אנחנו כבית דין מומחין, מ"מ בשעה שנשבע שוב לאו בית דין אנן כיון דהשבועה אינה אלא לצורך כפל שאין דנין אותו, לא עשו אותנו שלוחין כלל בזה, ומשו"ה לא נתחייב כפל (נתה"מ), ונעשה ממונו ממש ואפי' חזר המזיק ותפס לא מהני (רע"א).

(כח) אין מוציאין מידו - פירוש, ואפילו תפס יותר מכדי היזקו, אם נתחייב לו כ"כ אם היו דנין אותו, כגון כפל ד' וה', תפיסתו תפיסה. וכן מוכח ברמ"א סימן שמ"ח סעיף ד' (סמ"ע). ולא כתב דאם הודה בקנס דלא מהני ליה התפיסה, משום דקי"ל דבזמן הזה לא מיפטר בהודאתו ואפילו לא באו עדים (סמ"ע וש"ך), ובשומר שטוען טענת גנב והוא עצמו גנב, כיון דלא משלם כפל אלא בנשבע לפני ב"ד, ואנן לית לן ב"ד מומחה, אם כן לא נתחייב בכפל ואפילו תפס מפקינן מיניה (ש"ך), וי"א דבלא עדים זה רק "אפשר" לגבות ולא ודאי כמ"ש בסמ"ע וש"ך, ועיקר הוא דפיו אינו מחייב קנס כלל אפילו במקום דלא מיפטר משום מודה בקנס³ (קצה"ח), ואם תפס הניזק, וחזר המזיק ותפס מהניזק מה שתפס ממנו אסור, דמאחר שבא ליד הניזק כבר, א"כ זכה בו בדין, משא"כ בשאר תפיסה דספיקא דדינא (נתה"מ ורע"א⁴). ויש אומרים שדברי הש"ך הם שאפילו לא הביא העדים לפני ב"ד, כיון שהוא בעצמו יודע מהעדות מהני, אבל כי ליכא עדים כלל ודאי לא מהני תפיסה⁵ (נתה"מ).

(כט) מידו - פי' דברי הסמ"ע היינו כיון דיש ספק כמאן הלכתא ממילא כיון דתפס יכול לומר קים לי כצד שאפשר לתפוס כל דבר ולא דווקא המזיק, ונ"מ באם תפס דבר אחר וקידש בו אשה לא הוי אלא קדושי ספק. חבורה מוזגי י"ש שנשבעו בפה מלא שכל אחד מחויב להודיע להנאמן קודם שיוליך התבואה לטחון כמה יטחון, ובאם יעלים מחויב ליתן עשרים אדומים קנס, והנאמן היה מחברה הנ"ל, ואחד מהם העלים ולא הגיד להנאמן רק חצי הערך ממה שהיה טוחן, ובאו בני החברה לב"ד ושלחו אחריו והודה על ההעלמה רק שהתנצל את עצמו, ונתחייב מתוך טענותיו, מחויב לשלם קנס הנ"ל אע"פ שהודה מפי עצמו, דהא דקיי"ל מודה בקנס פטור היינו דוקא בקנס שחייב מצד הדין, דלא חל עליו החיוב אלא בשעת העמדה בדין, וירשיעון אלהים, ולכן אם הוא מודה מהני הודאתו דלא יבוא כלל לידי חיוב, משא"כ בנ"ד שהוא התחייב את עצמו באם שיעבור על שבועתו, מחויב ליתן קנס הנ"ל, וא"כ תיכף כשעבר על שבועתו אף קודם העמדה בדין כבר נתחייב ודאי, ולא מהני הודאתו

³ עי' לקמן קצה"ח סי' שפ"ח ס"ח שמודה בקנס דרבנן פטור, וש"ך חולק.

⁴ לבדוק אם זה סק

⁵ עי' פ"ת סק"ז שזה דווקא עדים כשרים שלא נוגעים בדבר.

מאיר המשפט חלק א'

לפוטרו ממה שנתחייב כבר כו', ועי' מש"כ לקמן (סי' שפח ס"ח) [שאם יש תקנה של קהילה ומותנה שם קנס, אז יש מח' אם הודאת עצמו מחייב, כל זמן שלא כתוב בתקנה בפירוש לחייב על פי עצמו] (פ"ת).

(כז) ואם יאמר הניזק וכו' - בכל דבר שהוא ממון ואינו קנס אלא דלא שכיח שומעים לו, דתפיסה הוא דבר קל (ש"ך), השו"ע כאן אינו מחלק בין דיני קנסות ממש ושאר גזילות וחבלות וכל מילי דלא שכיח ולית ביה חסרון כס, אבל ההבדל מבואר דממון ממש אף על גב דלא דיינינן ליה בזמן הזה כיון דלא שכיח ולית ביה חסרון כס מ"מ לצאת ידי שמים הוא בעצמו צריך לשלם וגזלן הוא אם אינו משלם, אבל קנס ממש לא שייך בהו דינא דשמים משום דכל דיני קנסות אין הדבר תלוי רק אשר ירשיעון אלהים, ואם אין הב"ד דנין אותו לא שייך בהו דינא דשמים (קצה"ח) ⁶.

(כח) וכך וכך תחזיר - וי"א דאם לא הביא התופס עדים שראוי לזכות בהן אומרים לו להחזיר מה שתפס, והיינו דוקא אם תפס בעדים, אבל אי תפס בלא עדים נאמן במיגו דלא תפסתי (עי' רמ"א סי' שצ"ט ס"ג) (סמ"ע), ועיי' מ"ש לקמן (סי' שצט ס"ג) [דווקא כשיש לו עדים על הנזק דלא היה פטור משום מודה בקנס ולשיטת השו"ע היכא דאית ליה מגו נאמן בכל דוכתי אלמא דתפיסתו בלא עדים חשיב ליה כאלו הביא עדים שכדבריו, ובזמן הזה דליכא מומחין ולא חשובה הודאה מהני כשתפס ויש לו מגו] (ש"ך), אפילו לדעת אלה דמהני מגו בקנס היינו דוקא בפני ב"ד מומחין, אבל בזמן הזה דליכא מומחין הרי הוא כאילו בא במשכון לפני עדים ואומר לפנייהם שחייב לו קנס דלא הוי מגו אפילו בממון, וא"כ כשבא עם החפץ לפני ב"ד בזמן הזה א"כ הם משוי ליה "ראה" כיון דעכשיו ליכא ב"ד וליכא עלן רק תורת עדים, א"כ כיון דבטל המגו ומשוי ליה ראה הרי הוא צריך להחזירו ⁷ (קצה"ח). וי"ח על הקצה"ח דהא כיון שתפס הרשות בידינו לדון, דהא על כרחך לא מהני תפיסתו עד שדנין אם הוא חייב הקנס ופוסקין לו השבועה, ולכן כשתפס ודאי מהני, ולא דמי לראה בעדים, דהעיקר תלוי בשבועה שפוסקין לו הבית דין, משא"כ כאן שאנן פוסקין לו השבועה, הוי כשאר משכון שמהני הראהו בבית דין (נתה"מ).

(כט) בקנסות הכתובים - אף דאין גובין בזמן הזה קנסות, מ"מ יש לדונם ע"פ ז' טובי העיר, ועיי' בסימן ב' (סמ"ע).

(ל) אבל קנסות כו' - יכול לקנוס למי שאינו רוצה להיות ציית דין שיתן קנס למלך, ועיי' לקמן סימן שפ"ח סעיף ה' בסמ"ע [אחד שביזה החכם ועמד החכם ונתן העונש שלו לשר העיר, הוי קרוב למסירה] (סמ"ע). יכולים החכמים לקנוס על תקנתם בזמן הזה, ומכין ועונשין שלא מן הדין (נתה"מ).

(ו) ביהמבייש בדברים (לא), מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו (לב). הגה: ועיי' לקמן סימן ת"כ סעיף ל"ח (לג). ועיי' לקמן סימן ז' אס נתחייב לו מלקות, אס יכול לפדות עצמו בממון.

(לא) המבייש בדברים - הוא מתקנת הגאונים, אבל מדינא פטור בבושת דברים, ואפילו בדיינים סמוכים אין גובין ממנו בושת מן הדין (סמ"ע).

(לב) לפי כבודו - המבייש את הזקן נותן לו ליטרא דדהבא, והוא משקל ל"ה דינרי זהב, וי"מ שהוא ל"ו זהובים, (סמ"ע), עי' רמ"א (ביו"ד סי' רמג ס"ג) שאין לת"ח בזמן הזה דין ת"ח לענין ליטרא דדהבא, ויש חולקים (ש"ך).

(לג) וע"ל סי' ת"ך וכו' - ועי' עוד לקמן (סי' כז ס"ב) (ש"ך).

סימן ב - בית דין מכין ועונשין לצורך שעה, ובו סעיף אחד.

(א) בככל בית דין (א), ב"אפילו אינם סמוכים בא"י (ב), אם רואים שהעם פרוצים בעבירות (ג) (וסה"א ארך שעה), היו דנין בין דמיתה בין ממון (ד), בין כל דיני עונש (ה), ואפילו אין בדבר עדות נמורה (ו). ב"ואם הוא אלם, חובטים אותו על ידי עובדי כוכבים (ז). (כ"ויס להס כח להפקיר ממונו) ולכאזלו כפי מה שרואים לגזור פלגת הדור. ב"ובל מעשיהם יהיו לשם שמים, ודוקא גדול הדור (ט), או טובי העיר שהמחום ב"ד עליהם (י). הגה: ב"זכן נוהגין בכל מקום (יא) שטובי העיר צעיקן

⁶ עי' שעה"מ לעיל סק"ח.

⁷ עי' לקמן סי' קלג ס"ג אותו המח' קצה"ח והש"ך.

מאיר המשפט חלק א'

כז"ד הגדול, מכין ועונשין, והפקרן הפקר כפי המנהג, אעפ"י שיש חולקין י"וס"ל לאין כח ביד טובי העיר באלה(ניצ), רק להכריח הכזור במה שהיה מנהג מקדם או שקבלו עליהם מדעת כולסניג), אבל אינן רשאים לשנות דבר במידי לאיכא רווחא להאי ופסידא להאי(טו)טז), לאו להפקיע ממון שלא מדעת כולם, מכל מקום הולכין אחר מנהג העיר(יז), וכל שכן אם קבלום עליהם לכל דבר(יח), כן נ"ל (ועיין ציו"ד סימן רכ"ח דיני תקנות וחרמי כזור). לאכתבו האחרונים בתשובותיהם דמי שנתחייב מלקות, יתן ארבעים זהובים במקום מלקות(יט), ולא דונא קאמר, אלא שהם פסקו כך לפי שעה. אבל ביד הכז"ד להלקות(כ) או ליטול ממון כפי ראות עיניהם, לפי הענין, למגדר מלחא (וע"ל ריש סימן תכ"ה בהג"ה).

(כ) כל ב"ד - אפילו ב"ד של חו"ל (סמ"ע), כשהיחיד רגיל בדבר עבירה או שעשה עבירה

בפרסום במידי דשכיח, ג"כ מיקרי מיגדר מילתא ורשות לב"ד לקנסו (ש"ך ❖ מהר"ם).

(כא) אפילו אינם סמוכים בא"י - עיין מש"כ לעיל (סי' א סק"ז) פירושו (סמ"ע).

(כב) שהעם פרוצים בעבירות כו' - אף דאין כל העם פרוצים אלא יחיד מהם, יכולים לענוש אותו היחיד ולקנסו שלא מן הדין כפי ראות עיניהם, אלא כשהעם פרוצים יכולים לתקן ולגדור כלל העם ולענוש את כל אחד שיעבור על תקנתם, אף שלא ראו אותו האיש שהיה פרוץ במעשיו, אלא כדי לגדור העם (סמ"ע וש"ך), וי"א דאם יחיד פרוץ אין צורך שעה אלא רואין אם יניחו להעובר ילמדו ממנו קלי הדעת ויבואו להתפרץ, וי"א דלא שייך מיגדר מילתא אלא היכא דיש לחוש לקלקול רבים שהדור פרוץ. וי"א העיקר אף כשהיחיד רגיל בדבר עבירה או שעשה עבירה בפרסום במידי דשכיח, ג"כ מיקרי מיגדר מילתא ורשות לב"ד לקנסו. ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ב סק" (פ"ת).

(כג) דנין בין מיתה כו' - פירוש, ואפילו אינו חייב מיתה (סמ"ע).

(כד) בין כל דיני עונש - כל שהיה מזיד אף על פי שלא נגמר דינו בב"ד להריגה רשות ביד גואל הדם להורגו וכל שהיה קרוב לפשיעה אפילו אין בו מיתה בב"ד רשות ביד גואל הדם, אלא בזמן הזה יש להסתפק אי שייך דינא דגואל הדם כיון דעכ"פ בעינן קבלת עדים להודיע אמיתת הדבר שהרגו הרוצח ואנן הדיוטות אנן ואין אנו רשאין לקבל עדות נפשות (קצה"ח).⁽¹⁾ ואפילו אין בדבר עדות גמורה - גם אפילו בלא התראה, שא"צ עדים והתראה אלא לדון בדין תורה, אבל למי שעובר על תיקוני המדינה יכולים לעשות כפי צורך שעה, ולדיני נפשות צריך שיהיו מוזהרין לעשות בהסכמת זקני העיר כדי שיעשו אחר צורך גדול ובמתון (סמ"ע וש"ך).

(כה) חובטין אותו על ידי גוים - מדלא סיים לכתוב ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך כמ"ש הטור, משמע דס"ל דאפילו גמר דין יוכלו לעשות ע"י גוים, כיון שהוא אלם, ובפרט כשבאים לקנסו דלאו דין הוא (סמ"ע).

(כז) ויש להם כח להפקיר כו' - ולקנסו אלם ולנדותו ולהחרימו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאסרו בבית האסורים ולהשביעו בשם על כרחו שלא עשה ושלא יעשה הדברים, ובכל יהיה דעתו של דיין לשם שמים, ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו, וכך מלקין ומבזין למי ששמועתו רעה כו'. וה"מ באינש דעלמא אבל ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא (סמ"ע)⁸, אין לב"ד כח אלא לאפקועי ממונא אבל לא לזכות לאחר כל שלא בא לידו. ועיקר דיש להם כח להפקיע מזה ולזכותו לזה קודם שבא לידו (פ"ת).

(כח) ודוקא גדול הדור - בעינן דוקא דומיא דרב נחמן דהוה גדול הדור וממונה על הציבור ואז אפילו הוא יחיד. אי נמי אפילו אין שם גדול הדור כי אם שבעה טובי העיר שהמחוס רבים עליהם אבל דייני דעלמא שלא המחוס רבים עליהם לא. ומשמע דאף אם הוא גדול הדור אם לא המחווה רבים עליהם אין בידו לקנסו לצורך שעה, ועיקר דגדול הדור אפילו אינו ממונה (ש"ך ❖ ב"ח), אפילו יחיד בדורו, רק יכול לגזור אם רבים המחוס עליהם, ואם לא מרוצה לעם, לא, אבל אפילו ממונה ע"פ טובי העיר. אם לא שמומחה וגדול בהוראה, לאו כל כמיניה למקנסיה בדין יחידי. אם לא בהסכמת טובי העיר, שיושבים עמו בדין. ודעתם למיקנס ולמיגזר, הרשות בידם. אבל ביד הדיין ליכא רשות למיקנס, אלא מומחה וגדול בהוראה (ש"ך ❖ יש"ש).

(כט) שהמחוס בית דין עליהם - ר"ל שהמחוס הציבור לב"ד עליהם (סמ"ע).

⁸ עי' לקמן סי' קעה ס"ג שמשמע מהסמ"ע שיש דין ת"ח בזה"ז והט"ז חולק ועי' ש"ך סי' א ס"ו שיש בזה מח'.

מאיר המשפט חלק א'

(⁸⁷) וכן נוהגים בכל מקום וכו' - כל מי שנתמנה על הציבור הוא כאביר האבירים ויפתח בדורו כשמואל בדורו, וכל מה שעשה עשוי. כל ציבור במקומו כגאונים לכל ישראל שתקנו כמה תקנות לכל ישראל (סמ"ע).

(⁸⁸) אף על פי שיש חולקים וס"ל כו' - אפילו למ"ד טובי העיר יכולים לתקן מה שירצו, היינו דוקא מה שהוא צרכי הקהל, אבל להפקיע ממון מאחד לחבירו שאינו צורך הקהל, לא. ולא אמרינן הפקר ב"ד הפקר אלא בגדול שאין בדור כמוהו (סמ"ע), נהגו שלא להושיב דיינים קבועים רק דנים ע"פ זה בורר לו א' וזה בורר לו א' והאב"ד הוא השליש, ועלה על דעת איזה טובי העיר להושיב ב"ד קבוע עם הרב, אי אפשר לשנות כלל כיון שנהגו כן מעולם והוא מנהג ותיקין ע"פ הש"ס, ומנהג שנהגו לגדר וסייג וכ"ש מה שהוא מדינא דש"ס, אפילו התרה לא מהני, ובפרטות בזמנים אלו שע"פ הרוב מנהיגי העיר ממנים דיינים לקרוביהם אף על פי שאינם הגונים, משא"כ בזה בורר לו א', אף אם יהיה אחד מהן אינו הגון שיהפך בזכות בעל דינו אף מה שהוא שלא ע"פ הדין, מ"מ כיון שהשני בורר ג"כ למי שירצה, הוי כקיבלו עליהו. ומה"ט ראיתי בהרבה קהילות אף שיש להם דיינים קבועין, מ"מ בדבר גדול מתפשרים ע"פ הרוב לדון בזה בורר כדי שיצא הדין לאמיתו (פ"ת).

(⁸⁹) או שקבלו עליהם כו' - פירוש, דאז בדיבור בעלמא נתקיים אף בדבר שלא היה מנהג מקדם (סמ"ע).

(⁹⁰) במידי דאיכא רווחא להאי כו' - ש"ס נדפס שיש מח' עליו, ויש פסוק שצריך לגנוז, ויש שהקשו איך יוכלו לגזור אמילתא דאיכא רווחא להאי דהיינו להאחים דאמסטרדם, ופסידא להאי דהיינו לבני מדינתנו ושאר מדינות שכבר קנו מן הש"ס, וכי עדיפי מז' טובי העיר ב"ד בעירם שהם כגאונים לכל ישראל שאינם יכולים לגזור אמיתי דאית ביה רווחא להאי ופסידא להאי, ואפילו למ"ש הרמ"א כאן שהמנהג שאפילו בכה"ג יכולין לגזור, היינו דוקא ז' טובי העיר בעירם דהוי כגאונים לכל ישראל ודוקא מצד המנהג, מה דלא שייך בנ"ד דאין שייך מנהג במילתא דלא שכיח כמו בנידון דידן, כדאיתא בחו"מ סימן של"א סעיף א' בהגה [ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג]. ואף אם נודה שיש להם כח לגזור כה"ג על כל ישראל, מ"מ כיון שלא נתפשטה תקנתן וגזירתן במדינתנו רק עכשיו שכבר נקנו מהם בעד הון עצום ונתפשטו בקרב כל ישראל, הוי גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, ואין ספק אצלי דהנך רבנים וגאונים לא גזרו גניזה רק על הש"ס שעדיין ביד המדפיס והמחזיקים בידו ולא על הנמכרים (פ"ת).

(⁹¹) שם - אע"פ שהעולם אומרים לגזור בחרם על המדפיסים שלא יעשו במתכונתו אין לגזור על זאת מכמה טעמים א' מאחר שכעת הזכות ואחריות הדפוס הוא מחקי המלך וזכותיו בכמה דברים וא"כ מי יגזור לעכב על זכות המלך וחקו ב' לא מצינו כיוצא בזה שזכה הראשון בדין לעכב על אחר הבא אחריו ובפרט כי לא חדש הוא ואין זה חלקו רק עמלו שמטריח מעט ונוטל שכרו מאת מכרו ובמה שאינו מן הדין אין לשום רב ומורה לגזור במדינתו מה שנוגע למדינה אחרת, ג' מאחר דהאידינא ישנם גם גוים מדפיסים שא"צ לשמוע לגזירותינו א"כ זה חסר וזה לא נהנה אנו מפסידין למדפיסי ישראל במקום שאין הראשון מרוויח כלום [ע"כ מהגרמ"ב, והחת"ס הוסיף:] אע"פ שהמלך אוסר להטיל חרם, עכ"ז יש איסור של משיג גבול רעהו לכן נהגו קדמונינו להטיל גבול בכל הדפסה והדפסה שכן ראו קדמונינו בכל תפוצת ישראל מיום החל הדפוס לגזור בגזירת עירין על כל המשיג גבול למען לא יהי' שלוחי מצוה ניזוקים שכן א"א להדפיס בלי שיוציא הוצאות הרבה ויבוא מי שיבוא אחריו ויפסדנו קרנו ועמלו ומטעם זה אסר רמ"א ספרי רמב"ם של המדפיס השני כמ"ש בתשובתו (חת"ס חו"מ סי' מא), במדפיסי ספרים אפי' יהי' מדפיס מן העמים שאינו צריך לשמוע לחכמי ישראל ועוד אפילו גזר המלכות שלא להבי' ספרים מחוץ למדינה לתוך מדינתו וא"א להבי' ספרי' ההם למדינה ועוד אפי' ניתן רשות להמדפיס הזה מהמדפיס הראשון להדפיס ספריו לא הותר כלו שיש אומדן דעת דלא הותר אלא לזה במדינתו כי סמך שהישראל' חוץ למדינתו לאו רשיעא נינהו לעבור על או קנה מיד עמיתך, ופשיטא שאין רשות לשום מדפיס ישראל לקבוע בדפוס במשך זמן החרם הראשון, א"כ בשאר מדפיסי כ"ש במי שהוציא דבר חדש ובתנאי שלא יהי' חידושי תורה ופסקי הלכות שאסור ליטול שכר וליהנות ממנו בעה"ז, אבל מגיהי ספרים ופוסקי טעמים, דמותר ליטול עליהם שכר

מאיר המשפט חלק א'

וכגון פלוני וכו' והוא טרח וקיבץ כמה ספרי' למאות הנצרכי' לזה העסק והוציא ממון רב וגאונינו רבותינו קבעו שכרו למינקט לי' שוקא על כ"ה שנין שלא ישיג אחר גבולו אלא שלא היה ביכולתו להדפיס בפעם אחת מה שסיפיק לכל ישראל על כ"ה שנין ע"כ מדפיס וחוזר ומדפיס והכל הוא ליטול שכרו ככל כמגיהי ספרים וכת"ח שמלמדים הלכות שחיטה וקמיצה שיטלו שכרם מתרומת הלשכה ושאר המדפיסים ידפיסו מחזורים אחרים או ספרים אחרים' ולמה יהנו במה שהמציא הוא (חת"ס סי' עט) ואפשר להטיל חרם ושמתא על הקונים והלומדים מתוך הספרים שנדפסו בתוך הזמן (חתם סופר ח"ו נ"ז). ועי' מש"כ (יו"ד סי' רלו סק"א) וי"א שהסכמות שנותנים רבנים על הדפסת ספרים שלא ידפיס עוד אחר ספר זה אינו חל דשבועה בכתב לא מהני וי"א דגזירה בכתב שגוזרים גדולים ודאי חל אלא שאם כבר מכר המדפיס הראשון ספריו אין בידו לעכב אחרים להדפיס ולמנוע מלאכת שמים אף שהוא תוך זמן שגבלו הרבנים בחרמותיהם כיון דלית ליה פסידא, וי"א דאף אחרי נמכר עדיין יש לו כל הזכות עד תום הזמן. וי"א בשבועה שלוחו של אדם כמותו מדיכול לישבע על תנאי, ויש חולקים דשבועה ע"י שליח לא מהני (פ"ת).

(טז) ופסידא להאי כו' - וכ"ז דזה לאו למיגדר מילתא הוא אין שומעין להן. ומשמע מזה דלמיגדר מילתא כו"ע מודים דיש כח לטובי העיר, ולפ"ז צ"ל דהרמ"א לא כתב דיש חולקין אלא אמ"ש שכן נוהגין, ור"ל דנוהגין כן אפילו בלי צורך שעה דמיגדר מילתא, וא"כ קיצר במקום שהיה לו להאריך ולפרש. וכל כה"ג דאינו בכלל היתר מיגדר מילתא, אין שומעים להן, ואפשר שהוא כוונת הרמ"א, וצ"ע (סמ"ע).

(טז) מכל מקום הולכין אחר מנהג כו' - עי' רמ"א לקמן (סי' שלא ס"א) [אם] לא היה מנהג בעיר, אבל רוב אנשי העיר באו ממקום שיש שם מנהג, אזלינן בתר מנהג העיר שבאו משם. הלך ממקום שנהגו להשכים ולהעריב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב או איפכא, אזלינן בתר המקום ששכר שם הפועלים. ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג (ש"ך), וי"א [והוא שיטת החולקים] דאין כח לרוב הקהל להכריח למיעוט לשנות דבר במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי או להפקיע ממון שלא מדעת כולם אלא אם כן להכריח הציבור במה שהיה מנהג מקדם או למיגדר מילתא במילי דשמיא דאז יש כח לרוב הקהל או טובי עיר שהמחוס עליהם מדעת כולן לכל דבר וי"א [והוא הראבי"ה והוא שיטת ה"וכן נוהגין] דאם קבלו עליהם ראשים לכל דבר כנהוג מה שעשו עשוי בתקנת הקהל דוקא ואף על פי שלא היה כן מנהג מקדם וגם אינו מיגדר מילתא, ואפילו יחיד שביררו מה שעשה עשוי בתקנת הקהל ויפתח בדורו וכו' ואפילו מיחו עליו הרוב אינו כלום, ואפילו טובי העיר שלא המחוס עליהם אם עשו דבר כמעמד אנשי העיר בפרהסיא ואין מוחה בידם מה שעשו עשוי ואם רוצים לעשות דבר והרוב מיחו אין הגזרה חלה עליהם מאחר שלא המחוס רבים עליהם אבל אם הרוב הסכימו והמיעוט מיחו חלה הגזרה עליהם בעל כרחם (ש"ך ❖ ב"ח), על טובי העיר להביא ראיה שזה מנהג קבוע בעירם להיות ידם על העליונה במה דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי, ואפילו אם יבררו שהמנהג כן, מ"מ בדבר שהם עצמם נוגעים בדבר כמו בעסקי המסים שכולם נוגעים בדבר, לא מיחשב טובי העיר והרי הם רק כשאר יחידים, ועי' לקמן סימן קס"ג סעיף א' ס"ק? [שכל המיסים צריכים לעשות בפני כל הבעלי בתים המשלמים, ולא רק רובם] (פ"ת).

(טז) וכ"ש אם קבלום עליהם לכל דבר כו' - אין רשאים בני העיר לקיים שום דבר היכא שיש דין מומחה או אדם חשוב בעיר, ועי' לקמן סימן רל"א סכ"ח [ז"ל: רשאים בעלי אומנות לעשות תקנות בענין מלאכתם כגון: לפסוק ביניהם שלא יעשה א' ביום שיעשה חברו וכיוצא בזה וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך הגה: והא דבני אומנות יכולים לתקן ביניהם תקנות היינו כולם ביחד אבל שנים וג' מהם לא מהני במה דברים אמורים במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור אבל אם ישנו אין התנאי שלהם או של כל בני העי מועיל כלום ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי אלא אם כן עשו מדעת החכם הגה: מיהו אם ליכא הפסד לאחריני יכולין לתקן ביניהם מה שירצו], וי"א דוקא בדבר שהוא קנס (סמ"ע).

מאיר המשפט חלק א'

(ט) יתן ארבעים זהובים - מאן דאתקנס מנה בדינא סופג ארבעים, במאתים, שמונים, על כל מנה ארבעים ועי' לקמן סי' תכ סמ"א [הפורע ראש האשה משלם ק' סלעים כו'. המלעיג על דברי חכמים לוקה, והקורא לאשת חבירו זונה או פרוצה לוקה ד' מלקיות] (סמ"ע).
(צ) אבל ביד הב"ד להלקותו כו' - מעשה באחד שישב לארץ להלקותו ולא בא הממונה להלקותו, ופטרו הרב כיון שלא הורגלו בכפיתה (סמ"ע).

סימן ג - בכמה דיינים דנין, ובו ד' סעיפים.

(א) לביאין בית דין פחות משלשה(א). וכל שלשה נקראים בית דין, אפילו הדיוטות, (לילאי אפטר לית זהו חד ליודע סכנות דיינים(ב), אצל אי לית זהו חד לידע, פסולי לדונג). לומכל מקום יכולין לקבל הטענות ולשלחם לפני מורה), ליהם דנים את האדם בעל כרחו(ד), אם הנתבע מסרב(ה)⁹ לירד לדין או שאינו רוצה לדון עם התובע בעירו(ו), אבל אם רוצה לדון עמו בעירו, אלא שאינו חפץ בשלשה שבריר התובע, אז זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הגה: כלקמן סימן י"ג. ונ"ל דוקא דיינים שאינם קצועים, אצל אס דיינים קצועים צעיר(ז), לא יוכל לומר: לא אדון לפניהם אלא זה בורר, וכן נוהגין צעירנו, וע"ל סימן כ"ז סעיף א'.

(א) אין ב"ד פחות משלשה - היינו מדברי סופרים, אבל מדין תורה בדיני ממונות בחד סגי (סמ"ע), וי"א דמדאורייתא בעינן ג' מומחים, אלא שחז"ל תיקנו דסגי בג' הדיוטות משום שלא תנעול דלת בפני לוין (ש"ך), אפילו נימא דמן התורה בחד סגי לדון אבל עכ"פ בדיני כפיה ודאי צריך מומחין, למ"ד שעבודא לאו דאורייתא וא"כ אין בו אלא משום פריעת בע"ח מצוה, כיון דאינו אלא מתורת כפיה דהא הנכסים אינם משועבדים וא"כ מוכח דשליחותיהו דקמאי קא עבדינן (קצה"ח), ויש חולקים דדמי לעשה סוכה ואינו עושה דכופין אותו לקיים המצוה, כל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור אפילו מי שאינו בכלל בית דין, ולמעשה מומחה לרבים הרי זה מותר לדון יחידי אבל אינו חשוב בית דין, וממילא אין ההודאה בפניו חשובה הודאה בבית דין, בדברים דבעינן דוקא בית דין, כגון לענין טוען טענת גנב דכתיב שם בקרא, דבעינן דוקא נשבע בבית דין, ולענין הודאה במקצת, ובפחות יכול לחזור מהודאתו, [ובדין בעלמא שאין צריך בית דין דסגי בחד, כמו הוראת איסור והיתר], ונהי דהקילו חז"ל בשלשה הדיוטות, מ"מ בשני הדיוטות אפילו בדיעבד פסול (נתה"מ).

(ב) דא"א דלית בהו חד דיודע סברות כו' - מש"כ "דיודע סברות" פי' ששמע או שקרא בספרים ויודע סברות בדינים, ואין זה גמיר וסביר הנזכר בגמרא ופוסקים, שהוא מומחה מיקרי ויכול לדון יחידי (סמ"ע), וי"א דגמיר מיהא בעינן, ולא מספיק מי דגמיר קצת ומתוך

⁹ עי' לקמן סי' כו סק" Error! Reference source not found.

ב"ד שהזמינו אדם לדין, והוא מסרב, חייב נידוי אפילו אם רק דין א' חתם על ההזמנה, ועוד קביעות זמן במקום הזמנה היא בו ביום שקבעו לו אין צריך להזמינו אלא שאפי' לא בא מאליו חייב נדוי, ואם שלחו שליח ושליח לא מצאו, לא חייב נידוי על זה, ואם הנתבע אמר דבר ידוע, שהתובע תובע אותו כמורשה של קבוצה, והוא לא המורשה, ואומר אני אבא על תביעה פרטי כלפי, ולא כמורשה של הקבוצה, גם כן אינו בגדר מסרב, ואפילו אם ספק או הוא חייב גם כן לא חשיב סירוב, ואם הוא מורשה של קבוצה, ומסרב, גם כן לא חייב נידוי, שעצם הסירוב היא כביטול למורשה שלו (אלשיך קכה).

נתבע המסרב לבא לבית דין בטענה שאם יזכו אותו, הוא לא יכול לגבות בעל כרחו של התובע, ולכן רוצה ללכת לבית דין שיחייבו על פי חוקי המדינה, לא חשיב כמסרב, ואם יש חשש שהבעל לא יקיים חיובי כתובה למגורשת, יש בדין הבית לעכב נתינת הגט, וגם לא לתת התיר מאה רבנים (אג"מ חו"מ ח"ב סי' ט).

המסרב לבא לבית דין מפני שרוצה לדון בבית אחר בעיר, אינו מסרב, אבל בטענה שרוצה לדון בבית דין בעיר אחר, הוי מסרב (דברי גאונים כלל כג סי' יט).אי אפשר לסרב מלבוא לדין מחמת שטוען שבעל דינו הלך לערכאות לקבל עיקול למנוע הצד שכנגדו מלגבות ממונו, דאין להחשיב זה כהליכה לערכאות, וגם אפילו אם הלך ותבעו לערכאות, עכ"ז אם הלך לבית דין ותבעו, חייב הנתבע ללכת (אג"מ חו"מ ח"ב סי' יא).

בעל דין שרוצה לעמוד על דין תורה ולא על שטר בוררים, יש לו דין מסרב (דברי גאונים כלל נב ס"ח).

מאיר המשפט חלק א'

כך יודע סברות קצת בדינין. י"א דיכול המוחזק לומר קים לי כהרמ"ה דבעינן שלשתם גמירי. ואין נ"ל אלא עיקר כשו"ע (ש"ך).

(א) אבל אי לית בהו כו' - מיהו אם המחום¹⁰ רבים עליהם, אפילו ג' יושבי קרנות כשרים, כדלקמן (סי' ח ס"א, סי' כב ס"א) (ש"ך). אם כל הג' לא תלמידי חכמים כלל הם פסולים לדון כמו שפסק ברמ"א (סי' ג ס"א), ואסור להו למידן א"כ שקיבלו עליהו, והיינו שצריך שיקבלו עליהם בפירוש כדין קרוב או פסול כמבואר בסימן כ"ב. אבל לא סגי בבאו לפניו לדון לבד, שזה קאי דוקא איחיד מומחה דמותר לדון ביחידי אלא שמצות חכמים שיושיב עמו אחרים, מ"מ כל שבאו לפניו מיקרי קבלה, משא"כ בשנים או אחד שאינם מומחים או תלתא דלא גמירי כלל דפסילי לדון מדינא, צריך קבלה בפירוש כמו בקיבל עליו קרוב או פסול, ועיי' לקמן (סי' ה ס"ב סק"ו?) (פ"ת).

(ג) והם דנים את האדם בע"כ - מחלוקת שנפלה בין תובע לנתבע, שאחד מהם אומר שרוצה להתדיין בדין תורה, והאחד אומר שאין לו להתדיין רק בדיני סוחרים שכך הוא המנהג במקום שנעשה העסק. הדין עם השני, כיון דבמקום שעשה העסק יש מנהג להתדיין כפי דרך הסוחרים ולא כפי דין תורה, מנהג מבטל הלכה כו' (רע"א).

(ד) אם הנתבע מסרב - אם יצא זכאי מב"ד. ושוב חזר בע"ד ותבעו בפני ב"ד אחר אינו זקוק לירד עמו וגם אין ב"ד רשאי לשמוע דבריו כלל. ואפילו אם אין עדים בדבר נאמן לומר שכבר דן עמו על אותו תביעה שבע"פ ויצא זכאי ואפי' שבועה אינו חייב דכיון שאם יודה אינו חייב ממון כ"א לדין עמו אמנם אפשר שמחרימי' אותו שלא יטעון שקר ויודה אם לא דן עמו על תביעה זו עיי' סמ"ע לקמן (סי' יט סק"ב?) (רע"א)¹¹.

(ה) שאינו רוצה לדון עם התובע - עיי' לקמן סי' י"ד (סמ"ע סק"א?) דדוקא הנתבע אינו יכול לדחותו מלדון עמו בעירו, אבל התובע יכול לכופו לילך עמו לבית הועד. ולב"ד הגדול גם הנתבע יכול לדחותו (סמ"ע), עיי' שם ש"ך סק"ג? (ש"ך).

(ו) אבל אם דיינים קבועים כו' - עיי' לקמן סי' י"ג ס"ב ברמ"א דכל מקום שאינו יכול לחזור לא יוכל ג"כ לומר שיוסיפו הדיינים, א"כ ה"ה הכא בדיינים קבועים אף קודם שטענו דפסק הרמ"א כאן דאינו יכול לומר לא אדון לפנייהם רק בזה בורר, ג"כ אינו יכול לומר להוסיף דיינים. וי"א דהא דמשהו הרמ"א הוספה לחזרה היינו בנתבע ולא בתובע, דהתובע יכול לטעון להוסיף דיינים אף בדיינים קבועים ואף אחר שהתחילו לטעון, והגאון המחבר חולק עליו בזה ודעתו דאין חילוק. וי"א דאפילו אם ב"ד קבוע בעיר דלא מצי לטעון לא אדון לפנייהם, מ"מ אם טוען שרוצה להוסיף דיינים שומעין לו (פ"ת).

(ז) לפחות משלשה, אין דיניהם דין(ח), אפילו לא טעו, ל"אלא א"כ קבלום בעלי דינים או שהוא להמומחה לרבים(ט). (י"ב) וזמון הזה אין לזון מומחה לרבים שידון ביחידי צעל כחו של אלס(י). ככל שאינם שלשה (ולא קבלום עליהם ואינם מומחים לרבים(יא)), אפילו הם סמוכים בא"י, הודאה שמודים בפניהם כמי שמודה חוץ לבית דין(יב), ויכולים להחליף טענותיהם שטענו בפניהם, והכופר בפניהם ואחר כך באו עדים, לא הוחזק כפרן(יג). אבל השלשה, אעפ"י שאינם סמוכים, ההודאה בפניהם כהודאה בב"ד, וכן בכופר ואחר כך באו עדים, הוחזק כפרן ואינו יכול לחזור ולטעון.

(ח) פחות משלשה אין כו' - אי נקט רשות מריש גלותא או מנשיא שבא"י מותר לדון יחידי אפילו אי גמיר ולא סביר. אלא משום דאין לנו עתה לא נשיא ולא ריש גלותא ליטול רשות מהם, לכן לא רצה המחבר להאריך בפרטי דין זה, וסמך אמ"ש בסוף סימן זה דמי שאינו מומחה כו' אף על פי שנטל כו', דנלמד מיניה הא למומחה מהני נטילת רשות (סמ"ע), ואפילו לענין קדושין אין להתמיר דדיניהם דין (ש"ך).

(ט) או שהוא מומחה לרבים - כל שהוא חשוב כרב נחמן בדורו ופקיע במשנה ותלמוד ופקיע נמי בשיקול הדעת ומעייין בדיני כמה שנין ומנסין ליה זימנין סגיאיין ולא חזו ביה טעותא, כגון האי הוה מומחה לרבים, ופירוש מומחה הוא מנוסה (סמ"ע) עייין לקמן (סי' יג ס"א) (ש"ך), יחיד מומחה היינו דחשיב כר"נ בדורו ופקיע במשנה ובתלמוד ופקיע נמי בשיקול הדעת ומעייין בדינין כמה שנין ומנסין ליה זימנין סגיאיין ולא הוה ביה טעות (ש"ך ❖ טור).

¹⁰ ?

¹¹ אולי זה לקמן סק(כא)

מאיר המשפט חלק א'

(¹) ובזמן הזה אין דנין וכו' - וכן הוא ביו"ד (סי' רכח ס"א) לענין היתר נדרים ביחיד מומחה (סמ"ע), כ"ז לענין לכתחילה, אבל לענין פטור מתשלומין אם טעה או אם דן בדיעבד יש מומחה, וכמ"ש לקמן (סי' כה סק"ג? אות ד?) (ש"ך).

(²) ואינם מומחים לרבים - משמע האם הם מומחים אפילו אם הם פחות מג', הודאה שהיתה לפנייהם הוה הודאה, ויש חולקים דלא הוה הודאתו הודאה אפילו הם מומחים וסמוכין אם לא שהם ג', ואז אפילו בהדיוטות סגי. ומהתימה על רמ"א שעירב שתי הדעות יחד ולא כתבן בלשון פלוגתא. ויש לישב בדוחק דמ"ש רמ"א מומחה לרבים, ר"ל שהמחוס רבים עליהם דכה"ג מהני (סמ"ע), ויש חולקין, דמה בכך שהמחוס רבים עליהם מ"מ לא ה"ל ב"ד, אלא כונת הרב כפשוטו, והא דלא כתבן בלשון פלוגתא, משום דכיון דבלשון המחבר עצמו אין הכרח כל כך, די"ל סמוכים שאינם מומחים. ולענין דינא, עיקר כהמחבר (ש"ך), מאחר וההודאה לפניו לא הוה הודאה ויכול להחליף הטענות, א"כ מכ"ש שאין יכולין לקבל עדות דהא אין להם דין בית דין, ולקבלת עדות בעי בית דין, וכ"כ הש"ך בהדיא לקמן (סי' מו סק"ע?), אלא צ"ל דכל מקום שמותר לו לדון יכול לקבל עדות והטענות, וא"י לחזור בהם לא העדים ולא הבע"ד, ושלא כדברי הש"ך, ומקיימין השטר עפ"י עדות שיעידו לפניו, דנגד דין זה שהן יכולין לדון עושין כל מה שבי"ד עושין, ומומחה יכול לדון עכ"פ כששומע משני עדים, רק על פי ראייתו א"י לדון, וזהו דלא כהש"ך. אבל יחיד מומחה לרבים אף על פי שדן דיני ממונות יחידי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה בבי"ד, לענין שיהיה לו דין שטר, וגם לענין אם בא והודה מעצמו לא מהני ההודאה, כיון דאפילו בשלשה בעינין קבעו ושלחו, לקמן סימן ל"ט סעיף ט'. וגם אין בית דין אחר יכול לדון מתוך אותו כתב שכתב היחיד מומחה או השנים, שהודה או שהעדים הגידו לפנייהם, כיון שאין עלייהו דין בית דין הוה מפייהם ולא מפי כתבם, כיון שנכתב שלא בציווי המתחייב, ודין עדים עלייהו, רק שדינן דין. וכן אין יכולין לקבל עדות או טענות ולשלוח לבית דין אחר בכתב או להגיד בפה, דהוה עדים מפי עדים. אכן, הן בעצמן יכולין לדון במקום שדינן דין, כגון במומחה, או שנים אליבא דשמואל, ויכולין לכוף על קיום פס"ד של אלו כשמגידין בפה שכך נגמר הדין מפייהם, ואין מדקדקים אחריהם, אבל מתוך כתבם אין דנין, שדין עדים עלייהו, רק שדינן דין. אמנם מש"כ הרמ"א דאינן מומחין לרבים, דבמומחה לרבים ודאי דא"י להחליף בטענותיהם (נתה"מ), וי"א דמש"כ אפילו הם סמוכים ומומחים אין הודאתו הודאה כו'. היינו דוקא לענין הודאה, אבל לענין כפירה העיקר כהפוסקים דהוה ככופר בב"ד, דכיון שדנו לפניו ודינו דין א"כ ודאי מגלה טענתו והוחזק כפרן כו' (פ"ת).

(³) ההודאה שמודה לפנייהם - נסתפקתי יחיד מומחה שדן ובעל דין הודה לפניו במקצת אם ראוי לחייב שבועה דמודה במקצת, כיון דהודאה שהודה לפניו לאו הודאה א"כ לא הוה מודה במקצת, או נימא כל זמן דלא חזר מהודאתו הוה הודאתו וחייב שבועת התורה בהודאות דהיינו מודה במקצת וכן לענין שיהיה הוחזק כפרן ודאי בעינין ב"ד של תורה והוא שלשה ומומחין, והא דדיינין בהודאות הוא משום שליחות דארץ ישראל, אלא דלא מהני מדרבנן אלא בשלשה הדיוטות אבל יחיד מומחה אפילו מדרבנן אינו מועיל. אמנם גוף הדין בהודאות והלואות סגי ביחיד הדיוט וכמו באיסור והיתר (קצה"ח), ויש חולקים דאם יודה בהודאה גמורה או באתם עדי באופן שלא יהיה יכול לחזור מהודאתו, ודאי דיכול לחייבו שבועה, דלא גרע ממחויב בתוך טענותיו (נתה"מ סק"א).

(⁴) לא הוחזק כפרן - והיינו כל זמן שלא אמר לפנייהם אתם עדי, דזה מהני לכו"ע בכל עדים, כמ"ש לקמן סימן סעיף ו' לענין הודאה, ובסימן ע"ט סעיף ט' לענין הוחזק כפרן (סמ"ע), וי"א אף על פי שאמר לפנייהם אתם עדי, אלא דקמ"ל דאין להם דין בב"ד רק דין עדים, לענין דלא הוחזק כפרן להבא לומר אח"כ פרעתין, כדלקמן סימן ע"ט סעיף ט' (ש"ך).

(ג) בא"עפ"י שיחיד מומחה לרבים מותר לו לדון יחידי(נדר), מצות חכמים שיושיב עמו(טו).

(⁵) אף על פי שיחיד מומחה לרבים מותר כו' - י"א כן אמי שנטל רשות (סמ"ע).

(⁶) שיושיב אחרים עמו - י"א שמספיק שיושיב עוד א' עמו (סמ"ע), י"א דאפילו בקיבלוהו והוה מומחה אסור לו לדון יחידי וי"ח. ולכתחילה צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה, אבל ודאי דגם האידנא יודעים לדון דין תורה בכמה דינים המפורשים בש"ס ופוסקים, א"כ ודאי כשבאים מתחילה לדון לפניו וקיבלוהו, מסתמא קיבלוהו אדעתא דלדון דין תורה, ועל כן יש לזוהר שלא לדון ביחידי אף שקיבלוהו, אם

מאיר המשפט חלק א'

לא שמפרש בהדיא איני יודע לדון אתכם דין תורה, או שהוא דין פשוט ומומחה ורגיל הוא בכך, דבכה"ג איכא מומחה אף האידינא (ש"ך), עיין ש"ך, שהעלה דביחיד מומחה מהני קבלה אפילו לכתחילה, ואפילו לא קבלוהו בפירושו אלא שבאו מעצמם בלי כפיה הוי קבלה, והאידינא דליכא מומחה לאו שפיר עבדי אותן שנהגו לדון לכתחילה אם לא שמפרש להדיא איני יודע לדון אתכם דין תורה או שהוא דין פשוט ומומחה בכך דכה"ג גם האידינא איכא מומחה, ולי נראה שלא להקל בזה כלל, ובעל נפש ירחיק מזה וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי (קצה"ח).

(ד) מ"באף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, מ"גכל זמן שהם רבים הרי זה משובח, ומוטב שיחתוך הדין בי"א מבעשרה(טז). מ"דוצריך שיהיו כל היושבים בבית דין ת"ח וראויים(יז), ואסור מ"הלאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי יושב(יח), שמא ישב עם אנשים שאינם הגונים, ונמצא בכלל קשר בוגדים, לא בכלל ב"ד. מ"מי שאינו מומחה(יט), ולא קבלוהו עליו בעלי דינים, אף על פי שנמל רשות מראש הגולה אין דינו דין(כ), אפילו לא טעה, וכל אחד מבעלי דינים(כא) אם רצה חזור ודן בפני בית דין. הגה: מ"קשות שנותן המלך עכו"ם בזמן הזה, אינו כלום ומיהו אם קבלוהו הקהל על פי כתב המלך(כב), יכול לדון(כג). מ"יו"א דאס גמיה(כד) וסזכר מהני ליה רשות המלך או הש"ס הממונה זעיקו(כה), דזהו בכלל דינא דמלכותא מ"להוסיב דיינים וסופטים מי שיקל(כו), ומכל מקום ימי שפועה זה בלא רשות הקהל, מנער הכזור ועתיד ליתן את הדיו(כז).

(ט"ז) ומוטב שיחתך הדין בי"א וכו' - דכשהן מרובים מדקדקין כולן ויצא הדין לאמיתו יותר. ומ"ש בעשרה לאו דוקא, דהוא ב"ד שקול (סמ"ע).

(ט"ח) וצריך שיהיו כל היושבים בבי"ד ת"ח וראויים - ר"ל כל העשרה הנ"ל שיושבים בב"ד, אבל לא קאי אתלמיד היושב לפני רבו, דשם אין צריך שיהא ת"ח אלא שלא יהא בור¹² (סמ"ע).

(ט"ח) עד שידע עם מי יושב - ראשון א' כתב לתלמידו לא תשב אצל הקהל בשום דין, דידעת שפסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים (סמ"ע), ע"י לקמן (סי' ז ס"י) ומה שכתבתי שם (פ"ת).

(ט"ט) מי שאינו מומחה כו' - פירוש שאינו לא גמיר ולא סביר, כי הגמיר ולא סביר נקרא מומחה סתם ומהני ליה נטילת רשות, והגמיר וסביר נקרא מומחה לרבים (סמ"ע), וכ"כ עוד הסמ"ע לקמן (סי' כה ס"ג), ואין דבריו נכונים כמו שהשגתי עליו שם (ס"ק כ"ב? וסעיף ד' ס"ק ל"ט?) (ש"ך).

(כ) אין דינו דין - ואם טעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם (סמ"ע).

(כא) וכל אחד מבעלי דינים כו' - אם יצא זכאי מב"ד ושוב חזר בע"ד ותבעו בפני ב"ד אחר, אין זקוק לו לירד עמו לדין, וגם אין ב"ד אחר רשאים לשמוע דבריו כלל¹³ (רע"א), ע"י הסמ"ע והש"ך לקמן סימן י"ט? ועיין מה שכתבתי שם, ואפילו אם אין עדים בדבר מ"מ נאמן [לומר] שכבר דן אתו על אותה תביעה שבע"פ ויצא זכאי, ואפילו שבועה אינו חייב דהוי דבר שאם יודה אינו חייב ממון כי אם לדון עמו, אמנם אפשר שמחרימים אותו שלא יטעון שקר ויודה אם לא דן עמו על תביעה זו, ועיין בש"ך לקמן סוף סימן כ"ב (פ"ת).

(כב) ומיהו אם קבלוהו הקהל ע"פ כתב המלך - דסלקא דעתך אמינא כיון שלא מרצונם קיבלוהו אינו יכול לדון, קמ"ל. וכל שכן אם קיבלוהו מרצונם בלא כתב המלך, ועמ"ש לקמן סימן כ"ה ס"ק ל"ג? (ש"ך).

(כג) יכול לדון - אבל אינו פטור מתשלומין אם טעה. מיהו אי גמיר וסביר מהני קבלתם על פי המלך לפטרו מתשלומים (ש"ך).

(כד) דאם גמיר - ואף על גב דכתב הרמ"א לעיל סעיף ב' דלכתחילה אין מומחה בזמן הזה, מ"מ אם גמיר וסביר מהני ליה רשות המלך אף בזמן הזה לענין שיכול לדון. ומ"מ נראה דלענין שידון ביחידי לא מהני (ש"ך).

(כה) מהני ליה רשות המלך - אף לפוטרו אם טעה, כמו רשותא דריש גלותא דלקמן (סי' כה ס"ב) (ש"ך), דבר הרב שנתנו לו שולטנות משר או מלך של אומות אמרינן בזה דינא

¹² ע"י לקמן סי' ט ס"ו.

¹³ ע"י לעיל סק(ה)אולי זה חזרה

מאיר המשפט חלק א'

דמלכותא דינא, מיהו צריך להיות ראוי לכך והוא מרצון הקהלות שנתמנה עליהם, אבל מי שנתמנה שלא מרצון הקהלה עתיד ליתן את הדין אם הוא הגורם (ש"ך * רמ"א).
(כ) להושיב דיינים ושופטים מי שירצה - מיהו צריך שיהא גמיר וסביר וכמ"ש לפני זה (סמ"ע).

(כ) מצער הצבור - כאשר השר מונה א' לדון בכפיה ולהיות מושל העיר ואינו נוטל פרס מהקהל, הוא בכלל מדינא דמלכותא, רק שאינו מדרך המוסר שהרב יקבל ממשלתו בלי רצון הציבור, אך לכוף הציבור ליתן לו פרס והספקתו והכנסתו, זה אינו מדינא דמלכותא, כי אילו יכוף שר לשכור לו דוקא פועל זה למלאכתו ולא פועל אחר, זה אינו מחוק המלך, וא"כ כל פרוטה שנוטל הרב מהכנסות הרבנות ע"פ כפיית השר גזל הוא בידו (פ"ת).

סימן ד - כיצד אדם עושה דין לעצמו, ובו סעיף אחד.

(א) יאיכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו, ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחננו(א), ינאס לא יוכל להליל צענין אחר, אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין(ב), יזהוהא שיוכל לברר ששלו הוא נוטל בדין(ג), מ"מ אין לו רשות למשכנו בחובו(ד). הגה: מטעם שיתבאר לקמן סימן ז"ז סעיף ו"א(ה).
י"א דווקא בחובו ממך, אבל אם חייב לו בלא הלוואה, או שאין כריך למשכנו כי הוא כבר אכלו צפקדון או מלאו ביד אחר, מותר לתפסו. י"א דלא אמרינן עבד אינש דינא לנפשיה רק בחפץ המזכור(ו) לו שהוא שלו, כגון שגזלו(ז) או רוצה לגזלו יאו רוצה להזיקו, יכול להליל שלו. אבל אם כבר נתחייב לו מכח גזילה או ממקום אחר, לא. דווקא הוא צעמנו יכול למעבד דינא לנפשיה, אבל אסור לעשות על ידי עובדי כוכבים, מיהו אם עבר ועשה על ידי העו"ג(ח), ינאס לא היה יכול להליל שלו צענין אחר(ט), מה שעשה עשויו. י"א דלא מיקרי עבד דינא לנפשיה אלא כשמזיק לחבירו, כגון שמכהו(י) ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לזכר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכונ(יב), יכול לעשות בכל ענין, ויורד אח"כ עמו לדין(יג). וכל זה מיירי ביחיד נגד יחיד, ינאסל יחיד נגד רבים, והוא מצני העיר(יד), עבדי דינא לנפשיהו אם יודעים שהדין עמהם, אף על פי שאין יכולים לזכר לפני בית דין, כי אינם יכולים להעיד, שכולן נוגעין בדבר. עיין בסימן ז' סעיף י"ב וסימן ז"ז. ינאס יא חלוקים וטענות דיניהם, הקהל נקראים מוחזקים לגבי היחיד(טו)(טז), וכריך לתת להם משכון קודם שירדו עמו לדין. והא דנקראים מוחזקים לגבי יחיד, דווקא צענייני מסים, אבל לא בשרא דברים, ומכל מקום כריך לתת משכון קודם שירדו לדין עמו(יז). וכל זה כשאין היחיד תלמיד חכם, אבל אם הוא תלמיד חכם שתורתו אומנתו, ויש לו דין בזה מחמת מסים, אין כריך לתת להם משכון, גם אינם נקראים מוחזקים נגדו(יח), ומותר בלכוף צענייני מסים ע"י עובדי כוכבים ולהפסידו, אם אינם יכולים להוציא ממנו המס צענין אחר¹⁴.

(כ) יכול להכותו - ע"י רמ"א לקמן (סי' תכא ס"ו) דוקא במשרת וחושש שמא יגנוב דאיכא פסידא מותר להכותו, ובלאו הכי אסור להכותו, אלא יש לחלק בין קרקע למטלטלין, דבמטלטלין דאיכא חשש פסידא, אפילו לכתחילה מותר להכותו, אבל בקרקע דליכא שום חשש פסידא אסור לכתחילה, ויש חילוק בין לכתחילה בין דיעבד. והא דקאמר דבמקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה, היינו הפסד ברור, כגון בור מים שמישהו לוקח חלקו ולא ישאר לו מים לדלות, ואיכא הפסד ברור ויהיה לו היזק בשדהו, והבי"ד לא יגבו לו היזקו עפ"י הדין, כי הוא רק גורם דפטור, אז ודאי מותר לעשות על פי עצמו הכאה, דבודאי יהיה ניזק ולא יושלם לו היזקו על ידי בית דין, ואפילו במקום דאיכא חשש הפסד, כגון שתופס ממנו מטלטלין דגזילה, אף דהבית דין יגבו ממנו, אך מכל מקום איכא חשש הפסד דאימר יבריחם או יקלקלם, אפילו בכהאי גוונא עביד איניש דינא לנפשיה. אבל במקום דודאי יכול להציל שלו על פי בי"ד בלי שום חשש כלל, כגון בהאי גוונא המבואר בסימן תכ"א, דהא בודאי לא יקולקל ביתו כשיעמוד שם קצת שעה עד שילך לבי"ד, והבי"ד ישלחו להוציאו

¹⁴ ז"ל: אם בא למשכנו שלא בשעת הלוואתו, לא ימשכנו הוא בעצמו, שאם משכנו הוא בעצמו עובר בלאו.

¹⁵ כששנים רוצים לירד לדין יכול א' לומר לחבירו לא ארד עמך לדין עד שנשליש בטוחות על קיום הפסק כפי שיצא מב"ד, כיון שעתה אין לנו חיזוק על קיום הפסק דין ומי שאינו רוצה לקיים אין מי שימחה בידו יכול השני לומר איני מאמינך וגם אתה לא תאמין לי ונשליש ביד שלישי והשליש יקיים כפי הפסק דין (ערה"ש אות ה).

מאיר המשפט חלק א'

משם, אסור להכותו, כיון דליכא שום חשש הפסד הוי כאפשר להציל בענין אחר, דהא אפשר להציל ע"י ב"ד, וכל שאפשר להציל בענין אחר אסור להכותו. אבל ודאי אם כבר היכהו, ואחר בואו לבי"ד הבי"ד מסופקין שאפשר שאף הם לא היה להם באפשרי לעשיה כי אם על ידי הכאה, כגון שלא היה ציית אף לבי"ד עד שהוצרכו גם הם להכותו, פטור. אבל אם הוא ברור שלהבית דין באפשרי לעשות שלא על ידי הכאה, דאז הוי כאפשר להציל בענין אחר, חייב (נתה"מ), כל זה דוקא היכי דעי"ז מציל עצמו. אבל לקרותו ממזר וחורפים דאין תועלת לענין ההצלה אינו רשאי (רע"א).

(2) אם ימתין עד שיעמידנו בדין כו' - פי' שהבעל דין אומר אני עומד בדין יחזיר לי את שלי ואני אציית בפניכם לדין מיד ואסלקנו בדברים אחרים, או נ"מ לדברים אחרים, קמ"ל דאין סותרים דינו (ש"ך), מש"כ הש"ך ואסלקנו בדברים אחרים וכו'. הכונה שאומר שיניח ביד בי"ד קודם הדין, מחמת שבלאו הכי רוצה לסלק אותו בדברים אחרים, ובודאי שיכול לסלק אותו אף שתפס, כיון דהתורה ברצון הלוח תלה, ד"והוא יוציא אליך את העבוט" כתיב. ודוקא במשכון שהשכינו מדעת אינו יכול לסלקו בדברים אחרים, דמשכונא סתם דינו כאפותיקי סתם¹⁶ (נתה"מ).

(3) והוא שיוכל לברר ששלו הוא - פירוש, דאם אינו יכול לברר שהוא שלו, לא מיבעיא דאסור להכותו ולהוציאו מידו, אלא אפילו בלא הכאה נמי אינו רשאי להוציאו מידו, מיהו זה דוקא כשבא להוציא בעדים, דבלא עדים יכול לתופסו, דיהיה נאמן לפני ב"ד במיגו אטענתו (סמ"ע וש"ך), ועי' דברי לקמן ס"ק (יג) (סמ"ע).

(4) למשכנו בחובו - אם כופר לו חובו, רשות בידו למשכנו שלא בעדים כדי שיהיה נאמן במיגו דלא תפסתי, דהא דאסור למשכנו בעצמו היכא שיכול למשכנו ע"פ ב"ד, אבל בכה"ג דלא יוכל לגבות ממנו ע"י ב"ד יכול לתפסו בעצמו, וכמבואר לקמן סימן צ"ז סעיף ט"ו, אמנם הקצה"ח חולק (עי' לקמן ס"ק (יג) ועי' סי' צ"ז סק"ב (? (פ"ת).

(5) מטעם שיתבאר לקמן בסימן צ"ז סעיף ו' - עי' עוד שם סעיף י"ד, דיכול למשכן לערב גם להשוכר בעד שכירותו, וא"כ לא היה צריך הרמ"א להסיק ולכתוב זה כאן בשם י"א דאם חייב לו בלא הלואה דיכול למשכנו. לכן נראה להגיה מותר למעבד דינא לנפשיה, ור"ל אפילו בהכאה, וה"ה אם רוצה להוציא בחזקה הפקדון מידו יכול להכותו עד שיניחנו בידו. ומש"כ המחבר דדוקא כשיוכל לברר עביד דינא לנפשיה, וכשאינו יכול לברר אפילו תפיסה בעלמא אסור, אזה כתב הרמ"א דהתפיסה גרידא מותרת בכל ענין (סמ"ע), ויש חולקים, ואין לשנות נוסח הרמ"א, אלא המחבר סובר שכל דבר שאינו חוב ממש, יכול לכונוס לביתו אפילו ללא רשות ב"ד, ובחוב אפילו ברשות ב"ד אסור, והי"א סוברים שליכנס לביתו של ערב צריך רשות בית דין (ט"ז), אחרי שבעונותינו הרבים אזלת יד מישראל ורבו המבריחים את נכסיהם גדולי רבותינו נותנים רשות לעכב בדיני האומות ממון הנתבע ביד הנפקד שמא יעשו קנוניא על נכסיו של זה, ואח"כ יסדרו טענותיהם לפני ברורים בדינינו, ופשיטא שלא הוצרכו לכך אלא במקום שאין דבריהם נשמעים כל הצורך. והמעכב ממון חבירו על ידי ערכאות אפילו בלי רשות, אעפ"י שעשה שלא כהוגן, אין זה פוטר חברו בשביל כך לדון עמו בערכאות חלילה אלא יבאו לדון בדינינו ודיני ישראל ישפוטו הם על העכוב עצמו ועל עיקר הדין כדלעיל, אבל שלא יעשה התובע רק עכוב גרידא ולא יזונו נכסי הנתבע מיד השליש הנמצאים אתו, או כיוצא בזה, אבל אם יש בדיני הערכאות מיני עכוב על נכסי הנתבע עצמו בביתו וברשותו ומתאנה הוא לו התובע שאם לא ימצא ערב עליהם יוציאו הערכאות מרשותו להשלישם לא כאלה חלק יעקב, וכופין את התובע לתקן המעוות תחלה ואח"כ נעסוק בתקנתו להציל את שלו כדיני התורה (ש"ך ❖ רמ"ע)¹⁷.

(6) רק בחפץ המבורר כו' - פי' ובזה יש לו כח להוציא ואינו עושה איסור בזה, רק שאין לו רשות להכות, ואינו נאמן עליו באמרו שהוא שלו כשתפסו בעדים, אלא כל שאין לו מיגו ודאי מוציאים ממנו, אבל לא עשה איסור בזה, משא"כ אם לא היה לו טענה על גוף החפץ אלא על איזה חוב מצד אחר, עושה איסור במה דעושה דין לעצמו ותופסו בלא רשות ב"ד, ומ"מ כשבאין לב"ד יקוב הדין ביניהם, ולא מיקרי זה מוחזק כל שהוציאו בפני עדים, וכן משמע מדברי הסמ"ע סק"ה), ואם עבר והכהו ואין עדים בדבר רק שהוא מודה בדבר, אינו

¹⁶ בדיני אפותיקי עי' ש"ך קיז ס"א ד"ה רק במעות.
¹⁷ ועי' עוד בענין לקמן סי' עג ס"י, וסי' יד סק"כא)-(כד).

מאיר המשפט חלק א'

פטור במיגו דלא הכיתי, ה"ה עכשיו שהכהו ואמר שבדין הכהו, דלא אמרינן כן, דלא הורשה להכות אלא בחפץ המבורר לנו דוקא (ט"ז).

⁽⁷⁾ כגון שגזלו כו' - לא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה, אלא כשבא חבירו להזיקו בכונה ורצון, יכול לעמוד מנגד להציל ממונו כו', משא"כ כשבהמת חבירו מזקת אותו בלי ידיעת ובלי רצון חבירו כו', ועיין מש"כ לקמן סימן שצ"ז סעיף ב' [אחד שהיתה לו חנות לפני פתח ביתו במיני קטניות וזרעונים, והיו תרנגולות של שכניו פורחות תמיד על החנות ואוכלות משם, והפריחם כמה פעמים וחזרו ובאו כמה פעמים, והגיד לבעל התרנגולות לשמרם כי אם יבואו יכם וימיתם, ולא חש. ופעם אחת שחזרו ובאו עמד בעל החנות והרג אחת מהם המובחרת העומדת לגדל ביצים ואפרוחים. ובאו לדין ופסק שם דבעל החנות חייב לשלם דמי שווי התרנגולת, אלא דאם טען שאחר שהתרה בו הוזק ממנו כך וכך נשבע ומנכה לו. ואפילו היתה התרנגולת עומדת לשחיטה, מ"מ הא קיי"ל דבעי התראה והיינו בעדים, וכ"כ הגהת שו"ע סימן תט"ז, אבל מה שמזהיר הניזק פה אל פה למזיק לא נקרא התראה, שהיה יכול לכפור בו או לומר לא חששתי לדברך, ומכ"ש בנידון דידן שהיתה עומדת לגדל ביצים, דאף אם היה התראה לאו כל כמיניה לשחטה] (פ"ת).

⁽⁸⁾ מיהו אם עבר ועשה ע"י גויים כו' - מי שיש לו דין עם חבירו, והוא יודע אמיתתו, ובדין ישראל לא ירויח. שאסור לילך לפני ערכאות של גוים, אף שמוציא את שלו באמת. ואם כבר הלך, וחוזר זה ותובעו לפני הדין. חוזר הדין, ומחזיר לו מה שהרויח ע"י דיני גוים. היינו משום שאחר כך לא יכול לברר שבדין הוציא (ש"ך ❖ יש"ש), מש"כ אם עבר ועשה ע"י גוים היינו דווקא בדבר מבורר לכל העולם שהוא שלו (רע"א ❖ של"ה).

⁽⁹⁾ אם לא היה יכול להציל שלו בע"א - ואם היה יכול להציל והלך לפני ערכאות של גוים ולקח את שלו והעליל עליו, צריך לשלם הזיקו כדין מוסר (ש"ך), גם תפיסה על ידי גוי לא חשיב תפיסה, וגם בכל דאלים גבר, עזר של גוי לא חשיב כאלים של צד א' (ש"ך ❖ רשד"ם).

⁽¹⁰⁾ מה שעשה עשוי - מ"מ לענין תפיסה בספיקא לא מהני בתפס ע"י גוי (ש"ך, רע"א).

⁽¹¹⁾ כגון שמכהו כו' - ועושה עצמן כדיין (ש"ך).

⁽¹²⁾ אבל תפיסה בעלמא שהוא תפסו למשכון כו' - הא דתפיסה מהני בגוף הממון בטענת ברי היינו רק במקום ספיקא דדינא. כגון תרי סהדי דסהדי לזכות, ותרי לחיוב. או כגון דבר מסופק בתלמוד, שלא נפשטא. אבל היכא דטוען זה שלי לקחתי בלא ראייה, וזה טען להד"ם. לא נקרא ספיקא דדינא. ואינו מועיל תפיסה. ודוקא איירי שתפסו בעדים. דאי לאו בעדים, הלא נאמן במיגו דלקוח הוא בידו. אפילו ראו בידו עכשיו, שאין כאן טענת מיגו דהחזרתי לך, מ"מ נאמן במיגו דלקוח הוא בידו. והיינו בדבר שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. ובדברים שעשויים להשאיל ולהשכיר, אם לא ראו עכשיו בידו, נאמן במיגו דהחזרתי לך. אבל לכתחילה לא יכול לתפוס שום דבר מחבירו, אם לא בחפץ המבורר לכל העולם. וכל זה דוקא שתופס משלו. אבל היכא שיש בידו משכון או פקדון. יכול לעכבו אפי' לכתחילה, כדי להציל ממון שלו, בכל טעדיקי דבעי. מאחר שברור לו שהוא חייב לו. ולא יכול לברר עליו בעדים. וזה לא נקרא עביד דינא לנפשיה. שהרי לא תפס, אלא שמעכב את שלו בשב ואל תעשה (ש"ך ❖ יש"ש), ועי' סמ"ע סק"ג (יג), מש"כ ביש"ש שרק מותר לתפוס מחפץ חפץ שמבורר לכל העולם שהוא שלו, יש חולקים עליו, שאם זה מבורר לו, זה מותר לתפוס, וכן עיקר (ש"ך ❖ תקפו כהן).

⁽¹³⁾ יוכל לעשות בכל ענין ויורד כו' - משמע דאפילו אין לו עדים שהוא שלו ובא לתפוס מידו לפני עדים אפ"ה שרי, ועי' לעיל סק"ג (ג). אלא צריך לחלק דכשבא לתפוס הדבר שאומר שגזלו ממנו, ובודאי הוא כופר, אז אינו יכול לתפוסו אלא בלא עדים דאז דוקא מהני וכמ"ש, משא"כ כשבא לתפוסו במשכון שטוען עליו שחייב לו מענין אחר כך וכך וירא שמא ילך מכאן ולא יפרענו או יטעון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמצא זה התופס זריז ונשכר, ומשו"ה סיים וכתב ויורד עמו אח"כ לדין, ור"ל אם יודה הרי טוב ויהיה המשכון בידו עד שישלם לו, ואם יכפור יחזירנו לו (סמ"ע), וי"א דאין אדם יכול לתפוס מחבירו למשכון אפילו במידי דליכא איסור למשכנו כגון עבור גזילה וערב אם לא בחפץ המבורר לכל שהוא שלו, וי"א דהיכא דברירא ליה יכול לתפוס בענין שיש לו מגו. ונראה פשוט דהיינו דוקא היכא דליכא לאו דלא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו כגון בשכירות וערבות וכיצא, אבל בהלוואה דאיכא איסור למשכנו אסור לו

מאיר המשפט חלק א'

לתפוס, ואפילו בשוק אסור. אך גבי פקדון משמע דליכא איסור כלל לעכבו תחת ידו. אבל מדברי הזוהר מבואר שהוא איסור גמור, ועיין ש"ך סימן נ"ח סק"ט?, ולכן בעל נפש ירחיק מזה (קצה"ח). ויש מחלקים [בדברי הזוהר] בין אם קדם הפקדון ואח"כ הלוחו ובין אם קדם החוב לפקדון, דאם קדם הפקדון לחוב מותר לעכבו (פ"ת), [ויש מסבירים את הסתירה ברמ"א אשר הובא בסמ"ע] דכשיש לו טענה על גוף החפץ, אז מותר לעשות דין לנפשו, ואפילו הכאה, ועל זה כתב אחר כך דיש אומרים דלא מיקרי עביד דינא לנפשיה אלא כשמזיק לחבירו כגון שמכהו, ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יכול לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון יכול לעשות בכל ענין, פירוש, אפילו אין לו טענה על גוף החפץ רק שתופסו על חוב שנתחייב לו מחמת גזילה, משום דזה לא מיקרי עביד דינא לנפשיה, כיון שתופסו ויורד תיכף לדין. אבל כשאינו יורד לדין ומחזיק לעצמו מה שתפס, מיקרי ג"כ עביד דינא לנפשיה, ואסור לעשות רק ביש לו טענה על גוף החפץ. אבל היכא שאין הלוח נפסד על ידו לא שייך לומר לא עביד דינא, דמאי דינא שייך הכא, הא לא הוי אלא תופס בעלמא. ואפילו יודע שיהיה נאמן לפני ב"ד במיגו דהחזרתי, אסור לו לתפוס בעדים, דהא יהיה מוחזק בגזלן ויעשהו חשוד, אכן בחוב של עיסקא שהוא פלגא פקדון אם מותר לתפוס, יבואר בסימן צ"ז סק"א? (נתה"מ), ובתופס ת"ח מותר לכו"ע לתפוס את שלו אפילו לכתחילה במקום דאית ליה מיגו, ואפשר דאף בזה"ז יש דין ת"ח לענין זה, כיון דבלא"ה דעת רוב האחרונים דבכל ענין יכול לתפוס לכתחילה¹⁸ (פ"ת).

(⁷⁷) והוא מבני העיר - נראה דכתב כן משום דאין רבים נקראים מוחזקים נגד היחיד רק כשהיחיד הוא מבני עירן, ובני עירן לאו דוקא אלא תחת מושל אחד שנותנין לו מס, אמנם במקורם של דברים כתב בהיפך זה במקום אחר, דאפילו נגד יחיד שאינו מבני עירן נקראים מוחזקים, ונראה דמשום הכי לא כתב רמ"א בהגהת שו"ע כאן דאם אינו מבני עירן דלא מחשב מוחזקים נגדו, משום דמסתפק בזה (סמ"ע), וי"א דדוקא לענין עבדי דינא לנפשיהו פסק דדוקא מבני העיר, ולענין שהקהל נקראים מוחזקים פסק אפילו שלא כנגד בני עירן, ונראה שזהו דעת הרמ"א דלא כסמ"ע (ש"ך), מש"כ בש"ך דלענין מוחזקין אפילו נגד שלא מבני עירן, ומכל מקום אסור למיעבד דינא לנפשיהו כו'. ואף שיהיו נאמנין לפני ב"ד דהא יש להו דין מוחזקין, מכל מקום אסור למיעבד דינא לנפשיהו כי אם כשיש להו טענה על גוף החפץ וכמו שנתבאר לעיל. אבל נגד בני עירן מותרין למיעבד דינא לנפשיהו אף במקום שיחיד אסור למיעבד דינא לנפשיה, כגון שאין לו טענה על גוף הממון, צבור מותרין (נתה"מ), וי"א דעיקר דאפילו נגד יחיד שאינו מבני עירן נקראים מוחזקים, ומש"כ דאין רבים נקראים מוחזקים נגד היחיד רק כשהיחיד הוא מבני עירן, היינו לענין שלא יהיו מוחזקים לכל מידי דמסתפקא, אבל לענין שיצטרך ליתן להם משכון כו"ע מודו, דעיקר טעמא הוא כדי שיהא תקנה לרבים כדי שיהא היחיד התובע והרודף אחר הדין. ולכן יחידים שעקרו דירתם מכאן ולא נשאר להם בעיר הזאת שום דבר, לא מקרקעי ולא מטלטלי לא בעין ולא באשראי, אפ"ה מחויבים ליתן להקהל משכון קודם שירדו עמם לדין כו'. ראובן שאינו רוצה להשליש המעות קודם שירד לדין באמרו שהוא יחיד המידיין עם הקהל שאינו מעירם, הנה תחילה צריך לבאר כל הנ"מ שצריך היחיד להשליש המעות או משכון נגד רבים. חדא דרבים יהיו מוחזקין ויחיד יהיה המע"ה. ועוד, דרבים יוכלו לטעון קים לן. ועוד, שהיחיד יהיה התובע משום דברבים התובעין יהיה קדירה דבי שותפי, בכך בנידון דידן לענין דצריך ליתן משכון נלע"ד הדין עם הקהל, דאף דלדברי הסמ"ע כאן, ראוי לפסוק כהש"ך שהכריע דדעת רמ"א לענין מוחזקין המה אפילו שלא כנגד בני עירן. אולם מה שנראה מדבריו שהמה מוחזקין לכל דבר הן להיות על היחיד הדין של המע"ה הן לומר קים לן וכיוצא, אינו נראה לע"ד, דמהיכא תיתי לעבור הדין דיחיד שאינו מבני עירן במה דלא שייך הטעם קדירה דבי שותפי, וא"כ זהו רק לענין דצריך היחיד להשליש המעות או משכון כדי שיהיה היחיד התובע אחר רבים הנתבעים, אבל מהיכ"ת ליטול מן היחיד הזכיות שלו מה שלא תליא בזה, כגון לענין שיהא היחיד המע"ה אם הוא באמת המוחזק ולהוציא ממנו שלא כדין, כי אפשר שאף שאינו יכול לברר כדבריו ע"פ עדים וראיה, עכ"פ יכול להיות שהאמת אתו, וכי מפני זה יפסיד היחיד זכיות שלו כו' (פ"ת).

¹⁸ ועיין מש"כ לקמן סימן רס"ב סעיף כ"א (פ"ת).

מאיר המשפט חלק א'

(טו) נקראים מוחזקים - פירוש, ואמרינן להיחיד ברר ראיותיך כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם אין לו ראיה ישבעו קצת מהן ופטורים מטענתו, ואם ירצו נותנין השבועה להיחיד, והברירה בידם כדין המוחזק, וגם לענין זה דיכולין לומר קים לנו כהאי מ"ד במקום שיש פלוגתא*, ועדיפא כוחייהו דהקהל דצריך היחיד לפרוע להן המס מיד או ליתן להם משכון, ואם יברר היחיד ראיתו יחזירו לו מעותיו או המשכון. ומ"ש רמ"א וצריך ליתן להם משכון, ר"ל וגם צריך ליתן להם משכון, וכל ספק וטענה שאינה ברורה ליחיד לפטור מהמס, חשוב המלך כמוחזק עד שיברר שהוא פטור, מש"כ ברמ"א הוא דווקא בענין מסים, טעמו דכיון דהמס הם גובין ליתנו למלך, הן יד המלך וצריך היחיד לברר זכותו לפני המלך, אבל בשאר דברים אין נקראים מוחזקים לענין זה שתהיה ידם על העליונה כנ"ל, אבל בנתינת המשכון הם שוים, וזה שכתב ומכל מקום וכו' (סמ"ע), מ"ש הסמ"ע בענין "קים לי" היינו דוקא בעניני מסים אבל בשאר מילי לא חשיב מוחזקים לענין קים לי (ש"ך), שישנם מח' אם ת"ח חייבים במס על המספר אנשים, ובזה אין הקהל מוחזקים שיש בו צד איסור (ש"ך ❖ רשד"ם, מהריב"ל), בענין המסים הרבים נקראים מוחזקים נתבעים ולא תובעים אמנם כל זה אינו אלא כדי שלא יפסידו הרבים זכותם על דרך שאמרו קדרה דבי שותפי כו' וכדי שהיחיד יבקש דינו אמרו שהרבים יהיו מוחזקים לא לכל דין נקראים מוחזקים דלענין שבועה בעלי הממון הם נאמנים בשבועתם (ש"ך ❖ הרשד"ם), אפילו במקום שיש ליחיד מיגו לפטור את עצמו, הוי מיגו להוציא נגד הקהל (רע"א) [כהגה על דברי הש"ך שצייין לדברי מהריב"ל], הקהל נחשבים מוחזקים לענין מס למלך, דהמלך חשיב כמוחזק במס של כל אחד ואחד, ולכן יש לקהל זכות קים לי במקום מחלוקת, אבל במס לקהל, אין לקהל זכות לטעון קים לי, אבל יש להם כן זכות לגבות המס, ואחר כך לדון, ויש ליחיד זכות של קים לי (רע"א ❖ מהריב"ל). שהמלך חפץ שהרבים יהיו מוחזקים ודינא דמלכותא דינא, אמנם יש אומרים שאין לקהל זכות לטעון קים לי בשום מקום, ועוד יש אומרים שזה שגובין המס תחילה או יתן משכון ואח"כ ירד לדין עם הצבור דהיינו דוקא קודם שיפרעו הקהל המס למלך דאז באים עליו מכח דינא דמלכותא דינא, והרי הם כשלוחי המלך ושלוחא דמלכא כמלכא, אבל לאחר שפרעו כל המס אלא שעדיין לא גבו החלק שהיה מגיע לזה דהשתא אינם עוד שלוחי המלך לא מצו לכופף אותו בכי האי גוונא, ועוד אין יכולים לכופף אותו לדון בבית דינם כל שאינו מבני קהלם (רע"א ❖ מהרח"ש).

(טז) שם - אין מוחזקין לענין מס אלא קודם שנתפשו עם המלך, אבל אם כבר נתפשו לא, ומ"מ מחויבים לעשות לו דין, דאטו משום דרבים ניהו יגזלו היחיד (סמ"ע). מש"כ בסמ"ע "נתפשו" פי' שפרעו כבר. ובמחזיקי אורנדי נראה דנקראין מוחזקין, כיון דדינא דמלכותא שכל זמן שאין להם שובר מגבאי מחוייב לשלם, שלוחא דמלכא כמלכא (נתה"מ), ונראה דמה"ט נמי אם היחיד חייב ג"כ לאחרים, חוב הקהל בעניני מסים קודם לכל בע"ח, דכיד המלך דמיא והוי כגבוי, ועיין מה שכתבתי בפ"ת לאה"ע סימן ק"ב סק"א (פ"ת).

(טז) ומכל מקום צריך היחיד ליתן להקהל משכון כו' - הטעם, כדי שיהא הוא התובע לדין, שאם לא יתן משכון אזי יבוא הדין לידי המשכה דמי מהקהל ירד עמו לדין, כדאמרינן קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא (סמ"ע).

(טז) וגם אין נקראים מוחזקים נגדו - רב א' יש לו תביעה על סוחר אחד שהוא במדינת הים והוא כופר בו ואנשי מקומו אין גומרינן ביניהם דין ת"ח עביד דינא לנפשיה במקום פסידא ומשמת ליה אם נתחייב נדוי משום דלא ציית לדינא (פ"ת תשב"ץ).

סימן ה - באיזה יום דנין ובאיזה זמן ביום, ובו ה' סעיפים.

(א) אסור לדון בשבת וי"ט(א), ו"א(א) עבר ודן, דינו דין(ב)19.

(א) אסור לדון בשבת כו' - גזירה שמא יכתוב הטענות ופסק דין, וכמ"ש באו"ח (סי' שלט ס"ד20 וסי' תקכד ס"א) (סמ"ע), מי שיש לו דין, מותר לו לקבץ שלשה אנשים בשבת כדי

20 ז"ל: אסור לתפוס ולהכניס לבית הסוהר מי שנתחייב איזה עונש כדי שלא יברח, וכל שכן שאסור להלקותו דהוי בכלל דין. ואם יברח, אין עלינו כלום. ועיי"ש במ"ב סק"ד: ואם יברח וכו' - ואין בכלל זה אם אחד רוצה לברוח כדי לעגן אשתו דבזה מותר היה לחבשו וכן מותר לקבל עדות מאיש מסוכן וקרוב למות על אשה שמת בעלה היכא דחיישינן שלא ימצא אח"כ עדות אחרת.

מאיר המשפט חלק א'

לסדר טענותיו לפנייהם (ט"ז), יש ליזהר דב"ד לא ישבו בשבת ויו"ט בבית שדנין בו בחול, שלא יהיו נראין כיושבין בדין (פ"ת). אין מסדרין טענות בשבת. מותר לקבל טענות בתולים וכדומה בשבת. אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מ"ע אינו דוחה שבת, ואסור לקבוע מקום לחליצה בשבת (פ"ת באר היטב).

(ב) ואם עבר ודן כו' - עיי"ש במחבר, וכן פסק לקמן בסוף סימן רל"ה? לענין מקח שנעשה בשבת, ובסימן ר"ח? לענין מקח שנעשה באיסור, גם ביו"ד בסוף סימן קע"ה? (סמ"ע), ואם צריכים לכתוב פסק דין יכתבו ליום המחרת כמ"ש לקמן סוף סימן רל"ה? (פ"ת). (ב) פ"אין דנין בע"ש ובעי"ט(ג), פ"ואם הזמינו לבעל דין(ד) לבא לב"ד, א"צ לבא. ואפילו הזמינו לבא אחר שבת וי"ט ולא בא, אין קונסין אותו(ה). הגה: פ"ויש מי שכתב לעכשו בזמן הזה דנין בע"ש ובעי"ט משום טעם מלמדים, ודוקא לענין ממון יש להקל, דהפקר צית דין הפקר, אבל בדבר איסור, אין להקל. ונ"ל דדוקא דרך אקראי, לפעמים, אבל אין קובעים צית דין בע"ש ועי"ט(ו). וכן נוהגין. אין קובעין זמן בניסן ותשרי(ז), למי שאינו בעיר, לבא לדין(ח). אבל אם הזמינו בניסן ותשרי לבא אחר כך, קונסין אותו אם לא בא. הגה: וי"א לאין לקבול צנית הכנסת בניסן(ט), ולא צימים נוראים, אפילו על בני כפרים שצאו למנוח, אלא קציעין להו זמנא אחר הרגל, ואם יש דחייה ורמאות, דנין לאחתי. פ"ויש מקומות שנהגו שאם התחילו לדון קודם ניסן ותשרי, קציעין זמנא אף בהם, והיכא דנהוג, נהוג. פ"אין דנין בלילה בתחלת דין(י), אבל אם התחילו לדון דיני ממונות ביום, גומרין בלילה(יא). פ"וי"א לאם עברו ודנו בלילה, דיניהם דין(יב)²¹.

(א) אין דנין בע"ש כו' - בזה נמי איסור יש בדבר לדיינים לדון אף אם נתפיים הבע"ד לעמוד בפניהם לדון, מפני שצריכים להיות מתונים בדין ובעי"ט ובערב שבת הם טרודין, וזהו שכתב הרמ"א שבדבר איסור אין להקל, שמא יטעו באיסור מחמת טירדתן, ש"מ דבטירדת הדיינים איירי ולא בכפיית תובע לחוד. וז"ש נמי בדבר ממון יש להקל משום דהפקר ב"ד הפקר, ר"ל אף שיטעו בדין מחמת טירדתן ויחייבו ממון למי שאינו חייב, זהו בכלל הפקר ב"ד, שהבית דין הפקירו בזה ולא חששו לזה החשש משום תקנת ביטול מלמדן (סמ"ע), ודוקא לדון אסור, אבל לקבל טענותיהן ולפסוק הדין אחר השבת ויו"ט מותר מצד הדיינים, אלא שאינו יכול לכפות הבעל דין על זה שיבוא (סמ"ע וש"ך), ומשום הכי סיים המחבר וכתב ז"ל, ואם הזמינו לבעל דין כו', ר"ל לקבל הטענות. אי נמי קמ"ל בזה דאף אם אין הדיינים טרודין כגון שיש להם אחרים שיטרחו עבורם, מכל מקום הבעלי דין אין חייבים לבוא בע"ש, אלא יכולים לדחות הדין עד אחרי שבת (סמ"ע).

(ד) ואם הזמינו לבעל דין כו' - אין צריכין כאן לחוש לכבוד הב"ד ולהגיד התנצלות בפניהם כדרך שכתב רמ"א לקמן (סי' יא ס"א) (ט"ז).

(ה) אין קונסין אותו - שיוכל להתנצל ולומר מפני טרדות שבת ויום טוב שכתתי שהזמינו אותי (סמ"ע וש"ך).

(ו) אין קובעין - אין קובעין זמן לבוא לב"ד בזמן חשש מגיפה ר"ל באותה העיר, ואם קבעו אין לו לחוש (פ"ת).

(ז) בניסן ותשרי - אבל בסיון קובעים מפני שאין בו יום טוב אלא יום אחד ובחוצה לארץ שני ימים, ובערב שבועות פשיטא דאין קובעין דהוא ערב יום טוב וכו"ל (סמ"ע וש"ך), כלומר בניסן ותשרי עד אחר הרגל מפני טרדות המועדות, אבל אח"כ קובעין (ש"ך), וי"א דכל החדש בכלל הרגל לענין זה (רע"א), י"א שאין להזמין חתן לדין כ"א יום, ז' ימים קודם החופה וז' ימי החופה ושבעה ימים של אחר החופה, ועיקר דלא בעינן כל שבעה ימי משתה וכן כל שאר שמחות ומיני סעודת מצוה [כמו ברית וכו'] הכל כפי המנהג וכפי טרדתן כראות עיני הדיין לפי מנהג אותו מדינה (רע"א ❖ שבו"י, פ"ת), וי"א ג' ימים קודם החופה ויום החופה, וי"א שגם נותנים לו ז' ימי המשתה, וי"א שאין קובעין לאבי הבן כל ח' ימים עד המילה וביום שלאחריו, וכן היה נוהג (פ"ת).

(ח) למי שאינו בעיר וכו' - דקדק וכתב למי שאינו בעיר דאינו מחויב לבוא מעיר לעיר, הא אם הוא בעיר דנין אותו, ואם רצו הבעלי דינים לבוא מעיר לעיר ולדון, שדנין אותן בכל החודש זולתי בערב יום טוב, דבשאר ימים אין איסור מצד הדיינים (סמ"ע).

²¹ איפה זה ברמ"א

מאיר המשפט חלק א'

(ט) ויש אומרים דאין לקבול בבית הכנסת בניסן כו' - עי' או"ח סימן תקמ"ה ? שסתם המחבר וכתב דמותר לקבול בשביל חובותיו בחוה"מ, ולא כתב עליו הרמ"א מידי. וצ"ל דהתם מיירי בענין דמותר לקבול בניסן כגון שהיה הבעל דין מבני העיר, או שראו הב"ד דחיה ורמאות, ובא ללמדנו שם דאין למנוע מלקבול משום איסור מועד (סמ"ע), הנה גם באו"ח סימן תקל"ט סעיף ג' כתב הרמ"א בהגה, וכן מותר לקבול במשפט בשביל חובותיו כו'. וכתב המג"א שם וז"ל, הקשה בסמ"ע סימן ה' הא אין קובעין זמן בניסן ותשרי כו', ולא עיין במקור דמוכח דאיירי במשפט הגוים, מותר לקבול, ולכן דקדק רמ"א וכתב לקבול במשפט כו', וי"א דקושית הסמ"ע היא על סימן תקמ"ה דשם כתב סתם לקבול בשביל חובותיו בחוה"מ, משמע אפילו בב"ד ישראל, וי"א שדברי המג"א נכונים, כי דברי המחבר בסוף סימן תקמ"ה הוא ג"כ מאותו מקור, ועוד י"ל דכאן איירי לקבול שצריך לדון עמם וזה אין לעשות דאין מזמנים בימים אלו, אבל באו"ח שם סימן תקמ"ה איירי דלית ליה שום דין רק מבקש לכוף לבע"ח שלו שישלם לו, זה יכול לעשות במועד דהא אסקינן דנין במועד, ואי לא ציית מרחקינן ליה. ואם יש דחיה ורמאות מותר לקבול בניסן ותשרי, ובסמ"ע ס"ק [?] מבואר דאפילו בחוה"מ מותר, ואירע כשבאו לדין חזר הנתבע ותבע להתובע בענין אחר, וטען התובע כאשר אמרו חז"ל נזקקין לתובע תחילה ע"כ יזקקו לו עתה על תביעתו, ואחר המועד ישיב להנתבע על טענותיו כיון שאינו מוחזק לדחיה ורמאות, ושאל השואל מה דינם. והשיב, יש להקל בימי ניסן ותשרי כיון שכבר התחילו לדון, אבל במועד היכא דליכא חשש לדחיה ורמאות צריך להמתין בתביעתו לתובע משום כבוד החג עד אחר החג (פ"ת).

(י) אין דנין בלילה בתחילת דין כו' - ואם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה מותר לדונם, דלא גרע מקיבלו עליהם קרוב או פסול וכו', וכך כתב הרמ"א לקמן (סי' כח סכ"ד) לענין קבלת עדות בלילה, ומשום הכי נוהגין לעת עתה להקל לדון תחילת דין בלילה, דמאחר שבא לדין כששולחין אחריו הוה ליה כקיבלוהו. ועוד כשמדליק נרות בלילה ויכול לראות ולהכיר בני אדם, מותר לדון אפילו בתחילת דין בלילה. וכן נראה לי להלכה ולא למעשה לכפותו לדון בלילה אף שהנרות דולקות (סמ"ע) ²² [כהגה על דברי הסמ"ע "מאחר שבא לדין" עיין לקמן (ש"ך סי' ז' סק"מ)], וי"א שבכל ענין אפילו באו לבד לא חשיב כקבלה עליהם, וי"א שאם א' הלך לבית דין, ושלחו לשני והוא הגיע מיד, הוי כאילו קבלה עליהם, ואז קשה לסמ"ע ולא לש"ך (רע"א ❖ ח"י, פ"ת), וי"א דדוקא שבאו לבד לדין הוי קבלה, אבל כל שהזמינו לדין לא נקרא קבלה (רע"א), וי"א שבכל אופן אסור לדון בלילה (ש"ך, רע"א ❖ פמ"א, פ"ת), וי"א דלשנים בלילה לא מהני קבלה בלא קנין שתהיה ההודאה בפניהם הודאה בבי"ד או לענין קבלת עדות, דלמידי דבעי בי"ד דוקא, אפילו בדיעבד לא מהני בלילה, וכמ"ש לקמן [סק"ב?], והוי תרתי לריעותא דלא מהני קבלה בלא קנין, כמבואר בסימן כ"ב סעיף א' בהג"ה (נתה"מ).

(יא) גומריין בלילה - היינו בדיעבד כשאין פנאי לגמור ביום. הא דאמרו גומריין בלילה, פירוש שיסכימו במשא ומתן שלהם ביום. וכל שהסכימו עליו ביום אם ירצו לחזור למשא ומתן בלילה סמוך לגמר דין עושין, וכן עיקר, וי"א שאין משא ומתן בלילה כלל אלא צריך שיהיו מוסכמין על כל המשא ומתן. וי"א דהאידינא נהוג לגמור בלילה אף שביום לא גמרו המשא ומתן, ע"ש (פ"ת).

(יב) וי"א דאם עברו ודנו כו' - וי"א דאין דיניהם דין, וכן כתב לקמן (סי' כח סכ"ד) בענין קבלת עדות שהוא דומה לדין, שאם עברו וקיבלוהו בלילה דאין דנין עליה, מיהו יש לחלק דשאני התם דקבלת עדות בלא דין לאו גמר דין ומעשה הוא, ומשום הכי אסור לדון עליו לכתחילה, מה שאין כן כאן דכבר נגמר הדין (סמ"ע), וי"א דהעיקר דאין דיניהם דין בכל אופן (ש"ך), עיין סמ"ע, ולמעשה כשר בדיעבד, והוא דכיון דאינו פסול אלא תחלת דין בלילה וגמר דין כשר בלילה וא"כ אם עברו ודנו בלילה נהי דפסול היה תחלת דין דהיינו המשא ומתן, מ"מ גמר הדין דהיינו מה שאמרו איש פלוני אתה חייב זה הוא בכשרות מן התורה דהא גמר הדין כשר בלילה, וא"כ כי עברו ודנו בלילה כשר הדין בדיעבד (קצה"ח), וי"א דקבלת עדות דבעי בי"ד דוקא, מבואר בהדיא בקרא דאין להן דין בי"ד על ראיית לילה ופסול דיעבד, מה שאין כן דין בעלמא דלא בעי בי"ד, לא הקפיד רחמנא רק אלכתחילה ולא אדיעבד. וקשה על הקצה"ח, כיון דאין להם דין בי"ד בתחילת דין, ממילא יכולין להתחילף

²² עי' נתה"מ לקמן סי' מו סק" שובמקום דחב לאחריני לא יכולים.

מאיר המשפט חלק א'

טענותיהם ואין ההודאה חשיבה הודאה, וממילא הגמר דין שלהם ג"כ בטל (נתה"מ), ויש עוד נ"מ שאם דיניהם דין, אז הקבלת עדות עדות, ואין יכולים לחזור בו, אבל אם אין דיניהם דין, אז אין עדות, ויכולים העדים לחזור מעדותם (פ"ת נוב"י).

(ג) "איזמן ישיבת הדיינים (יג), מהבקר עד סוף שעה חמישית (יד), (מכאן ואילך אין לריכס ליסב).
(ט) זמן ישיבת הדיינים וכו' - אף שמתקנת עזרא הוא שקביעת ישיבת הדיינים תהיה בשני וחמישי, מכל מקום האידנא קביעות כל הימים שוה (סמ"ע).

(ט) עד סוף שעה חמישית - וי"א עד חצי היום, או עד סוף שעה ששית, ורצה לומר עד ולא עד בכלל, והיינו שישבו עד קרוב לסוף שעה ששית באופן שיוכלו להתחיל בסעודתן בסוף השעה, ועיקר הסעודה יאכלו בשעה השביעית, ואותה ההתחלה שיתחילו לאכול בסוף שעה ששית לא גרע מטעימה שאמרו ואי טעים מידי לית לן בה (סמ"ע וש"ך).

(ד) "איין יושבין בדין מתחלת שעה שביעית (טו), אפילו לגמור דין (טז), עד שיתפללו תפלת המנחה. ואם התחילו, אפילו תחלת דין, (איין) מפסקין "אפילו לכשיגיע זמן מנחה קטנה, ובלבד שיהיה להם שהות להתפלל אחר שיגמרו הדין (יז). (ואם ישנו סמוך למנחה קטנה, מפסקין (יח)).

(ט) מתחילת שעה שביעית - הטעם, דאז זמן המנחה מן הדין, וכמ"ש באו"ח סימן רל"ב, אלא שחכמים אמרו שימתין עוד חצי שעה עד שינטה השמש ויהיה ניכר, שמא יטעה בין תחילת שביעית לסוף ששית (סמ"ע).

(ט) אפילו לגמור הדין - הטעם, שמא יראו הדיינים טעם חדש בטענתן ויחזרו מדעתן הראשונה ויהיה תחילת דין, ויהיו טרודין וישכחו מלהתפלל מנחה (סמ"ע).

(ט) ובלבד שיהא להן שהות - אבל לכתחילה אסור אפילו בכה"ג, שמא ימשך וישכחו מלהתפלל (סמ"ע).

(ט) סמוך למנחה קטנה מפסקין - אפילו התחילו בגמר דין מפסקין (סמ"ע).

(ה) "דמאימתי הוי התחלת הדין, משיתחילו בעלי דינים לטעון (יט), או שנתעטפו הדיינים (כ). (ועיין בא"ח סימן רל"ב).

(ט) משיתחילו הבעלי דינים לטעון או כו' - פירוש, אם עתה הוא תחילת ישיבת הדיינים, אז התחלת הדין היא משיתעטפו הדיינים, ואם התחילו לדון קודם התחלת שעה שביעית בדין אחר, נמצא שאין בעטיפתן היכר שהרי היו כבר מעוטפין מתחילת ישיבתן לדון, אז התחלת דין זה הוא משיתחילו הבעלי דינים לטעון (סמ"ע).

(כ) או שנתעטפו הדיינים - פירוש, הדיינים היו בימיהם יושבין בטליתותיהן ובסודרין שלהן מעוטפין מפני אימת השכינה וכדי שלא יפנו אנה ואנה, וכמ"ש לקמן (סי' ח ס"ב) עיי"ש (סמ"ע).

סימן ו - על כמה דנין, ובו סעיף אחד.

(א) "איין הדיינים יושבים לדון בדין פחות משהו פרוטה (א), ואם הוזקקו לשוב פרוטה, גומרים דינם אפילו לפחות משהו פרוטה (ב) (ג).

(א) פחות משהו פרוטה - דלא איקרי ממון לענין גזל²³ (סמ"ע), ובכלים נזקקים לפחות משהו פרוטה כדלקמן סימן פ"ח סעיף ג', מיהו לחולקים שם הביאם שם בסמ"ע דבפחות מש"פ לא מחשב ממון אף בכלים, נראה דה"ה הכא (ש"ך וקצה"ח), וי"א דאם תבעו דבר שהוא בעין, אפילו על פחות מש"פ נזקקין, ולא אמרו אין נזקקין אלא בתובעו דבר תשלומין. יש להסתפק אם שני שותפין תבעו לאיש אחד דחייב להם ממון השותפות ש"פ, אי ב"ד נזקקין לדין זה (פ"ת).

(ב) גומרים דינם אפילו לפחות משהו כו' - פירוש, אפילו כשהנתבע אחר גמר דינו תובע להתובע טענה שהיא פחותה משהו פרוטה. והטעם דחד דין מיקרי, דהא אם יזכה הנתבע בתביעתו יזכה אותו להתובע כמה שתבעו ממנו (סמ"ע, וש"ך).

²³ על אף שיש איסור, עי' &

מאיר המשפט חלק א'

^(א) אפילו לפחות משה פרוטה - ו"א דאפילו הוזקקו לשה פרוטה אין גומרין לפחות משה פרוטה (סמ"ע, וש"ך א"א), וצ"ע על הרמ"א שלא הביא שיטתו (ש"ך א"א), ו"א דעיקר כמחבר (פ"ת).

סימן ז - מי ראוי לדון, והפסולים מחמת שנאה וקורבה, ובו י"ב סעיפים.

(א) ע"בית דין של ג', שהיה אחד מהם גר, הרי זה פסול לדון לישראל(א), אלא אם כן היתה אמו ע"אמו (לבו) מישראל(ג). וגר דן את חבירו הגר(ד), אף על פי שאין אמו מישראל. (ועיין צ"ל סוף סימן כס"ט).

^(א) הרי זה פסול לדון כו' - פירוש, אפילו בדיני ממונות, דכל שימה ושררה צריך להיות דוקא מישראל ולא גר, ואפילו זרע זרען דגרים אסור בכל שימות, אבל גר אגר חבירו לא מיעטו קרא (סמ"ע), ואפילו ממונה על אמת המים אסור מדאורייתא (נתה"מ).

^(ב) או אביו - אביו הוא כל שכן, דאביו מישראל עדיף טפי (סמ"ע), פי' אביו ואמו גיורת, אבל אמו מישראל אפילו אביו גוי כשר לדון (רע"א).

^(א) אלא אם כן היתה אמו מישראל - שגם זה מקרב אחיך מיקרי (סמ"ע).

^(ג) וגר דן את חבירו - אפילו בכפיה מותר לדון גר חבירו. ובלא כפיה מותר לדון אפילו לישראל (סמ"ע וש"ך), היינו גר ממש, אבל הורתו ולידתו בקדושה, ישראל מעליא הוא, שצריך שיהיה הדיין אמו מישראל (רע"א), ו"א שצריך להיות אמו ישראלית ולא גיורת כדי לדון ישראל (פ"ת יש"ש).

(ב) ע"ממזר, ואפילו שלשתן ממזרים(ה), הרי אלו כשרים לדון לכל. ע"וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחת מעיניו, כשר(ו). אבל הסומא בשתי עיניו פסול(ז).

^(ה) ואפילו שלשתן ממזרים כו' - הוא הדין בשלשה גרים שאמן מישראל דכשרים לדון ישראלים (סמ"ע).

^(ו) סומא באחת מעיניו כשר כו' - פירוש אפילו בתחילת דין (סמ"ע).

^(ז) בשתי עיניו פסול - דכיון דלכולי עלמא בלילה אסור לדון, ולזה ביממא לילה הוא (סמ"ע), אם היה שפוי בתחילת דין ונסמא קודם גמר דין, לדעת הסמ"ע כשר לגמור הדין, דאף בלילה גמר דין כשר, אבל י"א שפסולו משום שהוקש לראית נגעים ואז פסול הוא אפילו לגמ"ד מגזירת הכתוב. ועיקר למסקנה דלגמר כשר ורק התחלה פסול. ואם ימאן השני יש לכופו על זה (פ"ת), ו"א דבדיעבד כשר (ש"ך), לפי דעת הסמ"ע כשר בדיעבד. וכן פתוח בתחילת דין ונסתמא בגמר דין מותר (נתה"מ), אם אינו סומא ממש רק שכהו שתי עיניו, דהיינו שחלש ראות עיניו אך יכול לראות, לכו"ע יכול להיות דיין (פ"ת).

(ג) פ"איש אומרים שאינו ראוי לדון אלא מבין י"ח ומעלה(ח) והביא שתי שערות. פ"א דמבין י"ג ומעלה כשר²⁴, ואפילו לא הביא שתי שערות(ט)(י).

^(ח) מבין י"ח ומעלה - דאז הוא גבר בגוברין ויש בו כח להציל העני מיד גוזלו שהוא אחת מהמדות שצריכין להיות בדיין (סמ"ע).

^(ט) דמבין י"ג ומעלה כשר ואפילו לא הביא ב' שערות - היינו טעמא, דאף על גב דלענין עדים בעינן ב' שערות, שאני התם דקפיד קרא להיות נקרא איש, משא"כ בדיין שאינו תלוי אלא בחריפותו ובקיאותו, ומ"מ פחות מבין י"ג דאין לו שם גדלות כלל פסול, דלא מצינו שום מצוה וציווי בקטנים מן התורה (סמ"ע), עכ"פ אין למנות דיין קבוע פחות מבין כ' שנה. ולדון ביחודי ראוי להחמיר עד ארבעים שנה אם לא שאין גדול ממנו בעיר (פ"ת)²⁵.

^(י) ואפילו לא הביא ב' שערות כו' - במטלטלין דינו דין אבל במקרקע כיון דאין מקחו מקח לא (פ"ת בשם התומים), וי"ח (קצה"ח).

(ד) פ"אשה פסולה לדון(יא).

^(יא) אשה פסולה לדון - ילפינן לה מעדות (סמ"ע), אף דאשה פסולה לדון מ"מ אשה חכמה יכולה להורות הוראה²⁶ (פ"ת), רב פלוני היה סומך על ראות עיניהם [של בני ביתו] והבחתם

²⁴ ע"י לקמן סי' לה סק"י. Error! Reference source not found.

²⁵ ע"י לקמן סי' י סק"ה.

²⁶ ז"ל הבאר הגולה: דבורה לא היתה דנה אלא מלמדת להם א"נ על פי השכינה שאני (ואף על גב דלא בשמים הוא שאני הכא דהוראת שעה היתה).

מאיר המשפט חלק א'

בעסק הוראה זאת כדת הנשים שהם רגילות במעשה אופה והם ידעו ביותר להבחין ולהבדיל בין הנפיחה שמחמת האור ובין הנפיחה שמחמת החימוץ וכאשר עושים המורים לפעמים כשנמצא בעופות איזה שאלה וריעותא באברים שבחלל הגוף או בעצם מעצמות העוף כשהובא לפניו ערום בלי לבוש מבשר וצריך לדעת מה טיבו דרכם לשאול בנשים אשר עוסקים בזה ובקיאים בתרנגולים וסומכין עליהם בענין אבל לא בהוראה (פ"ת שע"ת).
(ה) בדיש אומרים דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות (יב). פ"אין עד נעשה דיין (יג), פ"ודוקא עד שמעיד, כגון אם העיד אחד מהדיינים (יד) בפני חבריו²⁷ (טו) על מעשה שראה, אינו יכול להצטרף עמהם לדון על אותו מעשה, אבל אם אינו מעיד, כגון שהשלשה דיינים ראו המעשה (טז), אפילו כוונו ראייתן בתורת עדות (יז), אם ראוהו ביום נעשים דיינים ודנים על המעשה ההוא (יח), אבל אם ראוהו בלילה, אין דנין על פי עצמן, פ"אבל בעדות אחרים דנין. פ"ואם הוזמנו להעיד, אף בעדות אחרים אין דנין. פ"ויש אומרים שאף בהוזמנו להעיד דנים בעדות אחרים. (יכ) זה דנין לאורייתא, אצל דבר דברנן עד נעשה דיין (יט).

(כ) עד דיני ממונות - אבל איסור והיתר אסור אפילו לא שתה אלא רביעית עד שיסור יינו מעליו, מיהו ביינות שלנו יש להקל בשתיית רביעית (סמ"ע), כל שנתן דעתו כבר על הפסק, מותר להורות אפילו באיסור והיתר אפילו אחר ששתה בסעודה גדולה (ט"ז), וי"א דשתוי אסור אפילו לדון ועכ"פ המחמיר תבא עליו ברכה, ואין להקל כלל, כי איסור דאורייתא הוא לדברי האוסרים כמו הוראה (פ"ת), ויש טעם לחלק שכן בהוראה יכול להורות לבדו ואין צריך צירוף כלל אסור לשתות, אבל בדין דצריך שלשה וזה לא שכיח דכל שלשה ישתו וישכרו לא אסרו דשנים יזכירו אותו, ואם יראו שדעתו בלתי צלול לרב יינו יזהירו אותו להמתין ולא ימהר לחתוך הדין, אבל יחיד מומחה דדן יחידי ודאי דאסור לשתות יין כמו חכם המורה (פ"ת תומים).

(כ) אין עד נעשה דיין - משום דבעינן עדות שיוכל להזימה, ולא יקבל הזמה על עצמו, ומהאי טעמא כשראו שלשתן ביום דאז אין עליהם שם עדים, מותרין לדון ע"פ ראייתן וכדמסיק (סמ"ע), ואפילו עדים החתומים בשטר דנעשה כמי שכבר נחקרה עדותן בב"ד אינו יכול להיות דיין, דלא יוכל להתקיים בבית דין הזמה דיפסלו למפרע וא"כ לא היה גמר דין לפני ב"ד הכשר (קצה"ח).

(כ) אם העיד אחד מהדיינים - פירוש, עם עוד אחד מהשוק (סמ"ע), אם ג' דיינים קיבלו עדות, והלך אחד, וצירפו אחר עמהם, והעידו בפניו העדות שקיבלו, שיכולין השנים להיות גם כן דיינים אף שהעידו לפני השלישי, ואין שייך לומר בזה אין עד נעשה דיין. והטעם, דבשלמא בעדות שהעידו על ראיית המעשה, שלא היו ב"ד בשעת ראייה, כגון ראוהו שנים או ג' בלילה, כשהן נעשין דיינים הרי הן פוסקין הדין על פי עדותן, שייך לומר אין עד נעשה דיין, או מטעם דעדותן הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, כיון שהן דנין על פי עדותן, מה שאין כן הכא שאותן השנים לאו מצד עדותן הן דנין, רק מכח העדות שקיבלו ושמעו מאחרים, ודמי להא דסימן ל' סעיף י"ב שאחד מכל ב"ד מצטרפים. דשנים שבאו מב"ד תורת ב"ד עליהן, ונאמנים מטעם ב"ד ולא מטעם עדות, וכן בקיום, וכן בפסק דין כשמת אחד מהן כותבין וחד ליתוהי. ואם כן כשב"ד אחר דנין על זה הכתב ומקבלין הכתב בתורת ב"ד ודנין עליה, כן יכולין אותן הדיינים לצרף השלישי שידון עמהם על אותו הכתב קבלת עדות שכתבו אלו השנים וכתבו בו וחד ליתוהי, כי השלישי שרואה המעשה ב"ד, דן עפ"י מעשה ב"ד. ולפי זה אם יכולין לדון אלו השנים בצירוף הג', כשכותבין אלו השנים בכתב קבלת עדותן, כמו כן יכולין להגיד בפיהן ונאמנין מטעם ב"ד, דהא יכולין לכתוב מה שאמרו בפיהם ויהיו נאמנין מטעם ב"ד, ולא יהיה כתבן עדיף מפיהם. ואפשר דכשמגידין לפני השלישי, [אין צריך] לצרף עמו עוד שנים כמו בשעת קבלת עדות, דאין זה מטעם עדות להיות נידון כקבלת עדות להצריך שלשה, דכששומע השלישי מפיהן הוי כרואה בכתבן, כיון שיכולין לכתוב (נתה"מ).

(ט) בפני חבריו - כן צ"ל. פירוש, בפני ג', דקבלת עדות מיקרי דין ובעינן ג' (סמ"ע).

(י) שהשלשה דיינים - ודוקא שלשה אבל שנים לא וכדאיתא בשו"ע סימן רנ"ג (סעיף א').
יחיד מומחה אף על גב דיכול לדון ביחידי אבל אינו יכול לדון עפ"י ראייתו משום דאינו

²⁷ י"ג חבירו.

מאיר המשפט חלק א'

נאמן לעדות יותר מהדיוט ויכול הבע"ד דין להכחישו ולכך אינו יכול לדון על פי ראייתו לחודיה כי אם על פי שנים עדים יקום דבר. והיכא דאיכא אחר עמו משמע דיכול לדון אם הוא מומחה (קצה"ח).

(ט') אפילו כיוונו ראייתך בתורת עדות כו' - ואף על פי דלקמן (סי' לו סק"ג?) העליתי דבכוונה לחוד הוי עד אף על פי שלא העיד אח"כ, היינו רק לענין דאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטלה, משא"כ לענין שלא יהיה דיין, בנתכוין להעיד לחוד לא נפסל²⁸ (ש"ך), הרשב"ם דקדק מזה שכתוב ג' שנכנסו לבקר את החולה וצוה בפניהם כותבין ואין עושין דין, דדווקא כשנכנסו ולא נתכוונו להעיד, אמרינן רצו עושין דין, אבל אם נתכוונו להעיד אין עושין דין, והתוס' חולק, ולא פירש בשו"ע ורמ"א איזה עיקר, אבל בפשטות עיקר ברמ"א כדברי התוס' (ש"ך ❖ האגודת אזור).

(ט') אם ראוהו ביום כו' - דאז אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מן הראיה, ודנין על ראייתך אפילו אחר כמה ימים כמו על שמיעתך, משא"כ כשראו בלילה דאז לא מהני שמיעה, לא מהני ג"כ הראיה לדון עליה עד שיעידו לפניהן אחרים (סמ"ע), ו"א דה"ה אם ראוהו בשבת ויום טוב אינם נעשים דינים אף על גב דאינו אסור לדון אלא מדרבנן, וצ"ע לדינא (ש"ך), ועיקר שנעשה דיין בראוהו בשבת ויו"ט (קצה"ח).

(ט') אבל בדבר דרבנן עד נעשה דיין - עי' לקמן סי' מו ס"ז, שעד הרואה (פירוש בלילה) נעשה דיין בקיום שטרות שהן דרבנן, ועיין שם כמה פרטי דינים עוד מזה (סמ"ע).
(ו) צ"מי שתובעין אותו לדון לפני דיין שקטן ממנו(כ), אין הדיין יכול לכופו לילך לפניו(כא), אלא מכנפי מאן דאיכא התם מחכימי ומעיינים ביניהו(כב).

(כ) מי שתובעין אותו לדון כו' - עיין לקמן סימן כ"ח סעיף ה' (ש"ך), לא במספר שנים תליא מילתא אלא קטן ממנו בחכמה קאמר, ואף שהוא גדול בשנים אין יכול לכופו, וה"ה אם הם ב"ד של שלשה והנתבע גדול מכל אחד מהם, ועמ"ש"ל ס"ק (כב) (פ"ת).

(כא) לכופו לילך לפניו - אם הנתבע רוצה לילך לדון לפני דינים שפחותים ממנו, יכול ללכת, ואין זה זלזול אלא חסרון כבוד, וחכם שמחל על כבודו כבודו מחול. ומהאי טעמא שרי ליה להזמין, ואין זה כמזלזל בתורתו, שכן הוא יכול לסרב, ועי' לקמן (סי' כח סק"ג) (פ"ת)²⁹.

(כב) ומעיינין ביניהו - פירוש, דנין ביניהן. והכי קאמר, כשדייני העיר הם שפלים בעיני החכם לדון לפניהן, מכנפין חכמי העיר הגדולים שבהן ובפניהן הוא דן, וכל זה הוא דוקא אם יש לו חסרון בב"ד, אבל אם אין לו חסרון בב"ד אלא שזילא להת"ח מילתא לירד לדין עם עם הארץ, בזה יתבאר לקמן סימן קכ"ד דשולחין הדיינים סופריהן להת"ח וכותבין טענותיו והן פוסקין עליהן (סמ"ע), ו"א דפי' "מעיינין" אם מן הראוי הוא שילך או לא (ש"ך), כיון דיש כאן אוסף כל החכמים לית ליה זילותא (פ"ת).

(ז) צ"אסור לאדם לדון(כג) למי שהוא אוהבו(כד), אף על פי שאינו שושבינו(כה) ולא ריעו אשר כנפשו, ולא למי ששונאו(כו), אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו, אלא צריך שיהיו השני בעלי דינים שווים בעיני הדיינים ובלבם. ואם לא היה מכיר את שום אחד מהם ולא את מעשיו, אין לך דיין צדיק כמוהו. הגה: צ"ומיהו אס דנו, דיניהם דין(כז). צ"יש אומרים דצ"אסור לממש(כח), דהיינו שלא דבר עמו שלשה ימים מתוך איבה, או אוהבו ממש דהיינו שצ"אסור(כט) וריעו, צ"אלו אין דיניהם דין. צ"וי"א דכל שאינו אוהבו או שונאו ממש, מותר לדון, ואינו אלא מדת חסידות להחמיר שלא לדון(ל). ו"לכך מותר להיות דיין כשהוא צורך לו אחר(לא) וזה צורך לו אחד (ע"ל ריש סי' י"ג), כי כל אחד צורך לו אוהבו(לב). וכל שכן שהרב יכול להיות דיין לתלמידו(לג). צ"ואפילו בית דין הפסול לדון משום אהבה ושנאה, יכול להשיב דינים אחרים כשרים שידונו(לד). צ"מי שאומר על הדיין שהוא שונאו או אוהב צ"על דינו, אינו נאמן וצריך ראיה לדבריו(לה). צ"המנדה חבירו משום שזלזל בכבודו, יכול לדון אחר כך, מאחר שאינו שונאו(לו). ועיין לקמן סימן ל"ג סעיף ו'.

(כג) אסור לאדם לדון כו' - עד החתום בשטר אינו דן באותו שטר עצמו, ועיין מ"ש לקמן (סי' מו סכ"ד ד"ה מעידים בפניו) (ש"ך), ו"א שיכול לדון, וטעם הדבר שעד שהתכוון

²⁸ ועי' רע"א לקמן סק"כג).

²⁹

מאיר המשפט חלק א'

להעיד בשעת מעשה לא פוסל אותו לדון, ויש מחלוקת אם הזמינו העד להעיד, אם זה פוסל אותו לדון או לא, ויש להקל (רע"א * תורת אמת)³⁰.

(כד) למי שהוא אוהבו כו' - שותפו במו"מ מקרי אוהבו (רע"א), יש להסתפק אם יכול לדון לשני אוהביו או לשני שונאיו שבאו לפניו לדין, ועיקר דלא ידון אותם, משום דמסתמא אהבתם גם שנאתם לא שוו בשיעוריהן ומקרבא או מרחקא דעתיה למאן דרחים או סני טפי (פ"ת).

(כה) שושבינו - בז' ימי חופתו נקראים המטפלים עמו שושבינו, ואז דוקא הוא דאסור לדונו (סמ"ע).

(כז) ולא למי ששונאו - מעשה היה שאחד לזה ממני וטען על מקצתן שפרע ונשבע לשקר, ואחר שנה בא לפני בדין ולא רציתי לטפל בדינו, לאו משום דמותר לשנאותו דא"כ כל רשע וצדיק נמי והוא מעשה בכל יום, משא"כ כשעשה לדיין עצמו מעשה רשע או שום דבר שיש לו טינה בלבו, ודאי ירחיק מלדונו דג"כ יש לחוש דמפני כך לא חזי ליה זכותא (פ"ת).

(כח) מיהו אם דנו כו' - עיין לקמן (סי' לג סק"י) (ש"ך), אוהב או שונא גמור פסול בדיעבד, אבל אוהב או שונא שאינו גמור בדיעבד אם דנו דיניהם דין, ומחותנים חשובים כאוהב גמור דאין לך שושבנים ורעים יותר מהם (ש"ך * מהר"ם).

(כט) וי"א דבשונאו ממש כו' - פירוש, סברא הראשונה קאמרי דאסור לדון לאוהבו אף על פי שאינו אוהבו או שונאו ממש, ולשון אף על פי כו' משמע דגם באוהבו ושונאו ממש ס"ל דאין בו אלא איסור, על זה קאמר די"א שבהן אין דיניהם דין, ואח"כ אמר דיש חולקין על מה שכתוב לעיל דאף שאינו אוהבו ממש אסור, וסבירא ליה דאין בו איסור אלא חסידות בעלמא (סמ"ע), שונא ממש דינו פסול בדיעבד, ושאינו שונא ממש יש בו איסור (ש"ך * תורת אמת).

(צ) דהיינו שושבינו - עי' סמ"ע סק"כ(כה), וי"א דאינו פסול רק יום ראשון, וי"א דבזה"ז אשר בעו"ה ערבה כל שמחה ואין נוהגים לעשות כל ז' ימי המשתה, לכו"ע מיום ראשון ואילך מותר לו לדון (פ"ת).

(ל) אלא מדת חסידות - דיין שהוא שכן לאחד מבעלי דינים בשכונני גוואי, אם שכינו הוא ריעו אשר כנפשו אסור מדינא, אבל אם אינו אוהבו וריעו אשר כנפשו אזי מותר לדונו ע"פ הדין, אך ממדת חסידות יש לפרוש (פ"ת).

(לא) ולכן מותר להיות דיין כשזה בורר לו א' - ואפי' אוהבו ממש שפסול מדינא מ"מ אם ראובן בורר אוהבו של שמעון אין שמעון יכול לפסלו ואינו דומה לקרוב ואם ראובן בחר שונא של עצמו יש ספק אם שמעון יכול לפסלו (רע"א), ראובן ולוי נתעצמו בדין בזה בורר לו א' וזה בורר לו א', ולקח לוי לבורר את ר' שמעון מחותנו של ראובן, וראובן ביקש לפסלו באמרו כי מחותנו פסול לישיב עליו בדין. אפילו אם היה ר"ש הדיין הנכבד מלוי אוהב גמור של ראובן, באופן שיכול לוי לפסלו אם ביררו ראובן, מ"מ אם נתברר מצד לוי אין לו פה לראובן לפסלו, דאף דבקרוב כה"ג אם היה ר"ש הנז' קרובו של ראובן וביררו לוי ודאי מצי ראובן לפסלו, שאני קרוב דפסולו מגזירת הכתוב בלי טעם, שהרי פסול לעדות אף לחובה, משא"כ אוהב ושונא נהי דפסולו מדאורייתא, מ"מ אין הפסול רק מצד קירוב וריחוק הדעת, וא"כ דוקא לוי יכול לפסול לר"ש אם היה אוהבו של ראובן ולא בהיפך, ועוד עי' סי' ל"ג ס"ו שמחותן לא נפסל רק משום דהו"ל כאוהב ושונא אבל לא דיינינן ליה כאוהב ושונא ממש, וא"כ אפילו ראובן היה יכול ליקח מחותנו לבורר שלו בלי פקפוק, כ"ש זה שכנגדו (כמ"ש הרמ"א כאן). אם היה לוי בורר לדיין מי שהוא שונא גמור ומוחלט של עצמו, אי מצי ראובן לפסלו מחמת שודאי יתחזק זה הדיין בכל תוקף ועוז לזכות לוי כדי שעי"ז ימצא חן בעיניו, אין ראובן יכול לפסלו דלא נחשד לעוות דין כדי להתרצות. והא דאוהב ושונא פסולים לדון, היינו משום דדעתיה אטעיתיה דלא מצי חזי ליה זכות או חובה. רק שיש מקום לבע"ד להשיב שאחר שנפשו חשקה להתרצות ג"כ יטעהו דעתו בסברא לפי רצונו (פ"ת).

(לב) כי כל אחד בורר אוהבו - פירוש, דין "זה בורר לו אחד" הוא, שכל אחד יברר לו מי שהוא יבין דבריו לאשורו, ואם יש לו שום צד זכות יציע אותו לפני חברו, וכן יעשה חברו, והשלישי שומע ומכריע ביניהן, ומשום הכי אף שהוא אוהבו לא גרע, כיון שכל בורר מצדד אחר זכותו למי שבירר אותו, ומותר לעשות כן כיון שגם בורר השני יעשה כן, והכל תלוי

³⁰ עי' ש"ך לעיל סק"י(ז).

מאיר המשפט חלק א'

בשלישי. אבל קרוב או פסול מן התורה פסול גם בזה בורר, ולכן כתב הרמ"א "לכן מותר כו", ורוצה לומר, ולכן כיון שאינו אלא מכח חסידות, לאפוקי אם היה פסול מן התורה היה פסול גם בזה בורר כמו קרוב. ומה שסיים הרמ"א וכתב, "וכל שכן שהרב כו", אדלעיל קאי, אמ"ש שהאוהב אינו אלא ממדת חסידות וכו' (סמ"ע), מ"ש הסמ"ע דקרוב או פסול מן התורה [פסול גם בזה ברור], הוא שלא בדקדוק, דודאי כל הפסולים אפילו בדרכן פסולים ל"זה בורר לו א", אלא כל זה רק להתיר ליקח אוהב לזה בורר לו א' (ט"ז).

(לג) להיות דין לתלמידו - ומכ"ש לאב של תלמיד אף דנותן לו שכר הלימוד (סמ"ע), וה"ה דמותר לדון למי שמארח אותו, וכן פועלים ושכירים (ש"ך), כן חכם הקהל כשר לדון לקהלה שלו, ואפילו למי שהוא עשיר גדול ומופלג שקול כנגד כל הקהל, כל שהוא מנהג קבוע בכל המקומות שהתובע הולך אחר הנתבע ואינם מחלקים בין שיהיה הנתבע עשיר או עני אוהב או שונא, משום דכך הסכימו והו"ל כקבילו עליהם (ש"ך * מהריב"ל, רע"א)³¹.

(לד) משום אהבה ושנאה יכול להושיב כו' - ואפילו המחמיר על עצמו מחמת חסידות, מ"מ הוא כשר לברר דיינים, אמנם המנהג הוא שלא לפסול שום בית דין (סמ"ע), ואפילו הפסולים מעיקר הדין בדיעבד כשרים לברר דיינים (ש"ך * שארית יוסף), וי"א בית דין הפסול אין רשאי לברור בית דין אחר, כל החסרון של אוהב של א' מהבעלי דינים, בבית דין של ג' היא איסור של מדבר שקר תרחק, ולא שזה מבטל הדין, שהרי הדיינים אחרים יודעים להשיב על טענותיו (פ"ת * בית יעקב), היינו אין בית דין פסול יכולין לברור דיינים אחרים בעל כרחם של הבעלי דין כשהבעלי דין רוצים בית דין אחר, דהא אפילו בית דין כשר אינם יכולים לברור דיינים אחרים בע"כ של הבעלי דין, וזה שכתוב בסמ"ע דבית דין הפסול [היינו אפילו פסולים מעיקר הדין] בוררין בית דין אחר מיירי כשהנתבע מסרב לירד לדין או שבורר לו בית דין אחר שאינו רוצה לדון אלא לפניהם דוקא והתובע אינו רוצה לכך בכהאי גוונא אף בית דין הפסול לדון אותם מ"מ אם כוחם חזק ואמין יכולים לברר דיינים בע"כ של הנתבע שידונו לפניהם (פ"ת * שעה"מ), וי"א שאם הוא דין מומחה לרבים מותר באוהב, אבל לא לברור אותו כדיין (פ"ת * שבו"י).

(לה) בעל דינו אינו נאמן - צריך להביא ראיה שלא דיבר עמו תוך ג' ימים באיבה (סמ"ע), זהו מצד עיקר הדין, אבל גם הדיין צריך להשמט שלא לדון מי שחושדו בשנאה, אם לא כשאין דין אחר בעיר, דאז ודאי לאו כל כמיניה למיפסל דייני רק בבירור גמור (פ"ת).

(לו) יכול לדונו אח"כ - הרמ"א כתב דין זה מעצמו, ולמד דין זה מעובדא דגמ' והניחו בצריך עיון. אמנם אפשר לומר דהיינו דוקא כשכבר פטרו מהנידוי אז הוא כאיש אחר עמו, ולא כשעדיין הוא בנידוי (סמ"ע).

(ח) קשני ת"ח השונאים זה את זה (לו), אסורים לישיב בדין יחד (לח), שמפני השנאה שביניהם דעת כל אחד מהם לסתור דברי חברו (לט).

(לז) השונאים זא"ז - אם הם שונאים גמורים אין דיניהם דין, ואסורים לדון מדאורייתא (פ"ת * ב"ח), ואין למנות שני אנשים במינוי והם רחוקים בטבעם והנהגתם (פ"ת).

(לח) אסורים לישיב בדין יחד - אותן הדיינים הפסולים מחמת אהבה או שנאה או שאר פסולים, אם מותרים לישיב אצל הדיינים ולשתוק ולא יגידו דעתם כלל. כל הפסולין לדון מותרין לישיב ולשתוק, זולת שני ת"ח השונאים זא"ז דאסור אפילו לישיב ולשתוק. כיון דדעת כ"א לסתור דברי חברו, א"כ לעולם יראה לסתור ואז אסור לשתוק, דאפילו תלמיד היושב לפני רבו אסור לשתוק כמ"ש בסימן ט' כו', ויש חולקים דאפילו שני ת"ח השונאים זא"ז דנקט אין יושבין בדין, דוקא לדון ממש אסור אבל לא לישיב אצלו. רק מטעם אחר אין ראוי שיהיה שם מי שאינו ראוי לדון, דלאחר שמקבלין עדות יוציאו כל אדם לחוץ (כדלקמן סי' יח), ועיין בספר ברכי יוסף אות כ"ה מ"ש בזה, ועיין מ"ש לקמן סימן י"ח סעיף א' ס"ק א' ? (פ"ת).

(לט) לסתור דברי חברו - דאף דיעבד אין דיניהם דין (ש"ך * ב"ח), עי' תורת אמת [הוב"ד לעיל סק"כ (כח)] (רע"א), י"א דהקהל כשיושבים לפקח בעסקי רבים ויחידים, עומדים במקוץ ב"ד, ומטעם זה שונאים פסולים להושיב בועד הקהלות, כמו שאסור לדון. ואעפ"י שנשבעו לו הקהל להושיבו אין השבועה חלה שהיא כנגד דין תורה, ויש חולקים שאינו בית דין, ועוד

³¹ עי' דברי רע"א לקמן סק"מ (ז).

מאיר המשפט חלק א'

אין חילוק בדיין בין אוהב ממש ואוהב קצת, וכן בשונא ממש, ושונא קצת, ובכל ענין זה רק לכתחילה ולא פסול בדיעבד (רע"א מים עמוקים).
(ט) איכל הפסולים (להעיד) מחמת קורבה או מחמת עבירה (מ), פסולים לדון (מא). (וע"ל סימן ל"ג ול"ד פרטי הפסולים לענין עדות, וה"ה לענין דינות³⁷ שהדיינים לא יהיו קרוזים זה לזה³⁸ ולא לעדים (מנ), עי' לקמן סי' לג סי"ז).

(²²) ה"ג כל הפסולים "להעיד" מחמת קורבה או מחמת עבירה וכו' - ועיין לקמן סימן ל"ג ול"ד פרטי הפסולים לענין עדות. ונמחק "והוא הדין לענין דינות", כי כבר נכלל במ"ש המחבר כל הפסולים להעיד כו' פסולין לדון (סמ"ע), רב שהוא מומחה ובא אחד לפניו לדון על קרובו, יכול הרב לדונו, מאחר שהוא תובעו לפניו הרי הוא מכשירו, ואף שהדבר פשוט, רק שמקצת רבנים מונעים עצמם משום חסידות ובסיבה זו נלקה הדין (ש"ך), [כהגה על הש"ך] ועיין לעיל סימן ה' סק"י (פ"ת), גם בעבירה דרבנן לא בעי הכרזה [ודלא כנראה מדברי הרמ"א סי' לד סי"ח], וי"א דכי היכי דפסולי עדות דרבנן צריכים הכרזה ה"ה לענין דיינים (רע"א).

(²³) פסולין לדון - ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול כולם פסולים [כדלקמן סי' לו ס"א בעדות] (פ"ת רע"א), ועדותן בטלה ויכול העד לחזור בו, אמנם י"א אם לא הוזמנו הדיינים בפרטות לקבל העדות אלא בערבוביא, אז יכולים לקיים הקבלה בכשרים, אבל אם הוזמנו שלא בערבוביא בטלה כל העדות, וצ"ע אם יש חולקים על זה (רע"א * כנה"ג). וי"א שאין פסול בדיין שקיבל עדות עם פסול (רע"א תומים), אם דיינים קבלו עדות בפני דיינים קרובים או בלילה, זה מוכיח שהדיינים אינם בני קבלת עדות (רע"א רא"ם אלשקר), אם יש בשלשה הדיינים דיין פסול כגון שאינו משופה בדעתו, אף על פי כן איפשר לתקן שהשני הדיינים הכשרים יוסיפו עוד להם דיין כשר ואף על פי שיהיו ארבעה דיינים אין זה מזיק ואף על פי שהדיין הזקן שאינו משופה בדעתו עומד עמהם אין הועד של הכשרים מתבטל בשבילו והיינו ע"י שהשלשה דיינים הכשרים יפרשו ויבררו דבריהם אלו עם אלו שאינם מתועדים עם הזקן ואף על פי שהזקן חושב להצטרף עמהם אין לחוש לו דלאו כל כמיניה, ואפילו אם הדיין כוון לדון, אם יש גילוי דעת בשעת מעשה שלא יוזמנו רק הכשרים אף על פי שיהיו שם פסולים ויכוונו ולכן אפילו אם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שם קרובים או פסולים אפי' אם כיוונו להעיד ובאו והעידו בב"ד לא נתבטלה עדות הכשרים כיון שייחד את עדיו (רע"א גינת וורדים), ואפילו לשמואל דשנים שדנו דיניהם דין, אם דנו ג' והאחד קרוב, כיון דמקצת ב"ד פסול בטל הדין דומיא דעדים, ועי' נתה"מ לקמן סי' לו סק" [דעיקר כתומים]. שני דיינים שהיו צריכין לצרף אחד עמהם לקבלת עדות דליהוי תלתא, והיו בעיר שני אחים והמה חכמים, ושלחו לקרוא לאחד מהם שיצטרף עמהם והשליח קרא לשניהם, ומפני הכבוד ודרכי שלום הוצרכו השני דיינים לומר לכל אחד מהאחים ביחוד שלו היו מצרפין ולא לאחיו, אך שני הדיינים ביניהם ביררו ואמרו כי צירפו לפלוני ולא לאחיו, והשתא איכא לספוקי, כיון דהני תרי אחי תרווייהו מכווני לקבל העדות ונמצא דהיה בהם קרוב. כיון דשני הדיינים שהם העיקר ביררו לאחד ביניהם אין כאן פקפוק. מ"מ טוב ליהזר בהני מילי ודכוותיה. אבל כשיש צורך בדבר מפני דרכי שלום כנידון הרב גינת וורדים וכנ"ד נראה דאין לחוש (פ"ת).

(²⁴) ולא לעדים - עיין לקמן (סי' לג סק" [שהוא מסתפק אם זה לכתחילה או אפילו פסול בדיעבד] וסי' מו סכ"א [שיש חסרון גם בקבלת העדות וגם בדיון, ולכן אם ב"ד של רחוקים קבלו העדות, ב"ד של קרובים לא יכולים לדון בדבר]) (ש"ך).
(י) קדיין שיוודע בחבירו שהוא גזול או רשע, אין לו להצטרף עמו (מג).

(²⁵) אין לו להצטרף עמו - ואף על פי שידון דין אמת (סמ"ע), משמע דמן הסתם מותר. ולעיל בסימן ג' סעיף ד' כתב, ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי יושב, משמע כל שלא מוחזק ליה בכשר אין לישיב עמו. ויש לחלק דלעיל בסימן ג' דוקא באדם מובהק בחכמה, אבל כאן מיירי בסתם דיין, מותר לו לישיב אם לא שידוע לו שהוא רשע. וי"א דבסימן ג' מיירי בתחילת ישיבה לדין, אין לו לישיב עד שיהא ברור לו שהוא אדם כשר, אבל אם כבר ישב עמו בחשבו שהוא כשר, ובאמצע הדין בעוסקו עמו נתברר לו שאינו בחזקת כשר, א"צ לפרוש ממנו אם לא שידוע בודאי שהוא רשע. וי"א דדוקא אם דיין אחד אינו מכיר את שני הדיינים אז אסור לישיב עמהם מן הסתם, שאולי אלו השנים הם אינם מהוגנים

מאיר המשפט חלק א'

ויהיה בכלל קשר בוגדים, כיון שהרוב מהב"ד אינם מהוגנים יהא הוא ג"כ נכלל בתוכם [ומזה איירי בסימן ג'], אבל אם שני דיינים מכירים זא"ז רק אין מכירין את השלישי, אז ליכא איסורא, רק נקיי הדעת היו מחמירין על עצמן ואין יושבין עד שידעו כו'. והיכא שיודע הדיין שאחד מן הדיינים רשע, אין לו להצטרף עמו ואף שיש כשר עמו [ומזה איירי כאן]. דאף שאינו נקרא קשר בוגדים כיון שהרוב מהב"ד כשר, מ"מ אסור משום מדבר שקר תרחק. וכתב עוד, אכן היכא דקיבלו הבע"ד עליהם ליכא איסורא להצטרף עמו, דאז ליכא מדבר שקר תרחק כיון שקיבלו עליהם, וגם קשר בוגדים ליכא כיון ששנים כשרים. אבל מ"מ נקיי הדעת היו מחמירין על עצמן בכל ענין שלא לישב בדין אא"כ היו יודעין כל היושב עמהן שהם כשרים (פ"ת).

(יא) ק"ב"ד של ג' צריך שיהיה בכל אחד מהם ז' דברים (מד): חכמה, ענוה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב (מה). (וע"ל סימן ח' סעיף א').

(מב) צריך שיהיו בכ"א מהם ז' דברים - כל הז' דברים אלה לעיכובא, אמנם יש מח' אם מספיק אם דייין א' כל הז' מידות, או שכולם צריכים כל הז' מידות, ועוד אסור לקבוע עצמו כדיין תוך ג' פרסאות מרבו, אבל לדון למי שבררו או דרך אקראי בעלמא מותר ובנטילת רשות מרבו (ש"ך מבי"ט, פ"ת), וי"א דלאו לעיכובא הוא, אמנם אם ימצאו בעיר אנשים שלמים בכל המדות האלה, הוי לעיכובא שלא למנות אחרים אשר יחסר מהם איזה מדות, אמנם פשיטא דאם לא נמצאו כולם משום אחד אינם לעיכובא (פ"ת).

(מג) שנאת ממון אהבת אמת כו' - שנאת ממון שאפילו ממון שלהם אינם נבהלים עליו ולא רודפין לקבץ ממון, ואהבת אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, אוהבין האמת ושונאים את החמס ובורחין מכל מיני עול, ואהבת הבריות להן שרוח הבריות נוחה מהם, ובמה יהיו אהובים, בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפש שפלה וחברתן טובה ומשאן ומתן שלהן באמונה ודיבורן בנחת עם הבריות, ובעלי שם טוב שיהיו גבורים במצוות ומדקדקים על עצמם וכובשים את יצרם עד שלא יהא עליהן שום גנאי ולא שם רע, ויהא פרקן נאה ויהיה להם לב אמיץ להציל עני מיד גוזלו (סמ"ע).

(יד) כל דבר שיש לדיין בו צד הנאה, אינו יכול לדון עליו. ק"לפיכך בני העיר שנגנב ספר תורה שלהם, אין דנין אותה בדייני אותה העיר, ק"אלא אם כן יש להם ס"ת אחרת (מו). ק"והאומר: תנו מנה לעניי עירי, אין דנין בדייני אותה העיר. (ועיין לעיל סימן ד' לאס חד מחזיק בשלם, עבדי דינא לנפשיהו. ועיין לקמן סימן ל"ז סעיף י"ט וסעיף כ' מאלו הדיינים). ק"ולפיכך עסקי המס אין דנין בדייני אותה העיר, מפני שיש להם או לקרוביהם חלק בו. (ק"ואס הוא מס פרטי, כגון שאינו נוהג אלף זמן קטוב, יכולין קצת מן הקהל להסתלק ושלף יהיה להם הנאה מזה, ודיינין³² ק"ואם עשו תקנה, או שיש מנהג בעיר שדייני העיר ידונו אף על ענין המסים (מו), דינם דין (ועיין לקמן סוף סימן ל"ז סעיף כ"ב מזה).

(מז) אא"כ יש להם ס"ת אחר - פירוש, ואז אפילו לדיינים בעצמם מותר לקרות מאותו ס"ת שדנין עליה, דלא מחשב להן הנאה כיון דאם רצו היו קורין מהאחר, והיינו דוקא כשהס"ת האחרת היא באותה בית הכנסת שהדיינין מתפללין וקורין בה, הא אם היא בבית הכנסת אחרת, צריכין סילוק שלא יקראו מהס"ת כלל כ"א מהאחרת. וכן הדין כשדנין על בית הכנסת ויש בית הכנסת אחרת בעיר, אין דנין עליה אלא כשמסלקים נפשם מללכת בזו שהן דנין עליה (סמ"ע). גם צריך שיהיה באפשרי שילכו כל העיר לבית הכנסת האחר, דאם לא כן הוי נוגע, כיון שכופין זה את זה לבנות בית הכנסת, כשאי אפשר כולם לילך לבית הכנסת, הוי הדיין נוגע, אף שהוא הולך לבית הכנסת האחר, מכל מקום כשלא יהיה מקום בבית הכנסת זה יכופו בני העיר לבנות עוד בית הכנסת ויצטרך הדיין ליתן חלק. וגם מיירי שהוא באופן שאין יכולין למכור הספר תורה לאיזה צורך על פי ז' טובי העיר, דאם לא כן הוי הדיין נוגע (נתה"מ חידושים).

(מח) ואם עשו תקנה או שיש מנהג כו' - פרנסי הקהלות בכל המקומות דנין דיני קנסו' וקונסין ממון כאות נפשם ואומד דעתם ולוקחים הממון לכיס הקהל שהוא כאילו הטילוהו לכיס

³² (תשובת הרא"ש כלל ו' סימן י"ח כתב דלא מהני סילוק, ובכלל צ"ט כתב דמהני, וצריך לחלק בין מס פרטי) - נוסף במדרוה אחת.

מאיר המשפט חלק א'

עצמם והם הם המרויחים אותו הממון הנקנס ואין מערער כיון שכך נהגו (רע"א חכ"צ)³³, כאן משמע שצריך להיות ידוע שעשו תקנה או שיש מנהג, אבל אם א"י שיש תקנה או מנהג פסולים לדון, ועי' לקמן (סי' לו סכ"ב), משמע דשוב א"צ לחקור אחר תקנה או מנהג. [ועמ"ש בזה סק"ד?]. ראובן שנשא אשה בעיר אחרת, ואחר נישואין מיד הלך לביתו שהיה דר בו מקדם, ואחר עשר שנים תבעו ממנו הקהל מקום חמיו לשלם להם סך מה עבור כל שנה, אך לזה התרצו אם יציית ראובן דין עמהם בעירם כו', וראובן טוען שהמה נוגעים ולכן רוצה לציית דין בזה בורר לו א' חוץ לעירם כו'. הדין עם ראובן בזה, ואף דמבואר דאם עשו תקנה או שיש מנהג שדייני העיר ידונו אף על המסים דינם דין, זהו שייך רק אם הוא מבני אותה העיר שקיבל תקנותיהם, משא"כ על בני עיר אחרת ודאי אינם נאמנים להעיד ולא לדון מפני שהם נוגעים כו'. אחד מעיר אחרת שרוצה לפסול דייני העיר לדון לו בעסק צואת חותנו, מחמת שראשי החבורה לקחו סך מעות וספרים מעזבון חותנו לצרכי העיר וכל העיר נוגעים בזה. טענתו טענה כי ע"פ הדין צריכים להסתלק, ואף שכתב בשו"ע ואם עשו תקנה או שיש מנהג בעיר כו' דינם דין, מ"מ י"ל דצריך שיהיה תקנה ומנהג ידוע. ועוד המנהג הזה לא נתפשט ואינו מוסכם. ועוד, דוקא על אותם שהם מבני העיר שקיבלו תקנה ומנהג שלהם, אבל על בני עיר אחרת ודאי אינם נאמנים להעיד ולא לדון, וא"כ בנ"ד שהאיש הנ"ל אינו דר בעיר זו ולא היה שם מעולם בקביעות, בודאי דלא חל עליו המנהג והתקנה, וגם אשתו אף שהיתה בילדותה בעיר זו, מ"מ כיון שזה כמה שנים שנסעה מעיר זו וקבעה דירתה בבית בעלה, בודאי דלא חל עליה תקנה ומנהג דעיר הנ"ל והוא כבני עיר אחרת. וגם אפילו אם היו כשרים לדון אותם, מ"מ כיון שיש לבעלה הנאה מהממון פסולים לדוןם כמבואר בשו"ע סימן ל"ג סעיף ג' בהגה ובסמ"ע שם. ואין לומר כיון דאביה המנוח היה מתושבי עיר הנ"ל והצואה והממון הוא ממנו, חל עליו תקנות ומנהג העיר, דזה אינו, כיון דעיקר הדין שייך לגבי בתו וחתנו היורשים (פ"ת), לא מקרי מנהג אלא בתלתא זימני ונתברר שעשו כן לקבוע המנהג, ואין לומר אפילו יש מנהג קבוע לדון לפני דייני עיר מ"מ בשכבר הסיעו עצמן למקום אחר ונתפרדה החבילה הותר התקשרות המנהג, שהרי היו שותפים, ואין להיפרד מהשותפות אם לאו במקום הפסד, וכל זמן שלא הוכיחו שיש הפסד הם בחזקת השותפות (פ"ת חוות יאיר), מי שנסמך בסמיכת חכמים להורות ולדון, אף שלא נתקבל בשום עיר לרב ולדיין יוכל להורות ולדון, אך בענין מסים ושאר צרכי הקהילה אשר מדינא דייני העיר המה כנוגעים אלא שכבר נהגו, א"כ אם יש רב בעיר שאינו נושא בעול ואין לו שייכות עם שום אחד מהם רק נוטל פרנסתו מקופת הקהל, פשיטא שהוא כשר לדברים כאלה מדין תורה יותר מן ת"ח האחר הדר שם, ומכ"ש כשזה הדר שם נהנה מאיזה בעלי כיסים או נשכר להם למלמד, פשיטא שיוכלו האחרים לומר אין מרוצה לנו כ"א רב הקבוע בעיר (פ"ת), קהל ששכרו מהשר מס שנותנין הקצבים, וטוענים הקצבים מה להם להרויח לעשות סחורה בשלנו, ואנחנו ניתן להשר סך שהתפשרו הקהל עבורנו, ורוצים הקהל לדון בזה לפני דייני עירם, והקצבים אומרים שהם נוגעים. הדין עם הקצבים שדייני העיר נוגעים, ואם הקהל יתלו במנהג לומר שהתקינו ביניהם שדייני העיר ידונו על עניני המסים, מ"מ אין זה סתם מסים רק חילוק שכירות מהשר מי שישכור, ואין תקנות סתם מסים כולל ענין זה. פי' אע"פ שתקינו על דיני המסים, היינו מי שחייב במס ומי שפטור וכדומה לזה שהדין הוא על המס גופיה, משא"כ משפט זה דאין זה משפט מס רק כמו כל טוען ונטען בעולם, ואין זה בכלל התקנה (פ"ת).

סימן ח – שלא למנות דייני שאינו הגון, וגודל שכר הדיין ועונשו, ובו ה' סעיפים.

(א) קייבל המעמיד דייני שאינו הגון ואינו חכם (א) בחכמת התורה ואינו ראוי להיות דיין, אף על פי שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה (ב). הגה: קייבאכור להעמיד ע"ה לדיין על סמך שישאל כל פעם לחכמו (ג). קייעיירות שאין בהם חכמים הראויים להיות דיינים (ד), או שכולן עמי הארץ, וכריכים להם דיינים שישפטו זיניהם שלא ילכו לפני ערכאות של עובדי כוכבים, ממניס הטובים והחכמים שבהם (לדעת אנשי העיר), אף על פי (ה) שאינם ראויים לדיינים, וכיון שקבלו עליהם בני העיר אין אחר יכול לפוסלן. וכן כל לבורו (ו) יכולין לקבל עליהם בית דין שאינם ראויים מן

³³ עי' דבריו לעיל סק"ל (ג).

מאיר המשפט חלק א'

התורה. קטיובל דיינ(ז) המתמנה בשביל כסף או זהב, אסור לעמוד לפניו. ולא עוד אלא שמצוה להקל ולזלזל בו(ח) (וע"ל סוף סימן ג').

(א) ואינו חכם כו' - האי וי"ו "ואינו" חכם היא וי"ו החולקת, ותרתי קאמר הן שמעמיד דיינ

שאינו הגון במעשים אף שהוא ת"ח, או שאינו ת"ח אף שהוא הגון במעשים (סמ"ע).

(ב) עובר בלא תעשה - דכתיב (דברים א יז) לא תכירו פנים במשפט. ור"ל שלא יכיר פני

האיש לאמר פלוני עשיר הוא או קרובי הוא או אשיכנו דיינ (סמ"ע).

(ג) שישאל כל פעם לחכם - דשמא לא ישאל ונמצא דיטה את הדין (סמ"ע).

(ד) עיירות שאין בהם חכמים כו' - עיין מ"ש לקמן (סי' יא סק"א) (ש"ך).

(ה) שבהם לדעת אנשי העיר אף על פי כו' - כן צ"ל. וז"ש וכיון שקיבלום כו' (סמ"ע).

(ו) וכן כל צבור כו' - עיין רמ"א לקמן (סי' לג סי"ח) (ש"ך).

(ז) וכל דיינ - אם נתן ממון כדי שיתמנה אפילו הוא גדול טפי משאר גדולים בחכמה ובמנין

אסור לעמוד בפניו, אבל אם הוא לא נתן ממון אלא שמינהו לפי שהוא ג"כ עשיר כיון דחכם

הוא בחכמת התורה ראוי לנהוג בו כבוד (קצה"ח, ופ"ת). כ"ז דוקא אי איכא דעדיף מיניה

הו"ל רשע, וי"א אפילו ליכא דעדיף מיניה נמי נקרא רשע. בעיר אחת שהוצרכו לקבל עליהם

רב, ונתנו עיניהם בד' רבנים ליתנם אל תוך הקלפי, ומי שיעלה מהם ראשון יעמדו עליו

למנין, אם ירבו המתרצים בו הרי הוא הרב, ואם לאו יקחו שני מן הקלפי ויעשו עמו כראשון,

וכן בשלישי ורביעי. והנה רובם מיאנו בראשון ושני עד השלישי זכה ע"פ רוב דעות, ואחר

איזה ימים נשמע קול כי הרבה מהבוחרים בו קיבלו שוחד מקרובי הרב וגם מצאו כן במכתב

אחד, ע"כ טוענים ראשי העדה כי לא יחפצו בו כלל אף אם יחזרו וימנו עליו. אם ימצאו ב'

עדים כשרים שאינם מבני הקהילה ולא מקרוביהם ולא מקרובי הרב שיעידו שקיבלו שוחד,

א"כ פשוט דהקבלה ההיא שע"י אותו המינוי בטלה מעיקרא, שהרי היו צריכים לומר דעתם

לשם שמים כמ"ש הרמ"א (סי' קסג ס"א) [כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמן, יש

להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו

אחר הרוב. ואם המעוט ימאנו, הרוב יכולין לכופ אותן אפילו בדיני גוים, ולהוציא ממון על

זה, והם צריכין לתת חלקם. והמסרב מלומר דעתו על פי החרם, בטלה דעתו ואזלינן בתר

רוב הנשארים האומרים דעתן], והם אמרו ע"י שוחד, לא מיבעיא בקבלת הרב ההוא, אלא

נמי במה שמיאנו בראשונים היה הכל שלא לש"ש, ואפילו אם יהיו מקבלי השוחד מעטים

וישארו לו רוב דעות שלא קיבלו שוחד, מ"מ הם יאמרו מפני שכבר מאנתם בראשונים על

כרחנו היינו מתרצים בזה השלישי, וע"כ בטל כל המעשה ההוא כו'. ואם יש עדים שהרב

בעצמו אמר ליתן להם שוחד, פסול הוא להיות רב כלל עד שישוּב בתשובה על זה ואפילו

אם הוא ראוי לכך כו'. אמנם אי ליכא עדים בהכי שהרב בעצמו ידע מנתינת שוחד אלא

קרוביו ומיודעיו, הרי הוא בחזקת תמותו ולא יוגרע זכותו בזה וימנו הקהל מחדש על שלשה

אלה, ומי שירבו המתרצים על הממאנים הוא יעלה ויקום לראש. אמנם אותם המקבלים

שוחד לא יבואו לתוך האסיפה כלל, אפילו אחר שהחזירו השוחד ויקבלו עליהם באלה

ושבועה שלא יקבלו תו שום שוחד עבור זה, מ"מ לא יבואו אל המינוי הזה כלל, ואפשר

אפילו לעולם פסולים להתמנות עד שישוּבו בתשובה כו'. ואפשר אפילו אם הם הרוב לא

מצו למימר איך יקבלו המיעוט לרב ומורה עלינו על כרחנו את מי שאין אנו חפצים בו, י"ל

דהא עכ"פ כבר הסכימו כולם על א' מד' אלו שהניחו אל הקלפי ואין כאן הפסד כל כך,

והעיקר שא"א בלא"ה והכי דיינינן להו ולכל אלמי דכוותיהו. אך כל זה אי איכא כאן עדים

כשרים על זה, אבל זולת זה לא יפסיד הרב מינויו על שום פנים. ואפילו יודו המקבלים וגם

קרוביו הנותנים, לאו כל כמינייהו להפסידו בעדותן, אלא שבזה צריכים הם המקבלים לחזור

ולשלם להנותנים השוחד שקיבלו, שהרי הודו שקיבלו שוחד, אף על גב דאין אדם משים

עצמו רשע, פלגינן דיבוריה שקיבלו מהם מעות פקדון או הלואה וצריכים להחזיר. ואם

יכפרו המקבלים יוכלו הנותנים להטיל עליהם היסט בטענת ברי שלהם, ובכל זאת לא יפסיד

הרב. ואפילו האיגרת שמצאו כתוב בו בסתר שקיבלו שוחד, לאו כל כמיניה להפסידו עבור

זה. מיהו אנשי הקהילה יוכלו להטיל חרם סתם על מי שיודע בעצמו שנתמנה ע"י שוחד

ונוהג שררה עליהם (פ"ת).

(ח) שמצוה להקל ולזלזל בו - שהכתוב קראן אלהי כסף ואלהי זהב, כמ"ש (שמות כ כ)

אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם, ודרשינן (סנהדרין ז ע"ב) אלהים הנעשה בשביל כסף,

מאיר המשפט חלק א'

ודומיא דע"ז דמצוה לזלזל בהו (סמ"ע), ולפ"ז הנהנה ממנו כנהנה מע"ז, והמתנות שנותנין לו, לא די דלא הוי בכורים אלא הוי כמהנה ע"ז, והמכבדו כמכבד לע"ז (פ"ת).
(ב) קייצריכים הדיינים לישב באימה(ט), וביראה, קייבעטיפה(י) ובכבוד ראש. ואסור להקל ראש ולישב לספר בדבר בטלה בבית דין. קייוראה הדיין כאילו חרב מונחת לו על קייצוארוניא), וכאלו גיהנם פתוח לו מתחתיו(יב), קייודע את מי הוא דן(יג), ולפני מי הוא דן(יד), ומי הוא עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו הדין(טו). קייאוכל דיין שאינו דן דין אמת גורם לשכינה שתסתלק מישראל(טז). וכל דיין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא כדין, הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשות(יז). קייכול דיין שדן דין אמת לאמתו(יח), אפילו שעה אחת, כאילו תקן כל העולם כולו(יט), וגורם לשכינה שתשרה בישראל(כ). קיישמא יאמר הדיין: מה לי לזרה הזאת, תלמוד לומר: ועמכם בדבר המשפט (דבה"י ב' יט ו) אין לדיין אלא מה שעיניו רואות.

(ט) צריכין הדיינים לישב באימה כו' - מפני כבוד השכינה ששויה ביניהם כמ"ש (תהלים פב א) אלקים נצב בעדת אל (סמ"ע).

(י) בעטיפה - עטיפה אינה נהוגה עתה, אבל כשיושבים בדין יש להתעטף בבגד עליון שבו הולך לבית הכנסת. ועיין באו"ח סימן רל"ב סעיף ב' [ז"ל: לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל וכו' ולא לדין וכו' ואם התחיל באחת מכל אלו, אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור, והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו, אבל אם אין שהות להתפלל אח"כ, צריך להפסיק מיד; ומאימתי התחלת וכו' דין, אם היו עסוקים בו, משיתחילו בעלי דינים לטעון, ואם לא היו עסוקים בו, משיתעטפו הדיינים, ולדין משישבו אדעתא לדון] ועי' סמ"ע לעיל (סי' ה סק"כ) (פ"ת).

(יא) כאילו חרב כו' - ה"ז עונש עולם הזה (סמ"ע).

(יב) וכאילו גיהנם כו' - הרי עונש עולם הבא (סמ"ע).

(יג) וידע את מי הוא דן - יהא דומה לו כאילו דן להקב"ה (סמ"ע).

(יד) ולפני מי הוא דן - היינו שהשם יתברך אתם במשפט כמה שכתוב (&) אלקים נצב בעדת אל (סמ"ע).

(טו) הוא עתיד ליפרע ממנו - כמ"ש (תהלים שם) בקרב אלהים ישפוט, כלומר אלקים הנזכר ברישא דקרא אלהים נצב כו', ישפוט בקרב אלהים, הם הדיינים, להפרע מהן (סמ"ע).

(טז) שתסתלק מישראל - כמ"ש (שם יב ו) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' (סמ"ע).

(יז) נוטל ממנו נפשות - כמ"ש (משלי כב כג) וקבע את קובעיהם נפש (סמ"ע).

(יח) שדן דין אמת לאמתו - פירוש שדן האמת לפי שעתו, פעמים בדין תורה פעמים לפי השעה למיגדר מילתא (סמ"ע), בדין מרומה צריך לחקור העדים בטוב עד שיתבאר האמת ואז ידונו אותו לאמתו (ש"ך תוס'), שיוסיפו לדבר ולשאלו ואף על פי שמן הדין היה כן וכן בתחלת הדבר אפילו כן יעינו היטב כדי שיצא לאמתו אם יראה בעיניהם קצת רמאות והערמות בדבר בטענותיהם (ש"ך ב"י), אע"פ שידון הדיין דין אמת אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאתו לחייב לא הוי לאמתו (ש"ך ב"י).

(יט) כאילו תיקן כל העולם - דכשיראו בני אדם דיש דין ומשפט ימנעו מלעשות רע (סמ"ע).
(כ) וגורם לשכינה שתשרה - כמ"ש אלקים נצב בעדת אל (סמ"ע).

(ג) קיידרך חכמים הראשונים, בורחים מלהתמנות, ודוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמוהו ושואם ימנעו עצמם מהדין תתקלקל השורה, ואף על פי כן לא היו יושבים בדין עד שהיו מכבידים עליהם העם והזקינים ומפצירים בהם(כא).

(כא) עד שהיו מכבידים - עי' לקמן (סי' י ס"ג) על ועצומים כל הרוגיה (משלי ז כו), זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, היינו אחר שהיו מפצירים בהם ומכבידים עליהם ואינם שומעים. אי נמי התם מיירי שאין אחר כמותו בדור, וכמ"ש הטור והמחבר שם "והדור" צריך לו, משא"כ כאן שלא כתב אלא שאין "שם" כמותו, דמשמע הא במקום אחר יש הגונים כמותו (סמ"ע) דוקא במקום שידוע שיפצירו בו אחר שימנע, אז ימתין (ט"ז).

(ד) קייאסור לדיין להתנהג בשררה וגסות על הצבור, אלא בענוה ויראה. קייכול פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור, שלא לשם שמים, אינו רואה בן ת"ח לעולם. וכן אסור לנהוג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ. קייולא יפסיעו על ראשי עם קודש(כב). קייוצריך

מאיר המשפט חלק א'

שיסבול טורח הצבור ומשאם(כג). ומצוה על הצבור לנהוג כבוד בדיין(כד), ויהיה אימתו עליהם, וגם הוא לא יתבזה ולא ינהוג קלות ראש לפנייהם, קבשיכיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור(כה) אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם, וקל וחומר קישאסור לו לאכול ולשתות (קבלהשכח) בפני רבים(כו). (קבלה כל דין שאין לו מי שיצמטנו, אסור לו לקבל להיות דיין).

(כז) ולא יפסיע על ראשי עם קודש - שהיה מנהגם לישוב על הארץ בשעת הדרשה, וקאמר שיקדים לילך ולישב במקומו ולא יפסיע על ראשן לילך לישוב במקומו אחר שכבר ישבו, ולמדו זה ממ"ש (שמות כ כג) לא תעלה במעלות, וסמך ליה (שם כא א) ואלה המשפטים. נראה דה"ה בזמן הזה כשיושבין על ספסל ארוך זה בצד זה והשולחן לפנייהם לא יפסיע על הספסל לילך מאחוריהן (סמ"ע וש"ך).

(כח) וצריך שיסבול טורח הציבור - למדו זה ממ"ש בפרשת וארא (שם ו יג) ויצום אל בני ישראל, ולא כתיב על בני ישראל, אלא שיהיו נטפלים עליהם תמיד לסבול את טרחם (סמ"ע).

(כט) לנהוג כבוד בדיין - שנאמר (דברים א יח) ואצוה אתכם, זו היא אזהרה לציבור שתהיה אימת הדיין עליהן (סמ"ע).

(ל) פרנס על הצבור - לאו פרנסים שלנו דהיינו מנהיגי הקהל, אלא ת"ח שהוא דיין לרבים לדון הציבור, ולהורות להם הדרך אשר ילכו בה (פ"ת).

(לא) לאכול ולשתות ולהשתכר בפני רבים - במקור איתא: ובכניסת ע"ה ובסעודות מריעים. ונראה דהאי וי"ו של "ובכניסת ע"ה" היא כמו או בכניסת כו', ור"ל דאפילו בסעודות מצוה אסור להשתכר, ובכניסת ע"ה ובסעודות מריעים אסור לאכול ולשתות אפילו בלא שכרות (סמ"ע).

(לב) קליאף בשליח ב"ד אסור לנהוג קלות ראש, והמצער, יש רשות לבית דין להכותו מכת מרדות(כז). קליהשליח נאמן בשנים להעיד שביזוהו, כדי לנדותו. הגה: קליהשליח ז"ל יכול להגיד לז"ל, ואין זה משום לשון הרע(כח). וכן קלייכול נעלמו לעשות דין נמסרז בו, להכותו(כט), וכן אם הזיקו (בממונו) פטור. וע"ל ריש סימן י"א.

(לג) והמצערו יש רשות כו' - פירוש, כשיש עדים שמצערו מכין אותו מכת מרדות, אבל בלא עדים אין השליח נאמן להכותו על פיו אלא לנדותו על פיו, ולפי זה צריכין למחוק הוא"ו של "ולהעיד", וצ"ל "להעיד", ואף על פי שהנידוי הוא חמור בעיני רוב העם וגם לדינא דגמרא מהכאה, מ"מ לענין נאמנות לא הימנהו לשלוח יד בגופו בלא עדים, דדוקא לענין נידוי שהוא ביד ב"ד ואין שולחין יד בגופו האמינו לשליח זו (סמ"ע), וי"א שיש רשות לב"ד להכות המצער שליח של הבית דין, אע"פ שאינו הולך בשליחות עכשיו להכריחו לעשות ציווי בית דין, משום כבוד החכם (ש"ך א"א), וי"א שפירוש דבריו היא, דאם רצו הב"ד להחמיר עליו ולהכותו מכת מרדות מלבד השמתא שהוא שורת הדין הרשות בידן (ש"ך באר שבע), וי"א שנאמן השליח בכל ענין גם לענין מכות וגם לענין נידוי (ט"ז).

(לד) ואין בזה משום לשון הרע - וכ"כ המחבר (לקמן יא ס"א) (סמ"ע), שליח בית דין שבא לגבות חוב, והחייב מסרב, והשליח ביזה אותו ואת אביו, מאחר והוא שפטור על הזיק גופו וממונו של המסרב, הוא פטור גם כן על חרופו, שכן המסרב הוא נחרף בדין כדי רשעתו ולכן אין חסרון לבזות את אביו, ועוד הרי הוא כאלו בזה לבית דין עצמו, ולא כל הקהל, ולכן אם השליח מחל, נמחל. אבל כל זה כאשר השליח עושה כך כדי שהמסרב יקיים חיובו, אבל אם עשה כן מתוך כעס, אינו פטור. אמנם לא מצינו בכל דיני מחרף את חברו שנזכר בדברי הפוסקים בדינים האלה אלא חרוף שהוא פגם משפחה או בעל עבירה וכיוצא לזה אבל שוטה לא (ש"ך * ראנ"ח).

(לה) להכותו - וכן אם הזיקו בממונו פטור, כצ"ל. ואפילו יכול להצילו בדבר אחר (סמ"ע), וי"א דדוקא היכא דאין יכול להציל ע"י דבר אחר, אבל ביכול להציל חייב בהזיקו, ודבר שנעשה בפני דיינים אלו, אינו יכול לומר לדון לפני ב"ד אחר, וכמ"ש לקמן (סי' רנא ס"א ברמ"א), ועי' דברי לקמן (סי' תכד ס"ז ד"ה החובל) [שליח ב"ד שהכה מפני כעס וחימה חייב, מ"מ בת"ח דאורייתא מרתחא ליה, בפרט שהוא צער גדול כשלומד עם התלמיד ואינו משים לב על לימודו, יש לפוטרו מכל, אבל מ"מ כדי שלא יהא רגיל לעשות כן ולמיגדר מילתא שישלם שכר הרופא] (פ"ת).

מאיר המשפט חלק א'

סימן ט - שלא ליקח שוחד, והתרת שכר במלה, ובו ח' סעיפים.

(א) קלימאוד מאוד צריך הדיין לזהר שלא ליקח שוחד(א), אפי' לזכות את הזכאי(ב). קלימאוד לקחו, צריך להחזירו, כשיתבענו הנותן(ג). קלימאוד שהלוקחו עובר בלא תעשה, כך הנותנו עובר בלפני עור לא תתן מכשול(ד) (ויקרא יט יד). ולא שוחד ממון בלבד, קמאלא אפילו שוחד דברים(ה). קמאובל דיין ששאל שאלה(ו)(ז), פסול לדון לזה שהשאלו. במה דברים אמורים, כשלא היה לו לדיין להשאל, אבל היה לו להשאל, כשר, שהרי גם זה שואל ממנו(ח). הגה: קמאודוקא כנגיל לשאל ממנו, אבל צאקראי בעלמא, ולא מוכח שפוסק משום דין, לא.

(ק) מאד מאד כו' - משום דחמדת ומשיכת האדם אחר הממון הזהיר באזהרה כפולה וכתב מאד מאד (סמ"ע), עי' רמ"א לקמן (סי' לד ס"ח) ובסמ"ע שם סק"ן נלמד ממה שכתוב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר ציוני ה' אלקי, מה אני נצטויתי מהשי"ת בחנם שלא נתתי לו שכר, אף אתם נצטויתם ממני בחנם שלא נתתם לי שכר (ש"ך ורע"א).

(א) אפילו לזכות את הזכאי - "שחד" נוטריקון "שהוא חד", ר"ל הנותן והמקבל נעשים גוף אחד וא"א להשמר שלא יטה אחריו, וכיון דאסור לקבלו מחד, אסור ג"כ לקבל מתרווייהו בשוה, ואפילו משניהן יחד אף על גב דלא שייך שם האי טעמא (סמ"ע).

(א) צריך להחזירו כשיתבענו - אבל בלא תביעה א"צ להחזירו כיון דלא קיבלו אלא מרצון הנותן וכדי לזכות את הזכאי (סמ"ע), אמנם השוכר עדות שקר והעיד לו, לא חייב להחזיר כשיתבענו שונה משוחד (נתה"מ), יש מקום לומר שב"ד יכופו את נותן השוחד לתבוע את הדיין לשלם לו, אמנם י"א שזה לא מועיל, ואם מחל, אפילו לפני התביעה, אין שום זכות לתבוע אחר כך. וי"א שאין מחילה מועיל עד אחרי התביעה, אבל לכו"ע אם מחל קודם התביעה, אין ב"ד כופין אותו לתבוע (קצה"ח), אף אם לא תבעו זמן רב, כל שלא מחלו לו בפירוש יוכל לתבעו כ"ז שירצה. אחד שנתן שוחד לדיין אין כל מאומה בידו רק אותו השוחד שנתן לדיין, שבידו לתבעו, והנושה בא לקחת את השוחד ההוא מהדיין מדין שעבודא דר' נתן, צריך הדיין ליתנו, וכופין הבע"ד שיתבענו מהדיין דפריעת בע"ח מצוה וכופין אותו, אמנם הדיין שקיבל בבא לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר השוחד מעצמו בלי שיתבענו דעל הרוב מחל לו (פ"ת).

(ג) הנותנו עובר בלפני עור - י"א דגם בנותן שוחד לשופט בן נח שייך לפני עור היותו מצווה על הדינים, ויש חולקים, כיון דבן נח מותר לדון לקרובים אף על שוחד אינו עובר, ועיקר דאסור, אך לפעמים מותר כגון אם הישראל יודע ברור שהדין עמו ושכנגדו מודה, והשופט מתרשל ומרחם על העובד כוכבים שהוא בעל דתו, בזה היה מותר ליתן שוחד להשופט לעשות משפט צדק, ולא מיבעיא דלא היה הישראל עובר על לפני עור, אדרבה מצוה היה עבדו, דלולא שוחד שלו השופט מטה משפטו של ישראל והיה עובר על ז' מצוות שלו, ועכשיו ניצול מזה. דיין שנתמנה מכח השררה והוא רודה במקל וביד חזקה הוא שופט כרצונו, ובאו לדון לפניו ראובן ושמעון ודחה דינם עד למחר, וראובן ירא שמים ונודע לו כי שמעון בעל דינו אמר לדיין לתת לו שוחד שיטה את הדין ונתרצה, ואם הוא יקדים לתת שוחד יהא מוצל מאש בעל דינו, אין שום היתר בזה (פ"ת).

(ה) שוחד דברים - ר"ל שוחד ענינים כמו ההוא דנטל גדפא מהדיין או כיסה רוק שלפניו, מיהו אפילו שוחד דברים ממש ג"כ אסור, כמו להקדים לו שלום ולא היה דרכו להקדים לו שלום, וכל כיוצא בזה (סמ"ע), י"א שזה פסול מעיקר הדין, וי"א שזה לא מעיקר הדין אלא רק מתורת חסידות, והיינו כשאין דיין אחר איתו, אבל אם היה דיין אחר עמו אין אפילו מדת חסידות (פ"ת), וי"א דכמו בשוחד ממון אם מקבלו אסור אם לאו מותר, כן הדין בשוחד דברים, שאם קבלם שעשו רושם בו ורואה שדעתו נוטה להפך בזכותו בשביל זה, אסור כמו שוחד ממון, מה שאין כן אם הוא לא קיבלם, ומה בכך דבעל דין דיבר, כיון שהוא יודע שלא עשאו דבריו רושם ולא נתקרב דעתו כלל, רק מצד מידת חסידות יש לו להרחיק עצמו, כי שמה אינו מרגיש, ובאמת נתקרב דעתו, לכך אם הבעל דין השאל לדיין דבר, שקיבל טובה ממנו אז ודאי אסור מדינא, כמו שוחד ממון, כיון שקיבל ממנו טובה, מה שאין כן שוחד דברים ולא קיבל, אין כאן שוחד כלל, ואם הבעל דין נתן לדיין מתנה קודם הדין, אז אפילו אם מקרב דעתו בגלל זה הוא רק משום מידת חסידות (פ"ת ת"י).

(ו) וכל דיין ששאל שאלה כו' - אבל אם עשה כך כדי שהדיין יחשיב אותו, אז אסור (ש"ך).

מאיר המשפט חלק א'

⁽¹⁾ ששאל שאלה - רופא חנם הרגיל אצל הדיין ומרפאהו תמיד ובא לפניו לדין עם בעל דינו, אי שרי ליה למידייניה. יש לחלק בין כשהיה רופאהו כבר מקודם טרם יצטרך לרפואה, ובין כשהתחיל לרפאותו בזמן הדין או סמוך לו לפניו או לאחריו, שאם היה דרכו בכך מקדם ואח"כ נולדה התביעה בין הבע"ד, כשיתמיד מנהגו ברפואת הדיין לא מיפסיל בהנאה זו משום שוחד, ושמה ה"ה נמי ברגיל מקודם לשאול כלים ואח"כ נתמנה לדיין, דאף שיאחז דרכו לשאול אפשר דלא פסיל משום שוחד, אבל מחמת האהבה שיש בין הדיין והרופא אותו בחנם מקודם, אסור לכתחילה לדוננו. ואם הוא רופא בשכר, הנה מקום לומר דמדת חסידות לסלק עצמו, אך אין כח בבעל דינו לפוסלו, ויש חולקים דמה שצייד הרב כשהיה מרפאהו מקודם וכן ברגיל מקודם לשאול כלים לא פסול משום שוחד, לא נהירא כל דיין שצריך לשאול כלים משכיניו פסול, משמע בשגם עתה בזמן הדין אין בידו כלים מושאלים, כל ששאל וצריך לשאול פסול (פ"ת).

^(מ) אבל היה לו להשאל כו' - פירוש, אפילו לא השאלו עדיין, כיון דיש לו להשאל אז שאלתו ששאל ממנו אין עליו תורת שוחד, שהרי גם זה יכול לשאול ממנו כשירצה (סמ"ע).
(ב) קמ"א קדם התובע (ט) ושלח מנחה לדיין (י) קודם שיזמין לנתבע לדין, אין הנתבע יכול לפוסלו (יא), קמ"א לא אם כן הדיין רוצה לחשוך עצמו מאותו דין ממדת חסידות (יב) (קמ"כגון שיעזב שנתקרב דעתו לזה)³⁴.

^(ט) אם קדם התובע כו' - עיין מהריב"ל [הוב"ד לעיל סי' ז סק"לג] (ש"ך).
⁽¹⁾ ושלח מנחה לדיין - י"א דלאב"ד שרי ליקח מתנות להתעשר שיהיו דבריו נשמעין נגד הבריות, ובאמת יצא שכרו של זה בהפסדו דנמשך מכשול מזה, שמי שיש לו דין לפני האב"ד מקדים איזה זמן ונותן לו מתנה כדי לקרב לבו אליו, ואין לך שוחד מוקדם יותר מזה, ולא עוד אלא שמקבל שכר תורתו בזה. וי"א אם קדם התובע ושלח מנחה אין בזה כי אם מדת חסידות אם רואה הדיין שנתקרב דעתו, וא"כ אין זה מכשול דליכא אלא מדת חסידות, ואם ידע בנפשו שלא נתקרב דעתו אין בו אפילו מדת חסידות. דיין שהוא סופר שטרות וכתובות, העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, ואם לוקח מתנות מהיחידים פסול לדונן. ראובן נדיב ושוע, ובהגיע תורו כי בא מועד וימי הפורים, או ילד יולד לו, או איזה שמחה במעונו, פיזר נתן לחכמי העיר, ועתה נצרך לרפואה עם בעל דינו, אין שום חכם מאוכלי פת בגו יכול לדוננו, ופסול הוא ואפילו ע"י ברירה. מקצת גדולי דורינו נזהרו בזה שלא לקבל מתנות מהגבירים, אבל מקצת גדולים לא נזהרו בזה אף שהיו אבות ב"ד. ואולי סמכו דכל שהמתנות שלא בשעת הדין ולא מחמת הדין לא מיפסיל מדינא, וכן עיקר (פ"ת).

^(א) אין הנתבע יכול לפוסלו - אפילו אם בשעה ששלח לו היתה תביעתו מפורסמת שיתבענו באותה תביעה (סמ"ע).

^(ב) ממדת חסידות - הא דאינו אלא מדת חסידות, היינו כשעשה כן להדיין שלא בפני בע"ד חברו, אבל בפניו ודאי אסור דודאי יסתמו טענותיו (סמ"ע וש"ך), נראה דאם הדיין מרגיש דלא שלח לו מנחה אלא לפי שיבוא לפניו לדין, בין שהתובע שלח או הנתבע שלח, אפילו מקמי ימים טובא פסול מדינא (פ"ת).

(ג) קמ"נהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב"ד, ומגבין אותה בתחלת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם (יג), וגם אם יש נדבות או הקדישות (סמ"ע), לוקחים מהם. הגה: קמ"ויתר טעם לגנות מתחלת השנה (טו), שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לטעם אדם.

^(א) כי חובה על ישראל לפרנס כו' - ילפינן לה מדכתיב (ויקרא כא י) והכהן הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו (סמ"ע), מן התורה הניתנה לכל ישראל בשוה, מחויבים לקיים והגית בו יומם ולילה, ויהיו עושים רק כדי חיותם יום יום ומוציאים שארית היום בעבודת השם, או עושים בזמן מן הזמנים לצורך גופם כגון ביומי ניסן ותשרי, ושאר הזמנים כולם קודש לה', וממילא אין לו לאדם לבקש מותרות, וכל מה שיהיה פרוש ומסתפק במועט וירויח זמן לתורה ועבודה, קדוש יאמר לו, ובתוך אותו זמן המיוחד לתורה ועבודה אם יבוא אדם ללמוד ממנו דבר או לשפוט בין אדם לחבירו או להורות לו, מחויב לעשות בחנם, ואף על פי שמפסיד לימודו של עצמו ע"י זה, כי של חבירו קודם בזה. אמנם בזה שעושה לחיותו

³⁴ עי' לעיל סק"ה).

מאיר המשפט חלק א'

ולאשתו ולבניו הקטנים המוטלים עליו, שלו קודם לשל חבירו, וא"צ להתבטל ממלאכתו אם לא יעמידו אחר במקומו או ישלמו לו פרנסת יומו, וזה נקרא שכר בטלה דמוכה. אמנם הציבור מחויבים להעמיד להם אחד שיהיה מוכן ופנוי בכל הזמנים לכל המבקש תורת ה' ימצא מוכן לכך בכל עת, והציבור עושים לזה פרנסתו בריוח וכבוד גדול, כי אף על פי כשהיה הוא עושה לעצמו היה מצוה עליו לצמצם, מ"מ הוא רשאי ולא הם, ובודאי אם יש לאל ידו להתפרנס משלו בלי נטילת פרס מהציבור, מחויב הוא לעשות גם זה בחנם, אך לאו כל אדם זוכה לשני שלחנות, ואם אינם מספיקים לו די צרכו בריוח, אינו מהראוי שיסרב ויבקש הוספה בכל זמן ועידן ולהעמיס על הציבור העמוסים בלא"ה (פ"ת).

(ט') או הקדשות סתם - פירוש, לאפוקי אם הקדישו לשום דבר מיוחד דאז אסור לשנותו לדבר אחר, וכמ"ש באו"ח סימן קנ"ג סעיף ד', וביו"ד סימן רנ"ו סעיף ד' (סמ"ע).

(ט") ויותר טוב לגבות כו' - ולא בסוף השנה (סמ"ע).

(ד) קמ"ח כל דיין שיושב ומגדיל שכר לסופרים ולשמשים, הרי זה בכלל הנוטים אחרי הבצע(טז).

(טז) הנוטים אחרי הבצע - כמו שנאמר אצל בני שמואל כתיב דלא הלכו בדרכי אביהן ויטו אחרי הבצע (שמואל א' ח ג) (סמ"ע), פי' שעשו שלא כהוגן על שישבו בעריהם ולא היו מסבכים בערי ישראל למעט בהוצאות סופרים ושמשים (ט"ז).

(ה) קמ"ה נוטל שכר לדון(יז), כל דיניו שדן, בטלים(יח), ק"אלא א"כ ידוע שלא נטל בהם שכר(יט). ק"אואם אינו נוטל אלא שכר במילתו, מותר, והוא שיהיה ניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר במלתו, כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו לדון, [ואמר] (אומר) לבעלי הדין: תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה(כ), והוא שיקבל משניהם בשוה(כא), אבל אם אינו ניכר(כב), ק"בכגון (שאינו לו מלאכה ידועה אלא) שאומר: שמא יזדמן לי שכר בקניית סחורה וסרסרות, ובשביל זה מבקש שכר, אסור(כג) (ע"ל סימן ל"ד סעיף י"ח).

(ט') הנוטל שכר לדון כו' - גם הנוטל שכר להעיד אין עדותו עדות, וכתבו הרמ"א לקמן (סי' לד ס"ח) (סמ"ע), י"א דוקא דין התלוי בשוודא³⁵. וי"א דחז"ל ביטלו ממנו שם דיין והוי כטען חוץ לבי"ד ויכול להחליף טענותיו, וההודאה בפניו אינה הודאה דלאו דינא הוא (נתה"מ), אם לקחו בתורת שכר א"צ להחזירו בדין, דדוקא בלקח בתורת שוחד דאמרה תורה לא תקח, אם לקח הוי גזל בידו, אבל במה שעבר על מה אני בחנם א"צ להחזיר, וי"א דצריך להחזיר, דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ורחמנא אמר מה אני בחנם, וצד השני עיקר (פ"ת).

(ט") כל דיניו שדן בטלים - יש להסתפק אי גם הדינים שדן קודם זה הדין שנטל שכר בטלים, או דוקא הדינים שדן מכאן ואילך בטלים, ועיקר נראה דוקא הדינים והעדות שפסק או העיד אחר שהוא נודע שנטל שכר, אבל הדינים והעדות של קודם לכן מסתמא הם כשרים דאוקמא גברא אחזקת כשרות. אם העד נטל שכר להעיד דדינא הוא דעדותיו בטלים, אין עדות כשרים נפסלת מפני צירופו, ע"ש. ונראה דה"ה לדיין שנטל שכר לדון, דאין הדינים האחרים נפסלים מפני צירופו. וי"א דדוקא חשוד בכמה פעמים ועכ"פ שלש פעמים, וי"א דהרגיל להיות נוטל שכר לדון דיניו בטלים. וי"א דאפילו בחד זימנא סגי, וכן עיקר. י"א הא דדיניו בטלים היינו דוקא במילתא דתליא בשוודא דדיני, אבל בדין בעלמא לא בטלו דיניו כיון שפסק כדין, אמנם מדברי הרמ"א (אה"ע סימן קנ"ד - סדר הגט סעיף ד') משמע אחרת. וי"א שבכל דין שנטל שכר דינו בטל אפילו בדליכא שוודא, וזה שלוקח שכר בטלה זה מכוער אבל דיניו דין (פ"ת * דברי משפט, תפארת יעקב). וכן יש מח' אם אחר שדן את הדין נטל שכרו אם דיניו בטלים או לא (פ"ת).

(ט') אא"כ ידוע שלא נטל כו' - פירוש, ואז אותו דין הוה דין אף על פי שנטל שכר על דינים אחרים שדן לפני זה ולאחריו, ולא דמי לעובר עבירה אחת שכל דיניו ועדותיו בטלים עד שעושה תשובה, דשאני הכא דלא עבר על לאו אלא משום קנס הוא (סמ"ע), אפילו נטל שכר משניהם ושלא בתורת שוחד כלל, דקנסוה רבנן משום דעבר על מה אני בחנם, והחשוד

³⁵ עי' ש"ך סי' ר"מ ס"ג

מאיר המשפט חלק א'

להיות נוטל שכרו לדון דיניו בטלין, כלומר דמסתמא כל דיניו בטלין מכיון דחשיד שקבל שכר בדין אחד או בעדות אחת, ואם החזיר השכר חוזר ומעיד באותה עדות דכיון דלאו פסולא אחרינא הוא אלא משום קנסא מכיון דאהדריה לאגריה וחזר והעיד תחלתו וסופו בכשרות, ומהאי טעמא נמי כל שנודע לך שלא נטל שכר על אותו דין או אותה עדות מעשיו קיימין, שאינו פסול עדות עד שתפסלנו עד שיחזור בתשובה לגמרי, אלא כל עדות ודין שלא נטל עליהם שכר כשרים ואינו נפסל אלא במה שנטל שכר או במה שהוא ספק אם נטל שכר אם לאו והתם מיפסיל, ולא בעי הכרזה כשאר פסולי עדות דרבנן, דכיון שהיה יודע שלא היה לו ליטול שכר והוא היה יודע לו עדות ולא רצה להעיד אלא בשכר אין זו עדות כלל ומאליה בטלה עדותו כמאן דליתא כלל, ואפשר שאין עדות כשרים נפסלת מפני צרופיו (ש"ך * ריטב"א), אם אינו אומר לא תחייבני אם זכאי אני אף על פי שאומר לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אין זה תורת שוחד אלא תורת אגרא דדיניו בטלין מן הסתם. וכל שכן היכא דמקבל בתורת שוחדא דדיניו בטלין אלא דאיכא לחלוק דאם לקחו בתורת שכר א"צ להחזירו בדין דדוקא בלקחו בתורת שוחד דאמרה תורה לא תקח אם לקח הוי גזל בידו אבל במה שעבר על מה אני בחנם וכו' א"צ להחזיר. מה שדיין נוטל יותר ממה שיתבטל ממלאכתו מקרי אגר דינא ודיניו בטלין. ונראה דדיינין שעושין פשרה מותר ליטול אגר פשרה ולומר לא אומר לכם הפשרה כי אם בשכר כך וכך דדוקא אגר דינא הוא דאסור, ומכל מקום צריך שיטול משניהם בשוה וזה בפני זה (ש"ך * ב"ח, רע"א * שו"ת גאוני בתראי).

(כ) ואמר לבעלי דין תנו כו' - כצ"ל ואמר בוי"ו. ודוקא כשהתנה עמהן כך מתחילה, דינא הכי שנטול מהן כל שכר פעולתו שבטל ממנה, אבל אם לא התנה ודין ואח"כ בא ליטול מהן שכר בטלה דמוכח, א"צ ליתן לו אלא כשיעור שרוצה אדם ליקח ולישב בטל מאותה מלאכה שנתבטל ממנה, כדין משיב אבידה שיתבאר לקמן (סי' רסד ס"ה ורסה ס"א) (סמ"ע), וי"א דאם לא אמר מתחילה כלום יכול לומר הייתי הולך לדין אחר שהיה פנוי ממלאכה. ככל מי שעושה טובה לחבירו שלא מדעתו, אפילו אית ליה פסידא אין צריך לשלם דהו"ל מבריה ארי דמצוה קעביד, עכ"ז אם נותן לו מרצון אין בזה איסור כל שאינו נוטל טפי משכר בטלה, דמה שנטול יותר הוה אגר דינא (ט"ז וקצה"ח), אבל במקום שהדיין סילק עצמו מן המלאכה ונזקק לדין עפ"י דעת בע"ד ודאי צריך שישלמו לו כיון דמדעת הוא וזה ברור. מיהו אם דן בעל כרחו של בעל דין נראה דא"צ לשלם לו שכרו כפועל. אך מ"ש הסמ"ע דאם לא התנה צריך לשלם כשיעור שאדם רוצה לישב בטל מאותה מלאכה שנתבטל ממנה וכדין משיב אבידה, אינו נראה כן אלא אם לא התנה א"צ לשלם אלא כפועל בטל לגמרי, וא"כ הוא הדין גבי דין דדומה לראיית בכור א"צ לשלם אלא כפועל בטל לגמרי. והא דבאבידה צריך לשלם כשיעור שאדם רוצה לישב בטל מאותה מלאכה, דאבידה הוי קצת מלאכה ולהכי לא חשיב כפועל בטל לגמרי, אבל דין לא הוי מלאכה כלל ואין עליו שם רק כפועל בטל לגמרי (קצה"ח), וי"א דשאני פורע חוב של חבירו דאמר פרע והוי כאומר תן מעותיך, מה שאין כן כאן דלא אמר רק דון לי ולא הזכיר כלל המעות, ואפשר דניחא ליה למיעבד מצוה בממוניה ומחשב שכר מצוה כנגד הפסדה (נתה"מ), וי"א דעיקר כסמ"ע, ובפרט עכשיו שהכל יודעין שנותנים שכר ודאי הוי כהתנה בפירוש. ואין לדיין ליטול שכר שתי פעמים מדין אחד אפילו הביא ראיה לסתור דינו (פ"ת).

(כא) והוא שיקבל משניהם בשוה - ודוקא מזה בפני זה (ש"ך).

(כב) ה"ג אבל אם אינו ניכר - כגון שאין לו מלאכה ידועה אלא שאמר כו' (סמ"ע), יש אומרים היתר על הדיינים הקבועים ומחמת זה אין עוסקים במו"מ, וידוע דאם לא הוקבעו ודאי דהיו עוסקים באיזה מלאכה, הוי כמלאכה ניכרת דידוע לכל שבשביל זה הן נרפים ממלאכה. ועוד, כיון שנהגו כך הוי כאילו התנו, ועוד יש טעם אחר לישוב המנהג, אחר דלית האידינא דידע למידן דין תורה, הוי כמו פשר דמותר ליטול שכר (פ"ת).

(כג) אסור - יש משמעות שגם בכה"ג דיניו בטלין, ודוקא בכה"ג שאמר שמא יזדמן לי שכר בקניית סחורה שהוא דבר שאינו תלוי בו ואינו מצוי כ"כ, אבל אם בעל מלאכה הוא, אף שאינו מתעסק במלאכתו בשעה שבא לדון לפניו, מ"מ כיון שהדבר תלוי בו, אף שמכוער הדבר ליטול איזה שכר לכתחילה, מ"מ דינו דין בדיעבד (סמ"ע), וי"א דשכר פשרה מותר ליטול [ע"י לעיל סק"יט]] (ש"ך), ויש חולקים שגם שכר פשרה אסורה, והוה בכלל מה אני בחנם, כיון דמצוה להתחיל בפשרה, ואם בעלי דין מתרצים בפשרה חזרה הפשרה כמו דין,

מאיר המשפט חלק א'

והוי בכלל מה אני בחנם, ועוד אפילו לצד הראשון שהובא בש"ך, לא התיר אלא לומר לא אומר לכם הפשרה כי אם בשכר, ויטול משניהם בשוה וזה בפני זה, דכה"ג בדין לית ביה רק משום מה אני בחנם, בזה הוא דמתיר לפשרה, אבל לומר לדין כשתעשה לי פשרה אתן לך כך וכך ה"ז שוחד גמור, וכשם שמוזהר שלא להטות הדין כך מוזהר בפשרה. בע"ד שקיבלו לדון לפני קרוב או פסול ונטל שכר לדון אי דינו בטל, די"ל כיון שהטעם שדינו בטל הוא משום שעבר על מה אני בחנם, ובכה"ג י"ל דליכא חיוב עליו לדון בחנם ומותר ליטול שכר אף לכתחילה, כיון דמה"ת פסול לדון אלא שהם קיבלוהו עליו וצ"ע לדינא³⁶ (פ"ת).

(ו) קניינין לדין להניח לתלמיד בור שישב לפניו(כד), שלא ישא ויתן עמו ויטה מדרך האמת. (כז) להניח לתלמיד בור שישב לפניו - עמ"ש לעיל (סי' ג ס"ד סק"?) שצריך שיהיו כל היושבים בב"ד ת"ח וראויים (סמ"ע).

(ז) קנייתלמיד היושב בפני רבו ורואה זכות לעני(כה), והרב רוצה לחייבו, חייב ללמד עליו זכות, ואם שותק עובר משום מדבר שקר תרחק (שמות כג ז).

(ח) ורואה זכות לעני כו' - ה"ה כששניהם עניים או עשירים, ומש"כ כאן עני, דאע"ג דאיכא עליו כבוד רבו וכבוד העשיר אפילו הכי לא ישתוק (סמ"ע), אע"ג דעכשיו איכא מיעוט כבוד רבו ביתר שאת, דנראה דלא היה רבו חושש לחפש זכותו של עני, אפ"ה לא ישתוק (ש"ך * ב"ח), אם רואה זכות לעשיר יכול לשתוק, רק להדרו נגד העשיר אסור כשהוא דיין, אבל כשאינו דיין רק יושב לפני רבו יכול לשתוק ולא יפסיד לעני בדיבורו (ט"ז), אפילו אם הרב אינו טועה בדין וגם אינו רוצה להטותו אלא לפי שעה משום כבודו של עשיר עד שיצא לחוץ ויאמר לו תן לו, אעפ"כ אל ישתוק (ט"ז), שלא יחשוב התלמיד הגם דע"פ שורת הדין יש לפטור להעני, מ"מ ברור ע"פ השכל דאמת עם העשיר, דאיך יתבע העשיר משופע בנכסיו לרש אין כל, ולעומת זה רגיל העני לכפור בעשיר למלא נפשו כי ירעב, לכך אמרו דאם שותק עובר משום מדבר שקר תרחק, כי אין אמת כאמיתה של תורה (פ"ת).

(ח) קנייתלמיד היושב לפני רבו ורואה שטועה בדין, אל יאמר: אשתוק עד שיגמור הדין ואסתננו ואחזור ואבננו כדי שיקרא על שמי, אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי, כך וכך למדתני.

סימן י - להיות מתון בדין ושימלך בגדול ממנו, ובו ד' סעיפים.

(א) קנייצריך הדין להיות מתון בדין, שלא יפסקנו קנייעד שיחמיצנו(א) וישא ויתן בו ויהיה קנייברור לו קנייכשמש. והגם לבו בהוראה וקופץ ופוסק הדין קודם שיחקרנו היטב בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש, הרי זה שוטה, רשע וגם רוח(ב).

(א) עד שיחמיצנו - לישנא דקרא נקט דכתיב (ישעיה א יז) אשרו חמוץ, ודרשו רז"ל אשרי לדין שמחמיץ ומשהה ומליץ את דינו כדי להוציא לאמיתו (סמ"ע).

(ב) שוטה רשע כו' - שוטה שהוא סובר שהוא חכם בדין ויודע אותו, ואינו, ונשאר בשטותו. ורשע על שמעוות הדין. וגם רוח ססובר שא"צ לאיש כמוהו להיות מתון בדין (סמ"ע).

(ב) קבל מי שבא לידו דין ומדמהו לדין אחר(ג) שבא לידו כבר ופסקו, ויש עמו בעיר גדול ממנו בחכמה ואינו נמלך בו, הרי זה בכלל הרשעים(ד) שלבם גם בהוראה.

(ג) ומדמהו לדין אחר כו' - אעפ"י שאותו דין כבר שאל את פי החכם (סמ"ע), י"א היינו שכבר שאל את רבו אותו דין ואח"כ שבא לפניו זה הדין ממש צריך לחזור ולשאל את רבו בכל פעם. וי"א דמיירי בדין שהיה לו ידיעת סברת רבו ובא עכשיו לפניו דין אחר ומדמהו לאותו דין הידוע, זה הוי תוקע עצמו לדבר הלכה (קצה"ח).

(ד) הרי זה בכלל הרשעים כו' - שיכול להיות שדין הזה אינו דומה להראשון (סמ"ע).

(ג) קייאכי רבים חללים הפילה (משלי ז, כו), זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה(ה). ועצומים כל הרוגיה (משלי ז, כו), זה שהגיע להוראה ואינו מורה(ו), קייאהוא שיהיה הדור צריך לו, אבל אם ידע שיש שם ראוי להוראה, ומונע עצמו מההוראה, ה"ז משובח(ז). קייובל המונע עצמו מן הדין, מונע ממנו איבה וגזל ושבועת שוא(ח).

³⁶ עי' לעיל פ"ת סי' ז ס"ק(לא).

מאיר המשפט חלק א'

(ה) שלא הגיע להוראה - דרשו הפילה מלשון נפל שלא מלאו ימיו, אף זה שלא מלאו ימיו להוראה רבים הם חלליו (סמ"ע), מי שלא הגיע להוראה בידיעת התורה עליו נאמר רבים חללים הפילה ואין חלוק בין יש גדול ממנו בעיר לאין גדול דכיון שאינו יודע איך יורה ישוטטו לבקש דבר ה' ואם הוא הגיע להוראה בידיעת התורה ואין בעיר גדול ממנו ולא שוה לו עליו נאמר ועצומים אבל יש בעיר שוה לו בחכמה והוא לא הגיע למ' שנה וחברו הגיע למ' שנה יש לו רשות להורות אם ירצה ואין לעכב בידו כלל, ואפילו שיש המחמירים אין בו איסור אלא דרך ארץ ומדה טובה. ובזמננו הרשות נתונה על כל פנים לכל ת"ח שהגיע להוראה אפי' שלא הגיע לשנים כל עוד שלא יהי' בפני רבו מובהק כיון שהחבורים הם המורים וכל זה בתנאי שזה התלמיד בדוק ומנוסה למעיין ומבין בתלמוד ובספרי הפוסקים והמחברים ז"ל (פ"ת * רשד"ם), פחות ממ' אפילו אין רבו בחיי' והגיע להוראה אל יורה אלא כשאין גדול ממנו אלא שוה לא וי"א דאל יורה אלא כשהוא גדול מן החכמים. אין ממנין אלא גדול שבעיר ואינו רשאי הוא להסתלק אם אין שם ראוי להוראה. כשיש ראוי להוראה כמו שהוא, יכול להסתלק כן הקהל יכולים למנות את הראוי אפילו יש גדול ממנו אלא שהבעלי דינין מצוה ללכת לגדול שהוא ב"ד יפה. כשיש גדול בעיר צריך לימלך בגדול ממנו כשהוא מדמה דבר לדבר. אין בני העיר יכולים להסכים על הבעלי דינים שלא ילכו לגדול שהם מצווים ללכת לב"ד יפה. ואין יכולים להסכים שלא יצטרפו לב"ד שלשה שהם בני מ' (פ"ת * מבי"ט), השמיט הרב חילוק השנים שהוא סובר שלא נאמר זה אלא בזמן שהיו לומדים על פי השמועה ואין אדם עומד על דעת רבו עד מ' שנה ואיכא למיחש שמא יטעה אבל האינדא שכבר יש כמה הלכות פסוקות וכמה ספרים וכמה שאלות לגאונים ז"ל אם הגיע להוראה יכול שפיר להורות מתוך הספרים אפי' בפחות ממ' שהרי יכול לעמוד על מש"כ בספרים וגדולה [מזון] כתוב בהגהה שכל פסק שאדם רואה בפירוש בספר מספרי הגאונים יכול להורות אפי' בימי רבו ואפילו תלמיד גמור רק לא יורה דבר מלבד ולא יסמוך על ראיותיו ולא ידמה מילתא למילתא מדברי עצמו ואין הדברים אמורים אלא במי שקובע עצמו להוראה אבל אם שואלין ממנו אקראי בעלמא מותר להורות אין הדברים אמורים אלא בזמן שלא נטלו רשות מרבים או שמת אבל אם נטלו רשות מרבים יכולים להורות דעיקר טעמא הוי משום כבוד הרב או משום שמא יטעה בלשונו כהוא תלמיד או שמא יטעה בעיונו ואי לאו דקים ליה ביה דלא טעי לא הוה יהיב ליה רשותא ועל זה סמכו בדורות הללו שהבחורים מורים הוראות אף על גב דלא בקיאינן בהו אם הגיעו להוראה או לא דעל הרשות של הרב אנו סומכין ולא בעינן הגיע לכלל הוראה לכלל שנים אלא כשבא להורות בהיתר ואיסור ופסול וכשר טמא וטהור שאם יטעה נמצא סומכין עליו. אבל לדון דיני ממונות לא חיישינן דאם טעה בדבר משנה או בדבר הכתוב בפוסקים חוזר ואם טעה בשקול הדעת משלם מביתו ולקבוע ב"ד של שלשה בעינן שיהיו חכמים אף על פי שלא הגיעו להוראה (פ"ת * רדב"ז), ועי' לעיל (סי' ז סק"ט) (פ"ת).

(1) שהגיע להוראה כו' - דרשו ועצומים מלשון עוצם עיניו, בזה הורג את בני דורו (סמ"ע).
(2) ה"ז משובח - דומה לזה כתב המחבר בסימן ח' סעיף ג', ועמ"ש בסמ"ע שם (סמ"ע).
(3) וכל המונע עצמו מן הדין כו' - כתב "וכל", ר"ל אפילו אם הדור צריך לו, יראה שימנע עצמו מן הדין ויפשר הבע"ד בהדדי אם הוא אפשר לו (סמ"ע).
(ד) קדיהיה בעיני הדיין דין של פרומה כדין של מאה מנה.

סימן יא - כיצד מזמינים לדין ועל פי מי, ובו ו' סעיפים.

(א) קדיכיצד מזמינים בעל דין לדין (א), שולחים לו בית דין שלוחם (ב), שיבא ליום המזומן לדין (ג). לא בא, מזמינים אותו פעם שנית (ד). לא בא, מזמינים אותו פעם שלישית. לא בא, ממתנינים לו כל היום. לא בא, מנדין אותו למחרתו³⁷. במה דברים אמורים, במי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס (ה), קדיאבל מי שהוא מצוי בעירו (ו), אין קובעים לו זמן אלא פעם אחת, ואם לא בא כל אותו יום (ז), מנדין אותו למחרתו. הגה: קדיסלך סג"ל למקום אחר, לניך ליך אחיכה, ואם לא הלך, מנדין אותו. קדיהשליח ב"ד נאמן לומר: הקלני, או הקלה הדיין, או לא רצה לבא לדין (ח), ומשמתין (פירוש הנדוי או ההרם שם מיתה) אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו

מאיר המשפט חלק א'

פתיחה של שמתא(ט), עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבא. קס"ואין שליח ב"ד חייב באמירת דברים משום לשון הרע(י). הגה: ק"מי שאומר שלא על גזירת בית דין או חכם, אף על פי שזכר לבית דין, מנדין אותו, הואיל ואומר שלא בא מחמת גזירתו, הוא אפקיחותא. ועיין ב"ד סימן סל"ד. ואם אמר: לא אדון לפניכם אלא לפני בית דין אחר, עיין לקמן סימן י"ד. ק"מי שלא יוכל לזכר לבית דין, כי צריך לילך למרחקים, יש להודיע לבית דין ולקום התנכלותו ולבקש זמן אחר, ואם לא עשה, מנדין אותו, אף על פי שלא היה יכול לזכר. ק"מי שקבל עליו ב"ד של שנים (צקנין), והזמינוהו(יא) ולא בא, מנדין אותו בבית דין של שלשה(יב).

(^א) כיצד מזמינים כו' - במקומות שאין שם ב"ד, דאי תבע אדם לחבירו ממון והנתבע אומר הביא לי הזמנה ממקום שיש שם ב"ד ואז אלך עמך, שיכולים בני עירן לקבוע לו זמן, או יעשה כל דבר לפניהם. י"א ראובן שתובע לשמעון שיברור עמו דיינים, ושמעון משיב לא אכנס לדין עמך אם לא תגיד לי מתחילה על מה תרצה לדון עמי, וראובן אינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו כלל. הדין עם ראובן, אבל העיקר דמצי הנתבע לומר הגד לי מתחילה מה תרצה לדון עמי, כי אולי אחרי שאדע תביעותיך אעשה כרצונך ולא אבוא עמך להתדיין כלל, וכל זמן שאינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו, אינו מחויב לבוא עמו לדין כלל³⁸ (ש"ך וקצה"ח), וי"א שיכול להגיד בפני ב"ד ואם הם הסכימו שיש בו על מה לידון, אז אין לו זכות לשאול על מה התביעה (רע"א * זכרון יוסף).

(^ב) שולחים לו ב"ד כו' - ושכר הזמנה משלם המלוה ולא הלוח. ועיין דברי בסימן ק"ו ס"א [בש"ך סק"ב?] (ש"ך).

(^א) שיבוא ליום המזומן כו' - פירוש, לעולם אין כח ביד התובע להזמין לדין אם לא ליום הקבוע לשיבת הדיינים לפי מנהג העיר, אם לא שמנהגם הוא כן שאין להם עת קבוע אלא בכל עת שיצטרכו לדון יושבים הדיינים, והשליחות ששולחין לנתבע אין לו עת קבוע, אלא אימת שירצה התובע משתדל שהדיינים שולחין להנתבע שיכין עצמו לדון עם פלוני התובע ביום פלוני המזומן לשיבתם (סמ"ע).

(^ב) מזמינים אותו פעם שנית - פירוש, כשלא בא בכל אותו יום שקבעו לו, מזמינים אותו בימים של אחריו שנית, שיעמוד לדין עמו ביום הקבוע לשיבת הדיינים הסמוך לו, וכן בפעם שלישית (סמ"ע).

(^ג) במי שהיה בכפרים כו' - דאיכא למימר אף שיוצא ונכנס שמא היה לו איזה אונס שלא היה יכול לבוא על שתי הזמנות הראשונות. ובאינו נכנס כלל אלא שהוא שבוע א' או ב' חוץ לביתו בכפרים, נראה דאינו בכלל דין זה, אלא קובעין לו זמן לבוא לדון עמו לפי ענין טירדתו שיוכל לבוא, ואם לא בא לאותו זמן מנדין אותו למחרתו, כי דוקא ביוצא ונכנס דמחשב קצת כבן עיר משו"ה מזמינין אותו ליום הקבוע הסמוך, אלא שיש לו התנצלות שיוצא ונכנס, משום הכי ממתניין לו עד זמן הג' (סמ"ע).

(^ד) אבל מי שהוא מצוי בעיר - האידנא נהיגי דאפילו לאנשי אותה עיר אחד אנשים ואחד נשים מזמינין שלש פעמים ואז אם לא בא מנדין אותו (פ"ת).

(^ה) ה"ג ואם לא "הלך" מנדין (סמ"ע).

(^ו) או לא רצה לבוא - קשה, דהא על זה אין צריך השליח ב"ד להעיד, דהא תיכף כשלא בא אותו יום מנדין אותו, והשליח ב"ד אין צריך להעיד רק שהגיד לבעל דין שיבוא, ואפילו זה אין צריך השליח ב"ד להעיד, דחזקה עשה שליחותו, כמבואר בסעיף ג' בהג"ה ובסמ"ע סק"י(ח). וצ"ל דהכא מיירי שהשליח ב"ד או השנים מעידין שהבעל דין השיב שאינו רוצה לבוא, דאז מנדין אותו מיד, ומשום הכי על הוצאת ממון דהיינו על כתיבת הפתיחה בעי שנים, אבל אם ראינו שלא בא, מנדין אותו למחרתו וכותבין פתיחה, ואין חוששין כלל שמא לא הגיד שליח ב"ד, כי חזקה שליח עשה שליחותו ולא המרה פי ב"ד, אף דחזקה שליח עושה שליחותו לא מהני להוציא ממון, שליח ב"ד שאני, ודוקא על התשובה שהשיב הבעל דין, אין שליח ב"ד נאמן נגד הוצאת ממון, אבל על גוף השליחות אם עשה שליחותו סומכין על החזקה אפילו נגד הוצאת ממון, וכן נוהגין ששולחין כל ההתראות על פי שליח ב"ד לבד (נתה"מ).

מאיר המשפט חלק א'

(ט) אבל אין כותבין עליו פתחא - הטעם משום דהמנודה צריך לשלם שכר הסופר, ואין מוציאין ממון ע"פ ע"א, וה"ה דאין השליח נאמן לומר הכה אותי כדי לחזור ולהכותו על פיו (סמ"ע).

(י) ואין השליח ב"ד חייב כו' - כבר כתבו הרמ"א לעיל בסוף סימן ח' (סמ"ע).
(יא) ה"ג ב"ד של שנים "בקנין" והזמינוהו - ואל"כ יכול לחזור בו, כמ"ש לקמן סימן י"ב סעיף ז' (סמ"ע). ע"י לעיל סק"א, וי"א דהטעם שכתב הש"ך כי אולי אחרי שאדע תביעתך אעשה כרצונך, קשה, מה בכך הלא גם לפני ב"ד יוכל לעשות כן, ואי גברא רבה הוא וזילא ביה מילתא לילך לדין, הלא יש תקנה להעמיד מורשה כבסימן קכ"ד?, וכן עמא דבר להזמין לדין בלי הודעה כלל, ועיקר כש"ך ואפילו ל"א הזאת, לא קאמר אלא כששניהם התובע והנתבע בעיר אחת, דשייך טעמו דגם בב"ד יוכל לעשות כן, אבל לעיר אחרת גם הי"א מודה, כיון שהדרך רחוקה והוצאות גדולות ואפשר דהוי הוצאה יתירה על תביעתו של זה, אין מקום לחלוק על סברת הש"ך. וי"א דאפילו היה הדבר שקול אין ספק שהלכה כדברי הש"ך, חדא שהוא בתרא, ועוד, דגם במחלוקת שקולה אי אפשר לכוף הנתבע מספק (פ"ת).

(יב) מנדין אותו כבית דין של שלשה - "כב"ד" גרסינן בכ"ף, והכי פירושו, מנדין אותו השנים אשר סירב נגדן, כאילו סירב נגד ב"ד של שלשה (סמ"ע).

(יג) קניי שליח שאמר: פלוני שלחני בשם אחד מהדיינים (יג), ולא רצה לבוא, אין כותבין עליו פתיחא של שמתא (יד) עד שיאמר בשם שלשתן. (ק"י ואס יס זהס מומחה, חולקין לו כזולטו) ומזכיין לו סס המומחה. במה דברים אמורים, שהלך השליח ביום שאינו ידוע לשיבת הדיינים. אבל ביום הידוע שהדיינים יושבים בו לדין, הכל יודעים שכל הדיינים מקובצים, ואף על פי שבא השליח בשם אחד, כאילו בא בשם שלשתן.

(יד) בשם אחד מהדיינים - פירוש, אותו פלוני שהזמינו על שמו הוא אחד מן הדיינים (סמ"ע).

(טז) אין כותבין עליו פתחא של שמתא - לאו דוקא כותבין אלא הוא הדין בלא כתיבה אין מנדין אותו, דזיל בתר טעמא, אם לא דהיו מחולקין, דשליח אומר שהזמינו על שם שלשתן והלה כופר, דאז מנדין אותו, ואין כותבין הנדויו כיון דיש בו אפוקי ממונא (סמ"ע).

(טז) ואם יש בהם מומחה חולקין לו כבוד - האי מומחה הוא אפילו אינו מומחה לרבים, דבמומחה לרבים לא צריך לומר הטעם שכתב משום דהמוזמן היה לו לחשוב שכל שלשתן וכו', הא בלאו הכי הרי מומחה לרבים דן בעל כרחו של אדם, כמבואר לעיל סימן ג' סעיף ב', והיה מוכרח לבוא אף שהיה חושב שהמומחה לבד הזמינו לדין (נתה"מ).

(יז) קניימי שהוא במדינה (טז) והלך שליח בית דין ולא מצאו, אין קובעים לו זמן עד שימצאו השליח ויאמר לו. היה בכפר, אם דרכו לבא באותו היום, אומר השליח אפילו לאחד מהשכנים, אפילו אשה אם יבא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבא היום לבית דין, ואם לא בא מנדין אותו לערב (יז). (ק"י וכ"ש על פי שליח בית דין). אף על פי שלא חזר ואמר: עשיתי שליחותי. קניימי דברים אמורים, כשאין בדרך שדרכו לילך בה על מקום בית דין, אבל אם דרכו עליהם, אין מנדין אותו עד שיודעו השליח בעצמו, שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אמורים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך [להם] [אליהם] ונפטר. וכן אם לא בא במדינה עד למחר, אין סומכים על השכנים (יט), שמא שכחו ולא אמרו לו. הגה: קניימן אס היה צעיר (כ), אין סומכין על השכנים, שיאמרו: שמא השליח צ"ד מלאו ואמר לו.

(יט) שהוא במדינה כו' - פירוש שהוא בעיר, ונקרא מדינה, פירוש, אף אם יאמר השליח לשכנים תאמרו לפלוני שיבוא לב"ד, אין סומכין עליהן לנדותו אם לא יבוא, דשמא השכנים לא אמרו לו, דחשבו כיון שהנתבע הוא בעיר מצאו השליח דרך הילוכו ואמר לו בעצמו, לכך צריך שימצאו השליח עצמו, ומ"ש רמ"א בהג"ה סוף סעיף זה ז"ל, וכן אם הוא בעיר אין סומכין כו'. וצ"ל דלא בא רמ"א שם לחדש דבר בדין זה, דהא כבר כתבו המחבר, ולא כתבו אלא משום הטעם, וקאי אמ"ש המחבר שם ואם דרכו עליהן אין מנדין אותו מפני שסוברים שהב"ד עצמו אמרו לו, ע"ז כתב רמ"א "וכן אם" היה בעיר, ור"ל שמהאי טעמא נמי אמרו דאם הוא בעיר דאין סומכין על השכנים, משום דשמא לא אמרו לו כו' (סמ"ע).

(כ) מנדין אותו לערב - מה שכתב "לערב", אינו אלא לאפוקי דאין כותבין באותו היום, ולערב ר"ל בלילה שאז מתחיל מחרת יום זה דקבעו לו. והא דשינה לשונו, היינו משום

מאיר המשפט חלק א'

דכתב בכל אחד לשון רבותא, דהיכא דנכנס ויוצא דנותנין לו ג' זמנים, כתב לשון "למחרתו" לרבותא, דאע"פ דכבר נתנו לו ג' זמנים אפ"ה אין כותבין עליו בסוף יום השלישי עצמו אלא עד "למחרתו", ור"ל עד יום שלאחריו. והיכא דאין נותנין לו אלא יום אחד כתב לרבותא דכותבין עליו "לערב", ור"ל דאין צריך ליתן לו זמן אחר, אלא מיד בכלות אותו היום כותבין עליו נידוי (סמ"ע).

(י"ח) וכ"ש ע"פ שליח ב"ד כו' - אף על פי שכ"ש הוא, כתבו הרמ"א כדי שלא תיקשי כיון דשליח בית דין הוא היה לו לחזור ולומר עשיתי שליחותי, ומדלא חזר ודאי לא מצאו ולא הזמינהו (סמ"ע).

(י"ט) וכן אם לא בא במדינה עד למחרת אין סומכין כו' - פירוש, אין אומרים שהשכנים הזמינהו על יום הקבוע לשיבת הדיינים בו ביום, או ביום שיהיה, ואם לא יבוא לאותו יום ינדוהו למחרתו של אותו יום (סמ"ע).

(כ) וכן אם היה בעיר - עמ"ש לעיל בסמוך סק"ט (סמ"ע).

(ד) ק"ממי שכתבו עליו נידוי על שלא בא, ואמר: אבוא, אין קורעין כתב הנדוי עד שיבוא (כא). אבל מי שכתבו עליו נידוי על שהיה מסרב לעשות ציווי בית דין, מיד כשאומר: הריני מקבל עלי לעשות צווי בית דין, קורעים כתב הנדוי (כב) וזהו נותן שכר הסופר. הגה: ק"ממי שכתבו עליו סכנות וטען אחר כך שלא שמע, אינו נאמן, למעשה בית דין יס לו קול.

(כא) עד שיבוא - דכל כמה דלא אתא אפקרותא היא, תקנת חרם ר"ג הוא שאדם המזמין לחבירו וחבירו מסרב, שאינן יכולין לבטל התפילה רק בבית הכנסת שהוא הולך שם ומתפלל, אבל אם ביטל שם ג' תפילות רצופות, יכול לבטל בכל בתי כנסיות. ואין לבטל תפילה של שבת ויום טוב אלא אם כן ביטל ג' פעמים. אמנם בענין הקהל יכול לבטל. וכל מקום שנראה שהיה שם אדם גדול או היה שם ב"ד, מסתמא יש חרם זה ודין אותו (סמ"ע). (כב) הריני מקבל עלי לעשות צווי ב"ד קורעין כתב הנדוי - דאף שאומרים לו לפרוע לפלוני ואינו פורעו, אמרינן שטרח אחר זווי (סמ"ע).

(ה) נשים יקרות, (או ת"ח שתורתו אומנתו), אם מזמנים אותם לבא לבית דין, וכן אם הנתבע יכול למנות שליח שיבא במקומו לבית דין, יתבאר בסימן צ"ו ובסימן קכ"ד.

(ו) ק"מדהדיין יכול לחתום בשטר הזמנה מן הצד (כג).

(כג) מן הצד - משא"כ בעדים כדלקמן (סי' מה ס"א) (ש"ך).

סימן יב - דיין שבאו לפניו רך וקשה, וכל דיני פשרה, ובו כ' סעיפים.

(א) ק"מ שנים שבאו לפניו לדין, אחד רך ואחד קשה (א), עד שלא תשמע דבריהם, או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה, אתה רשאי לומר להם: איני נזקק לכם, שמא יתחייב הקשה ונמצא רודף ק"מ אחר הדיין. אבל משתשמע דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה, אי אתה רשאי לומר: איני נזקק לכם (ב). ק"מ ואם היה ממונה לרבים, חייב להזקק להם. הגה: ק"מ וכן אם היו שניהם חזקים (ג), כריך לזקק להם. ק"מ ויש מי שכתב דמכל מקום נוהגין עכשיו שלא למחות צעזערי עזירה (ד), משום שיש סכנה בדבר, שלא ימסרנו למלכות.

(א) ואחד קשה - פירוש, תקיף ואלים ואינו שומע לקול מוריו (סמ"ע), "קשה" פירושו שמא הוא יזיק לו, אבל במקום שודאי יזיק לו, יכול לסלק את עצמו בכל ענין (ש"ך * רשד"ם), אחרי שהדיינים שמעו טענותיהם הוצרכו הדיינים למכריע ובחרו בלוי מבלי ידיעת א' מה דיינים, והדיין האחר אומר לנתבע או תסכים למכריע או אני משמיט עצמי ותעמידו דיינים אחרים לשמוע טענותיכם, אסור לדיין להישמט לפני ביצוע הדבר, אבל ללא דעת כל הדיינים אין קביעות מכריע, אז בירור לוי שבררו למכריע אינו קיים ואפילו אם הטוען והנטען שניהם כאחד הסכימו בו, אבל הדיין האחר יכול לחזור בו מברור מכריע כיון שהדבר תלוי בדעת הדיינים ולא קנו מידו (ש"ך * ראנ"ח).

(א) אי אתה רשאי כו' - עיין לקמן (סי' יח ס"ד) אם אחד מהדיינים רוצה להסתלק (סמ"ע). (א) אם היו שניהם חזקים כו' - דאם ירדפנו אחד, השני יעמוד בעזרו (סמ"ע), אבל בזה י"א שאין יכול לסלק את עצמו אפילו קודם שיודע לאן הדברים נוטים (ש"ך * ראנ"ח).

(ד) דמ"מ נוהגין עכשיו כו' - פירוש, מ"מ אפילו שניהם הם חזקים, נוהגין עכשיו כו', דהחדשד שמא ימסרנו למלכות לא ימלט על הרוב מהוצאות ממון או סכנות אף שהשני חזק

מאיר המשפט חלק א'

(סמ"ע), היינו דוקא קודם שנוזקק לדין אבל אחר שנוזקק לדין אסור לסלק משום פחד, ולאחר שידוע להיכן הדין נוטה א"א להסתלק בשום ענין אם לא בפיקוח נפש, ואם אחד רואה ששני הדיינים מקלקלים הדין, וא"כ אף אם יאמר דעתו באופן אחר יהיו שניהם רבים עליו ויצא מעוקל, מוטב לומר איני יודע כדי שעי"כ יוסיפו הדיינים. ועיין לקמן (סי' יח סק") דדוקא אם הדיינים שעמו המה יושבי קרנות, משא"כ אם גם המה בעלי הוראה (פ"ת).
(ב) פ"ח מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה (ה), אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה. פ"ט וכשם שמוזהר שלא להטות הדין, כך מוזהר (ו) שלא יטה הפשרה לאחד יותר מחבירו. ק"ז וכל בית דין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח (ז). במה דברים אמורים, קודם גמר דין, אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה (ח), מצוה לבצוע. ק"א אבל אחר שגמר הדין (ט) ואמר: איש פלוני אתה זכאי (י), איש פלוני אתה חייב (יא), אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם (יב). אבל אחר, שאינו דיון, רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא במושב דין הקבוע למשפט (יג). ק"ב ואם חייב בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה. ק"ג ואין בית דין יכולין לכוף לכנס לפניו משורת הדין, אף על פי שגמלה להם שטוח מן הראוי, ק"ד ויט' חולקיס (יד).

(ט) הדין אתם רוצים או הפשרה - לפי מאי דקי"ל דמצוה בפשרה, צריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם ולדבר על לבם אולי יסכימו על הפשרה, וכן היא ג"כ כונת המחבר במ"ש שאומר להם הדין אתם רוצים, ר"ל במה שבאתם לפנינו לדון, אם כונתכם דוקא אדין או הפשרה, כי כן הוא נכון לעשות פשרה (סמ"ע), וי"א שאין לרדוף כל כך אחר הפשרה, רק דאמרי להו אי דינא בעיתו (ט"ז, פ"ת * משכנ"י), אבל באומר להם "אם תרצו פשרה" הוי התחלת הדין (פ"ת * משכנ"י).

(י) כך מוזהר כו' - שנאמר (דברים טז כ) צדק צדק תרדוף, אחד לדין ואחד לפשרה (סמ"ע), וכשם שבהטיית הדין אם טועה בדין חוזר ה"נ בפשרה (רע"א). הפשרה שנעשה בקנין בין ראובן לשמעון שותפו, ועתה מערער ראובן על הפשרה, שבשביל השבועות שהיה הוא חייב לשמעון עשו פשר שיפדה בממון הרבה, ועל השבועות שהיה חייב שמעון לא עשו כל כך, ואיזה שבועות ויתרו לגמרי, הרי שהיטו הפשרה לצד שמעון יותר והוי כפשרה בטעות וחוזר. ועוד טען ראובן לבטל הפשרה לפי שמבואר בהקנין שדייני הפשר יעשו פשרה רק על אודות השבועות שביניהם ולא לזולתן, מה שמבואר בהחלט בפסק דין, והם עשו פשר גם על זה, נמצא שהפשר בטל. והשיב דטענה א' של ראובן לאו כלום היא לבטל כח הפשרה שנעשה בקנין, ודייני הפשר יכולין לתרץ דבריהם שכפי ראות עיניהם לא היה אפשר לראובן לישבע על דבריו עד שצריך פדיון הרבה לשבועתו, משא"כ שמעון היה יכול לישבע באמת, וכה"ג יכולין לתרץ בכמה אנפי, ודבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך, וכל כמה דלא מברר שלקחו שוחד להטות כח הפשר נשאר הפשר בתקפו ואין אחר הקנין כלום. וטענה הב', הא ודאי שיכול לבטל מקצת הפשר מה שנעשה בענין זה שמוחלט בפס"ד בלי שום הטלת שבועה, אך לא משום זה יבטל שאר כל הפשר מה שנעשה בענין שבועות שביניהם, דלא אמרינן ככה"ג שטר פשר שבטל מקצתו בטל כולו כו'. ודווקא במה שטעו הפשר בטל ולא במה שלא טעו, אך אם יטעון ראובן שכל הפשר תלוי זה בזה, דלכך חייבו אותו ע"פ הפשר בכמה דברים לפי שזיכו אותו מצד אחר באיזה דברים שמבואר בפס"ד להדיא לחובתו, ועכשיו שזה בטל גם זה בטל וכיוצא בו, אזי אפשר לבטל הפשר מכל וכל, מ"מ הדבר צריך מיתון ועיון היטב. דייין אחד שקיבלו אותו שני צדדים על סך שלש מאות ר"ט לפשר ביניהם בפשר שקרוב לדין, כיצד ינהוג עצמו בפשר בזה שהדין נותן שמחויב לשלם כל הסך, כיצד יעשה לצאת י"ש. והשיב דפחות שליש מיקרי קרוב לדין, דהיינו אם חייב ע"פ הדין שלש מאות, יפשר בשתי מאות, שליש פחות, וזה מיקרי קרוב, עכ"פ לא יהיה זה שיעור מוחלט שלא לפחות מזה, ואם יראה בעיניו שבדבר מועט יכול לפשר בעל דינו בענין שיהא שלום ביניהם, ודאי טפי עדיף, כיון שע"פ הדין זוכה לגמרי. כלל הדבר הכל תלוי בראות עיני הפשרן, ועכ"פ לא יותר משליש שחייב או פטור ע"פ הדין, כי פחות משני שלישים מיקרי רחוק (פ"ת).

(י) הרי זה משובח - בגמרא יליף לה מדכתיב (זכריה ח טז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, איזה משפט שיש בו שלום זו פשרה (סמ"ע).

מאיר המשפט חלק א'

(ח) ויודע להיכן הדין נוטה - ואין בזה משום מטעה לחבירו, כי נוח לחבירו שיוותר מה לבעל דינו כדי שיתווך השלום ביניהם (סמ"ע).

(ט) אבל אחר שנגמר הדין כו' - היינו פשרה שהדיינים רוצים להטיל פשרה ביניהם ושלא מדעת הבעלי דינים אבל אם הם מודיעים להם טוב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו או לתת א' לחבירו דבר ידוע אפי' לאחר גמר דין ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהיה שם שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא מצוה גדולה והיא הבאת שלום בין אדם לחבירו (ש"ך * רשד"ם).

(י) ואמר איש פלוני אתה זכאי כו' - פירוש, שוב אסור לומר לזכאי עשה פשרה עמו כי ירא אני שמא טעיתי ודיינים אחרים יהפכו את דיני (סמ"ע), י"א דכל שהדין ברור להם כל הצורך אינו רשאי לבצוע ואיסורא איכא, ולא נהירא דהא מצוה לבצוע, וכך נראה עיקר כרוח הפוסקים (ש"ך), וי"א דעיקר שאסור לבצוע (פ"ת).

(יא) איש פלוני אתה חייב כו' - מיד שאמר איש פלוני אתה חייב לו, אף על פי שלא אמר צא תן לו הוי גמר דין, וי"א שאין זה גמר דין עד שיאמר צא תן לו, ע"ש. ועיין מ"ש לקמן סימן כ"ב [סק"ה?] (ש"ך).

(יב) אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם כו' - אין כל הדברים הללו אמורים אלא כשדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מדעת הבעלי דינים, אבל אם הם מודיעים להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו או לתת אחד לחבירו דבר ידוע, אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן, ובלבד שלא יהא שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים, וזו היא מצוה גדולה והבאת שלום שבין אדם לחבירו (ש"ך), והטעם נראה, כיון דהבעל דין יודע שהוא זכאי, כל מה שמגרעין מזכותו נראה כהטיית פשרה, אבל פשרה שמפייסין הדיינין למחול סך כך מותר. וכן מסתבר, דמהיכי תיתי יהיה אסור לפייס לאחד שימחול לחבירו. וכן כל הסוגיא דפשרה בג' גם כן על כרחך מיירי בהכי, דהפיוס ודאי אף ביחיד סגי (נתה"מ), ואם אחר כך עשו פשרה בקנין אז הפשרה בטיל' דהוי כטועה בדבר משנה (רע"א).

(יג) שלא במושב דין כו' - כי מה שנעשה לפני הדיין הוה כאילו הוא עשאו בדעת הדיין ובהסכמתו (סמ"ע).

(יד) ויש חולקין - הלכה כהיש חולקים דכייפינן למיעבד לפני משורת הדין אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר, וכתב, וכן נוהגים בכל ב"ד בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון ואף על פי שאין הדין כך (ש"ך בשם הב"ח), וכן אנו נוהגים להחזיר ואפילו כייפינן להחזיר היכא דהמוצא עשיר (ש"ך), עיין רמ"א לעיל (סי' יב ס"ב) [ואין בית דין יכולין לכוף ליכנס לפני משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי, ויש חולקים], ובב"ח שם [כדעת הי"ח שאפשר לכוף, והאי דכייפינן ליה למיעבד לפני משורת הדין, היינו אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר] (רע"א), ועיין ש"ך לקמן (סי' רנט ס"ה) [אנו נוהגים להחזיר ואפילו כייפינן להחזיר היכא דהמוצא עשיר] (רע"א), וכן משמע דעת הש"ך לקמן (סי' רנ"ט סק"ג?), מה שרצה רב אחד לחייב הבע"ד משום לפני משורת הדין ואפילו לכוף, ע"פ דברי הב"ח, אין דעתי מסכמת עמו כלל, חדא, דהב"ח גופיה לא כתב כך אלא בעשיר כו'. ועוד, הלא רמ"א העתיק כל המנהגים, ובמקום שיש מנהג כתב וכן נוהגין, וכאן הביא שתי דעות, דעה אחת בסתם ואח"כ ויש חולקין, וידוע היכא שכתב כן דעה ראשונה היא עיקר, ואפילו בדין גמור היכא דיש מחלוקת אין מוציאין מהמוחזק, ואפילו אחר הרוב דעות אין הולכין דיכול המוחזק לומר קים לי, והכא הוא איפכא דרוב דעות דפסקו דאין כופין הם עיקר כו', ובפרט בזה"ז ח"ו ליתן רשות לב"ד לילך אחר הסברות כדי לכוף להוציא ממון לפני משוה"ד, ואפשר דגם הוא ז"ל לא קאמר אלא לפי מה שנראה דעת הב"ח לכוף בשוטין או ע"י שמתא, אבל בדברים לבד גם הוא מודה, ובפרט היכא שנזכר בפוסקים שחייב לפני משוה"ד, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן רנ"ט [סק"ג?] (פ"ת).

(טו) קצ"ח מותר לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין (טו), כדי להשקיטם ממריבות (טו).

(טז) לב"ד לוותר - ה"ה אפוטרופוס יכול לוותר לטובתם, ובפרט אם לא יתפשרו קרוב לבוא לידי הפסד כל החוב, ודאי שהרשות ביד אפוטרופוס לפשר עצמו, והראוי ונכון הוא להושיב ב"ד יפה ולהודיעם כל תוכן הדברים עד היכן הדברים מגיעין, וע"פ ב"ד יעשו האפוטרופוסין מה שיעשו בענין הפשרה, ודוקא ב"ד יפה ומפורסם בדורו לבקי ומומחה (פ"ת).

מאיר המשפט חלק א'

(טז) להשקיטם ממריבות - עיין לקמן סוף סימן ק"י? (ש"ך), וה"ה במקום שהדיין הוא שותף של החייב, יכול להוציא ממונו שלא בידעו לשלם לנתחייב, אם בזה ישקט מחלוקת (ש"ך * רשד"ם).

(ד) קצ"יש כח ביד ב"ד לגזור ולהחרים שתתקיים הפשרה(יז), ושלא יוכלו היתומים למחות כשיגדילו(יח).

(טז) לגזור ולהחרים - משמע דאם לא החרמו יכולין הקטנים למחות כשיגדילו, ודוקא כשהבי"ד מפשרין רק כדי להשקיט ממריבות, אבל כשמפשרין עצמן עם בעלי הדין בעד שבועה וכיוצא, זהו כקונן השבועה, והבי"ד או האפטרופוס יש להן רשות למכור ולקנות בנכסי יתומים ומכרן וקנינן קיים, ואינם יכולים למחות כשיגדילו (נתה"מ).

(טז) ושלא יוכלו היתומים כשיגדילו - עי' לקמן (סי' רפט ס"א) נמי שהניח יתומים מקצתן גדולים ומקצתם קטנים ורצו לחלוק בנכסי אביהם כדי שיטלו הגדולים חלקם, מעמידים בית דין אפטרופוס לקטנים ובורר להם החלק היפה ויש אומרים דצריכים לחלוק בגורל, ואם הגדילו אינם יכולים למחות שהרי על פי בית דין חלקו להם, ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שתות יכולים למחות וחוזרים וחולקים חלוקה אחרת אחר שהגדילו(יט) (רע"א), אין להם זכות למחות ברוחות לא לענין טענת ממון (רע"א * כנה"ג).

(ה) קצ"יש כח לדיין לעשות דין בעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמרי(יט).

(טז) ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו כו' - נתנו חכמים רשות לדיין לפסוק לפי ראות עיניו במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ובעדויות, פעמים באומד הדעת, ופעמים כמו שיראה הדיין בלא טעם ובלא ראייה ובלא אומד הדעת, והיינו שודא דדייני, ופעמים ע"פ פשרה, ור"ל שכל אלו הדברים יכול לעשות הדיין בע"כ דבעלי דינים (סמ"ע). (ז) קצ"מי שתובעים אותו ממון שהוא מוחזק בו, אסור לבקש צדדים להשמט(כ) כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר. הגה: קצ"מאס עכר ועסה, אינו יולא ידי שמים עד שיתן לו את שלו.

(כ) צדדים להשמט - כשיודע שהאמת אתו רק שהדיינים לא יאמינו לו, מותר. ונראה דהיינו דוקא במקום שלא יהיה כרשע לפני הדיינים (נתה"מ), אם מבקש הנתבע תואנות בידים כדי לפשר אסור, משא"כ במקום שעושה בשב ואל תעשה שלא לשמור שור שעבודו של חברו כדי לפשר, זה ודאי מותר (פ"ת).

(ז) יאף על פי שנתרצו(כא) הבעלי דינים בפשרה בב"ד(כב), יכולים לחזור בהם(כג) כל זמן שלא קנו(כד) מידם, דפשרה צריכה קנין(כה), אפילו בשלשה(כו), אבל אם קנו מידם(כז), אין יכולים לחזור בהם י"אפילו ביחיד(כח), יב"יש אומרים דדוקא בשנים(כט). הגה: י"וקנן לאו דוקא, אלא ה"ה אס נתן טטר עליו(ל), או אחד משאר דרכי הקניה. י"יש אומרים כשמקבל קנין על הפסדה צריך להקנות לו החפץ(לא), שלא יהא קנין דברים(לב), כמו שיתבאר לקמן ריש סימן ר"ג.

(כז) אף על פי שנתרצו כו' - ולאפוקי מדעת דס"ל דאם שתקו אחר ששמעו הפשרה א"צ קנין (סמ"ע), אף לאחר שהגידו הפשרה אם אין קנין יכולים לחזור (ש"ך), אם מתחילה בררו להם הדיינים על כל דברי ריבותם וההפרשים שהיה להם בענין חלוק השותפות אעפ"י שכשחזרו ועמדו לפני הדיינים לא חזרו ליטול קנין ושבועה הקנין הא' והשבוע' במקומה עומדת והרי א"כ מחוייבים שניהם לעמוד ולקיים מה שגזרו הדיינים ואין לנו עסק אם שום אחד מהם לא קבל הגזרה כי תמיד הם בחיובם לקיים הגזרה כי מאן שרי להו וכל זה אני אומר אם מה שקבלו עליהם הבעלי דינים ראובן ושמעון אלו לדיינים בין לדין ובין לפשרה אבל אם מה שקבלום עליהם לא היה אלא לדין בזה ודאי היה צריך ליטול קנין בשעת פשרה, ואם עשו פשרה ללא קנין, ועמדו כך הרבה זמן, לא איבד זכותו, אבל אם קיבל הכסף, הוה כאילו קבל קנין על הפשרה, ואין לו זכות לתבוע עוד (ש"ך * רשד"ם, מהרש"ך).

(כז) בפשרה בב"ד כו' - משמע אף שקיבלו עליהם מתחילה לב"ד לדון, ולאפוקי מדעת דס"ל דיש חילוק בין הוזקק מתחילה לדין או לפשרה, דבקיבלו מתחילה לדין הפשרה קיימת בלא קנין (סמ"ע).

(כז) יכולין לחזור בהן כו' - פירוש, אפילו התובע דנתרצה לותר עם הנתבע ולמחול לו מקצת תביעות, ומחילה א"צ קנין. שאני מחילה דעלמא דמעצמו ומרצונו מחל לו, משא"כ במחילה

מאיר המשפט חלק א'

דפשרה דע"פ הדיינים מוחל לו, וכדי שלא יטעון אח"כ הדיינים הטעו אותי בדבריהן, משום הכי בעי קנין, ומהאי טעמא אפילו כבר אמרו לו הדיינים ענין הפשרה, שנתבע יתן לו כך וכך והתובע ימחול המותר, אפ"ה צריך קנין אפילו התובע, כיון שלא מדעתו מחל לו. ואם אמר אחר הפשרה בפירוש אני מוחל לך, לכו"ע אין צריך קנין (סמ"ע וש"ך), מה שפשרה צריכה קנין ה"מ כדי שלא יוכל לחזור בו הנותן דהיינו הנתבע אבל התובע אין יכול לחזור בו אפי' בלא קנין דמחילה א"צ קנין ואפי' למד"א שצריך קנין גם מהתובע היינו שלא יעכב אח"כ מטעמא שלא ידעו כמה תהיה המחילה ואפ"ה לא אמרו אלא שאם לא קנו מידו שיכול הוא לומר שאינו חפץ בפשר' אבל אם הוא חפץ בה ומודה בדבר אין האחר יכול לעכב ולבטל קנינו משום שחברו לא נטל קנין (ש"ך * אלשיך), וי"א דאין צורך בקנין אם תחילת הורדתם לפני הדיין לפשרה, ואין יכולין לחזור מדבריהם, אבל אם באו תחילה לדין תורה אלא שהדיינים פתחו בפשרה ואמרו להם דין תורה לא ידענו ופיתו אותו לפשרה כה"ג בעי קניין אבל בג' אנשים שאינם ב"ד בעי קנין בפשרה דלא אלימי פשרה לאפוקי ממונא ויכול לומר משטה הייתי בכס מפני שהייתם מפצירים בי (ש"ך * מהרש"ל), וי"א דעיקר אפילו הוזהקו תחלה לדין יש להם לחזור ולתבוע את הדין, מיהו היכא דהוי במעמד טובי העיר לא בעי קנין ולא מדניא אלא מנהג הוא דכל מה שאדם מקבל עליו בפני ראשי הקהל שנבררו מדעת הקהל שאין יכול לחזור בו (ש"ך * ב"ח), אפילו אם עשו קנין בתחילת הדין, צריך לעשות קנין על הפשרה (ש"ך * א"א), מש"כ הסמ"ע שאם אמר אחר הפשרה בפירוש אני מוחל לך דמהני, היינו שאמר מעצמו אני מוחל לך, בענין שלא היה דרך תשובה על הפצרת הפשרנים, כגון שנתן ביד הפשרנים הן לשלם הן למחול, ואחר שמצאו מה שימחול אמר זה אני מוחל לך, משא"כ באם הן מתחילין בפשרה ומפצירין בו שימחול, והשיב זה אני מוחל לך, צריך קנין שיחול. וכן אם הבע"ד עצמו מבקש ממנו דרך פשרה שימחול לו ואמר אני מוחל לך, נמחל (ט"ז), אם לאחר שעשו הפשרה אמר בפירוש אני מוחל לך לדברי הכל אינו צריך קנין, וכן הובא בסמ"ע (רע"א).

(טז) כל זמן שלא קנו - דוקא כשקיבלו בקנין סודר על הפשרה, ופירשו בפירוש שיהיה פלוני ופלוני פשרנים, אבל אם קיבלו קנין סודר בסתם על הפשרה, אין יכולים שלשה לעשות פשרה כל שלא קיבלו עליהו, ואם באו לפני ג' לדין וקיבלו קנין סודר סתם על הפשרה, הוי כפירשו על שמות הפשרנים (נתה"מ), [כהגה"ה על הנתה"מ] לפ"ז גם בדין המבואר לקמן (סי' ר ס"ו) באם א"ל הריני מוכר לך כפי מה שישומוהו שלשה קנה כו', צריך לפרט דוקא מי יהיו השמאים, וכן במכירת חמץ שלנו [לפי הנהוג כעת שמוכרים הכל לנכרי הקונה בלא קצב דמי המקח על כל דבר ודבר, רק שיהא המקח מכל דבר כפי שישומו שלשה אנשים בקיאים בשומא], אבל מסתימת לשון הש"ס והפוסקים לא משמע כן, וצ"ע (פ"ת).

(טז) דפשרה צריכה קנין כו' - והפשרנים נאמנים שעשו קנין, ופשרה שעשו בעלי דינין עצמן ביניהן א"צ קנין (ש"ך), הא דפשרנים נאמנים שעשו קנין, נאמנים אפילו אין בעלי דינים בפניהם, ואפילו ב' עדים מכחישים אותם (ש"ך * מהריב"ל), אם פסקו הדיינים פשרה שלא ברור, אומר הדיין הפשרן שלכך נתכוון נאמן כיון דלא נתפרש הוה ליה כאלו לא דן וכיון דלא דן אכתי נשאר הרשות בידו לחזור (רע"א * מהריב"ל), ואם נעשה בפני טובי העיר א"צ קנין (רע"א), אם נעשה בפני טובי הקהל אפילו באתן לך הוי כקנו מידו ואינו יכול לחזור (רע"א * הראנ"ח), י"א דמש"כ הש"ך שפשרה שעשו בעלי דינין עצמן ביניהן א"צ קנין, כיון דנתפשו מרצונם הטוב שוב אין התובע יכול לחזור בו דמחילה אינה צריכה קנין, דדוקא בפשרה שעל פי הדיינים יכול התובע לחזור בו דיכול לומר הדיינים הטעו אותי ועל פי הפצרתם מחלתי, אבל הנתבע אף בנתפשו מעצמו יכול לחזור בו שלא ליתן כפי הפשרה, והיכא דהנתבע חוזר בו נראה דאף התובע שוב יכול לחזור בו, ועיקר דכל הנתבע לא יכול לחזור בו, ברגע שחייב את עצמו בדבר (פ"ת * שעה"מ), פשרה על מכירה ללא קנין, רק נתינת מעות, נשאר ככל קנין במעות ללא קנין, ולא קנה (פ"ת * נאות דשא), שליח שפשע בשטרות של משלח ונאבדו מידו, והמשלח הוציא כתב בחתימת ידו של השליח שהתחייב א"ע אף באונסין, וטען השליח לפני ב"ד שהמשלח מחל לו שאמר לו אני מוחל לך רק שהשבע לי שאין השטרות ברשותך ולא יותר, והמשלח מודה רק שחוזר בו מאחר שלא הוה המחילה בקנין. יכול לחזור, משום דכשאמר לו אני מוחל לך רק שתשבע שאינו ברשותך, ג"כ לא חל המחילה עד דישבע, וא"כ יכול לחזור (פ"ת). וקשה דהא דין זה מבואר ברמ"א

מאיר המשפט חלק א'

לקמן (סי' כב ס"א). וי"א דהיכא שבאו שנים לדין לפני שלשה לקיים כל אשר ימצאו ביניהם לפי ראות עיניהם, או שבאו בפני ג' בעלי בתים דלא בקיאי בדינא, דנמצא תחילת הורדתן לדין לפנייהם הוא לפשרה, ואף ע"פ שלא פירשו להדיא אין יכולים לחזור בהן אפילו לא קנו מידם, אבל לכו"ע כשהפשרנים שלחו וקראו לבע"ח ופישרו ביניהם, בעי קנין (פ"ת).^(כ) אפי' בג' - פירוש, אפילו שלשה דיינים עשו הפשרה וכה"ג בדין א"צ קנין, שאני פשרה שרוצים שיותר עמו במקצת לפני משורת הדין (סמ"ע), י"א דבג' אין צריכה קנין, עכ"ז אין לטעון קים לי נגד פסק השו"ע והרמ"א, ועי' לקמן (סי' כה סק"י) (פ"ת).^(כ) אבל אם קנו מידן - עיין לקמן (סי' קצה ס"ח) [שיכולים לחזור תכ"ד] (ש"ך).^(כ) אפילו ביחיד - יפה כח שלשה הדיוטות לגבי דין מכח יחיד מומחה, והם אינן יכולין לכוף לדון לפנייהם במקום שרוצה לירד לדין בזה בוורר לו א' וכו', ואם שני הצדדים מעיקרא הסכמו לברור להם מבוררים ולטעון לפנייהם והם ישלחו לאשר יחפצו, הוא טוב לשניהם, ואם כבר קנו בקנין לדון בדרך זה, אין לאחר קנין מאומה, ואם אחד מן הדיינים ברח לנפשו, שנים הנשארים במעמדו ייסרו ויכופו אותו הצד להחזירו, או שיברור אחר במקומו (ש"ך * רמ"א).

וי"א דוקא בשנים - פירוש, פשרנים (סמ"ע), אם התובע עשה כמו שהנתבע ביקש, ומחלו, אין צריך קנין, אבל לפני פסק הפשרה, צריך קנין כדי לחייבו (סמ"ע * הגהות דרישה ופרישה), אם טובי העיר הטילו חרם לקיים הפשרה ולא עשו קנין, זה לא מחייב, ואין עליהם חרם, דאין כח ביד טובי וגדולי העיר להטיל חרם לעשות פשרה, ועוד אפילו אם טענו טענותיהן בפני הברורין שהובררו מצד טובי הקהל אין לומר סברו וקבילו החרם דאם לא כן היה להם למחות מיד ולא לטעון טענותיהן לפני אותן הברורים, אין זה ראייה, שהרי אפשר מרצונן וחפצן טענו ולא קבלו עליהן החרם, ועוד דאפי' אם נאמר דמחמת החרם טענו טענותיהן ולא מרצונם אלא שחשבו שהיו מוכרחות לקיים החרם משום דטעו לומר דכל כמינייהו דטובי וגדולי הקהל להטיל החרם הנזכר אפילו הכי הוא קבלה בטעות ולא מילתא היא (ש"ך * מהריב"ל).

ה"ה אם נתן שטר עליו - גם המחבר כתב בסמוך סעיף י"ג דאם קיבל הנתבע גזירת הפשרנים ועשה שטר הן בלשון הודאה הן בלשון חיוב אינו יכול לחזור בו. והרמ"א קמ"ל כאן דאפילו בעוד שאינו יודע הסך שיתפשו אותו עליו, אם נתן שטר אנפשו בלשון חיוב אינו יכול לחזור בו, והוא שיכתוב בשטר אפילו בלא עדים הריני חייב לך עד סך כך וכך כפי אשר ימצאו הפשרנים בינינו, דבזה נתחייב לו אפילו בדבר שאינו חייב לו מעולם, דאלימא מילתא דשטרי וכמש"ל סימן מ' סעיף א', ע"ש (סמ"ע), עיין לקמן (סי' יג ס"ב) (ש"ך), אם קיים הפשרה או הגזרה עליו ונתן בידו מה שגזר הדיין או הפשרן עליו אין לך קנין גדול מזה (ש"ך * רשד"ם).

צריך להקנות לו החפץ - פירוש, החפץ שטוענין עליו צריך הנתבע להקנות לו ע"י קנין סודר כפי השיעור אשר ימצאו ביניהן הפשרנים, ואם טוענים על המעות דאינו נקנה בחליפין דקנין סודר, צריך לשעבד נפשו להתחייב לו כפי אשר ימצאו הפשרנים (סמ"ע),

שלא יהא קנין דברים - נראה דוקא בנתבע שמקנה לו "ליתן", "ואתן" הוה קנין דברים כמ"ש בריש סימן רמ"ה, משום הכי צריך להקנות לו החפץ, אבל בתובע סגי שיקנה מידו לותר ולמחול לנתבע מה שבידו, ועיין לקמן סימן ע"ג סעיף י"ט. ואי תביעתו מכח שטר שבידו, מקנה לו בקנין שיחזיר לחבירו השטר כפי אשר ימצאו הפשרנים, אבל אם מקנה לו בקנין שיעשה לו שטר מחילה כפי דבריהן, הו"ל קנין דברים, וכ"כ הרמ"א (לקמן סי' רג ס"א) (סמ"ע), עי' ט"ז לקמן (סי' רג ס"א) שחולק עליו וס"ל דקנו מידו למחול הוי ג"כ קנין אתן, ע"כ צריך לומר בפירוש אני מחול לך עד סך שיאמרו הפשרנים (פ"ת).

(ח) המחילה, אינה צריכה קניין (לג) (וע"ל סי' רמ"א)³⁹.

מחילה אינה צריכה קנין - משום שמיד שמחל לו נסתלק ממנו המחול, והיינו דוקא בדלא נקט המחול עדיין שטר חוב בידו, דבתפס שטרא כל זמן שאינו מחזיר לו מיד לא מהני ביה אפילו מחילה גמורה בלא קנין, ועיין לקמן (סי' רמא ס"ב) (סמ"ע), וצ"ע על דברי הסמ"ע, דלקמן (סי' רמא ס"ב) שהרמ"א כותב שמחילה מועילה אפילו אם יש לו שטר עליו,

³⁹ עי' ט"ז רז סט"ז שסובר שמחילה על ידי פשרנים צריכה קנין, וכאילו זה בפירוש כאן, וצ"ע אם זה בפירוש כאן.

מאיר המשפט חלק א'

ועמ"ש שם [שהוא ספיקא דדינא והמוציא מחבירו עליו הראיה] (ש"ך), ועיקר כדברי הרמ"א דלא כש"ך וסמ"ע (רע"א), פשרה שעשו בעלי דינין עצמן ביניהן א"צ קנין (ש"ך * מהר"ם), אמנם אם עשו שטר מחילה, כל מה שכתוב בשטר יש עליו עדות, ולכן אין זכות לטעון טענות נגד, שיש חיוב אחר שלא מוזכר (ש"ך * מהריב"ל), ודברי הרמ"א בסי' רמא עיקר (ט"ז), וי"א דמהני מחילה בשטר אפילו בלא קנין. והנה הטעמא דמוכר שטר חוב יכול למחול, והוא משום דשני שעבודים יש למלוה שעבוד הגוף ושעבוד נכסים, ושעבוד הגוף לא נמכר לפי שאין בו ממש ונשאר אצל המוכר, ולהכי יכול למחול את שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים דאינו אלא ערבות, וא"כ כיון דטעמא דמחילה ותפס שטרא לא מהני היינו משום דכל העומד לגבות כגבוי דמי, ועל אף שאין אנו פוסקים כך, אפילו הכי חזינן דשטרא לכמה מילי הוי כגבוי, דהא מגו להוציא לא אמרינן ובשטר כיון דנכסים משועבדים בשטר אמרינן מגו להוציא, (עיי' לקמן סימן פ"ב סק"י?) ועוד בספק לבד לא הוי כגבוי אבל בשטר ברור הוי כגבוי וע"ש, ולהכי ניחא במוכר שטר חוב דכבר מכר את שעבוד נכסים ללוקח א"כ לא הוי כגבוי אצל המוכר דהא המוכר לעולם לא יגבה ולא נשאר אצלו אלא שעבוד הגוף, וכיון דלעולם לא יבא ליד המוכר לידי גביה משום הכי יכול המוכר למחול בלא קנין, אבל בשטר חוב דידיה כיון דשעבוד נכסים בתוך השטר הוי כגבוי ולא מהני מחילה. ולכך אמרינן מגו להוציא במקום שטר דהוי כאילו מוחזק בממון, ולא דהוי כגבוי לגמרי דהא קי"ל דאינו כגבוי. ומכל מקום שיטת רוב הפוסקים דמהני מחילה בשטר. וי"א דאפילו אם אומר שבלבו היה למוחלו ועכשיו רוצה להתנקם ממנו לאיזה סיבה ותובעו לא מהני תביעתו, דמחילה בלב הוי מחילה אף דנקיט שטרא בידיה. בענין מחשבתו העיקר דהיכא דידוע לכל העולם מה שבלבו כגון שלש שנים דחזקה מחיל לא הוי דברים שבלב, אבל היכא דאינו ידוע לכל מחשבתו הו"ל דברים שבלב ולא מהני, ולכן זה שמחל בלב ואינו ידוע מחשבתו לשום אדם, ואפילו כתב שובר נמי לא מוכח דמוחל עכשיו דאפשר רוצה למוחלו אח"כ בנתינת השובר, א"כ דברים שבלב בלבד הוי ולא הוי דברים (קצה"ח), וי"א דדוקא מחילה על הדבר שכבר נתחייב לו לא מהני, אבל בדור עמי או אכול עמי שאומר שהיה בדעתו למחול לו, ודאי מהני מחשבתו, דהוי כנתנו למתנה בשעת מעשה⁴⁰ (נתה"מ), ועי' לקמן (סי' קעו ס"י ד"ה ואין הדברים), אם לא מחל גוף החוב רק שהרחיב לו זמני הפרעון, כו"ע מודים דמהני מחילה בלא קנין, דבכה"ג אין ראה מדלא החזיר השטר, ועמ"ש בסימן רמ"א שם [למ"ד מחילה על שטר לא מהני, אמנם בשטר שאין בו אחריות נכסים, וכן בכת"י דאינו גובה ממשעבדי, מהני מחילה לכו"ע]. האשה שמחלה לבעלה כתובתה קודם הגט ועכשיו היא חוזרת בה ושטר כתובה בידה, אין להוציא מידו של בעל נגד פסק הרמ"א, י"א דדוקא כשיש ללוה נכסים בשעת המחילה, אז אין מחילתו מחילה כאשר שטרו בידו, אבל אם אין ללוה אז, רק שעכ"פ גופו משועבד לשלם כשיהיה לו לשלם, לכו"ע יכול למחול שעבוד הגוף אף דנקט שטרא, ושוב אפילו נתעשר הלוה אח"כ כבר הוא מחול. ועוד לכו"ע אם אמרה בלשון מתנה כגון שאמרה אני נתתי לו את הכתובה ודאי אין צריך קנין, דאפילו נימא דנכסי הלוה כאילו הם של מלוה, מ"מ לא עדיף מהמפקיד אצל חבירו, שאם נתן לו הפקדון במתנה א"צ שום קנין כמבואר בסימן רמ"א סעיף ב' (פ"ת), הא דבתפס שטרא לא מהני מחילה הוא משום כיון דלא אהדר ליה שטרא חזינן דלא מחל לו בלב שלם ולכך היכא דליכא שטרא בידיה דליהדר ליה מחילתו מחילה, וא"כ הכא נמי כיון דאמר לו זרוק לי חובי והפטר כיון דלא מחל לו אלא בתנאי שיזרוק לו חובו א"כ אין ראה דלא מחל לו בלב שלם במה שלא החזיר לו שטרו משום דיש לומר דתפס שטרו עד שיזרוק לו המעות, וא"כ הוי מחילה מעלייתא ותיכף שזרק לו המעות נפטר הלוה (פ"ת * שעה"מ).

(ט) וישנים שקבלו פשרנים בקנין וקנס חמישים(לד), ואחר הפשרה אמר אחד מבעלי דינים: אשלם הקנס ולא אקיים הפשרה, אין בדבריו כלום(לה).

(לד) בקנין ובקנס - דוקא כשאומר לו שמקבל על עצמו בקנין ובקנס, אבל אם אמר אם לא אקיים אשלם קנס, הקנס הוא שובר על הקנין, ואז אפילו נעשה הקנס באופן שיש בו משום אסמכתא צריך לקיים הפשרה, או שיתן הקנס (נתה"מ).

⁴⁰ עי' סי' רז ס"ד שבמתנה דברים שבלב הם דברים.

מאיר המשפט חלק א'

(לה) אין בדבריו כלום - אין בדבריו כלום שהרי הוא חייב לקיים הפשרה מכת הקנין והקנס הוא התחייבות צדדי, וכן אם יש חיוב שבועה וקנס, אין תשלום הקנס פוטר אותו משבועתו (ש"ך * תורת אמת), אמנם אם ראובן קנה בית משמעון והבטיח להחזירו אם ישלם כך וכך, ואם לאו הוא נתחייב בקנס ועשה על זה קנין, וז"ל השטר: ואם ח"ו אסרב מלמכור את הבית בחזרה הרי מעתה נתחייבתי לו ת"ק מטבעות זהב קנס וקבלתי חיוב פרעון הקנס הנז' בקנין סודר ובמעכשו ובב"ד חשוב וכו', מאחר וכל החיוב היא על הקנס ואין הם שני דברים, אז אם יקיים את הקנס הוא פטור מהחיוב למכור (ש"ך * ראנ"ח), אם כן לפי דברי השו"ע זו בשידוכין הצד העובר לא נפטר בנתינת קנס. וי"א דעיקר הקנין בשידוכים הוא על נתינת הקנס לחוד, ועי' דברי לקמן (סי' רמג ס"ז) [ז"ל הרמ"א שנים שעשו קנין שישאו זה את זה ואמרו על מנת שיכתבו השטרות ואחר כך חזר האחד קודם כתיבת השטרות ומוחה בכתיבת השטר, נתבטל הקנין הואיל ואמרו על מנת שיכתבו השטרות. וז"ל מאיר המשפט: וה"ה בשנים שעשו קנין כו' - במקור הדברים איתא שעשו קנסות ביניהן למי שיעבור, ועל אותן קנסות עשו קנין בעל מנת שיכתבו השטרות. וכה"ג דוקא מצינו דחל הקנין, שהוא דבר שבממון, ומקנה לו ממונו שיהיה משועבד לו ממנו סך הממון אם לא יקיים מה שקיבל עליו, ויש בו חילוקי הדין דאמר על מנת שיכתוב או לא אמר על מנת, אבל קנין על חיוב שישאו זה את זה גרידא כמ"ש הרמ"א כאן ה"ל כקנין דברים. ומשו"ה רגילין לכתוב בהתנאים, ערבים בעד הקנס פלוני ופלוני, דאילו ערבים לישא זה את זה, לא חל הקנין עליו (סמ"ע), קשה על דברי הסמ"ע ממעשים בכל יום שאחד נותן לחבירו רשות ע"י קנין שיעשה שידוך בשבילו. ואפשר דנותן לו כח להתחייב עצמו בקנס (ט"ז) [(ט"ז)].

(י) ה"אם טוען הבעל דין שלא קבעו עליו זמן, הפשרנים שגזרו עליו לעשות, ושהוא יעשה בשידומן, אין דבריו כלום, אלא יעשה מיד(לו).

(לז) אלא יעשה מיד - בעלי הדין שקיבלו שני פשרנים בכתיבה ובקנין, ונשאו הפשרנים ביניהם והסכימו על הדבר במוצא שפתם אחד עם חבירו, ואמרו הסכמתם לפני עדים אבל לא הודיעו לבעלי דינין, הרשות בידם לשנות ממה שהסכימו לרבות ולמעט כמו שירצו בגמר דין פשרה ויגזרו על הבעלי דינין, אבל אחר שגזרו בפני בע"ד וכ"ש אם כתבו פשרתם ונתנו לבע"ד, אין להם רשות לשנות דכבר נגמרה שליחותן, ודבריהם אח"כ כאילו יצאו ממי שלא נתקבל לכך, ועיין לקמן (סי' כג ס"ז) ומ"ש שם (פ"ת).

(יא) ה"אם ראובן הפחיד (לז) את שמעון למסרו לאנס אם לא יתן לו ממון שהיו דנין עליו ואין לו בו זכות כפי הדין, ועשו פשרה בקנין וביטול מודעא(לח), יכול לחזור בו.

(לב) אם ראובן הפחיד - י"א שאם ראובן הפחיד את שמעון להסכים לפשרה הו"ל כתליוהו ויהיב שלא קנה באונס, ועי' לקמן (סי' רה ס"ג) שהוא כתלוי ומכר וכן קנה אונס, ושם עיקר (ט"ז בשם המהרש"ק), עי' לקמן סמ"ע (סי' כג ס"ג), וש"ך שם סק" (רע"א).

(לח) בקנין ובביטול מודעא וכו' - ואפילו בשבועה אם השבועה היא בענין שיוכל לבטלה בלבו, ושלא יהא מה שמוציא מפיו בהדיא נגד מה שבלבו, וכמ"ש ביו"ד (סי' רלב ס"ד) גבי נשבע ונודר למוכסו, ועיין לקמן (סי' רה ס"ג) דדוקא כשנודע אח"כ שגם הביטול מודעא היה מחמת האונס (סמ"ע). מי שמסר מודעא תחילה ובירר בורר, ובא לפנייהם בחרם, ואחר שטענו רוצה לחזור ואמר כי אנוס היה כדי שלא יכפור לו בעל דינו במה שהודה לפני הבוררים, אינו יכול לחזור. דלא מיקרי אונס כ"כ, שלא היו מכריחים אותו לקבל דינם, וגם קיבל עליו בחרם סתם (עי' יו"ד רלב ס"ח) (הגה"ה בסמ"ע), ועיין מ"ש בביטול מודעא בשבועה לקמן (סי' רה ס"ג ד"ה) [אם מסר מודעא על המחילה שלא יצטרך האידך להחזיר לו משכון שלו שפרע לו החוב שעליו אי הוי כתלוהו ויהיב או כתלוהו וזבין, אחד שנשבע לתת מתנה לאחד ובשעת המתנה מסר מודעא שמפני חיוב השבועה הוא שעושה, אין מתנתו כלום, וצ"ע לדינא], ועיין בסמ"ע כאן (ש"ך), וי"א דעד כאן לא אמרינן דפשרה דינה כמכר אלא דוקא בדבר שאינו יכול להתברר אי כדברי התובע או כהנתבע או במקום שיש עסק שבועה ביניהם, אבל בדבר שודאי אין לו זכות ע"פ הדין זה הוי כמתנה גמורה ותלוהו ויהיב לא מהני אף בביטול מודעא כשהכרנו באונסו כמו שכתב בסי' ר"ה סי"א בהג"ה (ש"ך * מבי"ט)⁴¹, מי שהיה אנוס להתפשר עם בע"ח ונתפשר עמו בסך קטן ונתן לו תקיעת כפו

⁴¹ וכן הוא קצה"ח ונתה"מ לקמן סי' רה ס"ג.

מאיר המשפט חלק א'

שלא יתבענו עוד, אך מקדם מסר מודעא לפני עדים על הפשר. הוי אונס בשבועה ובטל הפשר (פ"ת), ראובן תבע שמעון מאה מנה ושמעון כפר אותו וכשהיה בינו לבין חבריו שמעון הודה לו אמנם לפי שלא היו לו לראובן ראיות ברורות שניהם שנים להטיל פשרה ביניהם על פי בית דין, וקבלו עליהם כל מה שיפשו בו ביניהם בקנין ובכח נדוי ואחר פסק דין הנבררים רוצה ראובן לבטל פשרתן מכח מודעא שמסר שלא היה מתפשר עמו אלא מפני כפרנותו ועכשו שחייבוהו הנבררי' באותה פשרה רוצה כל תביעתו ממנו. אם אין לראובן אחר הפשרה ראייה אחרת אלא טענתו שהיתה לו קודם הפשרה אלו לא היתה שם מודעא היתה הפשרה קיימת ואינו יכול לבטלה מטעם קנין בטעות כמו שנראה מדבריך דלא מבטלינן פשרה מטע' קנין בטעו' אלא כשנתחדש לו זכות או ידיעה אחרת אחר קנין, ואין פשרה זו בטלה בגלל המודעא, שהרי העדים לא ידעו כלל שזהו אונס בפשרה שהרי לא ידעו שהיה חייב כל תביעתו שאם היו יודעים כן למה היה מוסר מודעא יבאו ויעידו לו בב"ד אלא ודאי לא ידעו באונסו אלא מפיו וא"כ אינה מודעא כלל ובודאי אלו ידעו אונסו היתה מודעא אף על פי שאין כאן אונס הכאות בגופו כלל אלא אונס הפחדה מפסידת ממון. עוד יש לקיים הפשרה אף על פי שנאמר שזה דומה למחילה לפי שיש בה קבלת חרם ונדוי והרי הוא בעונש הנדוי אם הוא מערער עליה ואין לו טענה בזה מפני האונסין (פ"ת תשב"ץ), ראובן היה לו שט"ח על שמעון ולא היה ראובן יכול להוציא את שלו מתחת יד שמעון מחמת איזה סבה שלא היה יכול ראובן להביא את שמעון לדין עד שהוצרך להתפשר עמו ולפחות לו מהחוב ועל זה נתן לו פטורים שמחל לו כל התביעות שהיה לו עליו אך קודם כל דבר הלך ראובן ומסר מודעא לפני שני עדים איך שהוא מוכרח להתפשר עם שמעון ועתה טוען שמעון שמסירת המודעא אינו כלום מחמת שהעדים לא הכירו באונסו. וגם ביטל בשטר הפטורים כל המודעות. והרי כתבו הפוסקים דפשרה הוי כמכירה ובמכירה באונס צריכין העדים להכיר באונסו. הפשרה הזאת אינה כמכר דדוקא אם תבע אחד מחבריו לדין בענין שיש לחוש שיפסיד התובע כל תביעותיו או שיש לחוש שהנתבע יצטרך לשלם לו כל תביעותיו ואח"כ נתפשו ביניהם אותה פשרה היא כמכר. ואם אנסוהו עד שנתפשו ומסר מודעא אז צריך שידעו העדים באונסו. אבל אם הוא בענין שאין חשש בדבר שיפסיד התובע תביעתו ונתפשו בינו ובינו אותה הפשרה אינה כמכר אלא כמוחל לחבריו מקצת חובו ואם מסר מודעא על הפשרה אז יש לו דין מסירת מודעא של מתנה (פ"ת מהר"ם לובלין).

(יב) ר"שנים חלוקים בבנין שבקרקע, ופשו בו ביניהם בלא קנין, כיון שקבלו עליהם ובנה זה קצת וזה קצת כדברי הפורנים (לט), אינם יכולים לחזור בהם (מ).

(ט) ובנה זה קצת וזה קצת - אף שכתב לקמן (סי' קנז ס"ב) דבדבר שאין בו דין חלוקה דבעינן קנין על חלוקה, דאם החזיק אחד מהם בחלקו נתקיימה החלוקה ואין אחד מהן יכול לחזור, גם יודה דבעינן שיבנו שניהם, ודוקא התם דיש לכל אחד חלק בו בשוה, אלא שמתחילה שימשו בו כל אחד בכולו, ובאים לחלק, ומשום הכי מהני אפילו כשהחזיק אחד מהן בלא בפני חבריו ואפילו לא אמר ליה לך חזק וקני, משא"כ הכא דהיה ענין אחר ביניהן (סמ"ע), עוד אפשר לומר שם ששניהם צריכים לעשות קנין (ש"ך * ב"ח), וי"א דבסימן קנ"ז הוה החזקה שמחזיק לטובת שניהם שעי"ז יחזיק גם השני בחלקו, משו"ה מהני מה שבנה הוא. אבל כאן שהם מחולקים מי שיעשה בנין חלק פלוני ומי יעשה החלק הב', כי יש חיוב על שניהם לעשות, וע"כ מה שבנה אחד מהם ורוצה לכוף עי"ז את השני שיעשה המותר, לאו כל כמיניה. אכן אם היו מחולקים מי יזכה בחלק פלוני היינו כסימן קנ"ז (ט"ז), [כהגה על הסמ"ע] יש שכתב דמירי במחולקים על מי לבנות הכותל המשותף, שכל אחד אומר שעל חבריו לבנותו, ונתפשו שיבנו אותו שניהם, ומשום הכי אף שהתחיל אחד לבנות לא הוי גילוי דעת להשני שנתרצה בפשרה, כיון דלפי דבריו בלאו הכי על השני לבנותו, משום הכי בעינן שגם השני יתחיל לבנותו, ואז איכא גילוי דעת ששניהם מתרצין, וקשה, דמה בכך שהתחיל, דמכל מקום יכול לחזור בו מהמותר, דאטו אם נתפשו בלא קנין שאחד יתן לחבריו מנה ונתן מקצת וכי לא יהיה יכול לחזור בו מהמותר. ואפשר שכונתם על מה שכבר בנה אינו יכול לתבוע ממנו החצי דהוי כמו שסילקו כבר (נתה"מ).

(2) אינם יכולים לחזור בהם כו' - אם בררו דינים פורנים לפשר ביניהם אם יסכימו לדעת אחד בפשרה מוטב ואם לאו שיהא לוי מכריע ביניהם והפורנים נחלקו ולא הסכימו לדעת אחד והמכריע לא הכריע כשום אחד מהם אלא עשה פשרה בין שתי הדעות וגזר מה שגזר

מאיר המשפט חלק א'

ועתה בא ראובן שלא נכשר בעיניו ההכרעה שהכריע המכריע וטוען שלא קבלוהו עליו אלא כשיכריע כאחד מן הפשרנים ויסכים לדעתו, בלשון בני אדם מתקרי הכרעה כל היכא דהמכריע קאמר דעת ממוצע בין ב' הדעות ואף על גב דלא הכריע פלגא כמר ופלגא כמר (ש"ך * מהריב"ל).

(יג) ר"פ שרה בלא קנין (מא) וקבל הנתבע גזירתם ועשה שטר, הן בלשון הודאה (מב) הן בלשון חיוב, אינו יכול לחזור בו.

(מא) פשרה בלא קנין כו' - בעלי חוב שהסכימו להתפשר עם הלוח ואחד אינו מסכים מכמה אנפי. רואה אני לכופ את הממאן להתפשר כשאר הסוחרים שהם הרוב שאפילו הו"ל להחייב הנזכר קצת נכסים וראו בע"ח להרחיב לו אולי יחנך ד' אותו כי מנהג הסוחרים שכופין את שאינו רוצה לבוא בפשרה (רע"א). ועל אף שלא היה בו קנין, כיון שפשרה כזאת הוא נהוג בין הסוחרים [אז במקומן] להעשות בלי קנין (פ"ת).

(מב) בלשון הודאה כו' - עיין לקמן סימן מ' סעיף א' (ש"ך).

(יד) ר"ה כופר בפקדון, ונתפטר עמו ומחל לו, ואח"כ מצא עדים, יכול לחזור בו (מג).

(מג) יכול לחזור בו - כל שהיה מוטעה במחילה ויש לומר שעל דעת כן לא היתה כוונתו למחול את שלו מחילה בטעות כזו אינה מחילה כלל (ש"ך * מהרי"ט), דוקא שמתחילה בשעת הפשר כבר ידעו העדים בדבר, אלא שזה התובע לא היה יודע מהעדים, דשפיר הוה פשר בטעות, דאילו הוה ידע שיש עדים לא היה נפטר, אבל אם בשעת מעשה לא היו עדים כלל לא הוה פשר בטעות, היינו שאמרו אז אין אנו זוכרים, אף על גב דאח"כ אידכר לא הוה פשר בטעות. או אפשר דכונתו היכא שבשעת הפשר היו העדים קרובים בנשותיהם ואח"כ נתרחקו. עי' מש"כ לקמן (סי' לג ס"ז סק"ז?), וצ"ע (פ"ת).

(טו) ר"ה הוא הדין למי שנתפטר מפני שלא היה לו ראיה או שטר (מד), ואחר כך מצא.

(מד) שלא היה לו ראיה כו' - ואם סבור שאין לו בידו ונמצא שיש לו, מחילתו בטיילה, ואפילו כתב לו הריני מחל לך בדלא שיגוי בדלא אניס כדרך שנהגו כותבי טופסי שטרות לכתוב, אין בדבריו כלום, אא"כ כתב לו מרצונו בלא שום אונס יודע אני שיש לי בידך יותר (רע"א), יש מקרים אפילו במכר שניכר אונסו ולא צריך מודעה (רע"א * רמ"ע).

(טז) דין פשרה בטעות (מה), יתבאר בסוף סימן כ"ה.

(מז) דין פשרה בטעות כו' - עיין סמ"ע לקמן (סי' כה סק"י) (ש"ך), דוקא מחילה שהיא בלתי מעות כלל הוי כמתנה, כיון שהוא מחל בכדי בלתי שום תועלת וקבלת מעות, אבל כשמקבל איזה מעות אפילו שהם דבר מועט בערך התביעה, לא דמי למתנה אלא לפשרה דהוי כזביני (ש"ך ❖ המהר"י לבית לוי).

(יז) ר"מי שנתחייב שבועה לחבירו, ופייסו התובע למחול לו, ואמר לו יהי כדברך, אינו יכול

לחזור בו. @NO MB@

(יח) ר"אם רבים הם הפשרנים, יש אומרים שאין הולכים אחר הרוב אלא צריך שיסכימו כולם (מו).

(מח) שיסכימו כולם - פשרה אם בררו שלשה פשרנים ביניהם על הסתם צריך שיסכימו כלם לדעת אחד אבל כשזה בורר פשרן אחד וזה בורר פשרן אחד ואם לא יסכימו הפשרנים לדעת אחד בררו להם מכריע אולינן בתר רובא כל שהסכימו לדעת אחד בכללות וכן נמי אם לא יסכימו הכל לדעת אחד נקטינן מלתא מציעתא דהוי פלגא כמר ופלגא כמר ואם אחד מחייב לראובן במנה ואחד בשלש מאות ואחד במאתים נקטינן מילתא מציעתא במאתים, דהא נמי רובא קרינן ליה, כיון דבמאתים הוה להו תרי דמחייבי ליה, והוא הדין נמי אם האחד מחייב את ראובן במאה ואחד בחמשים וא' במאתים נקטינן מאה ושכקינן חמשים ומאתים משום דבמאה הוה להו תרי וי"א שממצעין מה שיש בין המעט למרובה ומוסיפין על המועט המחצית וגורעין מן המרובה המחצית ולפיכך כשהמעט אומר תשעים והמרובה מאה ושלושים והג' אומר מנה אין אומרינן נדון במנה אלא במאה ועשר (ש"ך מהריב"ל), שנים התפשרו לעשות ככל אשר יגזרו יהודה ולוי וא' פרש, אז השני יכול לפשר לבד (ש"ך ❖ המהרש"ך).

(יט) ר"פ שרה בלא קנין, ונתנו משכון ביד הפשרנים (מז), אינו כלום אא"כ אמרו: דלא כאסמכתא (מה) או מעכשיו (מט). ואם היה המשכון שטר חוב (ג), אינו כלום.

מאיר המשפט חלק א'

^(מז) ונתנו משכון ביד הפשרנים - בפשרה כל שלא קנו מידו יכול לחזור בו, ואפילו נתנו המשכון ביד הפשרנים ואמרו להם אם לא נשלים מה שתטילו בינינו זכו בהם למי משנינו שיעמוד על פשרתכם אפילו הכי לא עשו ולא כלום לפי שזו אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, אלא א"כ אמרו בפירוש דלא כאסמכתא ואמרו זכו בגוף המשכון למי משנינו, אבל זכו למשכון לבד אינו מועיל כלום דמנה אין כאן משכון אין כאן, דכל זמן שלא נתחייב לא מצי לשעבד נכסיו, ולכן אם אומר אדם לחבירו אתן לך מנה והניח לו משכון לאו כלום הוא משום דנכסוהי דבר אינש אינון ערבים וכל זמן דליכא ליה ליכא ערב, ולכן בשידוכין כשנותנין ערבות צריך לומר תזכו בגוף המשכון, וא"כ הכא נמי צריך לומר תזכו למי משנינו בגוף המשכון דאל"כ מנה אין כאן משכון אין כאן. י"א דחשיב משכון הילך יותר משטר, ואם נתן משכון כיון דלענין הילך חשיב כפרעון בעין הוא הדין לענין פשרה יסבור דחשיב משכון פרעון כדי שלא יוכל לחזור בו אפילו לא היה בו קנין, אבל העיקר כמו שכתבנו בתחילה. אבל באומר תזכה בגוף החפץ ודאי מהני דלא גרע מנתינת דמים, והיינו דוקא לאחר הפשרה והגזירה דאל"כ הוי אסמכתא (קצה"ח).

^(מז) אא"כ אמרו דלא כאסמכתא - עיין לקמן סימן ס"א סעיף ה' בהגה וסימן ר"ז סעיף י"ח [שטר שכתוב בו: אם לא יפרע לזמן פלוני שיתחייב כך וכך ממון, וכתוב בסוף השטר: דלא כאסמכתא ודלא וכו', אין זה מוציא מידי אסמכתא, ולא קנה. (וכן נראה לדון, אף על גב דיש חולקין, המוציא מחבירו עליו הראיה)] (ש"ך), ואף על גב דאנן קי"ל (סימן ס"א סעיף ה' בהג"ה וסימן ר"ז סעיף י"ח) דלא מהני אמירת דלא כאסמכתא, היינו באסמכתא גמורה אבל זה ע"כ לא הוי אסמכתא גמורה דאל"כ היכי מהני פשרה בקנין הא גם קנין לא מהני באסמכתא גמורה, ובש"ך הניח דין זה בצ"ע. והנה הא דלא הוי אסמכתא גמורה אלא הוי כמו ערב דמשתעבד אם לא ישלם הלואה דג"כ לא הוי אסמכתא גמורה דהא מהני קנין בערב, וכיון דלא הוי אסמכתא גמורה מהני לישנא דלא כאסמכתא לומר דסמך דעתיה עליה, וא"כ בפשרה דמהני קנין וע"כ לאו אסמכתא גמורה ומשום הכי מהני אמירתו דלא כאסמכתא (קצה"ח), [כהגה על הש"ך] ממה נפשך במאי מיירי, אי לא הקנה לו בגוף המשכון לאו כלום הוא, דמנה אין כאן משכון אין כאן, כמבואר לקמן (סי' רז סי"ז), ואי אמר זכה בגוף החפץ כפי שיאמרו הפשרנים, אין לך קנין גדול מזה, דודאי אם נתן מעות או חפץ לחבירו ואמר יהיה שלך אם יאמרו הפשרנים, קנה, וכן אם זיכה ע"י אחר, דהא בפשרה אין צריך קנין בגוף המשכון דוקא, אלא הוא הדין באחד משאר דרכי הקניה כמבואר בסעיף ז' בהג"ה, ואין קנין גדול מזה שהמשיך לחבירו או זיכה על ידי אחר לחבירו, ואם כן למה הצריך לומר דלא כאסמכתא או מעכשיו. ועי' בקצה"ח, ודבריו קשים, ונראה דמיירי שהניחו ערבונות לקיים הפשרה, ובאם שלא יקיימו יוחלטו הערבונות לשכנגדו, ודומיא דסימן ר"ז סעיף י"ז, וכונתו אלא אם כן קנו מידם על תנאי זה, ואמרו דלא כאסמכתא, כונתו שאמרו באופן שיועיל על פי דין שלא יהיה כאסמכתא, וכן הוא הלשון בסימן ר"ז סעיף י"ז, ז"ל: אלא יקנה לו בסודר דלא כאסמכתא, והכא נמי כונתו כן, או שיאמר מעכשיו דמהני גם כן, וכן בסימן ר"ז שם מהני מעכשיו, עיין בט"ז שם סעיף י"ז [דהכא אם אומר תזכה בגוף החפץ, היינו מעכשיו, שונה מסי' רז סי"א ששם אין מעכשיו] (נתה"מ).

^(מט) או מעכשיו - עיין לקמן סימן ר"ז סעיף ט' [הלואה על שדה מאה זהובים, והוא שוה יותר, (וי"א אפילו לא שוה יותר, בכי האי גוונא מיקרי אסמכתא), וא"ל: אם לא תפרעני עד שלש שנים (יהיה שלי), הוי אסמכתא ולא קנה. אבל אם אמר ליה: אם לא תפרעני עד שלשה שנים תהא שלי מעכשיו, קנה. הגה: וי"א דאם בתחלה כשמשכנה הקפיד שלא למשכן רק זו הקרקע, קנה אפילו בלא מעכשיו. וכן אם אמר ליה: אם לא אפרע לך לא יהא לך פרעון אלא מזו, הוי אפותיקי וקנה, ולא יוכל לסלקו אלא במעות.] וי"ד [כל האומר: קנה מעכשיו, אין כאן אסמכתא כלל, וקנה, שאילו לא גמר להקנות לא הקנהו מעכשיו. כיצד, אם באתי מכאן ועד יום פלוני קנה בית זה מעכשיו, וקנו מידו על כך, הרי זה קנה אם בא בתוך הזמן, וכן כל כיוצא בזה. הגה: וי"א דמעכשיו לחוד לא מהני לסלק אסמכתא, אלא בעינן ג"כ שיקנו ממנו בבית דין חשוב ומעכשיו. וי"א דכל האומר: על מנת, כאומר: מעכשיו, דמי, לענין אסמכתא. ויש חולקין אם האסמכתא היא בדרך קנס לא אמרינן על מנת כמעכשיו דמי] (ש"ך).

מאיר המשפט חלק א'

⁽¹⁾ ואם היה המשכון שטר חוב כו' - עיין לקמן (סי' סו ס"א) [אותיות, אין נקנין אלא בכתיבה ומסירה. הגה: מיהו יכול לתפוס הנייר עד שיחזיר לו דמיו. וכו' י"א דשטר שכתוב בו: אני משעבד לך ולכל מי שמוציאו, נקנה בחליפין או במסירה בלא כתיבה] (ש"ך), ראובן שנתן לשמעון שטרי חוב שחייבים לו גויים ועשה לו מתנה כהוגן ונשבע לו שלא יגבה לעצמו מכל אותם חובות כלום לעולם ואחר כך נתגלגלו תרעומות ותביעות בין ראובן ושמעון וקבלו עליהם פשרן אחד שכל מה שיגזור ביניהם תוך זמן פלוני יהיה קיים ופשר ביניהם שימחול זה לזה בשטר חוץ משטרי המתנה הנזכרת שישארו בתקפן כמו שהם היום לימים נתגלה שראובן לקח מעות מאותם שטרות ושמעון תובע ממנו מה שלקח וראובן השיב שהוא פטור לפי שהפשרן פסק שימחלו זה לזה וקודם המחילה לקח הדין עם שמעון שהרי בשעה ששמו תביעותיהם ביד הפשרן לא נודע שלקח ראובן מאותם שטרות כלום ואדרבה בחזקת שלא נטל כלום הוא כיון שנשבע שלא יטול כלום עולם אם כן היאך אפשר שהכניס הפשרן זה בכלל המחילה ואפילו אם הפשרן אומר עכשיו שכך היתה כוונתו אין בדבריו כלום כיון שלא אמר בשעה שבעלי הדין עומדים לפניו (ש"ך * ב"י).

(ב) ר"י צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה.

סימן יג - כיצד בוררים הדיינים כשאין בעלי דינין מסכימין יחד, ובו ז' סעיפים.

(א) ר"י אחד מבעלי דינים שאמר (א): איש פלוני ידון לי, ואמר בעל דינו: פלוני ידון לי, הרי אלו שני דיינים שבררו זה אחד וזה אחד בוררים להם דין שלישי (ב), ואין צריך שיהיה הדיין השלישי ברצון הבעלי דינים, ושלשתם דנים אותם, שמתוך כך יצא הדין לאמתו. אפילו היה האחד שבריר בעל הדין חכם גדול וסמוך (ג), אינו יכול לכופ את בעל דינו שידון אצל זה (ד), אלא גם הוא בורר מי שירצה (ה). הגה: ר"י שמתוך קזה צורר לו א' וזה צורר לו א' הבעלי דינים לייטין להסו, וגם הדיינים כל אחד מהפדו) צזכות אותו צצירר אותו צכל מה שאפשר מצד הדין, והג' שומע טענות שניהם ופוסקים האמת. אם אינם יכולים להשוות עצמם לצדד להם שלישי, מנהיגי העיר יתנו להם ג'. ואם אין מנהיגים צעיר, ילך התוצע לפני ג' ויכופו הנתבע לדון לפניו. וכן אם הנתבע מעריס (ח) לצדד דין שאינו הגון כדי לצדד אלל דין הגון, כופין אותו לדון לפני ג', כמו שנתבאר לעיל סי' ג', או שצדד דין הגון. ואם השנים הצוררים יכולים להשוות עצמן, ר"י ש צוררים דאין צריכין לצדד שלישי (ט). ר"י ש צוררים דאם הנתבע אומר שהוא יצדד (ו) שנים והתוצע גם כן שנים, והם יצדדו חמישי, הצקות צידו, דכל זמן שהדיינים צבים יותר יולא הדין לאמתו.

⁽⁸⁾ אחד מבעלי דינים שאמר כו' - כלומר כשכל אחד בורר לו דין אחד וכתבו כל אחד בורר שלו, הן בוררין להן מעצמן שלישי בע"כ ודין אותן (סמ"ע), ואם נתרצו בפשרה וזה בורר לו א' וזה בורר לו א', אין הדיינים יכולים לברור להם שלישי בלא דעת הבעלי דינין (ש"ך), אין המבוררין יכולים לברור להם שלישי רק צריך שהשנים יסכימו לדעת אח' ואם כן אין להם לברור שום מכריע ואם בררוהו אין במעשיה' כלום. אמנם אם זה המכריע שבררוהו ביניהם יטה לשני המבוררים לדעת א' בין שיהיה לדעת האחד מהם או לדעת ג' אשר המכריע הנז' יאמר להם והם בשמעם את דבריו יסכימו שניהם לדעת א' אז ודאי מהני ברירותם לג' המכריע אמנם אם כתוב בשטר ברורות: יפסקו יגזרו ויבצעו בין בדין בין בפשרה קרובה לדין או רחוקה כו' וכיון שכן הרי שלדין ירדו מתחלה שהרי הוצרך בתחלה הדין שנראה שהוא העיקר ואין צורך של קנין שהרי כשהוזקקו מתחלה לדין אין אדם משטה בב"ד ופשרתם אינה צריכה קנין וזה אפילו מעיקרא הובררו בין לדין בין לפשרה (רע"א תורת אמת), אם ירצה הנתבע לציית דינו בזה בורר לו א' והתנה מתחילה שהשלישי יבורר על פי הבוררים וע"פ הבע"ד יחדיו, הדין עמו. ושיטת הש"ך בענין פשרה, טעמו משום דפשרה לא צריך ג' וסגי בב' או ביחיד, לכך אינם יכולים לברור שלישי בלא דעתם דלא נתרצו רק על אלו, משא"כ בדין. ואף בזה בורר לו שנים, ובזה בורר לו שנים שיש להם די צרכם לדין, מ"מ כיון ששקולים הם ואין ב"ד שקול, כבר ידעו הבע"ד שיצטרכו למכריע ואדעתא דהכי נבררו מהם, וא"כ יכולים לברור חמישי בלי רצון הבע"ד. ולכן אפילו בפשרה אם הוא בזה בורר לו שנים וזה בורר לו שנים והתנו בהדיא שילכו אחר הרוב, אז יכולין לברור חמישי בלי רצון הבעל דינים, מאחר שהתנו שילכו אחר הרוב שוב הפשרה היא כדין, ועוד צ"ע. אמנם כל זה לענין לברור להם מכריע, אבל אם רוצים לשאול הדין לאחר, בודאי דא"צ רצון

מאיר המשפט חלק א'

הבע"ד, כמבואר לקמן (רמ"א סי' יח ס"א, וכן לקמן סעיף ו). שנים שביררו להם כל אחד בורר א' לפסוק ביניהם כפי שיראו, הן ע"פ דין והן ע"פ פשר, ואם לא יוכלו אלו הנבררים להשוות דעתם הרשות בידם לברר שלישי המכריע את מי שירצו יהיה מי שיהיה. והשנים לא השוו דעתם יחד וביררו להם שלישי, ואחר גמר דין רצה זה שיצא חייב לסתור הדין, כי השלישי הוא קרוב לאחד מבעלי דינים, אע"פ שהלשון "יהיה מי שיהיה", היא לישנא יתירא מורה לטפויי קרוב, אלא שאין לדרוש לישנא יתירא לטפויי מדעתנו, א"כ אין אנו סומכין על כזה להוציא ממון. אך אם הכריע לזכות המוחזק במה שבידו, בזה קם הכרעתו, שהרי רק אין לנו לדמות, אבל לא מוכרע שבודאי לא דרשינן. אמנם זה דוקא באם אלו הבוררים כבר ידעו בשעה שביררו אותו שהוא קרוב, אבל אם לא ידעו כי קרוב הוא עד אחר גמר דין, א"כ הוא ברירה בטעות, ובזה ודאי שהכרעתו בטילה (פ"ת).

(2) בוררים להם דיין שלישי - דאין העדים חותמין ולא הדיינים יושבים אלא א"כ יודעים מי חותם עמהם או מי ישב עמהם, שמא יצטרף עמהם מי שאינו הגון ויפסול עדותן או דינם, ועיין לעיל סוף סימן ג' (סמ"ע).

(2) אפילו היה האחד שבירר כו' - היינו דוקא כשכבר דיבר עם הבורר ופיסו להיות בורר שלו הוי דינא הכי, אבל אם אמר לפני חבריו בוא ונדון לפני פלוני החכם שבעירנו, בזה אין שם בורר עליו, אלא הוא דיין של שניהם, ויש בידו כח לכפות את השני לעמוד לפניו כדין יחיד מומחה (סמ"ע), ויש חולקים (ש"ך).

(7) אינו יכול לכופף כו' - ואם ב' הדיינים שנבררו הם קרובים זל"ז, יד הנתבע על העליונה ויכול להכריח התובע לברור לו אחר (ש"ך * רמ"א, רע"א), ועי' דברי הרמ"א [הוב"ד לעיל סי' יב סק" (כח)] (ש"ך).

(7) מי שירצה - פירוש הן גדול ממנו הן קטן ממנו כיון שנחית לדין זה בורר ובלבד שיהא הגון (סמ"ע), ודווקא שיהא גמיר או שהמחזהו רבים עליהם, דאל"כ יכול לעכב (ש"ך).

(1) צייתין להם - פירוש שאמר כל אחד מהם הרי אני בררתי את האחד, ובטוח אני בו שאם היה יכול לצדד בזכותי היה מצדד להטעים טענתי וזכותי לחברו, ועומד במקומי כאילו אני עצמי הייתי יושב בדין, ומש"ה אינו מהרהר אחר פסק דינם (סמ"ע).

(1) וגם הדיינים כל אחד מהפך כו' - כלומר אף שהדיינים המבוררים אין להם לעשות כמו שסברו הבעלי דינים, דהיינו שיעמדו במקומם לטעון עבורם בדבר שהן עצמם מסופקין בו, מ"מ נותן לב כדי להבין היטב דברי מי שביררו, ואם יש לו זכות מצד הדין אומרו, ונמצא שלא ישאר שום צד זכות נעלם מעיני שני המבוררים, ונושאים ונותנים לפני השלישי והשלישי מכריע ביניהם. ויש מסבירים, דכל נברר מעיין יפה בדין זה שבוררו, ואפילו כשרואה שיתחייב בדין אינו ממהר לפסוק הדין כנגדו, אלא ממתין שמא יתברר הדבר יותר ויוכל לזכותו, וכן עושה השני, ומתוך שהם מתונים בדין יצא הדין לאמיתו (סמ"ע), אסור על פי הדין להקדים טענותיו תחילה לפני הבורר, וק"ו דאסור לפסוק לו שכר בשביל לזכותו בדין, כי זה בורר לו אחד וזה בורר לו א' כל תורת דיינים עליהם, ועיין מ"ש לעיל סימן ז' סעיף ז' ס"ק ט' ? (פ"ת).

(7) אם הנתבע מערים כו' - אבל אם התובע מערים לבורר דיין שאינו הגון א"צ לכפיה זו, אלא הנתבע ישיב לו אינני משיב על טענתך עד שתברר דיין הגון (סמ"ע).

(2) דא"צ לבורר דיין שלישי - והיינו טעמא דדוקא בדיינים שדנין בע"כ של נתבע בעינן שיהא שלשה, אבל בבוררים מאחר והם קיבלו כל אחד אחד מהם על עצמו ואמר זה ידין לי כנ"ל, אם ישו עצמם מה טוב, (סמ"ע), היינו שירד לשנים בדווקא, אבל אם אמר לו סתם אתה תהיה בורר שלי, לא היה בדעתו שישבו שני הבוררים בלא שלישי, דגם לבע"ד נחא ליה שיהיו דיינים רבים שמשוכח טפי, אבל סתם לא סגי בב', וכ"ש אם זה עומד וצווח שרוצה לדון בפני ג' דווקא, דלא סגי במה שהם מושוים ביחד (ט"ז).

(1) דאם הנתבע אומר שהוא יבורר כו' - נראה דה"ה תובע (סמ"ע וש"ך), הא דיכולים להוסיף דיינים היינו דווקא במקום שאין ב"ד קבוע, ועוד לא התחילו טענותיהם, אבל בהתחיל טענותיהם, או במקום רב קבוע רק התובע יכול להוסיף ולא הנתבע, אמנם כל זה אם מוסיפים אותם מטעם דיינים, אבל מאחר וזה דור יתום, וכל דיין נקרא כבורר, אז אפשר להוסיף בכל ענין (רע"א * אור נעלם), וי"א שאין לרב זכות לסרב בהוספת דיינים ובכל מקרה אפשר להוסיף דיינים אפילו במקום שיש דיינים קבועים (רע"א * אור נעלם), וי"א

מאיר המשפט חלק א'

- שאם יש תקנה במדינה שרק יברור לכל א' דיין א', והאב"ד יהיה השלישי, זה מחייב, אבל יש לבדוק בנוסח התקנה שאין דרך לצאת מזה (רע"א * אור נעלם).
- (ב) רבאיכותבים: פלוני בירר את פלוני ופלוני בירר את פלוני. וכל זמן שלא כתבו, יכולין לחזור בהם, ומשכתבו, אין יכולין לחזור בהם. לפיכך רבאיין כותבין אלא מדעת שניהם(יא), ושניהם נותנים שכר הסופר. הגה: רב"ה"ה אס קנו מידו. רב"ה"ה אלא דמטענו צפניהם אינן יכולים לחזור, אף על פי שלא כתבו. ונ"ל דמקום שאין לך לכתוב: פלוני בירר פלוני וכו', מטענו צפניהם אין יכולים לחזור לכולי עלמא. רב"ה"ה מקום שאינו יכול לחזור, לא יכול גם כן לומר שיוסיפו הדיינים(יב).
- (יא) לפיכך אין כותבין כו' - פירוש, כיון דלאחר הכתיבה אין יכולין לחזור (סמ"ע).
- (יב) וכל מקום כו' לא יוכל ג"כ לומר כו' - היינו דוקא הבע"ד, אבל הדיינים עצמן אפילו אחר שנשאו ונתנו בדין רשאים להוסיף דיינים אם יסכימו כולם לזה כו', ועמ"ש לעיל (סי' ג סק"ג ?), ועי' לקמן (סי' יח סק"ד ?) (פ"ת).
- (ג) רבאיין כופין את האדם שיתן טענותיו בכתב(יג). ואין לדיין לקבל טענות בכתב(יד), רב"ה"ה ישמעו טענותיהם מפיהם ויצוו לסופר לכתבם(טו). ולא יכתבו אלא מדעת שניהם(טז), ושניהם נותנים שכר הסופר. רב"ה"ה אס ז' צעלי דינים רואים לטעון צהבה, הקשות ציקוני(יז), וכל מה שכותבין אינן יכולים לחזור צהניחו(יח) (עיין לקמן סוף סימן פ').
- (יז) אין כופין לאדם שיתן כו' - לא מיבעיא שאין כופין שיתן לבע"ד טענתו כתובה, דיאמר איני רוצה שתהיה עלי כאריה ארבא ללמוד מטענותי להשיב עליהן בשקר, אלא אפילו ליתן לב"ד בכתב גם כן אינו יכול לכפותו, ואפילו כבר טען לפניו, משום דלאחר שכתבו טענותן אין בידו לשנותן כלל, כמ"ש הרמ"א בסמוך בהג"ה, ועיין מה שכתבתי שם ס"ק(יח) (סמ"ע).
- (יח) ואין לדיין לקבל כו' - היינו כשלא טענו עדיין בע"פ, לפי שאין להטריח חבירו לקחת טופס טענתו ולהשיב עליהן מתוך הכתב, ועוד שיש לדיינים לשמוע הטענות מפיהן, דמתוך דבריהן ילמדו להבין מי הטוען האמת או שקר, ולא שיבוא בטענות סדורות מפי אחרים כאשר בודה מלבו ליפות טענות של שקר בתיקון הלשון (סמ"ע).
- (יט) ויצוו לסופר לכתבם - פירוש, הדיינים עצמן יצוו לסופריהם שיכתבו, ויראו שלא ישנו כתיבתן מטענותיהן, ודוקא מדעת הבע"ד יכתבו וכדמסיק (סמ"ע).
- (כ) ולא יכתבו אלא מדעת שניהם - והיינו מטעם הנ"ל ששוב לא יוכלו לחזור כלל (סמ"ע).
- (כא) רוצים לטעון בכתב הרשות כו' - דכיון דנתרצו ואין חוששין לנפשם שהאחד יסדר טענתו מפי הסופר ויבדה מלבו כנ"ל, שוב אין לב"ד לחשוש שהרי מחלו זה לזה (סמ"ע).
- (כב) אינן יכולין לחזור בהן - אפילו נותן אמתלאות לדבריו לא מהימן (סמ"ע).
- (כג) רב"ה"ה בא לפסול דיין שבירר חבירו, בגולנות או בפיסול משפחה(כד), אין שומעין לו אפילו עד אחד מעיד כדבריו.
- (כד) או בפסול משפחה - פירוש, כגון שאומר שבאו מעבדים או מגרים שפסולים לדון וכמ"ש בריש סימן ז', קמ"ל דאע"ג דאינו קורא עליו פסול בפני עצמו אלא שהוא ממילא נפסל בכלל המשפחה, אפ"ה אינו נאמן דמחשב נוגע בדבר (סמ"ע).
- (כה) רב"ה"ה בירר הנתבע דיין היודע עדות לתובע, דוחקים אותו לברור דיין אחר(כז).
- (כז) דוחקים אותו כו' - אלם שאינו רוצה לבוא לפני הדיינים המבוררים כבר באומרו שאינם עוד ממוצעים לו, ודיינים הסמוכים אינם רוצים לדון ביניהם מפני אלמותו, מחויב הוא לבוא לפני הבוררים הראשונים לדון ביניהן (סמ"ע), עי' מהריב"ל [הוב"ד לעיל סי' ז סק"ג(לג)] (ש"ך).
- (כח) רב"ה"ה הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול, כותבין ושולחין, וב"ד הגדול מודיעים להם דעתם והם דנין אותם, דליכא למימר שיפסקו בית דין הגדול עליהם את הדין, דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים(כא). (ויכולים לשאול למי שיראו הצורכים(כז), ואין צריכים דעת צעלי דינים צזה).
- (כט) דהא בעינן שיהיו בעלי הדין כו' - והא דכתב לקמן (סי' יח ס"ו) פוסקין בדיני ממונות שלא בפני בע"ד, מיירי שכבר טענו לפניהם וכמ"ש הסמ"ע שם, וא"כ כבר עמדו לפני דיינים אלו שפוסקין הדין (ש"ך), וי"א דלא בעינן בפניו אלא לכתחלה והיכא דאי אפשר כדיעבד דמי (קצה"ח).

מאיר המשפט חלק א'

(כב) ויכולין לשאול כו' - למדו אותו מדין הנ"ל בריש סימן זה דהמבוררין בוררין להם השלישי הטוב בעיניהם וא"צ לדעת הבע"ד (סמ"ע) 42, היכא שביררו את שני הדיינים וטענו לפנייהם, אין בעלי דינים יכולים לומר לדיינים אל תשאלו דיני לפני פלוני ת"ח אלא בפני פלוני, דלא בעי דעת בעלי דינים, ואפילו שניהם רוצים אין שומעין להן, ועמ"ש לעיל ס"א סק"ב? (פ"ת).

(ז) רלב"אם ביררו להם עשרה אנשים שידונו להם, בין בדין בין בפשרה, ושאלם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב (כג), ונסתלק אחד מהם ואינו אומר דעתו, או שאומר: איני יודע, אפילו הסכימו התשעה כולם לדעת אחת אינו כלום (ועיין לקמן סימן י"ח סעיף א').

(כג) ושאלם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב - דוקא כשכתבו כן מתחילה הולכין אחר הרוב, הא מסתמא אין הולכין אחר הרוב בפשרה, וכ"כ לקמן (סי' יב ס"ח), משא"כ בדין הולכין אחר הרוב אם לא כשאמר אחד מהם איני יודע, ועיין לקמן (סי' יח ס"א) (סמ"ע), גם אם לא התנו בפירוש, כיון דאמרו בין בדין בין בפשרה, פשרה דומיא דדין קיבלו עליהם, דהיינו שילכו גם בפשרה אחר הרוב (רע"א), ואם ירצו לחזור ולישא וליתן בדין זה עם אותו האחד אין יכולים (רע"א * מהרי"ט), וי"א שאם אותו שנסתלק בא אח"כ ואומר שמסכים לדבריהם מהני, ועיין בש"ך לקמן (סי' יז סק"י) (רע"א).

סימן יד - אם אחד מבעלי דינים אומר: נלך לבית דין הגדול, ודין האומר: מאיזה טעם דנתוני, ובו ח' סעיפים.

(א) רלב"שנים שנתעצמו בדין (א), זה אומר: נידון כאן, וזה אומר: נעלה לב"ד הגדול (ב), כופין אותו ודן בעירו (ג). ואם אמר: כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני (ד), שמא טעיתם, כותבים ונותנים לו ואח"כ מוציאים ממנו (ה). ואם הוצרך לשאול דבר מב"ד הגדול (ו), כותבים ושולחים ושואלים, ודין להם בעירם כפי מה שיבא בכתב ב"ד הגדול (ז), רלב"שנים בעלי דינים יפרעו שבר השליח. הגה: רב"מיהו אם אי' מצעלי הדינים או הדיינים רוצה לשלוח למרחקים, ויש חכם סמוך להם הראוי לדון, שולחים לסמוך אף על פי שהרחוק יותר חכם, ללא כל כמיניה לגרום הפסד לצעל דין להרבות צעקת השליחות. וכ"ש אם חכם אחר צעיק הראוי לדון. רב"אם שני חכמים סמוכים צדקה (ח), הולכין אחר הגדול. רלב"מא דברים אמורים, בשאר הדינים שזה טוען וזה טוען (ט), או שאומר המלוה: נידון כאן, והלוה אומר: נלך לב"ד הגדול (י), אבל אם אמר המלוה: נלך לב"ד הגדול, כופין את הלוה ועולה עמו (יא). וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו, ורצה הטוען לעלות, כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעלות עמו, וכן כל כיוצא בזה. בד"א, כשהיו עדים או ראיה לנגזל או לניזק או למלוה, אבל טענה רקנית, אין מחייבין את הנטען לצאת כלל, אלא נשבע במקומו ונפטר. רלב"וכן הדין בזמן הזה (יב) שאין שם בית דין הגדול. רב"וי"א דבית דין חסוד שכלל דור ודור לפי מה שהוא, מקרי ב"ד הגדול (יג). אבל יש מקומות רב"צאותה מדינה שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים, ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם כמותם, אם אמר המלוה: נלך למקום פלוני שבארץ פלוני ופלוני הגדול ונדון לפניו כופין את הלוה והולך עמו (יד). הגה: רב"אם יש (לתובע) עדים או ראיה, רב"ונראה לב"ד שבעירו שיש ממש בטענותיו (טו). אבל כלל הכי אין כופין אותו לילך עמו. וי"א דלטענות נלך לב"ד הגדול (טז) אין חילוק בין תובע לנתבע, וכל אחד יכול לכוף חבירו לילך עמו. רב"וכל זה מדינא, אבל כבר נהגו בזמן הזה שכל זמן שיש ב"ד בעירו (יז) אין אחד יכול לכוף חבירו שילך עמו לבית דין אחר, כי אין לנו עכשיו בית דין הגדול או בית הועד, ולכן לא יוכל לדחותו, רב"אבל יוכל לדחותו שלא לדון עמו עד יום שלישי (יח), ומיד יצרכו לדיינים (יט). אבל אכסנאי שתובע לבני העיר, או צ' אכסנאי (כ), כריך לדון עמו מיד, ולא יוכל לדחותו. רב"וכן בן העיר שתובע לאכסנאי בכל מקום שומאנאו, ויש שם בית דין, מכריחו שם לדון. רב"וכל זה כשיש ב"ד בעירו, אבל אם אין בית דין שם, כל אחד יוכל להכריח חבירו שילך עמו לבית דין לדון עמו. רב"התובע כריך לילך אחר הנתבע, אם הוא צעיר אחרת, אף ע"פ שבעיר התובע הבית דין יותר גדול. ואפי' היה לנתבע רב"מעות צפקדון (כא) (או צדק אחר) ובעיר התובע או בעיר

42 עי' פ"ת סק"א? שמכאן משמע שאם המכריע אי אפשר לעשות נגד רצון הבעלי דינים (כמו בפשרה), אז גם אסור לשאול לאחר.

מאיר המשפט חלק א'

אחרת, אר"כ יכול לעכב מעותיו(כב) בעירו אז "לכר"ך להודיע(כג) לנתבע ואז לר"ך לדון במקום שמעותיו שם(כד). וע"ל סימן ע"ג כתבתי אימת יכול לעכב מעותיו. אז שיש לו תביעה על בנות(כה), לר"ך לילך הבן, אף על פי שהוא הנתבע, אחר אביו, כמו שנתבאר (ביו"ד סי' ר"מ(כו)). "ע"שיר מוחזק ואלס בעירו(כז), מולאיין אותו "לדון בעיר אחרת(כח). אף על פי שהב"ד שבעירו יותר גדול⁴³.

(⁸) שנים שנתעצמו כו' - ראובן תובע את שמעון מעיר אחרת לדון בעירו של ראובן שב"ד של עירו גדול מב"ד שבעיר שמעון, אין ב"ד גדול שבעיר יכולין לכוף את שמעון לבוא פה כל שיש ב"ד קבוע בעירו של שמעון. ומש"כ במלוה דאמרינן דכופין את הלוה, היינו כששניהם עומדים בעיר אחד דכמו שלוה טורח ועולה ומוציא הוצאות כמו כן המלוה הנושה אותו טורח ועולה עמו מעירו לב"ד הגדול ומוציא הוצאות. אמנם אם הזמינוהו לדין גדולי העיר ופרנסיה אשר כל דברי העיר נחתם על פיהם והנדון אומר איך אדון בעיר הזאת והלא אימת' מוטל' על הדיינים וגם טענותי יסתמו בפניכם אמרתי כי טוב הדבר על הדיינים ועל הנידונים שילכו במקום הסמוך ומותר לנתבע לא לבוא לב"ד מפני זה (ש"ך * מבי"ט), ועי' מבי"ט [הוב"ד לעיל סי' ז סק"מ(ד)] (ש"ך).

(²) נעלה לב"ד הגדול - אינו מחלק בין ב"ד הגדול לבית הועד [והוא מקום שיש בו קיבוץ חכמים], אבל יש שמחלקין ביניהם, וס"ל דאבית הועד דוקא שומעין לתובע האומר לילך ולדון שם כשיש רגלים לתביעותיו, ואין שומעין לשום נתבע האומר כן אף שאמר הלוה אתן לו כל הוצאותיו, אבל כשאומר לב"ד הגדול קאזלינא, שומעין אפילו לנתבע, ורמ"א רימו דין זה במ"ש בסמוך בהג"ה ז"ל, וי"א דבטענת נלך לב"ד הגדול אין חילוק בין תובע לנתבע כו', ור"ל החילוקים דבין תובע לנתבע הנ"ל לא איתאמרו אטענת לבית דין הגדול קאזלינא כי אם אכשטען לבית הועד קאזלינא, וקיצר רמ"א שם ולא כתב כן בהדיא, משום דבזמן הזה אין נוהגין לכפותו, וכדמסיק רמ"א שם (סמ"ע, וש"ך).

(³) כופין אותו כו' - עיין לעיל (סי' ג ס"א), עם היות היה טוב וישר לפני אלהים ואדם ששום מרביץ תורה לא ידין היחיד מבית הכנסת שלו לא מפני שאין הדין כן אלא למען הסיר עקשות פה מעמי ארץ וכל שיש להם ב"ד בעירם אין לכוף שום אדם מן הקהלה להוציאו מבית דינם למקום אחר ואפי' היה ב"ד אחר שמוחזק להם לב"ד חשוב יותר גדול מבית דינם ואין חלוק בין שיהיו הב' ב"ד מקהל אחד בין שלא יהיו אלא זה מקהל אחד וזה מקהל אחר וכן אם יש שני תלמידי חכמים בעיר זה אחד גדול מחברו יכול אחד מבעלי הדין לומר לא אדון בפני זה אעפ"י שהוא קטן ממנו מאחר שהם בעיר אחת ובין מלוה בין לזה יכול לומר כן ואפי' שהקטן חוץ לעיר כל עוד שאינו רחוק ג' פרסאות וכ"ש וק"ו לע"ד בזמן הזה שרוב הדיינים אינם אלא ע"פ הספרים שנמצא שאין הקטן הדיין אלא הגדולים דכ"ע מודו שיעמוד הנתבע לפני מי שירצה בהיותו יודע ומומחה בדין תורה כפי הזמן, וכן עיקר, אמנם י"א דכל היכא דאיכא מומחין ויש בעיר גדולים מהם שומעין בין למלוה בין ללוה לדון בפני ב"ד הגדול והיכא דליכא ב"ד וזה גדול מזה בעיר א' שומעין למלוה דעבד לזה כו' (ש"ך * רשד"ם), ב' קהילות בעיר אחת מאחר ויש להם מנהגים משונים אלו מאלו וכיס של צדקה ודברים אחרים כל אחד לבדו הם נחשבים כעיר אחרת ואין כח לקהל אחד להכריח לקהל אחר לעשות רצונם במידי דלא מגדר מלתא ואין ראוי בשום צד שילך ויפרד אחד מקהל א' ללכת לקהל האחר אין שום יחיד הקהל ההוא יכול לפרוק עול מעליו ולמרוד בגזרת החכם ההוא ואין חכם נכנס בגבול חכם אחר אפי' שיהיה האחד אדיר שבאדירי' כרבן גמליאל ויהיה הב' קטן שבקטנים ובזמנינו אין מקום ראוי להקרא בית הוועד וכן אין יחיד עתה שיכול לכוף לאדם שלא קבלו לדין לדונו בע"כ ואפי' יחיד מומחה הבלתי נמצא בזמן הזה אינו יכול לכוף אלא כשאינו רוצה לדון עם בעל דינו או שאומר הלוה שאינו רוצה לדון עמו בעירו אז דן אותו היחיד המומחה בעל כרחו אבל אם רוצה לדון אין לו זכות לא ליחיד ולא לג' לכוף לדון לפניו אמנם אם הבעלי דין עמדו לדין אפי' לפני ג' הדיוטות וקבלו דינם עליהם דינם דין אין ליחיד מומחה זכות לבטל דינם (ש"ך * רשד"ם).

(⁷) מאיזה טעם דנתוני כו' - עיין רמ"א סעיף ד', שפירושו דא"צ לכתוב לו טעמים וראיות כי אם הטענות כו', ועוד כתב שם חילוקי דינים בזה. ומפני דכאן איירי שדנין אותו בעירו ע"י כפיה ובזה כו"ע מודים שצריכין לכתוב לו מאיזה טעם דנתוני, משום הכי לא כתב רמ"א

⁴³ עי' ביה"ל או"ח נה יב

מאיר המשפט חלק א'

פלוגתא בזה כאן כי אם שם דלא איירי בדנו ע"י כפיה, ואגב כתב שם כל חילוקי דינים (סמ"ע).

(מ) ואחר כך מוציאין כו' - פירוש, מוציאין ממנו מיד, ואם יביא כתוב מב"ד הגדול שטעו יחזירו לו מה שהוציאו מידו (סמ"ע), ראובן ושמעון עמדו לדין וחייב הדיין לראובן שישבע על טענת שמעון, וטען ראובן שיכתוב לו הדיין פסק דין איך הוא חייב שבועה ואח"כ ישבע, הדין עם ראובן, כותבין ואח"כ מוציאין ממנו. כונתו היכא דדן את ראובן ע"י כפיה (פ"ת).⁽¹⁾ ואם הוצרך לשאול כו' - פירוש, אף אם אינם יודעים לדון וצריכין לשאול, אפ"ה אינו יכול לומר מאחר שהם אינן יודעין לדון וצריכים אנו הוצאות להשליחות נלך בעצמינו לפני ב"ד הגדול (סמ"ע).

(1) ודנין להן בעירם כפי כו' - עיין לעיל סימן י"ג סעיף ו' שכתב שם גם כן דין זה מילתא בטעמא, ז"ל, והם דנין אותם, דליכא למימר דיפסקו בית דין הגדול עליהן את הדין, דהא בעינן שיהיו בעלי דין עומדים לפני הדיינים (סמ"ע).

(מ) ואם ב' חכמים סמוכים בשוה כו' - עיין מהריב"ל [הוב"ד לעיל סי' ז סק"ל] (ש"ך).

(ט) בד"א בשאר דינין שזה טוען וזה טוען - דוקא במלוה ולוה חשבו לטענת מלוה טענה

יותר מטענת הלוה, וה"ה בטענת ניזק ונגזל חשבו טענתן טענה, משו"ה שומעים להן כשרוצין לעלות לב"ד הגדול, וה"ה לכל תביעות גדולות כיוצא בהן, אבל בשאר תביעות כגון שותפין שתבע אחד להשני, או שזה תובעו ואומר נתחייבת לי שכירות וזה משיבו אינני חייב לך, וכיוצא בתביעות אלו, חשובין המה טענת הנתבע כטענות התובע, ואין שום אחד יכול להכריח להשני לילך עמו לב"ד הגדול. וז"ש "בד"א בשאר הדינים שזה טוען וזה טוען", ר"ל שטענת שניהם שוים ומשו"ה אין שום אחד מהן יכול לומר נלך לב"ד הגדול, משא"כ במלוה ולוה דבהן שומעין למלוה וה"ה לנגזל וניזק וכיוצא בו, ואין שומעין בהן ללוה ולגזלן ולמזיק. והי"א ס"ל דיש חילוק בין ב"ד הגדול דבו שומעין לנתבע כמו לתובע, ובין טוען נילך לבית הועד שבו דוקא שומעין לתובע ולא לנתבע ומטעם וכי מחייבים אותו להוציא מנה על הוצאת נסיעה לבית דין הגדול עבור דין של מנה. ומ"ש רמ"א לפני זה בהג"ה ז"ל, "וי"א דב"ד חשוב שבכל דור ודור כו'". אף שכתב כן באמצע דברי המחבר, אין נפקא מינה בו, דהא לדברי המחבר אין חילוק בין אומר לב"ד הגדול אזלינן לאומר לבית הועד אזלינן. גם מה שכתב אחר כך רמ"א, באותה "מדינה", אין בו נ"מ לדברי המחבר דמשהו בית דין הגדול לבית הועד, אלא שרמ"א כ"כ להנחה להי"א שכתב אחר זה בהג"ה המחלקים בין ב"ד הגדול לבית הועד וכנ"ל, וכתבו רמ"א אדברי המחבר כדי לקצר וכדרכו, ובו תדע דלמאן דאמר דסבירא ליה ששומעין גם לנתבע אפילו בשאר דינים כשאומר לבית דין הגדול קאזלינן, אליבייהו גם בזמן הזה יש בית דין הגדול, ולא כהמחבר דאין בזמנינו בית דין הגדול, ומשום הכי נמי כתב רמ"א אחר כך בהג"ה באותה מדינה, כדי שתדעו דלהי"א המחלקין בין תובע לנתבע באומרו לבית הועד קאזלינן, דהיינו דוקא כשהבית הועד הוא באותה מדינה, אבל כשאינו באותה מדינה גם לתובע אין שומעין, ולא הטריחוהו לילך חוץ למדינה, כ"א באומרו לבית דין הגדול אזילנא דהוא הב"ד החשוב שבדור, משא"כ בית הועד (סמ"ע). וי"א שבריש הסימן אמר "ב' שנתעצמו וכו'", והיינו כל שחלוקים על איזה דבר של מי הוא וכיוצא בזה, שאין שייך בו תובע ונתבע שאינו ביד אחד מהם אלא כל א' הוא תובע, או במלוה או בניזק או נגזל, שנתברר קצת שהוא מלוה או ניזק והנתבע דוחהו לב"ד הגדול, באלו אין שומעין לו כיון שאין כאן שום נתבע, נמצא שאין מועיל טענת לב"ד הגדול נלך, אלא בנתברר שיש נתבע שומעין לתובע (ט"ז), וי"א דשיטת הרמ"א היא שאין לחלק בין ב"ד הגדול לבית הועד, אבל כל זה באותה מדינה, דאין כח עכשיו להוציא ממדינה למדינה כמו שהיה בב"ד הגדול, וע"ז כתב די"א ס"ל אפילו בזמן הזה הוה ב"ד חשוב כמו ב"ד הגדול, דהיינו אפילו במדינה אחרת (ט"ז), ויש חולקים דנקט שזה טוען וזה טוען, היינו שטוענין על דבר שאין מוחזקין בו, כגון זה טוען של אבותי וזה אומר של אבותי, או האי אומר דידי והאי אומר דידי, או ששניהם מוחזקין כגון שניהם אוחזין, או מנה שלישי, שאין כאן תובע ונתבע רק שניהן תובעין. אבל במקום שאחד תובע ואחד נתבע, התובע כחו עדיף מהנתבע דכל נתבע המוחזק ואינו רוצה להחזיר הוי כגזילה. וכן בגונא שהמלוה טוען הלוייתך סלע וזה אומר נתתי בידך משכון שוה ב' סלעים, נראה דהלוה יכול לומר בתביעתו שיש לי עליך על המותר נלך לבי"ד הגדול. ואין לומר כיון דצריך לדון בעירו על המשכון

מאיר המשפט חלק א'

שהוא כנגד ההלואה צריך לדון על הכל. ואף אם נאמר כך, מכל מקום נראה אם הלואה אומר אסלק חובך ואחר כך אתבע אותך בבי"ד הגדול, זה ודאי יכול לומר (נתה"מ). והלואה אומר נלך וכו' - אבל אם המלוה הולך בלאו הכי שמה יכול הלואה לכופו (סמ"ע).

(⁸⁷) כופין את הלואה כו' - היינו כשאין המלוה הולך בלאו הכי שמה (סמ"ע), ויש חולקים אלא המלוה יכול לכוף ללואה אף שיש למלוה דרך שם ולא ללואה, (ש"ך), וי"א דכל התובעים מצי כייפי אפילו בנגזל וניזק, משום דאין התובע מוציא מעותיו בחנם שהרי גם אם יזכה אין שכנגדו מחויב להחזיר לו הוצאה, אבל לנתבע אין שומעין בזה לפי דמה שהוא רוצה לפזר מעות הוא להערים כדי שלא יתבענו המלוה, וא"כ ממילא היכא שיש לתובע דרך שם לא שייך טעם זה דלא לחנם מוציא הוצאות ואין לנו לשמוע אל התובע אלא היכא שאנו רואין מוציא הוצאות על תביעתו, וכל זה בכל תובע חוץ ממלוה, אמנם מלוה גם באינו מוציא הוצאות מצי כייפי (קצה"ח).

(⁸⁸) וכן הדין בזמן הזה - קאי אלמעלה, דבטענת בי"ד הגדול כתב שיש חילוק בין תובע לנתבע, ועל זה קאמר דכן הדין בזמן הזה שאין שם בי"ד הגדול רק שיש מקומות וכו', והיינו בית הועד, גם כן דינא הכי דהמלוה יכול לכוף ללואה ולא הלואה למלוה, וכן צריך לומר בסמוך סעיף ד' (נתה"מ).

(⁸⁹) וי"א דב"ד חשוב כו' - היום אין דנין דין ב"ד הגדול, שיכול חכם לכתוב דעתו כפי אשר לו נראה, בדרך הודעה ודרך מוסר למחות ביד עושי איסור. אבל לכוף לומר קבלו דעתי אינו מן הדין שהן רשאים, והרוצה לסמוך עליו ימלא דבריו. ואם הוא גדול בחכמה ובמנין חייבים לילך אחריו (ש"ך * רמ"א).

(⁹⁰) כופין את הלואה כו' - ופרנסי הקהל אינם נחשבים כב"ד לענין זו (ש"ך * מהרש"ך).
(⁹¹) אם יש להתובע עדים או ראיה ונראה לבית דין כו' - כצ"ל, ומ"ש "ונראה לב"ד", הוי ליה כאילו אמר "או נראה לב"ד" (סמ"ע).

(⁹²) וי"א דבטענת נלך לב"ד הגדול כו' - טענת ב"ד הגדול [היינו לנשיא שבארץ ישראל] ליכא האידנא. אבל טענת בית הועד, שהוא מקום קבוץ ת"ח מומחים, וב"ד קבוע שם, נהוג גם האידנא, אבל אם נראה לדיין שמרמה הוא, כדי לדחות התביעה מעליו, אז אין לו זכות, ועוד אם השני יודה לחבירו שהוא ב"ד הגדול, רק שטוען לא אזילנא, צריך לילך עמו. ודוקא בהיות אותו בית הועד בארץ ההיא. אבל ללכת לארץ אחרת אין לכוף. ודוקא התובע יכול לטעון, אבל לא הנתבע. ואם הנתבע רוצה לשלם לתובע הוצאות ואחריות הדרך ושכר טרחו, יכול להוציאו. והנה עיקר הטעם דאף גבי מקח וממכר ופקדון יכול התובע לכוף הנתבע לבית הועד. משום שבודאי לא בחנם מוציא מעותיו. שהרי אף אם יזכה אין זה שכנגדו מחויב לשלם לו ההוצאה. אבל לנתבע לא שמעינן, כי מה שרוצה להוציא את מעותיו הוא כדי שלא יתבענו עוד, ומערים הוא. א"כ היכא שרוצה הנתבע לשלם לו הוצאותיו, וגם שכר טרחו. א"כ אין כאן הערמה, ואמרינן נמי לאו בחנם הוא מוציא את מעותיו. אם לא שיודע הנתבע בתובע שהוא איש נכבד, ואינו רגיל לטלטל, אפילו בריצוי כסף. ואם בית הועד קרוב, תוך ג' פרסאות, אפילו הנתבע יכול לכוף לתובע. וכל זה מיירי דוקא בטענת ירושה, או גזל ופקדון ומקח וממכר. אבל לוא למלוה בכל ענין אין יכול לכוף, דעבד לוא לאיש מלוה, ויכול המלוה לומר איני יכול לטרוח, אפילו רוצה לשלם לו הוצאות ושכר טרחו. והיכא שאומר הנתבע או הלואה כתוב טענותיך לבית הועד, ואני גם כן אכתוב טענותי, ואוליכם שם, ולא אטעון שם כלום. אין שומעין לו, שלא צריך להאמין לו, אפילו מקבל עליו בחרם. אבל אי רוצה הלואה לשלוח שם שלוחו עם הטענות, שומעין לו. וה"ה היכא שמקבל עליו, שאם יזכה בדין, והדיינים יתנו לו פסק. יכתבו לו ג"כ שלא טען לפניהם אפילו דיבור אחד. ולא הסביר מלה אחת השייך לטענותיו, דשומעין לו. הילכך טענת בית הועד נוהג האידנא לגבי התובע. אבל לא גבי הנתבע, אלא ממקום שאין שם קבוצת חכמים וישיבות, למקום קבוצת חכמים וחברים בישיבה. או לגדול הדור, יכול התובע לכופו, אבל להוציאו ממקום קבוצת חכמים וישיבה, למקום קבוצת חכמים. אף שיש שם חכמים יותר, או מגדול הדור לגדול הדור אחר, אף שהוא גדול ממנו, לא יכול להוציאו, ואפילו היכא שיכול להוציאו, לא יכול להוציאו למדינה אחרת, שהוא תחת מלכות אחרת. אלא שבכל המלכות לא נמצא מומחה לדון דין תורה. פשיטא יכול להוציאו אפי' למלכות אחרת, כדי שיעמידנו לפני מומחה. והיכא דיכול להוציאו לבית הועד, לא יוציאנו למקום הועד

מאיר המשפט חלק א'

הרחוק, אלא הקרוב. אף שמקום הוועד הרחוק גם כן הוא באותו מלכות. אבל אי מקום הוועד הרחוק הוא עדיף בחכמה ובמניין הידוע. יכול שפיר להוציאו לשם. ולא יכול הנתבע לומר נלך למקום הקרוב (ש"ך * יש"ש).

(טז) שכל זמן שיש ב"ד בעיר כו' - המנהג שכל השייכים לבית החיים שלהם שייכים לאותו ב"ד. ואין בדינים אלו אלא מה שעניי הדיין רואות (סמ"ע).

(טז) עד יום ג' - נראה דהיינו דוקא בנותן קצת אמתלא לדחייתו, ואז שומעין לו עד יום ג', וכמ"ש לעיל ריש סימן י"א, ושם ג"כ הטעם דדילמא אניס ליה כיון שיוצא ונכנס ולא היה יכול לבוא עד יום ג', אבל כשהוא תמיד בעיר מנדין אותו ביום ראשון, ע"ש בסמ"ע סק"ג? (סמ"ע).

(טז) מיד יבררו דיינים - אבל דיינים בוררים להם לאלתר זה בורר וזה בורר, ור"ל מיד ביום ראשון כדי שלא יבואו לידי דחיה ביום ג' (סמ"ע).

(כ) או שני אכסנאים - הכא מיירי בשאין הב' אכסנאים מעיר אחת רק כל אחד מעיר אחרת, ואם לא ידונו כאן יהיה חיוב על התובע לילך אחר הנתבע, בזה אמרינן כיון שנזדמנו שניהם כאן ידונו כאן, אבל כששניהם מעיר אחת (פ"ת).

(כא) ואפילו היה מעות לנתבע כו' - במקורם של דברים מדובר שלנתבע היה מעות בפקדון בעיר אחרת, והשיב שם דאם בדין יכול לעקלם שם צריך לדון עמו שם. ומשו"ה נראה דה"ג ברמ"א, ואפילו היה לנתבע מעות בפקדון "בעיר" התובע או בעיר אחרת (סמ"ע).

(כב) אא"כ יכול לעכב מעותיו כו' - פירוש, אא"כ הדין נותן שקודם שירד עמו לדין יכול לעקל מעותיו, והיינו שידע התובע שאם לא יעקל מעות, הנתבע יפזרם ולא יפרע לו, או לא יוכל להביאו למשפט וכיוצא בדברים אלו, כמ"ש לקמן (סי' עג ס"י), ולאחר שעיקלם שם בדין, אם ירצה הנתבע ליקח המעות צריך לירד עמו לדין שם במקום שנתעקלו (סמ"ע).

(כג) צריך להודיע כו' - פירוש, והתובע צריך לשלם השליחות, ועיין לקמן (סי' קו ס"א) (סמ"ע).

(כד) ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם - נשתרוב המנהג לעקל מעות הנתבע בכ"מ שהם, ולפ"ז היה נראה דצריך אז לדון עמו שם ג"כ בכל מקום שעיקלו, מיהו מדברי הרמ"א לקמן (סי' עג ס"י) לא משמע הכי (סמ"ע), אף דעתה נעשה הנתבע תובע לענין שצריך לילך אחר התובע, מ"מ זה שעיקלו נכסיו שהוא באמת הנתבע אינו יכול לעשות מורשה (פ"ת).

(כה) אב שיש לו תביעה כו' - ה"ה הרב עם תלמידו, היינו ברבו מובהק עיין יו"ד הלכות ת"ת _ (?). אבל באיש ואשתו לא (פ"ת).

(כו) ה"ג ביו"ד סימן ר"מ ס"ח (סמ"ע).

(כז) עשיר מוחזק לאלם - ועמ"ש לעיל (סי' יג סקי"ח?) מדין אלם (סמ"ע), פי' או עשיר או אלם (רע"א), דוקא שהוא מוחזק לאלם, וי"א לאו דוקא אלם, אלא שאם הוא בעירו גדול בחכמה ומעלה, או אפילו אינו בחכמה רק רוב בני עיר סרים למשמעתו, הרי הנתבע וה"ה התובע וכמ"ש הסמ"ע בסימן י"ג סק"י) יכול לטעון אלך ואדון בעיר אחרת, ואלם דנקט לאו דוקא, וי"א דמ"ש הרמ"א עשיר מוחזק ואלם הוא וי"ו המחלקת, פי' אך יש חולקים, ופירוש של אלם שהוא בע"ד קשה רק שהוא תקיף ומאויס, ואף שהוא צדיק וישר שייך בו דין זה. וה"ה אלם אף שאינו עשיר כל שאינו עני, דאם הוא עני אין אימתו מוטלת על הבריות. אחד שהזמינוהו לדין גדולי העיר ופרנסיה אשר כל דבר העיר נחתך על פיהם, והנידון אומר איך אדון בעיר הזאת והלא אימתכם מוטלת על הדיינים וגם טענותי יסתתמו לפניכם, טוב הדבר על הדיינים ועל הנידונים לילך במקום הסמוך. ומ"ש הרמ"א "עשיר מוחזק לאלם", אינו סותר לדברים אלה, דהרמ"א מיירי באינו גדול בחכמה ומעלה, ובודאי מחמת עשרו לחוד אין שום חשד שהדיינים יסבירו לו פנים ולא מסתתמי טענה שכנגדו, ולכן בעינן דוקא מוחזק לאלם, אבל בגדול העיר או פרנס העיר שפיר אפילו מן הסתם חושב הבע"ד שכנגדו שהדיין מתיירא מפני גדולתו ומסתתמי טענותיו. וי"א דכל זה רק עצה טובה קמ"ל. וכל זה ביחיד המתדיין עם היחיד אבל יחיד תקיף נגד רבים אין זכות להוציאו מעירו אבל עכ"ז זה עצה טובה, וזה לשתי פנים, האחד דרבים לא חשידי כולי האי בגזלנותא לאיים ולפתח על הדיין, ועוד דאי מצרכת להו לרבים להרחיק נדוד בעניני עירם אין תקנה לציבור לעולם, וה"ה רבים המתדיינים עם רבים אינו רק עצה טובה, אולם י"ח. וי"א דאפילו יחיד

מאיר המשפט חלק א'

עם רבים יוכל ג"כ להוציאם אם יש ביניהם מי שאימתו מוטלת על הדיינים וצריכים לילך למקום הסמוך (פ"ת).
(כח) מוציאין אותו לדון - זהו אפילו אם יש בעיר ב"ד קבוע, וכן מוכח מסימן ל"ג סעיף ו' בהגה כו'. וכתב עוד דלכאורה משמע דאם דנו באותה עיר אפילו בדיעבד אינו דין [ר"ל אם דנו בע"כ], מדכתב הרמ"א לקמן (סי' לג ס"ו) גבי אבי החתן ואבי הכלה בדדיעבד דינו דין, וכאן גבי עשיר ואלם סתם הרב, משמע דדעתו דכאן אפילו בדיעבד אינו דין (פ"ת).
(ב) ריב"א האחד תלמיד חכם ויודע לכתוב ראיותיו, ושכנגדו עם הארץ, אין לתלמיד חכם לכתוב בעצמו (כט) כששולחים בית דין לשאול מבית דין הגדול, אלא הדיינים יעתיקו אותם, (ריב"א פורעניס סכר הסופר).

(כט) אין לת"ח לכתוב בעצמו כו' - שלא יהא המורה ששלחן אליו נחשד שנושא פנים לתלמיד חכם, ולפי זה היכן דהסופר אינו מזכיר בו שם החכם ולא שם שכנגדו, אבל הת"ח כשיכתוב בעצמו, אף שלא יזכיר שמו, מ"מ יש חשד שיאמרו שהמורה היה מכיר כתב של החכם. ואין לחשוש שיהא ניכר מהטענות והראיות שאלו הן טענות וראיות ת"ח שהאריך וזה קיצר. דאין ראיה, דדילמא מורשה דע"ה או ב"ד כתבו כן בעד עם הארץ, ופעמים שגם ת"ח מקצר. א"נ כל זמן שאין המורה יודע איזה חכם טוען כן לית בו חשד (סמ"ע).
(ג) ריב"א אומרים (ל) שאם יש שני תלמידי חכמים בעיר אחת, האחד גדול מחבירו, יכול אחד מבעלי דינים לומר: לא אדון בפני זה, אלא בפני זה, ואף על פי שהוא קטן ממנו (לא), כיון ששניהם בעיר אחת. הגה: ריב"אס אחד סלק עמנו מן הדיון (לז), כמאן דליתא דמי. ואם הזמינו השני ולא בא, מנדה אותו. ויכל מקום שאינו כריד לבא לפניו לדון, אין כריד לחוש כלל להזמנתו, ואין כריד לבא כלל.

(ל) י"א כו' - חייב כל בעל דין ללכת לפני הרב הגדול משום צדק צדק תרדוף, אבל כאשר יש ב' תלמידי חכמים בעיר וכו' לא אדון בפני זה וכו', היינו שיעשו זה בורר לו א' (ש"ך * רשד"ם).

(לא) ואף על פי שהוא קטן ממנו - צ"ע למה לא הביא רמ"א דעת החולק ע"ז (סמ"ע), פירוש, בין המלוה בין הלוה יכולים לעכב עד שיתפשרו יחד על ב"ד אחד. ואם אי אפשר להתפשר ישבו שניהם יחד, והוי כעין זה בורר לו אחד, ואם שני הבתי דין אינם רוצים לשבת יחד, אזי הנתבע כחו גדול, כיון שאי אפשר לכפותו כשאמר לבי"ד זה אני רוצה. ודעת הסמ"ע [סקכ"א?] הוא דוקא מקטן לגדול יכול לדחות ולא מגדול לקטן, והטעם דלעולם מומחה יכול לכפות לדין כל זמן שאין גדול הימנו, ונראה דאף שגם הגדול אינו מומחה דגמיר וסביר, מכל מקום כיון שאין גדול הימנו נקרא מומחה. ולפי זה גם בהדין שכתב הרמ"א בתשובה, דכשהבורר של הנתבע הוא קרוב לבורר של התובע, נפסל בורר של התובע דהנתבע כחו גדול בזה ע"ש, היינו כשהבורר של התובע אינו גדול משל הנתבע, אבל בלאו הכי אינו יכול לדחותו לפי דעת הסמ"ע, אך כיון שלדעה הראשונה יכול תמיד לדחותו והנתבע מוחזק, יכול הנתבע לומר קים לי, וממילא יכול לדחותו תמיד אפילו מגדול לקטן כשהן בעיר אחת. והטעם לזה, דכשהן בעיר אחת ויכול לבורר הטעות, אין יכול התובע לטעון לגדול קאזילנא, דהנתבע יכול לומר מה איכפת לך, הא אם יטעו תתברר לך תיכף הטעות מפי הגדול כיון שהן בעיר אחת (נתה"מ).

(לב) ואם א' סילק כו' - פירוש אחד משני ת"ח הנ"ל, יכול ת"ח השני להזמין לבע"ד (סמ"ע).
(ד) ריב"א שאם רואה הדיין שבעל דין חושדו (לג) שנומה הדין כנגדו, צריך להודיעו מאיזה טעם דנו, אפילו אם לא שאל. הגה: ריב"אס אס אומר: כתבו לי מאיזה טעם דנחוני (לד). ריב"א יס אומרים דוקא (לה) אס דנו אותו ע"י כפייה, אבל כלל"ה אין כותבין (לו). וכשצריכים לכתוב לו מאיזה טעם דנוהו ריב"אין קביעות זמן לדבר, אלא כל זמן שצבא לכתוב לו, כותבין ונותנין לו. ריב"א"ל לכתוב לו הטעמים והראיות (לז). רק כותבין להם הטענות והפסק דין. ריב"א"רין לשלם מיד (לח). ואם יסתור הדין יחזרו לולטו). ריב"אין צריכים לכתוב לו אלא מבית דין קטן לבית דין גדול, אבל בית דין גדול שקטנו אין צריכין לכתוב לו (מ). ללא חיישינן לטעותא, דא"כ אין לדבר סוף⁴⁴.

מאיר המשפט חלק א'

(לג) שבעל דין חושדו כו' - ודוקא במקום דאיכא לחשוד מודעינן ליה, אבל במקום דליכא לחשוד והוא מלגלג מנדינן ליה (סמ"ע).

(לד) וכ"ש אם אומר כתבו מאיזה טעם דנתוני - לפי הנראה קשה, דלא הוי ליה למימר בזה לשון כ"ש דהא אינם שוים, דכשהוא חושד הדיין אז כדי לאפוקי נפשיה מהחשד צריך להודיע הפסק מילתא בטעמיה, ואילו כשאומר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני, אין צריך להודיעו ולכתוב טעם הפסק אלא הטענות. וצ"ל דמשום הכי כתב וכ"ש, מפני שזה שאומר כתבו לי אינו מבקש טעמיהן, ואיירי גם כן במי שיודע כבר טעם הדיינין אלא שאינו נכנס באזניו ומתוכח עמהם שלא דנוהו דין אמת לאמתו, ומבקש לשאול את פי בית דין הגדול מהן, ויציאת ידי שמים וחובת הבריות אהאי אינו אלא שיכתבו לו טענותיהן ופסקיהן, והוה ליה כל שכן, ומה זה שלא דיבר וביקש כלום צריך לצאת עמו ידי שמים לפי ענינו, כל שכן זה שביקש מהם זה, שצריכין לצאת עמו ידי שמים לפי ענינו (סמ"ע), עיין סמ"ע וי"א דאף דאין צריך לכתוב טעם הדין בפסק, מ"מ בע"פ אומרים לו הטעם, וי"א דהא דלא רצו לפרש בפשיטות דהאי וכ"ש שכתב רמ"א מיירי בחושדו ג"כ וגם שואל שיכתוב לו מאיזה טעם, י"ל משום דאין זה בגדר כל שכן כי בכלל מאתים מנה כו', וגם מאחר שכתב המחבר צריך להודיעו מאיזה טעם דנו אפילו אם לא שאל, ממילא מובן מכ"ש שאל, ומה הוסיף רמ"א דבר שפתים. ושוב כתב דנראה לקיים פירוש זה בדברי הרמ"א, דהנה דוקא אם יש מקום לחשוד אבל בלא"ה אינו אלא מלגלג ומנדינן ליה, והביאו הסמ"ע. פירוש הענין, כי אפילו שניהם חכמים וביירו להם דיינים בלא כפיה, הנה כל אחד מהצדדים גמר בדעתו לפי עיונו בדין זה שדבריו צודקים, דאל"ה לא היה דן עם חברו, כי לא ברשיעי עסקינן, אלא כ"א חושב בנפשו לפי דעתו ועיונו בדין זה הוא יצא בצדק, ואמנם הדיין פוסק כאחד מהם או לפעמים שלא כדעת אחד מהם, וא"כ לכאורה הרי כאן מקום חשד שהרי לפי עיונו בדין לא יצא משפט כזה, ואפ"ה אם יהרהר אחר הדיין הרי הוא בר נידוי, כי ידוע ידע שאין אדם רואה חובה לעצמו כו', אך היכן שהוא עצמו נתן מקום לחשוד ע"י שפסקו סתרי אהדדי, ע"כ מחויב לנקות עצמו. ועדיין יש לומר נהי שראוי ונכון שהדיין יפרש טעמו מעצמו להסיר עקשות פה, מכל מקום אין רשות לאידך לתבוע כן מהדיין, והעזה הוא לומר שחושדו, ואם יעזי פניו לא יודיעהו טעמו ולא ישיבהו כלל, דוקא אם שם מחסום לפיו מחמת יראת הדיין וכבודו אז נכון לפרש הטעם מעצמו להוציא עצמו מהחשד, אבל לא נגד המערערים, אבל היכא שאין לחשוד ובלא כפיה מודיעין הטעם אפילו לא שאל, ומינה דוקא לא שאל, אבל שאל והחציף שחושד הדיין, לא יודיעהו הטעם, קמ"ל רמ"א דבמקום שיש לחשוד אפילו שאל, אף על גב דהרע לעשות, מ"מ כתבינן ליה מאיזה טעם, אמנם העיקר שאין כותבין אלא אומרים בע"פ לאפוקי נפשיה מחשדא, אבל למה יכתוב להראות לאחרים שיראו שהיה נחשד מזה, ולמה לו זה דכיון שדן אותו בלא כפיה לאו כל כמיניה לשאול עצות מאחרים, ע"כ לא יכתוב ודי בהודעה, אך כשדנו בכפיה והוא רוצה לילך לב"ד הגדול, דבלא"ה צריך לכתוב הטענות, וכיון דאיכא נמי מקום לחשוד, כיון דבלא"ה כותבין וזה חושד ג"כ ויש מקום לחשוד, יכתוב ג"כ טעמו, וטוב הוא, אולי עי"ז שיבין הבע"ד הטעם ושעל חנם חושדו שוב לא ילך לב"ד הגדול (פ"ת).

(לה) מיהו י"א דוקא כו' - עיין בשו"ת ב"ח סי' כ"ב באריכות (רע"א).

(לו) אבל בלאו הכי אין כותבין לו - דמאחר שקיבל אותם לדיינים סתם לאו כל כמיניה לחזור מפסקיהן, ואם מבקש טעם הדין ודאי יאמרו לו, שהרי אפילו זה שרואין ב"ד שחושדין אותן ולא ביקש טעם כבר נתבאר דצריכים להודיעו הטעם (סמ"ע).

(לז) ואין צריכין לכתוב לו הטעמים והראיות - דכל ב"ד יפה כששומעין הטענות יודעין לפסוק עליהן דתורה אחת לכולנו (סמ"ע), כת אחת שהביאה פסקים מרבני הדור ואינו רוצה להראות לשכנגדו רק השאלה וסוף הפסקים, והבע"ד טוען שיראה כל הפסקים בשלימות לרב העיר, הדין עמו ומחויבים להראות כל הפסקים בשלימות (פ"ת).

(לח) וצריך לשלם מיד - כבר כתבו המחבר בריש סימן זה כן, אלא דשם לא כתב אלא מוציאין ממנו, ומשמעות לשונו הוא דב"ד מוציאין מיד הנתבע ומחזיקים אותו בידם עד שיראו מה יהיה סופו, ולא שיתנוהו להתובע, פן יכתבו מב"ד הגדול שטעו, והתובע יוציאם ביני ביני, ועל הדיינים לשלם כיון שדנו בכפיה, וכדלקמן סימן כ"ה סעיף ג', ומשו"ה חידש רמ"א בזה וכתב דלא חיישינן לזה אלא צריך לשלם מיד, ויתנוהו ליד התובע (סמ"ע).

מאיר המשפט חלק א'

(לט) ואם יסתור הדין יחזור לו - פירוש הב"ד יחזירו אותו מיד התובע (סמ"ע).
(מ) אבל ב"ד הגדול שדנו - אם רק הרב לבד הוא גדול, אף אם הוא מומחה וגדול הדור מאד, כל שאין גם הדיינים שישבו עמו גדולי ישראל מפורסמים בדור, אינו נקרא לענין זה ב"ד הגדול, וצריך ליתן בכתב הטענות והפסק אם מתחילה דן בכפיה, וכל שלא באו שני הבע"ד לפניו מעצמם לדון אלא ששלח לאחד מהם שמש להזמינו, מיקרי דן בכפיה [עמ"ש לעיל סימן ה' סעיף ב' סק"ו? (פ"ת)].

(ה) ר"ה המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו, אף על פי שהזקיקו לדון בעיר אחרת. וה"מ דלא מסרב למיקם בדינא, אלא שרוצה לדון בעיר אחרת. אבל אם היה מסרב לבא לב"ד, והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין, חייב לפרוע (מא) לו כל הוצאותיו (כ"ס הוליא מטעה שנטעה סרבן(מז)). ר"י ויש מי שאומר שאם תבעו בערכאות והוציא הוצאות בדיינים וטוענים, אף על פי שמתוך סרובו הוצרך להוליכו בערכאות, אינו חייב לשלם הוצאותיו. הגה: ר"י ויש חולקין(מג) וסבירא ליה דלא הוליא עליו הוצאות לכופו(מד)(מה) על ידי ערכאות של עכו"ם, חייב לשלם לו, וכן נראה לי עיקר(מו), וכלל שטעמו צדקות ז"ל, כדלקמן סי' כ"ו(מז). כ"סמי שאמר לחזירו שילכו לדון במקום אחר, ואמר לו: כך ואני אבוא אחריו(מח). והלך, והשני לא הלך אחריו, צריך לשלם לזה שהלך כל יציאותיו. כ"כסהרצון צריך לשלם ההוצאות און אומרים שיצבע כמה הוצאות(מט) ויטול, אללך צריך לזכר כמה הוצאות, או הצ"ד ישומו לו הוצאותיו וזוה ישלם לו⁴⁵.

(מ"ב) חייב לפרוע כו' - והיינו אם יצא הנתבע מחויב בדין זה (סמ"ע), היינו הוצאות סרבנות, אבל שאר הוצאות כגון ששלח שליח אחר המעות או ששלח אחריו למקום פלוני, א"צ לשלם (ש"ך), דברי הש"ך הם אפילו כתב בכתב ידו לשלם לו כל הוצאותיו הוי אסמכתא ולא קניא אם לא שנעשה בקנין ובב"ד חשוב, והוא הדין מה שנותן שכר לשליח להזמינו אינו משלם, אבל היכא שיש לו שטר על חבירו והגיע כבר זמנו ויש לו נכסים אך שבב"ד אין יורדין לנכסיו לחוב לו שלא בפניו ומודיעים לו על ידי שליח, המלוה ששלח אחריו שליח להודיע יוסיף שכר שליח, זה ששולח שליח אחרי הלוה נהי דלטובתו היה, לא פשע במה שהלך למרחוק, ואפילו הגיע כבר זמנו ולא פרע מ"מ אינו אלא מניעה בעלמא. אבל לפי דעת השו"ע סימן שפ"ו דדוחף מטבע חייב משום דיני דגרמי אף על גב דמצי בר אמוראי למשקל צריך הוא לשלם את הוצאתו, א"כ למה שצריך לפרוע בשומת ב"ד (קצה"ח), עיין סמ"ע סק"ח? דוקא שנתחייב בדין וכו'. וי"א דוקא כשרואין שהתובע נתחייב מחמת שהלך בערמה ומרמה אז פטור הנתבע, אבל כשרואין שהתובע הלך בתמימות והיה סובר שהדין עמו, והנתבע סירב, חייב להחזיר הוצאותיו, דלמה היה לו לגרום היזק שלא לירד עמו לדין. ועיין ש"ך סק"י? אמנם במקום שגובין שלא בפניו רק ששולחין להודיע ללוה, הלוה צריך לשלם (נתה"מ).

(מ"ב) משעה שנעשה סרבן - אם כופר הנתבע שלא הזמינו, והתובע מביא עדים שהזמינו, והודה הנתבע והביא עדים שבא מיד שהזמינו, הו"ל כאילו אומר לא לויתי שאינו נאמן לומר פרעתי אפילו יביא עדים לדבריו (סמ"ע), ואף שלא כתב סרבנות אלא אח"ז. כל שהודה מיראת העדים ה"ל כאילו באו עדים⁴⁶ (ש"ך).

(מ"ב) ויש חולקין כו' - מקורם של דברי הרמ"א מדברים במסרב, שחייב לשלם לכל היציאות שנגדו משעה שמסרב אפילו שלא נכתב עליו סרבנות, ואם העמידו בערכאות ללא רשות בית דין אינו צריך לשלם הוצאותיו (ש"ך * א"א).

(מ"ב) הוצאות לכופו - משמע מדבריו דוקא מה שהוציא בערכאות לכופו לדין ישראל, מחויב להחזיר, אבל אם נתן שוחד בערכאות לדון לו שחייב לשלם, אף אם דנו הערכאות כדין, אין צריך להחזיר, אם לא שהיתה לו תביעה בשטר, וכשסירב הנתבע נתנו לו הבית דין פסק דין שלא בפניו שחייב לו כדין, ואז נותנין לו הבי"ד רשות לילך בערכאות שישלם לו, ואז הוי הכפיה לקיים דין ישראל, אבל כשהבי"ד אינם יכולים לדון בפניו שיהיה מחויב לשלם, אז אין הבי"ד יכולין ליתן רשות לילך בערכאות להוציא הוצאות לכופו לשלם, כי אין יודעין אם הוא מחויב לשלם, והוי כהוציא שלא ברשות בי"ד (נתה"מ).

⁴⁶ דלא כרמ"א לקמן סי' עט ס"ט: ואפילו במקום דאיכא למימר דמה שהודה משום שראה עדים שבאו, מכל מקום הואיל והודה קודם שבאו העדים, לא הוחזק כפרן.

מאיר המשפט חלק א'

(מז) שם - ועיין סמ"ע סק"מט) באם כופר הנתבע שלא הזמינו וכו', לא מיירי שתבעו הוצאות שהוציא בערכאות, כי זה צריך שיברר שהיה ברשות ב"ד, וכשמברר שנתנו לו ב"ד רשות ממילא יש בירור על סירובו, רק שמיירי שהזמינו לפני בית דין וסירב, ונסע למקום אחר לבי"ד אחר, ועל ידי זה הוכרח התובע לנסוע גם כן לשם ותובע ההוצאות מחמת שסירב לעמוד לבי"ד ראשון (נתה"מ).

(מז) וכן נראה לי עיקר ובלבד שעשאו כו' - היינו אפילו דבלא נקט רשות מב"ד, אף היכא דא"צ ליטול רשות, כגון שנכתב לו בשטר שיכול לכופו בערכאות של עובד כוכבים להבע"ד אלם, וכדלקמן ברמ"א (סי' כו ס"ד), מ"מ א"צ לשלם לו הוצאות (רע"א).

(מז) שעשאו ברשות ב"ד וכדלקמן כו' - י"א דאם הוציא בערכאות של עובדי כוכבים בעמדו לפניו בדין, פטור לשלם ההוצאות אף על פי שסירב לבוא עמו לדין ישראל, אא"כ עשה ברשות ב"ד אז חייב לשלם, אבל אם כפה אותו ע"י ערכאות של עובדי כוכבים שיעמוד עמו לדין ישראל, כיון שסירב מלעמוד עמו לדין והוצרך לכופו ע"י ערכאות של עובדי כוכבים, חייב לשלם לו הוצאות אף על פי שלא עשאו ברשות ב"ד (רע"א * ושב הכהן, פ"ת), כל הפסד של מוסר היא רק בעדים כשרים, אבל אם תפס לא מוציאים ממנו, אמנם גם אפשר שלא היה צריך כל ההוצאות האלה, שאפשר מבלי זה, ואין לחייבו על זה כלל (פ"ת * כנסת יחזקאל).

(מז) ואני אבוא אחריו כו' - נשבע ונוטל בזה כל מה שישבע שהוציא ברשות ואם השני טוען אונס צריכים לבאר (ש"ך * רמ"א), מזה רואים דמי שכתב לחבירו שיבוא עם בנו החתן וקבע לו זמן חתונה יום פלוני, וחבירו השיבו שיהיה כן ושיבוא, ולא בא, וזה הוציא הוצאות החתונה, שאם אין לחבירו התנצלות מספיק שנאנס, חייב לשלם לו היזקו (פ"ת).

(מז) אין אומרים שישבע כמה הוציא כו' - דלא האמינוהו בשבועתו להוציא ממון מחבירו אלא צריך בירור. והא דכתב לקמן (סי' קנח ס"ח) דאם אין המקיף יכול לברר כמה הוציא ישבע כעין דאורייתא ויטול. התם כיון דברשות הוציא ולהנאתו דהניקף, משא"כ כאן. ומהאי טעמא נמי כתב רמ"א לקמן (סי' סא ס"ג) דישבע ויטול. גם מ"ש המחבר לקמן (סי' שעה ס"ח) (סמ"ע), עיין רמ"א לקמן (סי' צא ס"ג) (ש"ך), יש שהקשו הא כל ניזק נשבע ונוטל, והכא נמי ניזק הוא שהרי גרם לו היזק. ושאיני התם שנודמן באקראי ולא היה אפשר לברר, מה שאין כן הכא דיכול לעשות על פי בירור ההיזק שגורם לו, ואם אי אפשר להוציא הוצאות על פי בירור, יכול להוציא על פי שומת ב"ד. אמנם אם אי אפשר לברר ולא על פי שומא, נשבע ונוטל כשאר כל הניזקיין. וע"ש"ך ס"ק(נ) שצריך בירור ושומא וכו'. אמנם אין צריך לברר רק עניני הוצאות שהוציא כגון כמה שלוחים שלח, וכמה נסיעות נסע, ואז אפילו אינו מברר כמה מעות שנתן, יכול לומר שומו לי בפחות שבשומות כנ"ל (סי' שעה ס"ח) (נתה"מ).

(ז) אלא צריך לברר כו' - משמע דבבירור לחוד או בשומת ב"ד לחוד לא סגי אלא תרווייהו בעינן. והטעם, דבבירור לחוד לא סגי, דלאו כל כמיניה שיוציא כל מה שירצה, ובשומת ב"ד לחוד לא סגי דדילמא לא הוציא, והיה נראה להגיה בדברי רמ"א "אז" הב"ד ישומו לו, וי"א דמה שמברר שהוציא משלם לו, ומה שאינו יכול לברר ישומו בית דין כמה ראוי להוציא וזה ישלם לו (ש"ך), בין שמברר כמה הוציא ובין אינו מברר, לעולם שייך שומא, אך החילוק הוא, דאם מברר כמה הוציא וצריך שומא, אז השומא הוא אם לא הוציא יותר מן הראוי וכמ"ש הרמ"א לקמן (סי' קפב ס"ג), אבל אם אינו יכול לברר אז השומא היא בענין אחר, שישומו לו בפחות שבהוצאות וכמ"ש לקמן (סי' שעה ס"ח), וזו כונת הרמ"א (פ"ת), ואין קים לי כש"ך ועיקר כרמ"א שכך הש"ך רק מקשה ולא מכריע (פ"ת * נאות דשא נא נב).

(ו) חייבוהו ב"ד לפרוע, ויצא וחזר ואמר: פרעתי, אם הוא נאמן, יתבאר בסימן ע"ט⁴⁷.

(ז) אם בא הזוכה בדין לב"ד ותובע שיכתבו לו פסק דין, אם כותבין ונותנין לו, ג"ז שם.

(ח) יש בידו פסק דין שחבירו חייב לו, אם הלה נאמן לומר: פרעתי בסימן ל"ט סעיף י'.

סימן טו - איזה דין דנין תחלה ודין דין מרומה, ובו ה' סעיפים.

מאיר המשפט חלק א'

(א) ר"ע צריך הדיין שיקדים לדון הדין שבא לפניו תחלה (א)(ב), ר"ע אבל צריך להקדים דין של תלמיד חכם ר"ע אפילו בא לבסוף (ג), ר"ע וכן מצוה עליו להפך בזכותו מה שיכול (ד). הגה: ר"ע ואם הת"ח בעלמו לפני הדיינים, אפילו פתחו כבר דין אחת, דנין אותו תחלה שלא יצטט מלמודו. אבל אם קרובו⁴⁸ צא לדון (ו), אם פתחו דין אחר אין לריכין לפסוק, ואם לאו, לריכין לדון אותו תחלה, משום כבוד החכם⁴⁹.

(⁸) לדון הדין שבא לפניו כו' - נראה דלא בביאה לבית דין תחילה תליא מילתא, אלא משעה שהעמיד עצמו לפני הדיין והדיין הכין את עצמו לשמוע טענתו, זהו נקרא בא לפניו תחילה, והוא קודם להבא מאוחר ממנו לפני הדיין (סמ"ע).

(²) שבא לפניו תחלה - ילפינן לה מדכתיב (דברים א יז) כקטן כגדול תשמעון, דאילו לדקדק בדין פרוטה כבדין של ק' מנה, לזה אין צריך קרא (סמ"ע).

(²) של תלמיד חכם אפילו בא לבסוף - דגם לתלמיד חכם יש עשה דאת ה' אלקיך תירא, שדרשו את לרבות ת"ח, והו"ל לת"ח עשה ולהמוקדם עשה דקטן כגדול תשמעון, ועשה דכבוד תורה עדיף (סמ"ע).

(⁷) להפך בזכותו - דכשבא הת"ח לדון עם הבעל בית מעמידין את הת"ח אחזקתו, ומשום הכי מהפכין ומפשפשיין בדבריו כדי להעמידן באופן שיהא לו זכות בהן ע"פ האמת, ועמ"ש לקמן (סי' יז סקכ"ב?) בענין זה. ונראה דאין לת"ח בזמנינו דין מזה (סמ"ע), ויש חולקין, דיש דין ת"ח לענין זו, ועיין לעיל (סי' א סק"ל) ((ש"ך ופ"ת)⁵⁰, ולענין לאקדומי כו"ע מודו דגם בזה"ז דינא הכי כיון שהטעם להקדים הוא שלא יתבטל מתלמודו, א"כ כל ת"ח השוקד על תלמודו אף בזמנינו דין הוא להקדימו, וכן משמע מהסמ"ע עצמו שהעמיד דבריו בדין להפך בזכותו ולא נקט בדין הקדימה שנכתב ברישא כו' (פ"ת), מי שהומחה לרבים ורבים קבלוהו עליהם להיות להם לרב וקובע מדרש וישיבה ודאי דין ת"ח גמור יש לו ואף לענין שיהא דן ביחידי בהמחזהו רבים רשאי לדון (פ"ת * כנסת יחזקאל). ועמ"ש לקמן (סי' רסב סכ"א ד"ה וכל ת"ח [אין ספיקו של הסמ"ע מוציא מידי ודאי של רמ"א דכל ת"ח הוא בחזקת כו', והיכא דתפס בעל האבידה ואית ליה מיגו ודאי לא מפקינן מיניה אפילו בעם הארץ (באם מצאו זה קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם), וכ"ש בת"ח דאפילו לכתחילה מותר לתפוס כי האי גוונא], וסי' רפז ס"ב ד"ה שאינו מניח [אפילו בת"ח בזמן הזה אמרינן כן (ט"ז), וי"א שדעת הרמ"א היא שאין להוציא כסף מת"ח בזה"ז, אבל להחזיק בכסף בטענה שהוא לא ת"ח מותר] (פ"ת).

(⁷) אפילו פתחו כבר בדין - נראה דס"ל הכי כיון דמשמעות דקטן כגדול תשמעון משמע דהקרא לא קפיד אלא אשמיעה, ור"ל דלאחר שפתחו בדינא דקטן והתחילו לשמוע טענותיהן תו אין לדחותן בשביל דין הגדול, וכיון דקיי"ל דעשה דתלמיד חכם דוחה לעשה הזה, ממילא נשמע דאפילו פתחו בדינו של זה האחר דהיינו השמיעה, דוחין אותו מפני דינו של תלמיד חכם, ומ"מ חז"ל אסמכוה אהאי קרא דקטן כגדול תשמעון, אפילו עדיין לא פתחו ליה בדינא דהמוקדם אלא בא לפני הדיין תחילה, אסור לדחותו ולדון המאוחר לו, ומשו"ה נקטו הגמרא והפוסקים לשון בא לפניו תחילה, וכיון דזה אינו אלא מדרבנן הם אמרו והם אמרו גם כן דאפילו מפני קרובו של תלמיד חכם דוחין המוקדם מפני כבודו דהחכם (סמ"ע וש"ך).

(¹) אבל אם קרובו וכו' - היינו במקום שהוא ידוע שהוא קרוב של חכם, שאין חשש של הדיין יש לו נטיה לבעל דין זה. ולפי המחבר בסעיף ב' כבוד התורה עדיף אפילו מיתומים ואלמנות, אלא מסתמא ניהא ליה לת"ח עצמו שידון יתום ואלמנה לפניו, וקיי"ל (יו"ד סי' רמב סל"ב) ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול (ט"ז), אפילו כשקרובו הוא בחיים, ואיכא כבוד קרובו, אבל אחר מיתת קרובו לא שייך כבוד תורה, דאין סברא דכשיבוא אחד לדין לחקור אחר יחוסו. עוד בנתבע תלמיד חכם אין בו דין קדימה, ועוד נראה דבנתבע תלמיד חכם, כיון דהטעם משום זילותא דבי"ד או משום בילוי זמן, ובמורשה של הנתבע לא שייך

⁴⁸ של חכם.

⁴⁹

⁵⁰ עי' סמ"ע בכמה וכמה מקומות נוקט כדבר פשוט שיש דין ת"ח בזה"ז.

מאיר המשפט חלק א'

זה (נתה"מ), ועיקר דלא כרמ"א שהרי אין חיוב בשום כבוד לקרובו של ת"ח, וגם בדין קדימה אין דין קדימה לקרוב של ת"ח (פ"ת).
(ב) י"היו לפניו דינים הרבה, מקדימין דין היתום לדין האלמנה(ז)(ח), ודין האלמנה קודם לדין תלמיד חכם(ט)(י), ודין תלמיד חכם קודם לדין עם הארץ, י"הדין האשה קודם לדין האישי(יא).

⁽¹⁾ מקדימין - השוכר קטן ומעכב שכירתו מוציאין אותו בדיינים, שהרי זה דעת אחרת מקנה, וה"ה בדיניו אבל בגזל מציאת חרש שוטה וקטן דאינו אלא מפני דרכי שלום מקדימין כל הדיינים לפניו עכ"ל, ובשנים התובעין זה את זה ואחד נתחייב שבועת התורה ואחד נתחייב שבועת היסת מי נשבע תחלה, כיון דשבועת התורה יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לישבע ולזה שאין לו עליו אלא שבועת היסת אין יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לישבע אלא מנדין אותו עד שישבע (סימן פ"ז סעיף ט'), הרי הוא דומה למציאת חרש שוטה וקטן, ובדינא דדבריהם דיורדין לנכסיו כגון תקנת נגזל ונחבל וכמבואר אצלנו בסימן פ"ט (סק"א?) בזה שוין הן לדין תורה ממש, כיון דיורדין לנכסיו אינו דומה למציאת חרש שוטה וקטן ונזקקין לו תחלה אם בא תחלה, דכיון דתקנו לו שירדו לנכסיו א"כ כעין תורה היה התקנה והוא הדין לאקדומי (קצה"ח), י"א דכל שבאו לדין ומבקשים משפט גם נתבע כתובע דמי, ולכן מקדימים גם כאשר הם הנתבעים, וי"א דלענין אקדומי לת"ח, דוקא אם הת"ח תובע, אבל אם הוא הנתבע אין להקדימו, דאדרבה כל כמה דמאחרין להוציא מידו טפי עדיף ליה, ובמח' זו תלוי אם יש להקדים דין ששני הבע"ד ת"ח לדין שאחד מבע"ד ת"ח. ודין הקדימה ליתום הוא אפילו אם משלח אפוטרופוס (פ"ת).

⁽²⁾ דין היתום לדין האלמנה - השוכר קטן ומעכב שכירתו מוציאין אותו בדיינים על הקצה"ח יכול זה שנתחייב שבועת התורה לומר לא אשבע עד שישבע זה שבועת היסת, דמה לי אם הוא מוחזק בחפץ או בשבועה (פ"ת).

⁽³⁾ ודין האלמנה קודם לדין תלמיד חכם - כ"ש דיתום קודם לתלמיד חכם (סמ"ע), גם לאלמנה מחויבים להפך בזכותה כמו לת"ח, וה"ה ליתומים (פ"ת).

⁽⁴⁾ קודם לדין ת"ח - ואשה ות"ח ת"ח קודם (פ"ת), אלמנה קודמת לת"ח (פ"ת * כנה"ג).
⁽⁵⁾ ודין האשה קודם לדין האישי - מפני שבושת האשה מרובה (סמ"ע), ואשה ות"ח ת"ח קודם (רע"א).

(ג) י"ההדין שבא לפניו דין שיודע שהוא מרומה(יב), לא יאמר: אחתכנו ויהיה הקולר (פי' שלשלת העון) תלוי בצואר העדים. כיצד יעשה, י"היירושו בו ויחקור הרבה בדרישה וחקירה של דיני נפשות(יג). הגה: י"המכל מקום אין דינו כליני נפשות שאם אמר נאחד מן החקירות: אינו יודע, שיתבטל העדות, אלא ר"ל שחקור דין מרומה כל מה שאפסד. אם נראה לו לפי דעתו שיש בו רמאות, או שאין דעתו סומכת על דברי העדים אף על פי שאינו יכול לפסלן, או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא את העדים אף על פי שהם כשרים ולפי תומם העידו, וזה הטעם, או שנראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסותרים ואינם רוצים לגלותם, כל אלו הדברים וכיוצא בהם אסור לו לחתוך אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה וידוננו מי שלבו שלם בדבר, והרי הדברים מסותרים ללב. וכשהיה רואה הרא"ש^{פא} באומדנא דמוכח שהדין מרומה(יד), היה כותב ונותן ביד הנתבע שאין לשום דין להשתדל בדין זה(טו).

⁽⁶⁾ הדין שבא לפניו דין שיודע בו שהוא מרומה - מקור דברי המחבר כאן סובר דין מרומה שייך גם לתובע וגם לדין מרומה דנתבע, וקשה שבסעיף הבאה הוא מחלק בין תובע לנתבע (סמ"ע), עיין בסמ"ע ועיין ב"ח [מה שכתב בסוף דבריו ד"אם אחר כל החקירות יהיה לבו נוקפו וכו'"], אינו מדבר אלא כשהתובע הוא טוען ברמאות, אבל בנתבע צריך הדין לחקור ולדרוש ולחתוך הדין על פי אומדנא דמוכח וזה מש"כ בסעיף ג' במה דברים אמורים כשהתובע רמאי וכו' [ש"ך].

⁽⁷⁾ ידרוש בו ויחקור - גם לעדים החתומים על השטר ידרוש ויחקור, אף דעדים החתומים הוה כמי שנחקרה עדותן (סמ"ע).

⁽⁸⁾ וכשהיה רואה הרא"ש באומדנא דמוכח כו' - לפי מ"ש (סק"יב) שיש מחלוקת בדבר, נראה שגם בזה המה מחולקים, דלצד א' שום דין לא יתעסק בדין זה, דהא ביודע מתחילה

מאיר המשפט חלק א'

שהוא רמאי איירי, והדרישה אינה אלא לבטל הרמאות, ומשו"ה אף אם דיין זה אינו יכול לעמוד על הדבר בדרישה וחקירה ולבטלה, מ"מ יש לומר דאחרים ידרשו או יודעו יותר על פי דרישתן וחקירתן, ומשו"ה כתב וידונו מי שלבו שלם בדבר. משא"כ לצד החולק בהדרישה היא להוודע אם התובע הוא רמאי, וכשיוודע שהוא רמאי ס"ל דצריך לסלק מדינא, בזה אין חילוק בין האי דינא לאחר, ומשו"ה כתב וידונו מלכו של עולם. והמחבר שכתב וידונו מי שלבו שלם בדבר, וכתב עליו מנהג הרא"ש, נראין דהן כשני דברים שסותרין זה את זה (סמ"ע), עיין לקמן (סי' ס"ט) [הרוצה לפסול שטר מפני שלא הוציאו בחיי אביו, ועוד שבא (המלוה) לתכלית העוני ולא הוציאו, אין השטר נפסל בכך, אמנם יש לדיין לחקור ולדרוש להוציא הדין לאמיתו, ואם יראה לו באומדנא דמוכח שהדין מרומה ושקר, יכתוב ויחתום שאין לשום דיין ישראל להשתדל בדין זה, ויתן ביד הנתבע (וע"ל סי' ט"ו ס"ג)]. (ש"ך), אפי' במקום עדים החתומים על השטר בעינן דרישה וחקירה היכא שיש אמתלאות שהדין מרומה (ש"ך * רשד"ם סי' קכד).

(טו) היה כותב - כל המוסר דינו לשמים נענש תחילה, וה"מ דאית ליה דינא בארעא, וכאן שאין לו דינא בארעא יכול למסור דינו לשמים וידין אותו מלכו של עולם (פ"ת).

(ד) רבבמד"א, כשהתובע רמאי. אבל כשהנתבע רמאי, אין הדיין יכול להסתלק, שלא ישתכר הרמאי ברמאותו, אלא ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאותו, רב"א נראה לו באומדנא דמוכח שהוא חייב (טז), יחייבנו, אם הוא דיין מומחה ויחיד בדורו. הגה: רב"ז ז"ל יוכל לדין לומר לנתבע ג"כ שלא יתן לו זמן עד שיעמיד ערכות, כי אין לדין זאלו הדברים רק מה שענינו כוונתו. י"א ויכול לפילו להשביע במקום שאינו חייב שבעה מלך הדין (ז), אם עושה כדי לזכר האמת.

(טז) באומדנא דמוכח כו' - כן אם הנתבע אינו רוצה להשיב על כל דבר שחוקר אותו, ודאי רמאי הוא ויכול לפסוק לו כאילו השיב לו ונתברר השקר (סמ"ע וש"ך).

(טז) ויכול אפילו להשביע - י"א דיש לפקפק על דין זה, משום שהדיין הוא נבחר לפסוק הן דין הן פשרה אפילו כנגד הדין כו' (פ"ת).

(ה) רב"ש לדיין לדון דיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת (יח), והדבר חזק בלבו שהוא כך אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ומשרבו בתי דינים שאינם הגונים ובעלי בינה (יט), הסכימו שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה, ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו על פי עדות אשה או קרוב אף על פי שדעתו סומכת על (דבריהם) [דבריו], רב"ז וכן אין מוציאים מהיתומים אלא בראיה ברורה (כ), לא בדעת הדיין ולא באומדן המת או הטוען, ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר, ממתין בדין ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינים עד שיודו לדברי העד, ודורש וחוקר עד שיתברר הדבר או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין כמו שנתבאר. הגה: רב"א נראה לז"ד שאלו חזקו ולא יוכלו להוציא ממנו זדון, יכולין לגזור על שאר בני חסם שלא יסאו ויתנו עמו, ואם היא חסה שלא תנשא לאיש ולא יעסקו בשידוכיה עד שתוציא מידה שאינו שלה. וע"ל סימן סנ"ח סעיף ה'.

(טז) יש לדיין לדון כו' - עיין ברמב"ם [הלכות סנהדרין פכ"ד ה"א: יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא שהוא דין כפי מה שיוודע, כיצד הרי שנתחייב אדם שבועה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש א חשוד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דברי זה, אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודין, ואין צריך לומר אם ידע הוא עצמו שזה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו ואמר לו אדם שסמך עליו אפילו אשה או קרוב זה פרוע הוא אם סמכה דעתו על דבריו יש לו לומר לזה לא תפרע אלא בשבועה, או אם היה עליו שטר חוב לאחר יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד או ישליך השטר בפניו ולא ידון בו כפי מה שיראה, וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה ונתן סימנין מובהקין ולא היה זה הטוען רגיל להכנס בבית זה האיש שמת, אם ידע הדיין שזה המת אינו אמוד להיות לו חפץ זה וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת מוציאו מן היורשין ונותנו לזה האמוד בו ונתן סימנים, וכן כל כיוצא בזה שאין הדבר מסור

מאיר המשפט חלק א'

אלא ללבו של דיין לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת, אם כן למה הצריכה תורה שני עדים שבזמן שיבואו לפני הדיין שני עדים ידון על פי עדותן אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר (סמ"ע), וי"א דלא מהני אומדנא רק לענין אורועי שטרא. והא דמהני אומדנא להוציא מיתומים היינו דוקא אומדנא שהיא אומדנא לכל העולם, ובדבר שהוא אומד של כל העולם אין זה בגדר עדות, אבל בדבר שהוא רק ידוע להדיין פסלו רחמנא בגזירת הכתוב דאין עד נעשה דיין (נתה"מ).

(ט) ומשרבו בתי דינים כו' - אף בזמן הזה מוטל על הדיין לדון ע"פ האמת שנתאמת לו ולא על פי הטענות אם הן מכחישות האמת (סמ"ע) ע"י סמ"ע (ש"ך), היכא דאיכא אומדנות טובא ולבו של הדיין שלם בדבר והוא מומחה בדורו ומוחזק איש ישר שאינו נושא פנים, מותר לדון ע"פ האומד אף בזה"ז (ש"ך * האלשיך), בענין נחלה להוריד בה קרובים בעדות שדעת בני אדם אומדת שהוא אמת, שמורידין לנחלה קרוב מסופק באומדן דעתא (ש"ך * מהר"ם אלשקר), יש לחייב באמתלא' גדולות אפי' להוציא ממון, וכן אם יש אומדנא שיש טעות סופר (רע"א * רשד"ם), או אם עשיר מופלג מת ללא צואה, ואשתו מוציאה צואה לאחר ג' שנים (רע"א * רשד"ם), היינו באומדנא חזק, או אומדנא חלש עם עוד טעם אחר, כמו שטר מברחתא [שבאים אנסים עליו, והוא כותב בשטר כל נכסיו לאחר, אינו מתנה] (רע"א * רשד"ם), אין בכל ב"ד כח כזה אלא אם כן היה ב"ד חשוב ומוחז' בחכמ' וחסידות (רע"א * רשד"ם), כל היכא שהמעשה מבורר אצל הדיינים אלא שאנו מסופקין באומדן דעת הנותן או המוכר או המגרשה אזלינן בתר אומדנא אבל היכא דלא נתברר גוף המעשה אצל הדיינים דאין ידוע לנו אם נגחו ואם לאו אלא מתוך אומד בהא לא אזלינן בתר אומדנא, ואפילו עדים מעידים אין אנו צריכים לבדוק אם מעידים מתוך אומדנא או לא, אלא סומכים עליהם (רע"א * מהרי"ק), הרשד"ם סותר את עצמו שבמקום א' כותב שאין אומדנא מספיק להוציא כסף, ובמקום אחר סובר שכן מוציא כסף, ופשר הדבר שהמקרה השני היא דאף על גב דאפוקי ממונא הוא כיון דהנכסי' באו ביד מי שהם עכשיו בספק וקרוב לודאי שלא נתנם לו אלא להבריחם מן המלכות לפי השערת העדים מוקמינן ממונא ביד מריה קמא שהוא היורש, וכן במקום שיש אמדנות מוכיחות טובא שנכסים אלו גזלם מבית פלוני מפקינן מפלוני באמדנות מוכיחות, ואפשר לומר קים לי כמהרי"ק שאין אומדנא בדיני ממונות אלא במקום שהמקרה מבורר ולא כוונת האנשים תלוי באומדנא, וכיון דאנן לא בקיאינן בשיעור אמדנ' איזו היא אמדנא דמוכח איזו היא אומדנא דלא מוכח לא נוכל להוציא ממון מיד המחזיק אלא או באומד שנזכר בתלמוד או באומדנא דמוכח טובא דליכא למיתלי בה מילתא אחריתי, מי יש אומרים שיש אומדנא להוציא, ואפשר לומר קים לי כדבריו (רע"א * בעי חיי), והגם דרמ"א סתם בסימן ט"ו כדעת הרמב"ם, מ"מ לקמן (סי' צט ס"ח) כתב, מי שבא להפקיע תק"ח בערמה ותחבולות וכ"ש לגזול של חבירו, חייבים חכמי הדור לבטל כונתו אף על פי שאין כאן ראייה רק אומדנות מוכיחות היטב. ואדרבה עכשיו יותר יש לדון על פי האומד והיושר, דהרי הסכמת האחרונים דהאינא לית דידע למידן דין תורה כו', רק שצריך כל דיין להיות מתון בדין בכל מאמצי כחו ולדון דין אמת, ואם רואה שהדין מרומה יכול לדון ע"פ האומד לראות לפשר הדבר או להפך השבועה על שכנגדו כו', רק שיהא כונתו לשם שמים (פ"ת).

(כ) וכן אין מוציאינן מן היתומים כו' - לאפוקי ממה שנהגו בימיהם, שאם בא אחד וטען יש לי פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה ונתן בו סימנים, ולא היה הטוען רגיל לכנוס בבית זה האיש שמת, אם יודע הדיין שזה האיש שמת אינו אמוד להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה חפץ של המת, מוציאינן אותו מן היורשים ונותנין אותו לזה האיש האמוד שנותן בו סימנים. ועי' לקמן סימן רצ"ז (סמ"ע), עי' לקמן (סי' יז ס"ב) (פ"ת).

סימן טז - כמה זמן נותנין להביא ראיה, ודין הטלת חרם, ובו ה' סעיפים.

(א) רפ"אמר אחד מבעלי הדין(א): יש לי עדים להביא, נותנין לו זמן שלשים יום(ב), ולאחר שלשים יום פוסקין הדין, (י"ארכי לטלמג). רצ"אום מביאן אחר כך(ד), יסתור הדין, רצ"אום גלוי וידוע לב"ד שפלוני ופלוני הם עדים בדבר והרחיקו נדוד, נותנין לו זמן עד שיוכל להביא. רצ"אום הדין חס ידוע לזית דין שיוכל לזכר זכריו חזק שלשים, חזן נותנין לו זמן לזכרם(ה). וע"ל סי' ל"ח סעיף 7.

מאיר המשפט חלק א'

(ק) אמר אחד מבעלי הדין כו' - פירוש, בין נתבע בין תובע, דכשהנתבע רוצה לישיבע לו על תביעתו, והתובע אומר איני רוצה להניחו לישיבע ולפוטרו כי יש לי עדים, נותנין לו זמן ל' יום ולא יותר, כי הנתבע יכול לומר לא אתלה בדין עמו כי זיילו נכסי. ועי' רמ"א (לקמן סי' כד) דכשהתובע אומר איני רוצה שישיבע לי עכשיו רק לכשארצה, שומעין להתובע, אמנם אם זייל נכסי הנתבע בגלל זה, שומעים לנתבע, מיהו ל' יום ממתינים להתובע מאחר שטוען יש לי עדים שהוא כדברי (סמ"ע) 51.

(כ) נותנין לו זמן כו' - היינו בסתם בני אדם, אבל בגברא אלמא יתבאר לקמן (סי' צח ס"ח) [אם המלוה אלם ולא יוכל הלוח להוציא הקרקעות מידו אחר שנפסל שטרו, מאחרין האדרכתא עד שיודיעו ללוח, אפילו אם הוא במקום רחוק שצריך לשהות י"ב חדש לילך ולבא שיירא משם] (סמ"ע), יש לחלק בין כאן לסי' כד, דבסימן כ"ד איירי בזה תבעו בשטר והנתבע דוחהו בדברים בעלמא ולפיכך אין נותנין לו יותר משלשים יום היכא דלא זיילי נכסיה דנתבע אבל הכא איירי בתבעו בעל פה וזה משיב לו בעל פה דאידי ואידי דברים בעלמא גינהו הילכך כיון שאנו יודעין שיש לו עדים בדבר נותנין לו זמן עד שיוכל להביא ואין משביעין אותו עכשיו כלל אפילו לא זיילי נכסיה דנתבע (ש"ך * ב"ח), ועי' לקמן סימן כ"ד בסמ"ע סק" (ש"ך).

(א) וצריך לשלם - וה"ה נשבע אז ג"כ בע"כ של תובע, וחדא מינייהו נקט וכו"ל סק" (א) (סמ"ע).
(ד) ואם מביאן אח"כ - עיין לקמן (סי' פז ס"ל) [אף על פי שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין, אם תפס התובע אחר כך משלו בלא עדים, וטוען שתופס על אותה תביעה שנשבע לו עליה, שלא נשבע לו באמת, הדין עם התופס, ונאמן במגו שלא תפסתי משלך כלום, ונשבע היסת, ונפטר. ואין צריך לומר שאם הביא התובע עדים אחר שנשבע, בין שבועה דאורייתא בין שבועת היסת, שמוציאין מידו ונותנין לזה, ונעשה חשוד על פי העדים] (ש"ך).

(ה) אין נותנין לו זמן לבטלה - פירוש, אפילו בדבר שאין פסידא, אף שאין יודע שדעתו להשמיטה רק שיש לשכנגדו הפסד בזה, צריך להביא ראיה תוך ל' יום (סמ"ע וש"ך).

(ב) ר"ד הא דיהבי זמן שלשים יום(ו), דוקא כשתבעוהו תחלה בלא ראיה וחייבוהו ב"ד(ו) שישבע, וזה טוען: יש לי ראיה ואינה מצויה עתה בידי ואיני רוצה לקבל שבועתו(ח), אז נותנין לו זמן שלושים יום. אבל אם טען תחלה: יש לי ראיה(ט) ואינה מצויה עתה בידי, מה צורך ליתן לו זמן(י), לכשיביא ישיב לו הנתבע, וכל זמן שלא יביא לא ישיב לו טענה. ואם חזר ואמר: אין לי ראיה(יא), ישיב לו בלא ראיה. יש מי שאומר שנשבע ונפטר ואינו נאמן להביא עוד ראיה(יב). הגה: ר"ד ואם הנתבע מצדק זמן כדי להשיב על טענות התובע, אם נראה ל"ד שאינו חלף דחיה אין נותנין לו זמן(יג). וכריך להשיב מיד(יד). אבל אם נראה ל"ד שצריך זמן כדי לחשוב ולקום לזו על דברים שזינו לזינו, נותנין לו זמן כפי האורח. אבל אם כתב צטר ספרע לו צלי דחייח(טו), כל תנאי שצממו קיים.

(ז) הא דיהבי זמן ל' יום - פירוש, אהתובע קאי, וקאמר האי דנותנין לו זמן ל' יום ולא יותר דוקא כו', אבל בנתבע אין לחלק בהכי (סמ"ע).

(ח) כשתבעוהו תחילה בלא ראיה וחייבוהו ב"ד - היינו דוקא שכבר פסקו הב"ד השבועה אבל מקמי הכי אף דכבר טענו שניהם והנתבע טוען שיפסקו לו הדין והתובע אמר יש לי ראיה וכו' אין נותנין זמן לנתבע והא דאמרין בסעיף א' ולאחר ל' יום פוסקין הדין, היינו בשאר טענה שאינו עסק שבועה כמו דיני צוואה וירושה בזה אף הפסק ב"ד נותנין זמן לתובע כמו לנתבע (רע"א).

(ט) ואיני רוצה לקבל שבועתו - אף על גב דיכול להביא עדים או ראיה גם אחר השבועה ולסתור דינו, וכמ"ש לפני זה בסעיף א'. י"ל דהוא סבר דשמא לא תהיה הראיה כ"כ ברורה, ומ"מ ע"י ראיה שיביא יודה לו הנתבע, או הב"ד יחמירו עליו בשבועתו או יהפכו השבועה, משא"כ כשכבר נשבע (סמ"ע), הא דהנתבע רודף אחר השבועה, כונתו שיוכל למכור נכסיו הן מטלטלין הן קרקעות שלא יאמרו מוכרח הוא למכור, ומזה הטעם בעצמו הוא רוצה בס"א שיפסקו לו הדין, כי היכי דיסברו העולם שהוא פטור ממנו ויקנו נכסיו, ובאמת יש לו

51 אין זיילי נכסיה התם, רק במבורר לדיינים שזה הנתבע מוכרח למכור את אשר לו, אבל אם אינו מבורר אלא שהוא טוען כן, הדין עם התובע (ט"ז סעיף ב).

מאיר המשפט חלק א'

עדים. וכאן תולה התובע עיקר הטעם שלו שהוא רוצה שיהיו זיילי נכסיה דלוה כדי שיהיה חובו בטוח כמ"ש בסמוך אח"ז, ונותן טעם בשביל שיש לו עדים, ע"כ נותנים לו ל' יום להבאת העדים ותו לא, משא"כ בסימן כ"ד דהטעם שאינו רוצה לקבל שבועה אולי יודה, בזה שומעים לו כל שאין ב"ד רואין היזק ללוה בבירור (ט"ז).

(ט) אבל אם טען תחילה יש לי ראייה - פי' עכשיו ישיב לי בע"פ, וטעם הדבר שאין שומעין לו דהא כל טוען את חברו בע"פ צריך לבטל כל שטר שיש לו כנ"ל (סי' עה סכ"ד), וזה אינו רוצה לבטל השטר. ובזה ניחא לי הטעם של י"א שנשבע ונפטר ואינו נאמן כו' שמביא בסמוך, דהא פוסל כל העדים (ט"ז).

(י) מה צורך כו' - וכן הדין מי שטען שאבד שטרותיו באונס הגזירה ולריחוק המקום א"א לו להביא ראייה (סמ"ע).

(יא) ואמר אין לי ראייה - אמנם אם אמר יש לי ראייה, ואחר כך אמר אין לי, ואחר כך חזר ואמר יש לי לא דוחים אותו (ש"ך * ב"ח).

(יב) יש מי שאומר שנשבע ונפטר - פירוש, לאחר שאמר אין לי ראייה דקאמר דמשיב לו בלא ראייה, היינו שנשבע נגד תביעתו ונפטר ואינו כו'. המחבר לא כיון לכתוב יש מי שאומר משום דיש פלוגתא בזה, אלא כל מקום שמצא דין שאינו נזכר ג"כ בשאר פוסקים כתב עליו ויש מי שאומר (סמ"ע), עיין לקמן סימן ד' וסימן ע"ה סכ"ה (ש"ך).

(יג) אין נותנין לו זמן כו' - וכן אם קבעו לו זמן וטען שנתן זכותו לאחר, אם א"א להודיעו פוסקין הדין שלא בפניו, ועיין לקמן (סי' יח ס"ו) (סמ"ע).

(יד) וצריך להשיב וכו' - ועיין לקמן ריש סימן כ' אם יכול לחזור ולטעון כשנתנו לו זמן לטעון ולא בא (סמ"ע).

(טו) שיפרע לו בלי דחייה כו' - ראייה לדין זה ממ"ש לקמן סימן קכ"ט סעיף ט' דאם התנה עמו, הכל לפי תנאו לענין שיכול להפרע ממנו מיד, וא"כ הוא בערב כ"ש בלוה (סמ"ע). אם כתוב בשטר שישלם לו לזמן הקצוב בלי השמטה ובלי תביעות שום זמן ב"ד, תנאו קיים (ש"ך).

(ג) ר"ט טען אחד מבעלי דינים: יש לי זכות בעדים או בראייה ואיני יודע ביד מי הוא, חייב הדיין להטיל חרם על כל מי שיודיע לו זכות, בעדים או בראייה, שיודיע לדיין, אפילו אם הזכות של העדים והראייה יודע בהם מי שכנגדו, חייב להגיד (טז). הגה: וע"ל סימן ע"א סעיף ז' וז' כ"ל נותנים חרם. וע"ל סימן ל"ב סעיף ו' א"ס טוען שכנגדו הוא פסול ליטען, א"ס נותנים חרם על זה (יז).

(יז) מי שכנגדו חייב להגיד - דמאי שנא הוא מאחר, אדרבה כ"ש הוא, כיון שיש בידו זכותו של כנגדו והוא תובע שלא כדין, היאך יאכילוהו דבר איסור להגבותו ממון שאינו שלו. וי"א דכשנותנין חרם אחר עדות אין החרם חל על הקרובים ואין צריכין להעיד. וגם יש לתמוה על הרמ"א דלקמן סימן כ"ח סעיף ב' הביאו וכתב עליו שכן הוא עיקר, וכאן סתם המחבר שכנגדו חייב להגיד ולא כתב הרמ"א כלום. וי"ל דדוקא כשנותנין חרם סתם כתב שם דהקרובים לאו בני עדות ניהו, אבל כשמפרשים בהדיא שנותנים חרם גם אקרובים ואפילו על בעל דבר עצמו שיודה האמת ויגידו המעשה איך היה, חל החרם גם עליהן, ואם מבקש הבע"ד דבר זה צריכין הדיינים לעשות כן. ואף שכתבתי לקמן בסימן כ"ח סקי"ז? דגבי כי האי גוונא דמפרש יש חולקים דאין החרם חל על הקרובים, מ"מ י"ל דהרמ"א הכריע אחרת. ועיקר מ"ש המחבר אפילו הזכות "ביד" שכנגדו, ר"ל שמונח בידו שטר שכתב עליו זכותו, או הבעל דין יודע מי הן העדים היודעים זכות, על זה חל החרם שיראה השטר או יגיד מי הן העדים, משא"כ כשנותנין חרם על מי שיודע לו עדות בע"פ שיבוא ויגיד, בזה דוקא כתב שאין הקרובים ומי שכנגדו בכלל החרם, דלא חל שם עדות אלא אמי שראוי להעיד וכשר לדבר, ולא אמרינן בזה דמחויב להגיד ותהיה הודאת בע"ד כמאה עדים (סמ"ע), וי"א דוקא בעדות בעל פה אין החרם חל על שכנגדו, אבל בחשבון כתב בכתב יד שכנגדו חל עליו החרם (קצה"ח).

(יח) שכנגדו הוא פסול לישבע אם כו' - ע"ש דלא נסתפק בזה המחבר וכתב בפשיטות דאין נותנין ע"ז חרם, ושאר רב ראו לנזיפה המבקש ליתן ע"ז חרם, אם לא שאמר ברי לי יש לי עדים שהוא פסול ואינם רוצים להעיד בלא חרם, ע"ז כתב שם דנותנין חרם (סמ"ע).

מאיר המשפט חלק א'

(ד) רצה אומר להבירו: שטר שבידך זכות יש לי בו(יח), אם הלה מודה שיש לזה בו זכות, חייב להוציאו בב"ד, וב"ד יעתיקו מה שכתוב בו מזכותו⁵², אבל אם הלה אומר שאין בידו שטר שיהא בו שום זכות לזה(יט), אין מחייבים אותו להראות שטר לשום אדם. אבל אם ירצה זה להחרים חרם סתם על כל מי שיש בידו שטר שיש לו זכות בו, שיראנו, יחרים. רצה אדם טען זה בודאי שהוא יודע שהשטר שיש לו זכות בו הוא אצלו, הרי זה נשבע היסת שאינו אצלו(כ).

(ח) שטר שבידך כו' - פירוש, כשאומר כן לאיש אחר שאינו תובע שלו (סמ"ע), טעם הדבר דהיכא דזה נהנה וזה אינו חסר ומטעם דכופין על מדת סדום אבל היכא דאיכא צד שהענין נוגע אליו אין כופין אותו להראותו (ש"ך * ב"ח), וי"א דאם בעל השטר אומר איני יודע אם יש לך, או איני מוציאו, אז עכ"פ מוציאו, ומזה נלמד ממילא דאם טוען "ברי לי שאין שם זכותך" ודאי נשבע היסת כשזה טוען ברי שיש שם זכות כמו באבד השטר, ולא מיקרי כאן יכול להתברר ולבטל השבועה, כיון שאין אדם רוצה להשביע את עצמו שידעו העולם את עשרו וממונו (ט"ז ופ"ת * כנה"ג), משמע מדברי הסמ"ע דבתובע שלו אינו חייב להוציאו, ובאמת מבואר דבתובע עצמו יותר מוכרח להראות. אלא דברי הסמ"ע לא קאי ארישא דמילתא אחייב להוציא, אלא כונתו אסיפא באם הלה אומר שאין בידו שטר שיהא בו שום זכות לזה אין מחייבים אותו כו', ועל זה כתב פי' לאחר שאינו תובע, אבל בתובע ודאי בכל ענין מחייבין אותו (רע"א * שבו"י ופ"ת).

(ט) אם הלה אומר שאין בידו כו' - ובאומר איני יודע אם יש בו זכות בזה לא כתב כלום, אבל הוא ממילא נלמד, דאמרינן ליה אם אינך יודע מחויב אתה לראות ולבדוק בתוך שטרך, ואם תמצא שיש לו בהן זכות תראהו לב"ד, ואם אינך מביין ע"ז תראהו ג"כ להב"ד והם יבינו ויבררו הדבר, דבכל טוען איני יודע כופין אותו להוציא, ור"ל באיני יודע איני "מכיר". ואם טען ואמר שאבד השטר מחרימין אותו חרם סתם, ואם טען ברי שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו זכות בו הוא אצלו, הרי זה נשבע היסת שאינו אצלו ונאבד ממנו. ולא דוקא שטוען נאבד ממני, דה"ה אם טען לא היה לי שטר כזה מעולם וזה טוען ברי לי שיש בידך שטר כזה, דנשבע. וז"ש המחבר כאן ואם טען זה שהוא יודע בודאי שהשטר הוא אצלו ה"ז נשבע היסת שאינו אצלו, ומשו"ה לא כתב המחבר לקמן סוף סימן ס' כלום מזה וסמך אמ"ש כאן (סמ"ע), משמע מדברי הסמ"ע שזה פירושו בדברי המחבר, אבל עי' סק"י(יח) בשם הכנה"ג, אבל ברמב"ם מוגה איתא שבכל ענין מחייבים אותו להראות את השטר (פ"ת * ברכי יוסף).

(כ) ה"ז נשבע היסת - עיין לקמן (סי' פז סכ"ה), ועי' לקמן סי' כב סק"י (פ"ת).
(ה) רצה מוציא שטר על הבירו, והלה טוען שיש בו זיוף(כא) ושאל שיתנו לו הטפסת השטר כדי לדרקדק בו, נותנין לו אף על פי שכתוב בו: בלא טפיסת טופס מזה השטר.

(כא) שיש בו זיוף כו' - ה"ה ללא טענת זיוף, זכות של נתבע לראות את טפיסת השטר, ודוקא לכתוב טענת התובע והנתבע יחד איכא קפידא, משום דבטענות אדם חריף יכול לתרץ ולהשיב על טענת הבירו, משא"כ בדברי גוף השטר דקשה להוסיף או לגרוע ממנו (סמ"ע), וי"א דעיקר כמחבר ורק בטענת זיוף מראים לו השטר (ש"ך), נותנים לו הטפסה אף על פי שכתב בו בלא טפיסת טופס דהלא כשיתברר שהוא זיוף כל מה שכתוב בו הוא זיוף אבל אם לא טען שיש בו זיוף מועיל התנאי שהתנה בו שלא יתן לו הטפסה אלא מראה לו בפני בית דין לקרותו ואם לא כתוב בו בלא טפיסת טופס אפילו אינו טוען מזוייף נמי נותנין לו טופס, ועוד באינו טוען מזוייף אין נותנין לו כלל לפי שאינו נוטל טופס אלא להתחכם לבטל דברי אמת הכתובים בשטר (ש"ך * ב"ח), וי"א דעיקר שכן נותנים, אמנם זה רק כשיורדים לדין, ולא קודם לכן (ש"ך * רלב"ח).

⁵² כ"ז דווקא מפני שיש למחזיק השטר תועלת בו, אבל אם השטר לא שוה למחזיק כלום, אז חייב להביא לשני (תשורת ש"י סי' תכג).

מאיר המשפט חלק א'

א גיטין פל ע"ב, סנהדרין ג ע"א, גיטין פח ע"ב.

ב תוס' סנהדרין ג ע"א ד"ה שלח תנעול.

ג ז"ק פל ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ט.

ד ז"ק כז ע"ב.

ה טור.

ו ז"ב טו ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ט.

ז ז"ק פל ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ט, ועיי"ש כס"מ.

ח ז"ק פל ע"א, כס"מ סנהדרין פ"ה ה"י.

ט טור זקם הרא"ש.

י תרומת הדשן רח.

יא ז"ק פל ע"א, רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"א.

יב ז"ק לו ע"ב, כס"מ סנהדרין פ"ה ה"ג.

יג נ"י ז"ק ל ע"ב.

יד רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ט"ו, ז"ק נח ע"ב.

טו ז"ק קטז וק"ז.

טז מרדכי ז"ק פ.

יז רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ז.

יח ז"ק טו ע"ב, רמב"ם זקם.

יט רא"ש ז"ק פ"א סי' כ.

כ רא"ש ז"ק פ"ח סי' ב, ופ"א סי' כב.

כא טור זקם רב שרירא גאון.

כב סנהדרין מו ע"א.

כג שו"ת הרשב"א ח"ג זקם.

כד רמב"ם סנהדרין פכ"ד ה"ד.

כה גיטין פח ע"ב.

כו מו"ק טז ע"א, רמב"ם סנהדרין פכ"ד ה"ה.

כז רי"ף ז"ק לד ע"א.

כח מרדכי ז"ב חפ.

כט מהרי"ק א, ותרומת הדשן סי' רנג.

ל מרדכי ז"ק סי' קעט.

לא מהרי"ו קמ"ז.

לב סנהדרין ב ע"ב וג ע"א.

לג רא"ש סנהדרין פ"א סי' א.

לד שו"ת מהר"ם פאדוה סי' מג.

לה תוס' סנהדרין ה ע"א ד"ה דן.

לו סנהדרין ב ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ב ה"י.

לז סנהדרין ו ע"א.

לח זקם ה ע"א.

לט שו"ת מהרי"ו קמו.

מ רמב"ם סנהדרין פ"ה ה"ח.

מא אבות פ"ד מ"ה, רמב"ם סנהדרין פ"ב ה"א.

מב אבות פ"ד מ"ה, רמב"ם סנהדרין פ"ב ה"א.

מאיר המשפט חלק א'

- מג סנהדרין ז ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ב הי"ג.
מד קבועות ל ע"ב.
מה סנהדרין כג ע"א.
מו רמב"ם סנהדרין פ"ו ה"ד, פ"ד הט"ו.
מז טור.
מח ריב"ש רע"א.
מט שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרלד.
נ ריב"ש פ"ס.
נא ב"ק כז ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ב הי"ב.
נב טור.
נג ר"ש ב"ק פ"ג סי' ג.
נד ריב"ש פ"א.
נה מרדכי ב"ק ל.
נו נ"י ב"ק יב ע"ב.
נז תרומת הדשן סי' קד.
נח אשרי ב"ק פ"ג סי' ג, מהרי"ק קס"א.
נט שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' כה.
ס מרדכי ב"ב תקכב, תקסט.
ס"א תרומת הדשן פ"א.
ס"ב מהרי"ק יז.
ס"ג ביצה לו ע"ב, לז ע"א.
ס"ד ר"ש ביצה פ"ה סי' ב.
ס"ה ר"ש סנהדרין פ"ד סי' ט.
ס"ו ב"ק קיג ע"א.
ס"ז תרומת הדשן רכז.
ס"ח תרומת הדשן רז.
ס"ט סנהדרין לב ע"א.
ע ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ה, רשב"ם ב"ב קיד ע"א, ר"ש ב"ב פ"ח סי' ג.
ע"א שבת י ע"א, ר"ש סנהדרין פ"א סי' ת.
ע"ב שבת ט ע"ב.
ע"ג תוס' פ"ס.
ע"ד שבת י ע"א.
ע"ה ב"מ נה ע"א, רמב"ם סנהדרין פ"כ הי"א.
ע"ו יבמות קב ע"א, רמב"ם סנהדרין פ"ב ה"ט.
ע"ז תוס' פ"ס ד"ה לענין.
ע"ח סנהדרין לו ע"ב, רמב"ם פ"ס.
ע"ט סנהדרין לד ע"ב.
פ ר"ש סנהדרין פ"ד סי' ט.
פ"א שבת נו ע"ב, טור.
פ"ב ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ז.
פ"ג תוס' ב"ק טו ע"א. @@@@
פ"ד תוס' סנהדרין מב ע"א ד"ה העוסקים.
פ"ה כתובות כא ע"ב.

מאיר המשפט חלק א'

- פו תוס' שס.
פז רשז"ס ז"ב קיד ע"א ד"ה ואין עד, ור"ן שס.
פח ר"ן ז"ב קיג ע"א ד"ה נמלאו.
פט עי' רמז"ס עדות פ"ה ה"ח.
פז תוס' כתובות כא ע"ב ד"ה הנח, ותוס' ז"ב קיד ע"ב ד"ה ואין.
כא טור זקס רב האי.
כב כתובות קה ע"ב, רמז"ס סנהדרין פכ"ג ה"ו.
כג אשרי סנהדרין פ"א סי' ו.
כד טור.
כה תוס' סנהדרין ח ע"א ד"ה פסילנא ומרדכי שם תרפ"ג.
כו סנהדרין כג, מהרי"ק טז.
כז מהרי"ק כא, תרומת הדשן רנח.
כח טור.
כט קידושין ע ע"א.
ק סנהדרין כט ע"א.
קא נדה מט ע"ב.
קב טור.
קג מהרי"ז קיט, ר"ן כתובות יב ע"ב, ושו"ת הרשב"א תשנ.
קד שבעות ל ע"ב.
קה רמז"ס סנהדרין פ"ב ה"ז.
קו ז"ב מג ע"א.
קי שו"ת הרא"ש כלל ג סי' יג.
קיח ז"ב מג ע"א.
קיט שו"ת הרא"ש כלל ו סי' טו.
קכ שו"ת הרא"ש כלל נח סי' ג, כלל ו' סי' טו.
קיב שו"ת הרא"ש כלל יג סי' כ.
קיג רמז"ס סנהדרין פ"ג ה"ח.
קיג רש"י שבת קלט ע"א.
קיד שו"ת הרשב"א ח"ב סי' רל.
קיט ירושלמי זיכורים פ"ג ה"ג ורמז"ס שס.
קיז סנהדרין ז ע"א, רמז"ס סנהדרין פ"ג ה"ז.
קיח שבת י ע"א.
קיח סנהדרין ז ע"א.
קיט רמז"ס סנהדרין פכ"ג ה"ח.
קכ סנהדרין ו ע"ב.
קכא סנהדרין ז ע"א.
קכב שבת י ע"א.
קכג סנהדרין ו ע"ב, טור.
קכד סנהדרין יד ע"א, רמז"ס סנהדרין פ"ג ה"ו.
קכה רמז"ס סנהדרין פכ"ה ה"א.
קכו ר"ה יז ע"א.
קכז סנהדרין ז ע"ב.
קכח סנהדרין ח ע"א.

מאיר המשפט חלק א'

- קבט קידושין ע ע"א.
קל פסחים מט ע"א.
קלא רמב"ם סנהדרין פכ"ה ה"ד.
קלב ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, הגהות מיימונית סנהדרין פכ"ה.
קלג קידושין יב ע"ב.
קלד ז"ק קיב ע"ב, מו"ק טז ע"א.
קלה מו"ק טז ע"א, רמב"ם סנהדרין פכ"ה ה"י.
קלו ר' ירוחם נתיב לא ח"ב ונ"י ז"ק ריש פ"ג.
קלז כתובות קה ע"א.
קלח רמב"ם סנהדרין פכ"ג ה"א.
קלט שם ה"ב.
קמ כתובות קה ע"ב.
קמא רמב"ם סנהדרין פכ"ג ה"ד.
קמב מהרי"ק טז.
קמג טור זשם גאון.
קמד כתובות קה ע"ב.
קמה טור.
קמו כתובות קה ע"א תוס' שם ד"ה גוזרי, טור זשם ה"י זרלונג.
קמז טור.
קמח שבת נה ע"ב, רמב"ם סנהדרין פכ"ג ה"ג.
קמט זכורות כט ע"א.
קנ ר"ן קידושין כג ע"א.
קנא כתובות קה ע"א.
קנב שו"ת הרא"ש כלל נו ס"ו.
קנג שבעות ל ע"ב.
קנד שבעות לא ע"א.
קנה שבעות לא ע"א.
קנו אבות פ"א מ"א, רמב"ם סנהדרין פ"כ ה"ז.
קנז סנהדרין לה ע"א.
קנח סנהדרין ז ע"ב.
קנט אבות פ"ד מ"ז.
קס יבמות קט ע"ב.
קסא ע"ז יט ע"ב.
קסב רמב"ם סנהדרין פ"כ ה"ח.
קסג אבות פ"ד מ"ז.
קסד סנהדרין ח ע"א.
קסה ז"ק קיג ע"א.
קסו רמב"ם סנהדרין פכ"ה ה"ח.
קסז ר"ה לא ע"ב.
קסח ז"ק קיב ע"ב, רמב"ם סנהדרין פכ"ה ה"ד-ה.
קסט מו"ק טז ע"א, רמב"ם סנהדרין פכ"ה ה"י.
קע מהרי"ק קפט , קכז.
קעא מהרי"ק יא.

מאיר המשפט חלק א'

רטו שו"ת הרשב"א ח"א אלף ולי.
רטו טור בשם הסמ"ג.
רי" סנהדרין כג ע"א, רמב"ם סנהדרין פ"ז ה"א.
ריח רש"י סנהדרין כג ע"א ד"ה ילא דין, ורא"ש שם פ"ג סי' א.
ריט מהרי"ו סימן יא.
ריי רמב"ן על התורה דברים א יב.
ריכא ב"מ כ ע"א, רא"ש שם פ"א סי' נב.
ריכב ב"ב קסז ע"ב.
ריכג נ"י ב"מ יא ע"ב.
ריכד ב"י בשם ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ד.
ריכה ר' ירוחם נתיב טו ח"ג.
ריכו נ"י ב"ב עח ע"א.
ריכז שו"ת ריב"ש רלח.
ריכח נ"י שם.
ריכט סנהדרין כג ע"א.
ריל הגהות מיימונית סנהדרין פכ"ד אות ד.
רילא נ"י סנהדרין י ע"א.
רילב שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קד.
רילג סנהדרין לא ע"ב, רמב"ם סנהדרין פ"ו ה"ו.
רילד שו"ת הרא"ש כלל ס'.
רילה מרדכי סנהדרין תש"ט.
רילו נ"י ריש פרק זה בורר (&).
רילז רמב"ם סנהדרין פ"ו ה"ז.
רילח סנהדרין לב ע"ב.
רילט רא"ש סנהדרין פ"ג סי' מא.
רילמ מהרי"ק ז.
רילנא רמב"ם סנהדרין פ"ו ה"ח.
רילנב טור.
רילנג מהרי"ק שורש כא.
רילנד תרומת הדשן סה, מרדכי סנהדרין תשט.
רילה מרדכי שם.
רילו מהרי"ק שורש יד.
רילז נ"י ב"ק ו ע"ב, מרדכי סנהדרין תשט.
רילח מהרי"ק שורש א.
רילט תרומת הדשן שה ופקיו סי' סד.
רילי מהרי"ק שורש קט.
רילכא בנימין זאב סי' תיח.
רילכב מהרי"ק א, כא.
רילכג מרדכי קידושין תקנב.
רילכד שו"ת הריב"ש תעה.
רילה טור בשם הסמ"ג.
רילז מהרי"ק שורש י"א

מאיר המשפט חלק א'

רנז ספר התרומות וד"מ שם סימן י"א ס"א שם צעל התרומות.
נח

**לשניהם. כה"טור [ס"ד] מעובדל דהנהו כוחאי ז"מ דף ס"ט ע"א,
וכמ"ש התוספות [שם ע"ב ד"ה כי האי] והרא"ש שם [פ"ה סימן מ"ה].**

רנז ב"מ סט ע"א, טור.
רס תוס' ב"מ סט ע"ב ד"ה כי האי, ורא"ש שם פ"ה סי' מה.
רסא מרדכי שם.
רסב נ"י סנהדרין י ע"א.
רסג מרדכי ב"ב תקלה, הגהות מיימוני סנהדרין פ"ח סק"ח, מהרי"ק א.
רסד רמב"ם סנהדרין פ"ו ה"ו.
רסה רא"ש סנהדרין פ"ג סי' מ, מרדכי סנהדרין תשז.
רסו מהרי"ק יא, קמז, ונ"י ב"ק לט ע"ב, תרומת הדשן קמז, שו"ת הרא"ש סוף כלל קז, כלל עג סי'
ב.

רסז ריב"ש תעה.
רסח שו"ת הרא"ש כלל עג סי' ב.
רסט מרדכי סנהדרין תשט.
רע שו"ת הרא"ש סוף כלל קז.
רעא סנהדרין ח ע"א.
רעב שבועות ל ע"א.
רעג תוס' שבועות ל ע"א ד"ה למושרי, רא"ש שם סי' ד.
רעד שבת קיט ע"א.
רעה ריב"ב"א כתובות קו ע"א ד"ה ארתת.
רעו רמב"ם סנהדרין פכ"א ה"ו.
רעז יבמות ק ע"א.
רעה שבועות ל ע"ב, רמב"ם סנהדרין פכ"ד ה"ג.
רעט סנהדרין לב ע"ב.
רפ ריב"ש רסו.
רפא כלל סח ס"כ.
רפב סנהדרין לב ע"ב, רא"ש סנהדרין פ"ד סי' א.
רפג ב"ב נח ע"א, שו"ת הרא"ש קז ס"ו.
רפד מהרי"ק יד.
רפה מהרי"ק קפז.
רפו כתובות פה ע"א, רמב"ם סנהדרין פכ"ד ה"א.
רפז רמב"ם סנהדרין פכ"ד ה"ב.
רפח תרומת הדשן רס.
רפט ב"ק קיב ע"ב, רא"ש פ"י סי' ה.
רצ מרדכי סנהדרין תש"ו.
רצא סנהדרין לא ע"א.
רצב שו"ת הרא"ש כלל פא סי' ב.
רצג שו"ת הריב"ב"א מב.
רצד א

מאיר המשפט חלק א'

רצה א

רצו שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' טו.

רצז ב"י בשם שו"ת הרשב"א.

רצח ב"ב קסח ע"א, רמב"ם טו"נ פ"ה ה"ז.

רצט א